

EMIL DIACONESCU
CONFERENȚIAR LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI

ISTORIA ROMÂNILOR

DENTRU
CLASA IV-a SECUNDARA
(LICEE, GIMNAZII, SEMINARIILE ȘI ȘCOLI NORMALE)

Manual înlocuit în conformitate cu noua programă analitică
și aprobat de Minister în 1935.

EDIȚIA III

TAXA
TIMBRULUI DIDACTIC
DE 5%
S'A PLATIT DIRECT CASEI
CORPULUI DIDACTIC
CONFORM DECIZIUNII
No. 8516,929

EDITURA „NAȚIONALĂ-CIORNEI” S.A.
BUCUREȘTI

549-3-935

PREȚUL CĂRȚII LEI 90,25
TAXA 5% C. C. D. 4,75

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din IASI LEI 95.—

Biblioteca Centrala

L142661160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

EMIL DIACONESCU
CONFERENȚIAR LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI

Dimen.
3.10.35
1961

3083

ISTORIA ROMÂNILOR

PENTRU
CLASA IV-a SECUNDARA
(LICEE, GIMNAZII, SEMINARIILE ȘI ȘCOLI NORMALE)

Manual înlocuit în conformitate cu noua programă analitică
și aprobat de Minister în 1935.

EDIȚIA III

TAXA
TIMBRULUI DIDACTIC
DE 5%

SA PLATIT DIRECT CASEI
CORPULUI DIDACTIC
CONFORM DECIZIUNII
No. 6516/929

INVENTAR 2020

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
SIBIU
INVENTARIAT 1998

EDITURA „NAȚIONALĂ-CIORNEI” S. A.
BUCUREȘTI

549-3-935

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

33.503 19 78

PREFAȚA LA EDIȚIA I.

Acum o mie opt sute de ani poporul român, desprins din trunchiul latinității, și-a început viața în Dacia Traiană. De atunci a trecut prin multe valuri și nevoi, totuși a rămas ca strajă neadormită a civilizației latine, aici la gurile Dunării. A cunoaște cât mai bine acest trecut, în care întâlnim vremuri de glorie, dar și de suferințe, este datoria generațiilor cari continuă existența neamului nostru. Și mai ales astăzi cultul trecutului trebuie să ne întărească iubirea de neam și de țară și să ne îndrepte pașii viitorului.

Tineretul școlar, din cursul normal și gimnazial, este chemat ca să studieze și Istoria Românilor. Este cel mai bun prilej pentru profesorul de istorie ca să rețrăiască, împreună cu școlarii săi, tot trecutul sbuciumat al neamului românesc și să contribuie, prin vibrațiile sufletului său, la întărirea și propășirea patriei noastre întregite. În această privință manualul îi poate fi cel mai prețios auxiliar.

Intocmind acest manual pentru Istoria Românilor, în tratarea materiei, m'am ținut de stricta prevedere a programei analitice, fără nici o altă amplificare sau derogare. Am prezentat oameni și fapte, privind trecutul prin prizma obiectivității, fără nici o exagerare în povestirea evenimentelor. Lecțiile sunt bine proporționate și metodic împărțite în paragrafe, ceea ce ușurează urmărirea și înțelegerea textului. Am introdus numeroase ilustrații, bine alese: personaje istorice, domni, scene și monumente din trecutul nostru, precum și hărți, care lămuresc mai bine textul. Dorința mea a fost ca să corespund, cât mai mult, așteptărilor unei cărți utile nu numai școlii, ci și marelui public cititor.

Această dorință a mea a fost apreciată și de d-nii I. Andrieșescu, profesor universitar și V. Motogna, docent universitar și profesor, care în raportul către minister spun că acest manual de Istoria Românilor „este anume întocmit pentru clasa III, după noua programă. Prezentarea este metodică și clară, stilul curgător și ușor. Întocmit cum e, în chip special pentru clasa căreia este destinat, acest manual va fi de un real folos școlii”.

AUTORUL

Iași, Iunie 1930.

PREFAȚA LA EDIȚIA III-a

Această ediție a manualului de față este total revăzută, fiind pusă de acord cu noua programă analitică. I-am adus, totodată, modificările de fond, în legătură cu bibliografia din ultimii ani. Pentru o mai bună orientare metodică, am dat o nouă împărțire a lecțiunilor în paragrafc. Am adăugat, apoi, o serie de hărți și ilustrații luate după fotografiile și schițe originale.

Sper că, cu aceste îmbunătățiri de fond și de metodă, manualul de față va corespunde tuturor exigențelor și va satisface toate cerințele.

Actuala Comisie de aprobare a Ministerului de Instrucție menționează că manualul acesta este împărțit în „lecțiuni alcătuite metodic, menținute în cadrul strict științific”.

Mulțumind tuturor colegilor, care și-au arătat bunăvoința lor, recomandându-l spre folosință școlarilor, nădăjduesc că și pe viitor acest manual se va bucura de aceeași bună primire, dându-mi, totodată, prilejul de a-i aduce și alte îmbunătățiri.

AUTORUL

Iași, 1935.

Timey.
1936 Oct.
Sibiu.

I.

POPORUL ROMÂN.

1. **Poporul Român.** Românii, așezați în răsăritul Europei, ocupă un loc de frunte în rândul celorlalte popoare. Ei locuiesc în dreapta și în stânga Dunării. Cei mai numeroși, care alcătuiesc astăzi un singur stat, sunt cei așezați la Nordul acestui fluviu, în ținutul dintre Tisa, Nistru, Dunăre și Marea Neagră. Acest ținut mai de mult se numea **Dacia**.

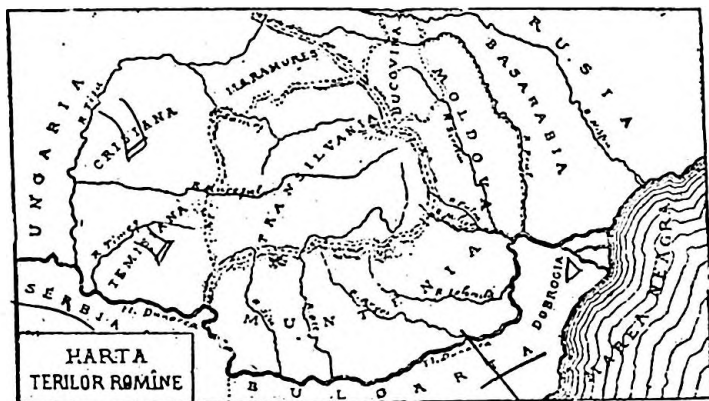
Românii au trecut prin grele vremuri, atunci când au năvălit barbarii, ca și mai târziu sub Turci și sub Fanarioți, ori când Rușii și Austriacii voiau fiecare să pună stăpânire pe Țările Române. Dar strămoșii noștri, numeroși, puternici și legați temeinic de pământul Daciei, au stat neclintiți împotriva tuturor vrăjmașilor apărându-și ogorul și luptând din greu ca să se poată bucura de o viață liberă.

În urma războiului mondial, la care am luat și noi parte, România s'a întregit cu celelalte provincii românești, care se aflau sub stăpânire străină : Basarabia, Transilvania cu o parte din Țara Crișurilor, Maramureș și Banatul Timișanei. Întinderea teritoriului cuprins între hotarele țării noastre este de 295.000 km. p., cu o populație de 19 milioane locuitori. Printre noi se găsesc, în număr mic și alte neamuri ca : Unguri, Sași și Șvabi, Ruși, Evrei, Turci, Bulgari, etc.

2. **Situația geografică a pământului românesc și influența ei asupra dezvoltării poporului nostru.** Dezvoltarea vieții unui popor este în strânsă legătură cu așezarea lui geografică și cu bogățiile pământului pe care-l locuiește.

România este aşezată aproape de marginea răsăriteană a continentului nostru. Înspre răsărit, spre Rusia şi Asia, se întinde un şes nesfârşit, iar în spre apus, până spre Gibraltar, sunt lanţuri de munţi, dealuri şi podişuri.

Ţara noastră se află între aceste două regiuni şi cuprinde : la mijloc un podiş — Transilvania — înconjurat de lanţuri de munţi, care se lungesc spre cele trei mari râuri : Nistru, Dunărea şi Tisa, având şi o regiune deluroasă, care se perde apoi în şesuri întinse.

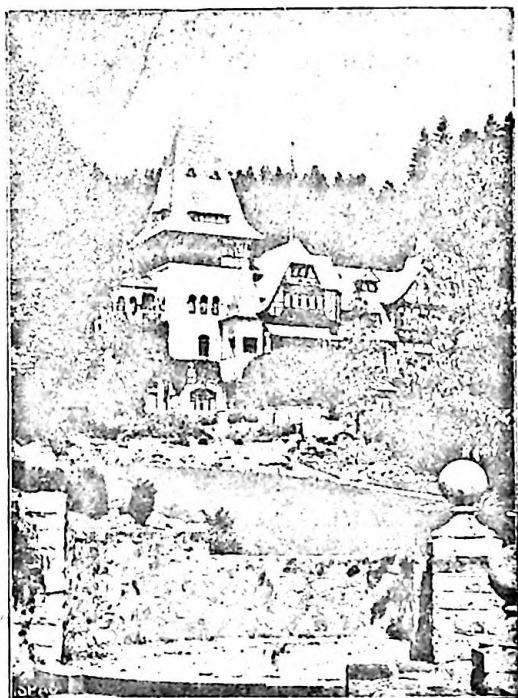
1. Țările locuite de Români.

Obişnuit popoarele, în aşezările lor, au căutat ca hotarul despărțitor între dânsele să fie un munte, care totdeauna este mai ușor de apărat. Iată, de pildă, Italia are spre Nord munții Alpi, tot așa Franța este despărțită de Italia, de Spania și de Germania prin lanțuri de munți. Răsăritul Europei, însă, fiind mai mult o regiune de dealuri și de șes, popoarele nu și-au putut așeza hotarele lor ca să fie apărate de munți. Nici țara noastră nu are munți ca hotar; Carpații o străbat prin mijloc și au fost în trecut mai mult o stavilă între Românii din Principate și cei din Transilvania. Acești munți au fost însă locul de adăpost al poporului român în vremuri grele. În munții Carpați adăpostindu-se Daco-Românii, cu

puținii Slavi care s'au amestecat cu ei, s'au înfrățit mai de aproape și au dat naștere poporului român cu aceeași limbă, cu aceeași credință și cu aceleași obiceiuri, așa cum suntem și astăzi și cum nu sunt multe popoare în lume.

Când apele năvălirilor s'au liniștit, Românii s'au revărsat din cetatea Carpaților spre Dunăre și Marea

2. Castelul Peleş din Sinaia.

Neagră, formând două state deosebite, într'un ținut care se înfățișează totuși ca o unitate teritorială continuă. Tot în munți Românii și-au găsit apărare, când mai târziu dușmanii îi atacau acasă la dânsii. Transilvania cu Maramureșul, Țara Crișurilor și Banatul au rămas despărțite dincolo de Carpați, iar Muntenia și Moldova, vreme îndelungată, s'au vrăjmășit între dânselle.

Și totuși, prin potecile munților, Românii de dincoace și de dincolo de Carpați au păstrat totdeauna legături între dânșii, iar ciobanii ardeleni, încă de mult, își mănau oile la pășune în Sudul Dunării, trecând prin Țările Române.

Carpații au fost linia de despărțenie a influențelor care s'au resimțit asupra poporului român.

Principatele au trăit mai mult sub influența popoarelor sud-estice din Europa, iar Transilvania cu celelalte ținuturi, sub influența statelor din centrul și apusul Europei.

Așezați aici, în răsăritul Europei, noi am rămas despărțiți de celelalte popoare latine și în preajma noastră nu aveam decât Slavi și Unguri. De aceia Românii au luptat aproape totdeauna singuri, împotriva tuturor vrăjmașilor. Și nu numai că n'au găsit ajutor la nimeni, dar chiar vecinii noștri au îngroșat rândurile dușmanilor pe care i-am avut.

Celelalte popoare latine, fiind prea departe, nu ni-au putut ajuta.

De pământul pe care-l locuim se leagă și ocupațiile poporului nostru. Locuitorii dela munte folosesc pășunile ca să crească turme de oi și cirezi de vite cornute; ei lucrează în mine de cărbuni ori de fier, scot piatră din cariere sau taie sare în ocne. În fabricile de cherestea se lucrează lemnele din pădurile, care acopăr munții noștri. Iar acolo unde sunt mine de cărbuni, de fier și puțuri de petrol s'au dezvoltat însemnate centre industriale, cum sunt Reșița, Petroșani, Câmpina, etc.

În regiunea deluroasă sunt întinse livezi de pruni și alți arbori fructiferi. Mai sunt apoi podgorii, fânețe și se recoltează și multe cereale.

Cele mai bogate lanuri cu cereale sunt însă la șes. În râurile țării noastre, în lacuri, în bălțile așezate dealungul Dunării, ca și în Dunăre și pe lângă țărmul Mării Negre, se prinde mult pește.

Dar ocupația de căpetenie a poporului român rămâne plugăria, așa cum am moștenit-o din moși-strămoși, încă dela Daci și Romani.

3. Români din afară de granițele României.

În prezent mai sunt mulți Români rămași sub stăpâniri străine. Astfel, spre apus, în partea din Banatul Timișarei, care a rămas în stăpânirea Sârbilor, se găsesc vreo 200.000 de Români, în Ungaria spre Tisa peste 100.000. În Maramureșul rămas Cehoslovaciei cam 50.000 și în valea Timocului din Iugoslavia vreo 300.000; în Bulgaria dealungul Dunării și în deosebi în județele Vidin și Plevna, încă vreo 100.000. Iar peste Nistru, în Ucraina, sunt peste 500.000 de Români, numiți Transnistrieni.

Aceștia alcătuiesc în republica rusă a Societelor o „Republică Moldovenească”.

Mai sunt Români și mai departe, tocmai în Macedonia, care se află sub stăpâniri străine diferite : în Iugoslavia, Grecia, Bulgaria și Albania. Aceștia se mai numesc și Aromâni și trăesc răzlețiți în număr de câteva sute de mii. Soarta acestor Români, desfăcuți de trunchiul carpat, este primejduită pentru că atât Sârbii, Bulgarii, cât și Grecii caută să le stingă neamul oprindu-i, aproape peste tot, ca să-și folosească limba lor în școală și biserică.

În general starea Românilor aflați în afara granițelor țării noastre este destul de grea, căci stăpânirile străine nu le recunosc dreptul la o viață națională, ci-i asupresc și caută să-i desnaționalizeze. Noi însă trebuie să-i ajutăm, ca să-și poată păstra graiul și credința lor strămoșească și să nu uite că sunt Români.

II.

VECHII LOCUITORI AI PĂMÂNTULUI
ROMÂNESC : TRACII, GEȚII SAU DACII.

Ținuturile pe care le locuim noi astăzi și cele din vecinătatea noastră în spre Sud, în vechime erau populate de două popoare înrudite : Ilirii și Tracii. Ilirii ocupau apusul Peninsulei Balcanice, iar Tracii împânziau mijlocul și răsăritul acestei peninsule până la Marea Neagră. În spre Nord ei locuiau țara noastră ajungând până aproape de izvoarele Tisei. Ilirii sunt strămoșii Albanezilor de astăzi. Spre Sud locuiau Grecii.

3. Gladiador trac în armata romană.

1. **Geții sau Dacii.** Aceste două neamuri, Ilirii și Tracii, trăiau în triburi, între care au fost și Geții sau Dacii, locuitori ai câmpiilor și ai munților țării noastre. Aceștia erau „cei mai viteji și cei mai drepți dintre toți Tracii”. Dacii erau oameni bine făcuți și chipeși la înfățișare.

Portul lor are multă asemănare cu al țăranilor noștri de la munte, după cum arată și chipurile lor săpate pe Columna lui Traian dela Roma. Dacii locuiau în bordeie și în case pe care și le făceau din lemn, din nuele sau din vălătuci de lut. Cei mai bogăți își făceau în orașe locuințe din piatră. Satele ca și orașele aveau locuințe îngrămădite, mici și erau așezate de obicei în locuri ușor de apărut și întărite cu un șanț și un val de pământ.

4. Luptător dac.

2. **Ocupațiunile Dacilor.** Dacii erau un popor cu locuințe stabile, ei nu erau nomazi, adică să se mute dintr'un loc într'altul, ca mulți dintre vecinii lor. Ei se ocupau cu agricultura, recoltau în deosebi grâu și meiu, apoi cu creșterea vitelor, cultivau pomi și vița de vie și știau să și fabrice arme. Recoltau în și cânepă, din care își țesau înăbrăcăminte, scoteau aur și argint din mine și știe din ocne. Ei se mai ocupau și cu creșterea albinelor. Dacii erau și meșteri lemnari și negustori iscu-

5. Dacii — bărbat și femeie — în portul lor.

șiți ; ei au bătut monede, folosindu-le în comerțul pe care-l făceau. Lor le plăcea să bea mult vin, fără să-l mai amestece cu apă ca Grecii, și se hrăneau cu mămăligă de meiu, cu pește, legume, miere, fructe și lapte, din care știa să scoată și unt.

Un preot al lor numit **Deceneu**, de pe vremea regelui **Burebista**, a căutat să-i deprindă ca să trăiască în cum-pătare și să nu mai bea vin așa de mult.

Dacii erau oameni iubitori de dreptate și de libertate,

ei nu erau obișnuți să umble prin judecăți și nici n'aveau legi scrise, de aceea își făceau, adeseori, singuri dreptate cu cuțitul ori cu sabia.

3. Urme dela Geto-Daci. Civilizația lor. Cu toate că colonizarea romană a schimbat cu totul înfățișarea Daciei, totuși ni-au rămas unele urme despre viața Dacilor. Orașele lor au fost transformate și nu-

6. Femei dace, după chipurile săpate pe monumentul dela Adam-Clissi.

mele li-a fost schimbat. Astfel, de pildă, Sarmisegetuza, capitala Dacilor, așezată în Sudul Transilvaniei, capătă numele de Ulpia Traiana.

Ocupațiunile de altă dată ale Dacilor sunt însă și ocupațiunile noastre de astăzi așa de strâns legate cu pământul pe care-l locuim. Portul țaranilor noștri, de la Daci

până în vremea noastră, nu s'a schimbat prea mult. Dacii erau oameni voinici, deși nu prea înalți la trup, ei purtau plete și căciulă pe cap; mulți umblau și cu capul gol. Cămașa o purtau pe deasupra ȋțarilor și la mijloc aveau o cingătoare; în picioare se încălțau cu opinci. Iarna se îmbrăcau cu cojoace făcute din piele de oaie. Femeile se îmbrăcau cu o cămașă ori pe deasupra purtau o haină lungă strânsă la mijloc, pe cap aveau un vâl sau maramă.

Ceia ce a rămas mai caracteristic sunt pletele pe cari le purtau Dacia, și pe cari le mai poartă și astăzi unii dintre sătenii noștri, ca o podoabă a capului lor.

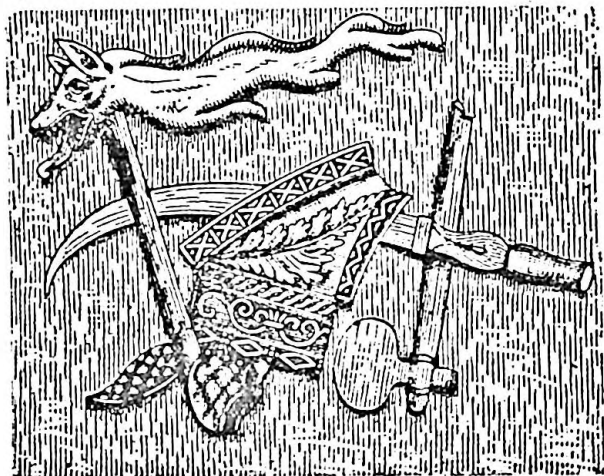
De la Dacia se mai găsesc și astăzi vase, oale și alte obiecte făcute de ei din lut ars, apoi resturi de arme lucrate din bronz, și monede.

4. Religia Dacilor. Dacii se închinau la zei. Cel mai mare zeu al lor era stăpânul cerului și al luminei numit **Gebeleizis**. La ei se pomenește de un profet **Zalmoxe**, care le-a dat o credință cu învățături alese. Dacii erau foarte evlavioși și credeau că sufletul nu moare nici odată, de aceea nici nu se temeau de moarte. Asta îi făcea ca la nașterea unui copil să jelească, iar la moartea cuiva dintre ei să se bucure, la gândul că cel mort scapă de greutățile acestei vieți și sufletul lui trece într'o lume mai bună. Fiind fără frică de moarte, Dacii erau foarte viteji și în războaie ei se luptau cu mult avânt pentru a-și apăra libertatea și pământul. Credința lor era că sufletele celor căzuți în lupte mergeau la cer. De aceea făceau zeilor și jertfe omenești. Astfel la cinci ani odată alegeau pe unul dintre ei și-l aruncau cu fața în sus, așa fel ca să cadă în vârful a trei lănci înfipte în pământ. În felul acesta îi ucideau trupul, iar sufletul mergea la zeu ca să-i spună care erau dorințele și nevoile lor. Dacii aveau însă și unele obiceiuri rele, ca, de pildă, acela de a-și vinde fiii și fiicele la străini.

5. Organizarea Dacilor. Dacii au trăit multă vreme în triburi răslețe, cari se luptau deseori în-

tre dânsese. Triburile ascultau de un șef care avea ca reședință un sat bine întărit sau o cetate pe un deal bine apărat, în care populația tribului se putea refugia în caz de primejdie. Ei aveau și o clasă de nobili, care se deosebea de restul poporului atât ca îmbrăcăminte cât și prin felul de viață. Pe prinșii din războaie îi țineau ca sclavi.

Geții, trecuți în Nordul Dunării, s'au așezat statornic

7. Steagul și armele Dacilor : sabia, tolba și securea (col. lui Traian).

în aceste ținuturi. Fiind un popor muncitor ar fi avut o viață liniștită, ei ar fi putut crea o civilizație superioară ca și a Grecilor sau a Romanilor. Ei au avut, însă, de înfruntat dese atacuri și năvăliri din partea regilor Macedoniei, din spre Sud, ori a barbarilor din spre răsărit : Celți, Bastarni sau Sciți ; Geții s'au putut înțelege numai cu Grecii de prin coloniile din vecinătatea lor.

6. **Istoria poporului Geto-Dac.** Multă vreme Geții au fost neliniștiți de Sciți. Aceștia trăiau în Nordul Mării Negre și prin părțile Mării Caspice. De aici obișnuiau să facă prădăciuni spre centrul Europei

și au fost vremuri când ei au călcat și Dacia, unde s'au așezat prin sate răzlețe până la Dunăre și la poalele munților Carpați. Geții, însă, i-au gonit, iar stăpânirea acestor barbari, n'a lăsat nici o urmă în Dacia și n'a adus nici o schimbare în viața populației localnice.

Sciții atacând pe Persi, făcându-le dese prădăciuni,

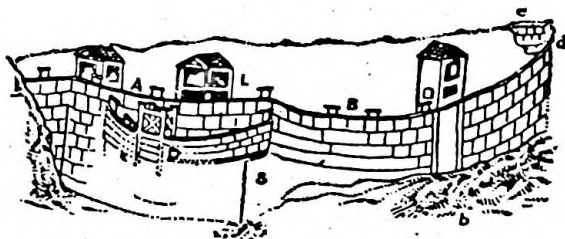
8. Un dac purtând steagul.

regele Darius porni o expediție contra lor, ca să-i pedepsească (513 a. Hr.). Regele Persiei, cu armata lui, venind în Europa, trecu prin Dobrogea, care pe atunci se numea Sciția Mică, și ajunse în Sudul Basarabiei. Cum Sciții se tot retrăgeau din calea lui, Darius a fost nevoit să se reîntoarcă în Persia, fără nici un rezultat.

7. **Luptele cu Macedonenii.** Tracii cu Geții împreună s'au opus, fără succes, când Perșii au invadat în Sud-Estul Europei.

Cu Grecii, însă, ei au trăit bine. Aceștia, fiind negustori au întemeiat colonii, au populat orașele de pe țărmul Mării Negre și au înlesnit, astfel, schimbul între produsele Geților și mărfurile și obiectele aduse de dânsii. Tomi (Constanța), Callatis (Mangalia) Tyras (Cetatea Albă) Axiopolis (Cernavodă) ajung la o mare înflorire.

Grecii fiind oameni liniștiți se ocupau numai de negoțul lor și nu de cuceriri. Ei își așteptau clienții în orașul colonie ori străbăteau pe cursul apelor, chiar și în

9. Planul cetății dace dela Colțea (Col. Tr.).

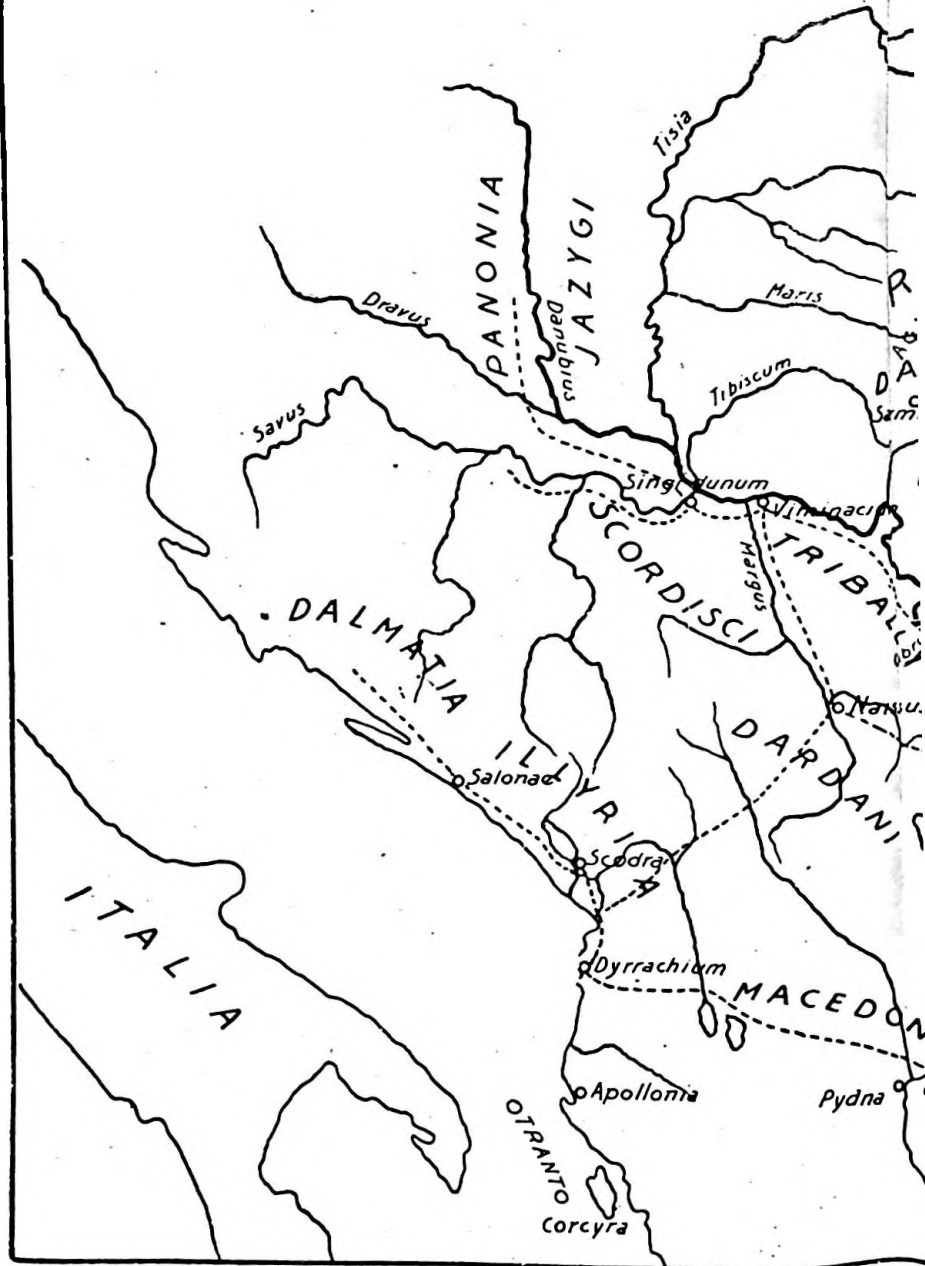
interiorul țării. Unii dintre ei au trecut munții până în Sudul Ardealului. Grecii cumpărau grâne, vite și alte produse de ale Geților, cărora le aduceau diferite obiecte de lux, stofe și alte lucruri necesare. Astfel negustorii Greci au înlesnit propășirea vieții economice în Dacia.

În schimb, însă, cu regii Macedoniei, Geții nu s'au putut înțelege. Filip II ajunsese cu granița statului său până la Dunăre (Sec. IV a. Hr.). Fiul și urmașul său Alexandru cel Mare, ajuns la tron, pătrunse pe neașteptate în Nordul Dunării străbătând Câmpia română. El trecu printr'un lan de grâu cu spice aurii, cuprinse o cetate de lemn a Geților pe care urmărindu-i nu-i mai putu găsi, căci ei se retrăseseră împreună cu familiile lor, în interiorul țării. Alexandru cel Mare se reîntoarse în Macedonia fără să fi putut supune pe Geți (335 a Hr.).

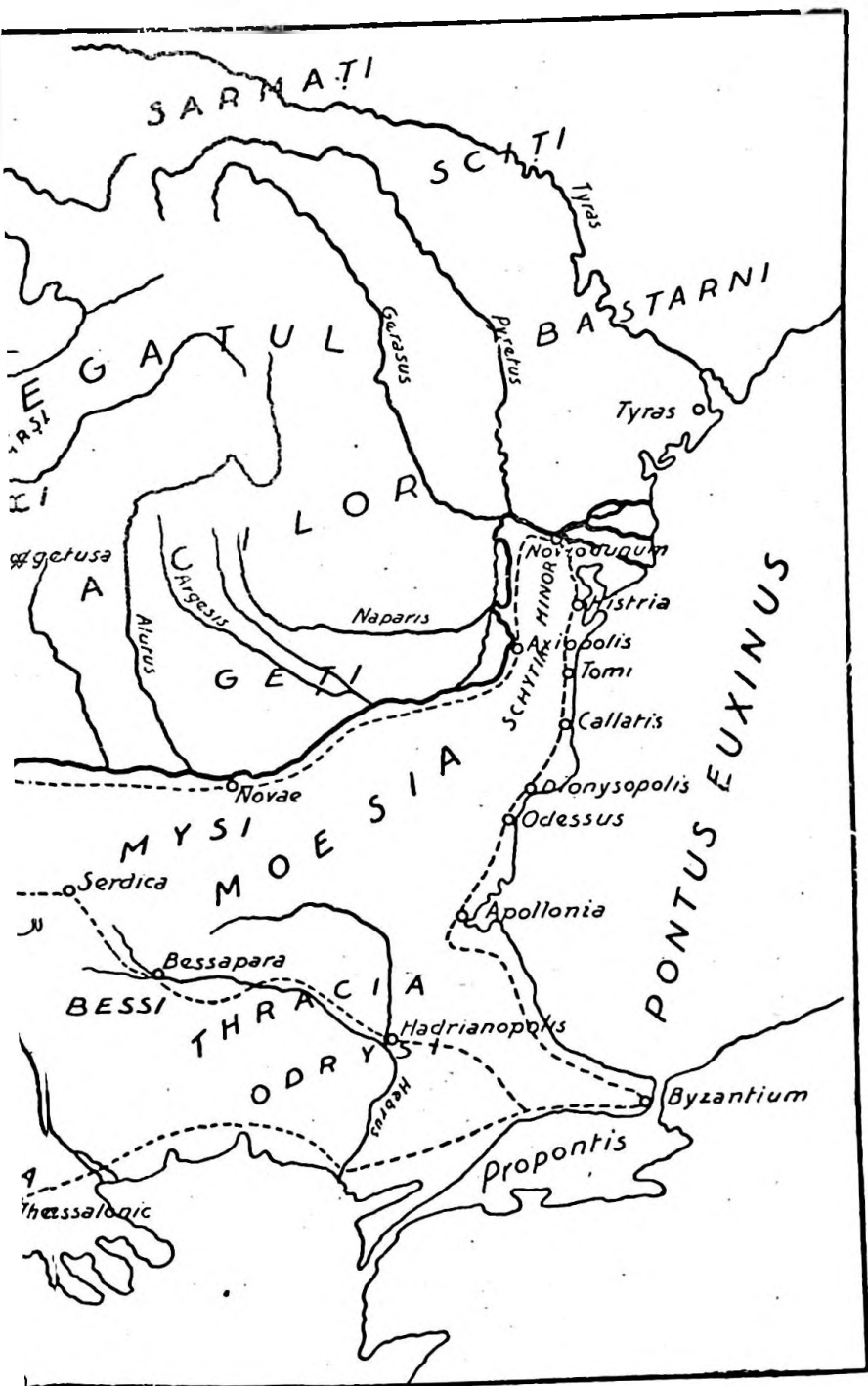

LEGENDA :

----- Drumuri

Dacia veche la nordul Dunării și Țările ocupate

: die Iliri și Traci, la Sud-Estul Europei.

Aceste atacuri repetate i-au făcut pe Geți să se organizeze sub un rege viteaz și măriminos numit **Dromichete**, care și întocmi o armată bună, căutând să-și deprindă supușii cu o viață ostășească ordonată. La moartea lui Alexandru cel Mare, Tracia rămase în stăpânirea generalului său **Lisimah**, care luă titlul de rege. Acesta atacă pe Geți, iar Dromichete îl birui făcându-l prizonier cu toată armata, cu care venise (292 a. Hr.). Regele get se purtă foarte bine cu Lisimah și cu toți prizonierii, pe care-i cinstea ca pe niște oaspeți și nu ca prinși de războiu. Astfel Geții au scăpat și de încercările Macedonenii-

10. Scelții înfățișați pe un vas găsit la Kerchi, în Rusia. Ei au trăit în dușmănie cu Dacii și au avut lupte cu Darius I.

lor de a-i supune. Totuși ei nu și-au putut alcătui, atunci, un stat puternic.

Unii dintre conducătorii Dacilor au cunoscut limba greacă iar legăturile dintre Grecii negustori și Dacii agricultori, prin schimbul produselor lor, au fost tot mai strânse. În Sud-Estul Daciei se găsesc multe ruine, monede, vase, arme... dela Greci. Dacii sub influența Grecilor, și-au bătut monede. Cum se vede ei au cunoscut într-o măsură, civilizația greacă, de care au fost influențați.

8. **Celții, Bastarnii și Sarmatii.** După moartea lui Dromichete, se iviră alți barbari în preajma ținuturilor locuite de Geți. Noii năvălitori erau **Celții**,

care veneau dinspre părțile apusene ale Daciei. Ei s'au așezat la Sudul Dunării prin Serbia de azi și unii dintre dâșii au răsbit tocmai spre Nistru. Celtii au zădărnicit închegarea unui stat unitar al Geților. Tot atunci se ivi din spre Nord un popor de neam germanic, **Bastarnii**, care se așeză în ținuturile de la vărsarea Dunării. Din stepele Rusiei veniră **Sarmații**, care s'au întins în Moldova de azi și chiar în Ardeal.

Toți acești barbari și-au deschis drum prin Câmpia Română ca să treacă în Peninsula Balcanică după pradă. Din cauza lor, Geții nu și-au mai putut reface statul vreme de vreo două secole (300—100). Tot în vremea aceia pătrund și **Romanii** în Peninsula Balcanică. Geții au stat pe loc și după ce urgia acestor năvălitori a trecut, s'au organizat din nou sub regi capabili de cuceriri și de victorii asupra vrăjmașilor.

9. Regatul Dacilor. Burebista. Intr'adevăr că după anul 100 a. Hr. Dacii ajung, la Nordul Dunării, stăpâni până la Nistru, iar țara cucerită de ei între Dunăre, Tisa și Nistru a luat numele de **Dacia**. Aceasta este cea mai glorioasă epocă din istoria vechei Dacii. Tocmai acuma se ivește din rândurile Dacilor, un rege viteaz, numit **Burebista**, care, ajutat de preotul **Deceneu** a reușit să unească toate triburile Dacilor alcătuind o stăpânire puternică. El a supus ascultării lui popoarele și cetățile grecești de pe malul Mării Negre, de la vărsarea Nistrului până la Varna. Adeseori trecea în Sudul Dunării și neliniștea stăpânirea romană aci, prin prădăciunile ce făcea. De aceia Cezar plănuise să cucerească Dacia, dar uciderea lui (44 a. Hr.) a zădărnicit înapoierea planului ce-și făcuse.

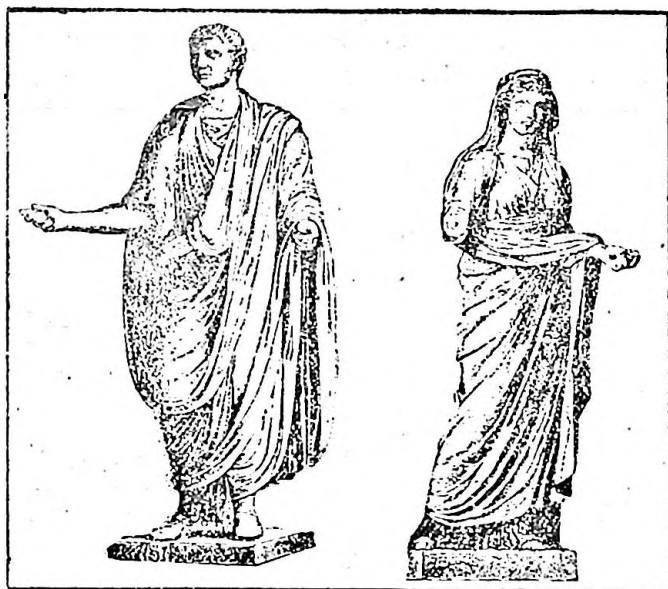
Tot cam atunci a murit și regele Burebista. După dânsul orașele și popoarele supuse de el s'au eliberat de sub stăpânirea Dacilor, iar aceștia s'au despărțit din nou în triburi răslețe. Ei au continuat prădăciunile lor în Sudul Dunării, ceea ce a făcut pe Romani ca, mai târziu, să-i supună definitiv sub stăpânirea lor.

III

ROMANII. RĂSBOAIELE LOR CU DACII.

În Italia de astăzi s'a dezvoltat, încă cu vreo 700 de ani înainte de Iristos, un popor mare și puternic : Romanii. Aceștia erau oameni foarte muncitori, pricepuți în ce privește conducerea statului și destoinici și viteji în războaie. De aceea ei, care la început își aveau statul

11. Un roman și o femeie romană în costumele timpului. Barbatul poartă haina numită *toga*.

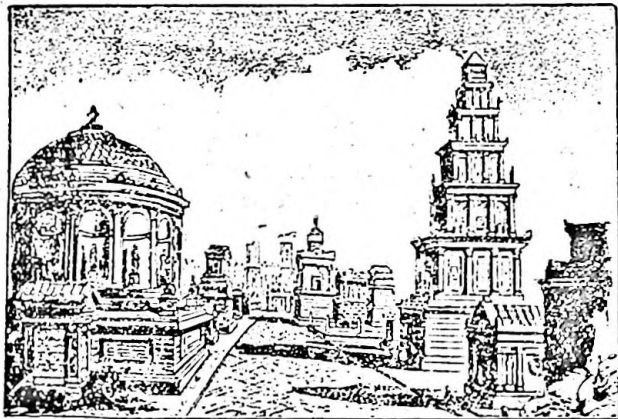
lor în jurul Romei numai, au ajuns cu timpul să stăpânească pământuri și popoare în trei continente : Europa, Asia și Africa.

1. Infățișarea și ocupațiunile Romanilor. Romanii erau oameni potrivit de înalți la trup, dar voinici, isteți, și chipeși la infățișare. Ei purtau barba și mustățile rase. Bărbații umblau cu o haină lungă fără

mâneci, care se numea togă, iar femeile purtau și ele o haină lungă, încinsă la mijloc. În picioare aveau sandale ușoare și de obicei umblau cu capul gol ; ostașii purtau coifuri.

Romanii locuiau în case bune, lucrate din cărămidă ori piatră, iar satele și orașele lor erau mari, cu locuințe frumoase, cu străzi și șosele bine pietruite, cu băi, temple, statui, etc... În orașe se mai găseau încă circuri, teatre pentru distracții, biblioteci, etc...

Ocupațiile de căpetenie ale Romanilor erau păstoria și agricultura, de aceea ei țineau foarte mult la pământul lor pe care-l apărau cu prețul vieții, ca și țăraniii noștri

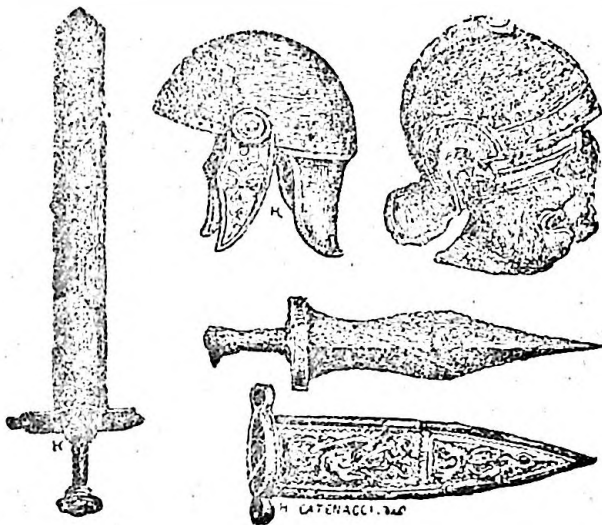

12. Calea (Via) Appia în Roma. Se observă clădirile orașului frumos construite.

Romanii erau oameni cumpătați, economi și foarte muncitori. Mulți dintre dânși erau și buni meșteșugari. Ei își iubiau mult țara și mergeau cu dragă inimă la luptă ca s'o apere, ori să cucerească pământuri noi.

Romanii se închinau la zei ; ei aveau o religie politeistă, care era în legătură strânsă cu nevoile vieții lor, cu lucrul pământului, ori cu frica sau încrederea pe care o aveau în puterile naturii : focul, cerul, lumina. Zeii lor erau ocrotitorii familiei, ai dreptății, ai agriculturii, îm-

părțind toate bunurile pământești printre oameni. Slujbele lor religioase erau săvârșite de preoți.

13. Coifuri și arme romane.

2. Cuceririle Romanilor în sudul Dunării.

În drumul lor spre Egipt și Asia Mică, Romanii au supus, în Peninsula Balcanică, pe Iliri și pe Traci. Ei au ajuns, astfel, cu stăpânirea lor până la Dunăre, în vecinătatea Dacilor.

Romanii au pătruns în Peninsula Balcanică din nevoia de a pune ordine și a liniști populațiile din această parte a Europei. Ei au ocupat Iliria pe coasta Mării Adriatice, au supus apoi Macedonia și Grecia, iar mai spre răsărit Tracia. Între Dunărea, de la vărsarea râului Sava, și munții Balcani au cucerit și organizat provincia Moesia împărțind-o în două : Moesia su-

14. Soldat roman înarmat.

perior în Iugoslavia de azi și Moesia inferior în Bulgaria cu toată Dobrogea. La apusul Dunării, prin Ungaria de azi, au cucerit Panonia.

3. Romanii și Dacii. În felul acesta Romanii au încercuit pe Daci crezând că astfel se vor putea apăra împotriva lor. Însă Dacii treceau deseori Dunărea și făceau prădăciuni în Sudul fluviului, neliniștind pe

15. Un grup de stegari romani (Mon. Adam-Clissi).

coloniștii romani, care se așezase aici. Însuși Octavian August, ca să-i potolească, ar fi trimis o armată în Dacia, despre care se spune că a înaintat până la Mureș. Dealungul Dunării tot el a ridicat cetăți de apărare și a așezat garnizoane puternice.

Totuși Dacii au continuat să neliniștească provinciile imperiului roman. Romanii, între alte măsuri de apărare,

au strămutat vreo sută de mii de Geți în Sudul Dunării, au cuprins Panonia, unde este Ungaria de astăzi, precum și Dobrogea, spre mare. Astfel, ei au înconjurat

16. Legionar roman cu scut de apărare, zale și coif pe cap, în picioare are sandale.

Dacia aproape de trei părți cu puterea lor. Dacii deveneau, însă, tot mai aprigi în atacurile lor iar Romanilor nu le rămânea de cât să-și întindă stăpânirea lor și în Nordul fluviului, în Dacia.

Odată cu romanizarea Peninsulei Balcanice, prin coloniști și legiuni militare, a început și romanizarea Daciei prin Romanii care au început să treacă încă din acele vremuri, în Nordul Dunării.

4. Decebal. Nu mult după asta se ivește la Daci regele Decebal, numit și „Leul munților” pentru vitejia și curajul său.

Decebal a reușit să adune sub ascultarea sa pe toți Dacii, a organizat o armată disciplinată, ca și a Romanilor, și și-a găsit alianțe la popoarele germanice din spre Nord. Acest rege era, dar într'adevăr foarte iscusit în treburile militare, isteț la minte, curajos și mândru. Meșter în războaie, știa când să dea lovitura ca să izbândească. El a folosit vitejia aprigă a poporului său, încât Romanii au întâmpinat multe greutăți până să-l biruiască. Decebal a continuat să prade ținuturile din Sudul Dunării și neliniștea mult pe locuitorii

17. Decebal, regele Dacilor.

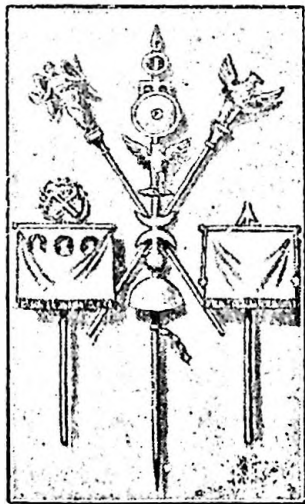
din aceste regiuni.

5. Domițian. Tocmai acum statul roman era condus de un împărat slab, **Domițian**, care era fricos și obișnuia mai mult să petreacă și să se plimbe. Războaiele le lăsa pe seama generalilor săi.

6. Războaiele Romanilor cu Dacii. Când Decebal atacă pe Romani în Moesia (86), atunci Domițian veni în persoană în fruntea unei armate, în Sudul Dunării, cu gândul ca să se lupte cu Dacii. Aici, însă, lăsa comanda în seama unui general al său, iar el se hotărî să aștepte rezultatul luptei într'un orașel mai adăpostit. Dar Decebal biruie pe Romani, trece Dună-

rea și pradă provinciile romane, de unde Domițian avu-
sesse grijă să fugă.

Atunci, un alt general roman, **Tettius Iulianus** puse
armata în rânduială și porni în contra lui Decebal care,
slăbit în urma luptelor ce purtase, a fost nevoit să se re-
tragă în țara lui. Tettius Iulianus, urmărind de aproape
pe Daci, îi biruie în Banat, la Tape (Tapae). El ar fi

18. Steaguri romane.

19. Impăratul Traian, care a pus temelie
poporului român în Dacia

putut merge și asupra Sarmisegetuzei, capitala Dacilor,
dar Domițian, l-a rechemat ca să-l trimită în contra unor
Germani, care atacaseră imperiul la Dunărea de mijloc
(91).

Domițian ajunsese la pace cu Decebal, dar în niște con-
dițiuni foarte grele și umilitoare. Astfel Dacii, ca să nu
năvălească în imperiu, au primit ingineri și meșteri pri-

cepuți, care să le construiască poduri, drumuri și mai ales cetăți de piatră pentru apărare. Ofițeri romani au fost trimiși ca să instruiască armata Dacilor, cari au căpătat și mașini de război dela Romani. Domițian s'a obligat să dea Dacilor un ajutor în bani, anual, numai să-i știe liniștiți.

Dacii au folosit foarte mult prin aceste ajutoare primite dela Romani, ei au început să simtă tot mai mult și influența culturii romane. Dar cât de grabnică a fost biruința Dacilor, mai repede a fost înfrângerea lor.

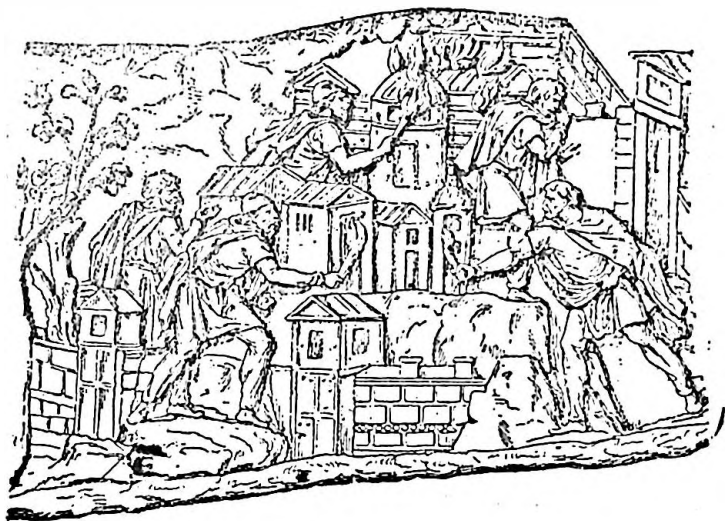
20. Lupta dintre Romani și Daci aproape de Tapae (Col. Tr.).

7. **Traian (98—117).** Imperiul roman nu putea răbda umilința ce-i fusese impusă de Daci. La doi ani după moartea lui Domițian ajunge la tron **Traian**, care de tânăr încă luptase în rândurile armatei romane, dovădind mari însușiri de bun și viteaz general. El era deprins să-și ducă viața în mijlocul ostașilor săi și cu ajutorul lor a ajuns la biruințe însemnate.

8. **Primul război cu Dacii. (101—102).** Ajuns la tron Traian a vrut să pună capăt situațiunii umilitoare în care se găsea imperiul roman față de Daci. El își organizează o armată în fruntea căreia trecu Dună-

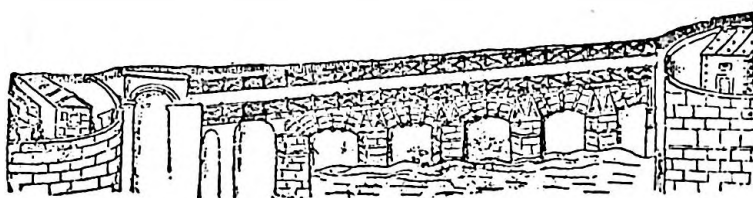

rea, în Banat, în anul 101. După mai multe biruințe, între care cea mai însemnată a fost la Tapae, Romanii ajunseră, în anul următor, sub zidurile Sarmisegetuzei

21. Dacii dau foc Sarmisegetuzei (Col. Traian).

(102). Traian impuse pace lui Decebal, care se văzu silit să dea înapoi meșterii romani, să nu mai ceară tribut,

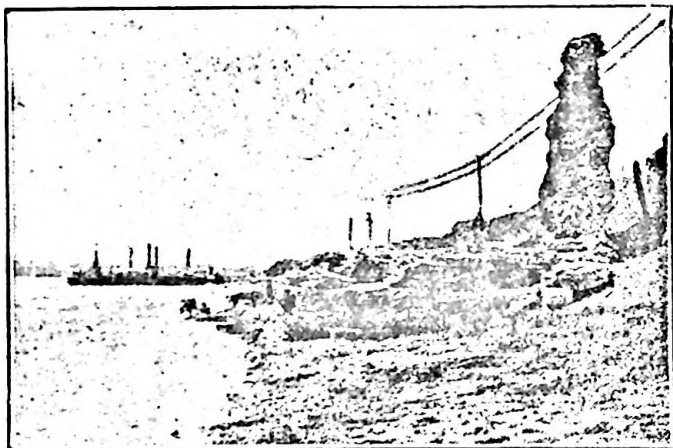

22. Podul artistic construit la T.-Severin pentru trecerea armatelor romane (Col. Tr.).

să rupă legăturile cu vrăjmașii Romei, să primească în cetățile lui garnizoane romane pentru supraveghere, și să nu declare război, sau să încheie pace, fără voia Romanilor.

Decebal nu s'a dat bătut, el nu putea să trăiască o ase-

menea viață umilită și de aceia a început să facă pregătiri pentru o nouă luptă. La rândul lui, Traian a prins

23. Ruinele podului dela T.-Severin.

de veste și a venit din nou în Dacia (105). O armată romană a înaintat prin Banat, iar alta a trecut Dunărea

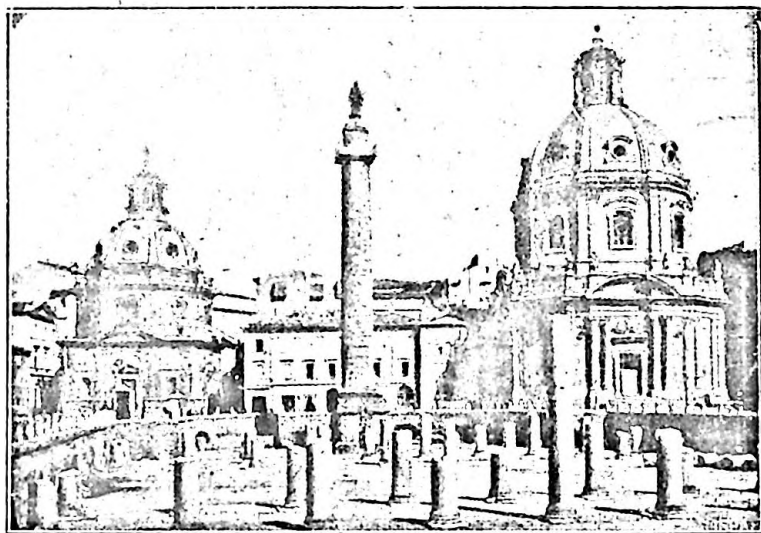
pe un pod construit anume la Turnu-Severin, de vestitul arhitect grec Apolodor din Damasc. Acest pod era menit să lege Dacia cu imperiul roman. De astădată războiul a fost cu mult mai greu. Dacii luptau pe viață și pe moarte. Dar Traian, urmând cursul Oltului și învingând toate greutățile, ajunse și de data asta sub zidurile Sarmisegetuzei.

24. Decebal se străpunge cu sabia.

Decebal, mândru și ambițios, fiind învins (106), ca să nu cadă prins în mâinile Romanilor, s'a omorât străpungându-se cu spada. Împreună cu dânsul au murit, bând otravă, și câțiva credincioși ai săi.

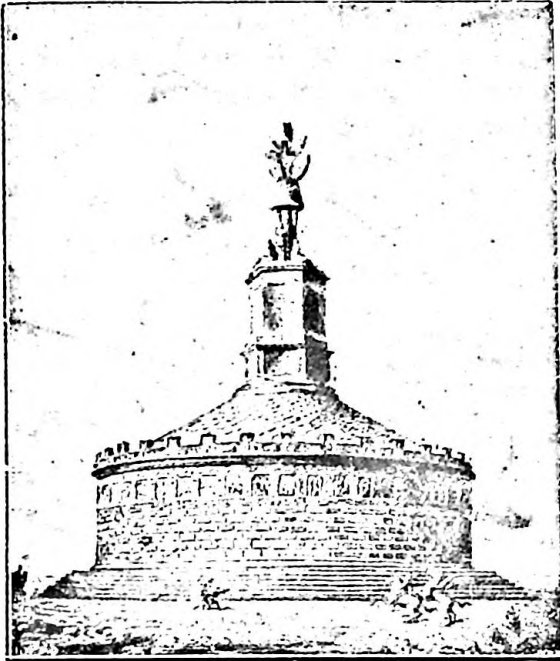
Traian a fost primit în triumf, în cinstea lui s'au dat mari serbări la Roma. El fu numit Dacicul, iar la Roma a fost ridicată *Columna Traiană*, care să amintească isbânzile sale. Căci Traian liniștise pe Germani la Rin și

25. Forul cu *Columna* lui Traian la Roma. Azi e în ruine și numai *Columna* se mai păstrează cu statuia sf. Petru în vârf.

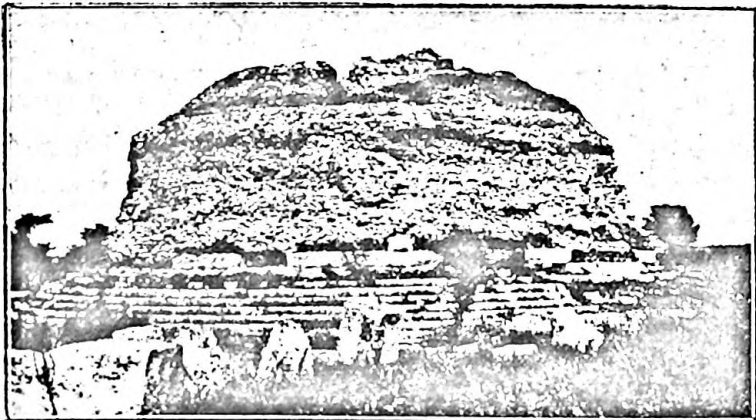
mai apoi birui și pe Parți, care se răsculară în Asia împotriva stăpânirii romane. Pe această coloană se află sculpturi în marmură, care înfățișează scene din cele două războaie purtate contra Dacilor. Tot atunci a fost înălțat și pe pământul nostru, în Dobrogea, un monument în noua colonie romană, *Tropaeum Traiani* (Trofeul — adică biruința — lui Traian), cunoscut azi sub numele de **Monumentul dela Adam-Clissi**.

Dacia a fost, atunci, definitiv transformată în provin-

26. Monumentul dela Adam-Clissi, așa cum a fost construit.

cie romană (106). Imperiul roman era considerabil mărit și cu granițele bine întărite.

27. Ruinele monumentului dela Adam Clissi. (starea actuală).

COLONIZAREA ȘI CULTURA ROMANĂ ÎN DACIA.

Românii urmăriseră să cucerească Dacia nu numai spre a avea liniște în această parte a imperiului lor, ci ca să folosească și bogățiile mari ale acestei țări. De aceea Romanii au căutat să se așeze definitiv aici, restabilind **pacea romană** spre a asigura propășirea imperiului.

1. Colonizarea Daciei. Într'adevăr, după ce Dacia, a fost supusă definitiv populația fiindu-i împrumutată, Traian a adus numeroși coloniști de prin toate părțile imperiului, dar mai ales din ținuturile răsăritene și foarte puțini din Italia. Mulți din acești coloniști, care erau romanizați acuma, fiind aduși și de prin Peninsula Balcanică, erau înrudiți cu Dacii. Ei s'au amestecat cu locuitorii Daciei și i-au romanizat și pe aceștia după câțva timp, iar din acest amestec, dintre Romani și Daci, s'a pus **temelia Poporului Român**. Coloniștii romani s'au așezat mai ales în Banat, Oltenia și Ardeal, unde au căpătat pământ și au întemeiat numeroase orașe și sate, împreună cu Dacii.

2. Organizarea Daciei. O provincie ca Dacia, bogată și întinsă, care se afla în vecinătatea barbarilor, trebuia bine organizată. Ea trebuia să fie un post înaintat de apărare în fața barbarilor : Germani sau Sarmați.

Traian a lăsat în Dacia, încă vreo câțiva ani, o parte din armata care luptase aici, ca să construiască drumuri, cetăți și valuri de apărare, spre a asigura liniștea acestei provincii. Mulți dintre ostașii romani, după ce se eliberau din armată rămăneau în Dacia ca „veterani”, atrași de bogăția acestei țări. Ei căpătau pământ și se legau și mai mult de această provincie prin căsătoriile, care se făceau între ei și fetele Dacilor băștinași.

Dacia ca provincie romană, trecu sub cărmuirea împăratului, care puse în fruntea ei un guvernator numit *legatus augusti* și care era ajutat de numeroși slujbași romani și de câteva legiuni așezate în centre mai însemnate ale Daciei : Legiunea XIII Gemina la Alba Iulia și a V Macedonica la Turda (Potaissa). Aceste legiuni trimeteau trupe de apărare în ori ce parte a Daciei, unde locuitorii ar fi fost neliniștiți de barbarii germani sau Sarmatii din vecinătate. Capitala Daciei rămase tot la Sarmisegetuza, care a fost numită *Ulpia Traiana*.

Provincia fiind mare, pentru o mai bună administrare a fost împărțită în două, și mai apoi în trei regiuni cu trei orașe de reședință : *Malva* în Oltenia aproape de Dunăre, *Apulum* (Alba Iulia) și *Porolissum* (Moigrad) spre Nordul Transilvaniei.

Fiecare din aceste regiuni avea în fruntea ei un procurator pentru a strânge dările.

3. Romanizarea Daciei. În afară de coloniști, cari s'au așezat statornic în Dacia, în această provincie au mai venit și numeroși negustori și funcționari romani. Aceștia au contribuit mult la dezvoltarea vieții orășenești și alături de ceilalți coloniști, prin legăturile lor cu populația băștinașă, au înlesnit foarte mult romanizarea acestei provincii.

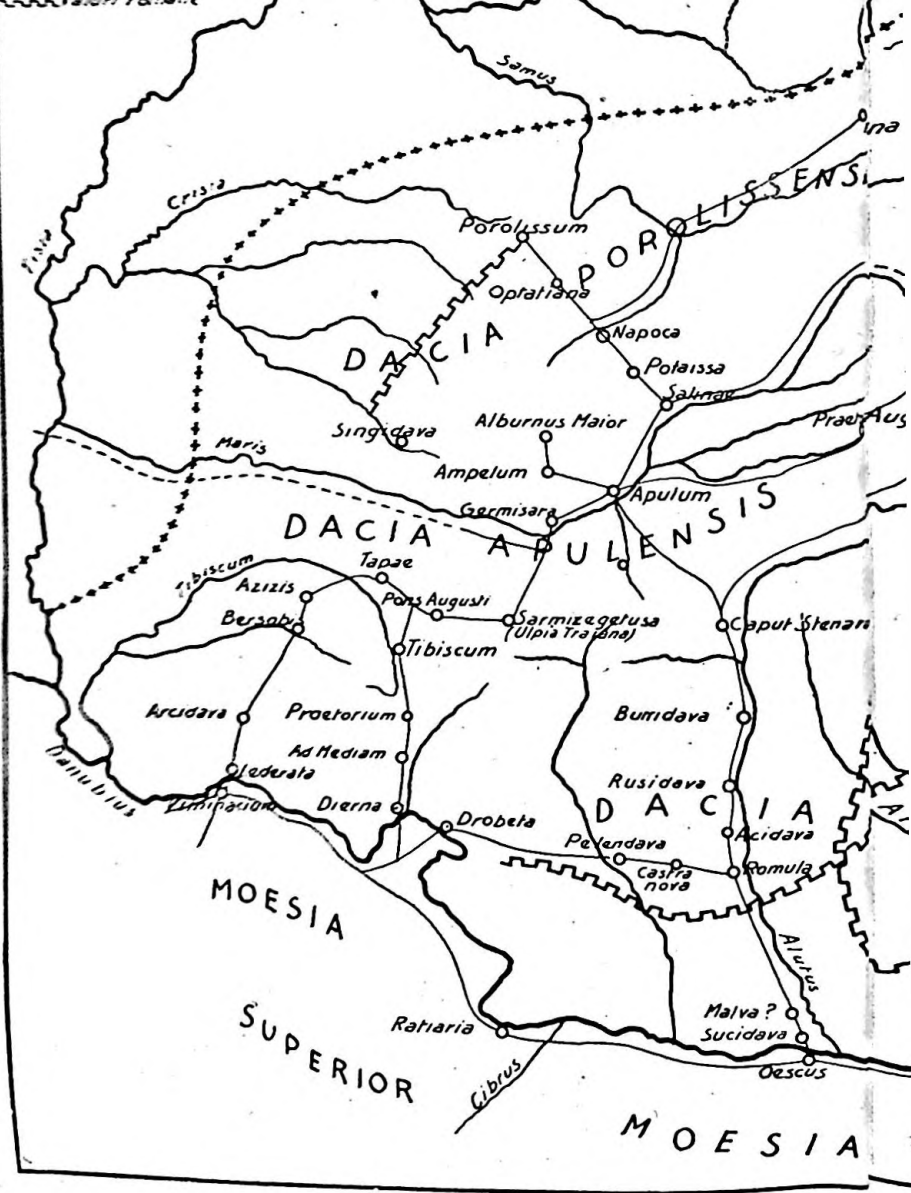
Între orașele cari se dezvoltă în Dacia în vremea stăpânirii romane, în afară de cele citate până aici, mai sunt : *Ad Mediam* (Mehadia), cu băi minunate; *Drobeta* (Turnu Severin); *Napoca* (Cluj); *Salinae*, (*Uioara*) *Abruttus* (Abrud) etc. Toate localitățile mai însemnate ale Daciei erau legate între dânsele cu drumuri, dintre care cinci plecau dela Dunăre și făceau legătura între orașele mai însemnate ale Moesiei, din Sud, cu ale Daciei. Aceste drumuri în Dacia urmau, în general, cursul apelor : Oltul, Mureșul, Someșul, Târnavele până spre Nordul Transilvaniei. Cel mai însemnat, dintre aceste drumuri, era acela care pornea dela Dunăre, pe

DACIA ROMANĂ

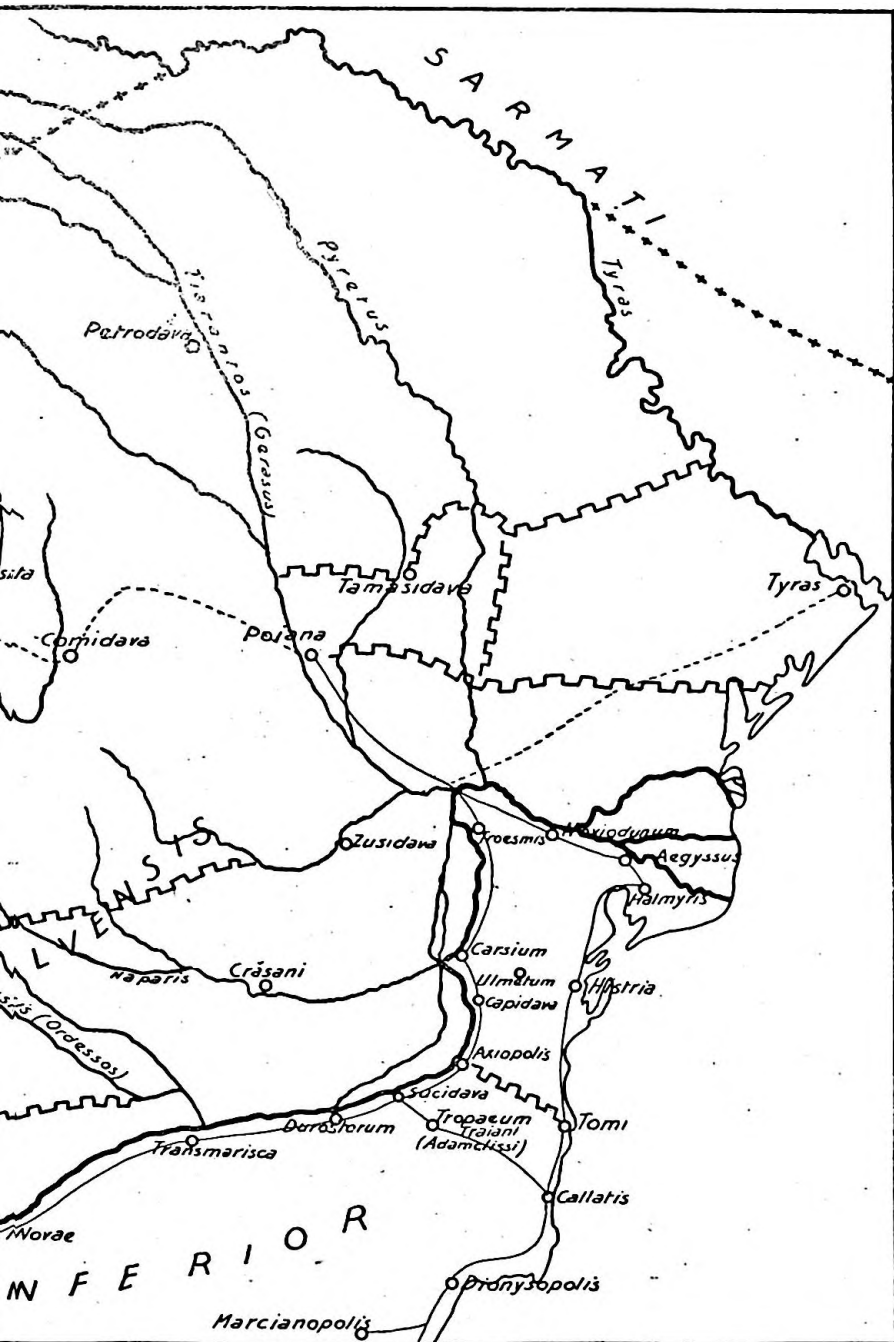
(100-271)

- . Hotarele Daciei
- Drumuri romane (Cursul Expedițiilor sau Traian)
- - - - - Drumuri romane presupuse
- ~~~~~ Valuri romane

Dacia-Romană cu drumuri, ur

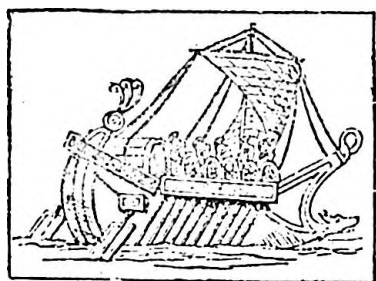

șii localități mai însemnate.

unde trecuse Traian în al doilea război dacic, apuca pe vale Oltului, trecea apoi în valea Mureșului, se urca pe valea Someșului pe la Potaissa (Turda) și Napoca (Cluj) și ajungea la Porolissum (Moigrad), aproape de Marannureș. Acest drum se numea Calea lui Traian și din el se desfășeau alte ramificații pe văile Mureșului, Târnavelor și Oitului. O ramură mergea la Sarmisegetuza unde se întâlnea cu un drum ce venea din Banat. Din Transilvania drumul ce apuca pe Târnavă se lega peste munți, prin pasul Oituz, cu o cale ce venea din Dobrogea.

4. Cultura Romană în Dacia. Odată cu așezarea stăpânirii romane în Dacia, această provincie

28. Corabie romană care plutea pe Dunăre.

a luat o mare dezvoltare și a ajuns la o stare foarte înfloritoare. Romanii au început să cultive pământul productiv al Daciei, care în mare parte era nelucrat, să exploateze pădurile seculare, cari acopereau dealurile și munții acestei țări, să scoată din

mine aur, argint, fier, piatră, sare și să-i folosească apele minerale. Aceste bogății au atras în Dacia mulți meseriași și negustori romani ; iar pe Mureș și Dunăre se făceau numeroase transporturi de cereale, lemne și celelalte produse ale Daciei, cari erau duse în porturile Mării Negre.

Viața romană s'a dezvoltat, astfel, temeinic în Dacia. Coloniștii și-au așezat gospodăriile frumoase ; în orașe și în sate s'au ridicat temple, biblioteci, amfiteatre, diferite lucrări de artă ca : palate și statui, poduri făcute de ingineri și arhitecți vestiți, și ale căror urme se găsesc și astăzi pe întinsul Daciei. Monede de aur și argint, vase și diferite obiecte lucrate artistic din metal și din lut ;

numeroase pietre mormântale și cărămizi cu inscripții, arată cât de mult s'a dezvoltat viața romană în Dacia. Negustorii și meseriașii s'au organizat în colegii după ramura meseriei ce aveau : plutași, fierari, aurari, etc.

Și de sigur că după un timp și Dacii au început a se înfrăți cu Romanii și a nu-i mai privi ca dușmani. Ei au învățat limba latină, s'au deprins cu obiceiurile și cu stăpânirea romană, și au fost foarte bucuroși atunci, când au dobândit și ei calitatea de cetățeni ai imperiului roman.

Astfel Romanii superiori în civilizație au desnaționa-

29. Monedă din vremea lui Traian.

lizat pe Daci a căror limbă a dispărut cu totul. Tot așa s'au romanizat Galii din Galia, Iberii din Peninsula Iberică, etc.

Starea înfloritoare la care a ajuns această provincie a făcut să fie numită Dacia fericită (*Dacia felix*). Astfel împăratul Traian și-a legat numele de încheierea poporului român aici în Dacia, provincie care s'a mai numit și **Dacia Traiană**.

Românii păstrează și astăzi în cântecele și urăturile lor amintirea lui Traian. Numele lui se întâlnește la movile și valuri de pământ, cari se găsesc în multe părți în țara noastră.

5. Teritoriul în care s'a format poporul Român
 În Sudul Dunării României și-au întins stăpânirea lor, cum am văzut, mai înainte de cât în Dacia. Și aici, ca aproape peste tot pe unde au pătruns Romanii, populația băștinașă a fost romanizată prin coloniștii pe care i-au adus din diferite ținuturi. Influența romană a fost încă mai simțită aici, prin faptul că Peninsula Balcanică este în imediata vecinătate a Italiei.

Dintre provinciile Sud-Dunărene Moesia superioară a fost total romanizată iar pe căile ce o străbăteau, s'au întemeiat numeroase orașe, colonii romane. Un astfel de drum venea de la Marea Adriatică și dădea în valea Moravei, pe unde trecea o șosea care lega Belgradul (Singidunum) cu Bizanțul. Altă cale mergea pe valea Dunării spre Răsărit prin Vidin (Banonia), Nicopolis (Oescus), Silistra (Durostorum) și ajungea la țărmul Mării Negre legându-se cu coloniile grecești.

În ambele Moesii, Romanii au mai așezat și câteva legiuni militare care au contribuit mult la romanizarea acestor provincii.

În Dacia locuitorii erau, cei mai mulți, țărani, trăind într'o stare înapoiată de cultură. În atingere cu civilizația superioară a Romanilor, înainte și după cucerirea țării lor, Dacii s'au resimțit de influența acestei civilizații și s'au pierdut în masa populației romane într'un timp destul de scurt. Pe la anul 150 Dacia avea deja o înfățișare cu totul romană.

Aceasta s'a datorat și strămutării numeroșilor țărani traci romanizați din Sudul în Nordul Dunării, încă înainte de cucerirea Daciei de către Romani. De altfel și negustorii romani au cunoscut această țară străbătând-o cu mărfurile lor înainte de războaiele lui Traian.

Astfel, viața romană a luat o mare dezvoltare pe ambele maluri ale Dunării de jos. Locuitorii acestor ținuturi ajung să vorbească aceiași limbă — limba latină vulgară — din care s'a format graiul nostru de astăzi.

Așa că teritoriul dintre Munții Balcani și Nordul Daciei și de la coasta Mării Adriatice până la Marea Neagră, care a fost stăpânit și colonizat de Romani, este ținutul în care s'a format poporul român din amestecul coloniștilor romani cu vechile neamuri iliro-trace.

V

BARBARII ÎN DACIA. CREȘTINISMUL LA DACO-ROMANI.

Lecutorii Dacici, așezați aici în răsărit în calca nă-

30. O familie de barbani în retugia (Mon. Adam-Clissi)
vălitorilor, departe de orice apărare au fost cei dintâi lo-

viți de barbari, care s'au desfăcut din așezările lor și au plecat în pribegie.

Împărăția romană s'a slăbit tot mai mult, căci, pe lângă împărați buni, au ajuns la tron și mulți nevrednici, așa că mai târziu, sub Aurelian, Dacia a fost pierdută pentru stăpânirea romană.

1. Barbarii în Dacia. Dacia, așezată aici în ră

31. Un prizonier barbar.

ritul Europei, cu granițe deschise, a fost dela început încălcată de barbarii năvălitori. Pe aici au trecut, vreme de vreo mie de ani, cele mai multe din neamurile prădalnice cari-și căutau drum spre Roma și spre apus.

Cei dintâi barbari, cari s'au așezat în Dacia, au fost Goții. Ei trăiau în mare sălbătăcie, se îmbrăcau cu piei

de animale și-și duceau viața din pescuit și din vânat, pentru că nu deprinseseră încă destul de bine cultura pământului. Goții nu aveau orașe, nici o țară bine organizată, așa că ușor le-a fost să plece în pribegie, năvălind în imperiul roman, unde nădăjduiau să găsească mari bogății, cari să le ușureze viața. Năvălirea Goților a tulburat mult stăpânirea romană în răsărit. Unii împărați au căutat să li se împotrivescă și au pornit cu arme în contra lor. În cele din urmă Aurelian a lăsat Dacia în stăpânirea acestor barbari, care devin aliați ai imperiului.

Goții au primit creștinismul sub forma ariană iar episcopul lor Ulfila a tradus Biblia în limba gotică.

Țăranii daco-romani și-au dus neîntrerupt viața lor în Dacia, ca dovadă sunt multele numiri daco-romane, care se păstrează până astăzi în limba noastră, ca : Dunăre, Olt, Motru, Tisa, Timiș, Criș, Mureș, Someș, Prut, precum și alte nume ca Deva, Tapia, Carpați, etc.

2. Pierderea Daciei. Dacia în timpul stăpânirii romane (106—271) a ajuns la o mare înflorire. Când, însă, imperiul roman căzu în anarhie și legiunile ajung să se lupte între dânsese spre a-și pune împăratul lor, atunci nici Dacia n'a mai avut zile liniștite. Barbarii au început să lovească imperiul cu mai multă tărie : Germanii dealungul Dunării, Perșii în Asia iar în preajma Daciei se iviră în afară de Sarmați și Roxolani, niște barbari germani, numiți **Goți**. Cum Dacia avea granițe deschise, ușor a putut fi încălcată de primii barbari năvălitori, acum când nu mai avea nici apărare. Goții se așezară, încă pe la anul 217, în spre N. E. Daciei supunând pe Sarmați și pe Bastarnii din aceste părți. De aci ei făceau dese prădăciuni în Dacia trecând și în Peninsula Balcanică.

Unii împărați au căutat să li se împotrivescă și au pornit cu armate în contra lor. **Marcu Aureliu** și mai în urmă **Claudius** au birut pe Goți, în luptele pe care le-au avut, totuși n'au putut scăpa împărăția romană de dânsii.

Împăratul Aurelian și-a dat seama că această provincie, atât de apreciată, nu mai putea fi apărată. De aceea el a retras în ordine armata și funcționarii romani din Dacia. În Sudul Dunării. Aici Aurelian despărți o parte din Moesia, între râul Timoc și Osma, înființând o nouă provincie căreia i-a dat numele de **Dacia Aureliană** (271).

Goții pătrunseră în Dacia, ca aliați ai imperiului roman și se așezară, mai mult, în părțile Sud-Estice ale Carpaților, până dincolo de Nistru.

Odată cu stăpânirea romană au plecat din Dacia și bogătașii, cari se temeau să nu fie jefuiți de barbari. Dar mulțimea, legată de pământul pe care-l muncea și de casa pe care o locuia, a rămas pe loc, căci nu-și putea părăsi nici gospodăria și nici mormintele scumpe ale moșilor și strămoșilor, de prin aceste locuri. Nici nu era atâta loc în Sudul Dunării ca să cuprindă pe toți Daco-Romanii. Aceștia au continuat să ducă o viață de plugărie, uneori împăcându-se cu barbarii și plătindu-le tribut, alteori ascunzându-se prin păduri și prin munți, din calea lor.

Populația daco-romană a învins urgia vremurilor viețuind tot timpul în aceste ținuturi, unde astăzi este țara noastră.

3. Creștinismul la Daco-Romani. Credința creștină a fost răspândită și în Dacia de către mulți dintre coloniștii romani, cari erau creștinați. Unii dintre aceștia erau tocmai din Asia Mică, acolo unde a luat ființă noua credință. De bună seamă că creștinarea a fost mai simțită printre Traci, la Sudul Dunării, iar coloniștii trecuți de aici în Dacia au contribuit și ei, în largă măsură, la răspândirea religiei creștine aici. Originea creștinismului la Daco-Romani se poate constata și din cuvintele latine pe care le avem noi astăzi în limba noastră cu privire la credință, ca : **Dumnezeu** (Domine Deus),

cruce (cruce), lege (lex), biserică (basilica), altar, botez, Crăciun, Rusalii, Duminică, cununie și altele.

După ce Constantin cel Mare a recunoscut creștinismul ca religie de stat, desigur că și în Dacia răspândirea acestei credințe noi a luat un avânt mai puternic. Odată cu asta se înființează și câteva episcopate în orașele de pe malul drept al Dunării, în care se hirotoniseau de sigur și preoții din Dacia. După moartea lui Constantin cel Mare, lupta dintre creștinism și păgânism a mai continuat

câtva timp în imperiul roman, dar, în cele din urmă, păgânismul a fost cu totul biruit și înlăturat. Pe la anul 400 episcopul din Remesiana (localitate așezată lângă Niș) a predicat creștinismul atât în dreapta cât și în stânga Dunării. El este socotit ca un adevărat apostol al poporului român.

4. Hunii. (375—453). Goții n'au stat multă vreme în Dacia. Peste dânșii au năvălit Hunii, care i-au gonit din aceste părți.

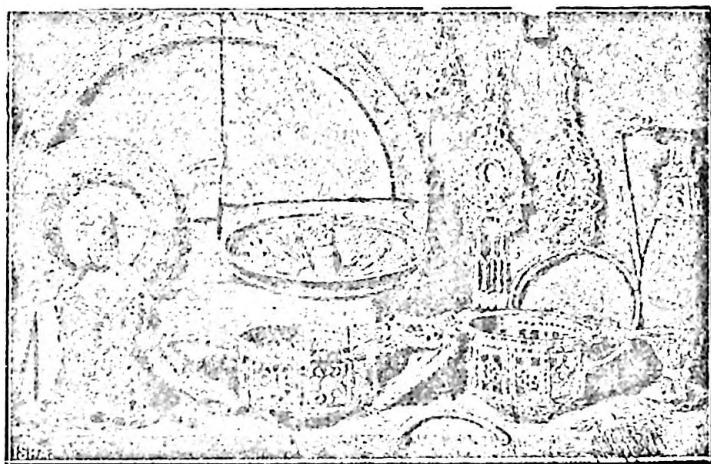
Goții, în fuga lor din calea Hunilor, au îngropat la Pietroasa, în Județul Buzău, o comoară prețioasă

numită de noi Cloșca cu pui de aur. Aveau de sigur nădejdea că se vor putea întoarce ca s'o regăsească.

Această comoară a fost găsită în 1837 de niște țărani și mai târziu a ajuns în păstrarea Muzeului Național de antichități din București.

Hunii erau de neam mongol, plecați de prin stepele Asiei, ei aveau obiceiuri sălbatice și dădeau fiori de groază numai prin înfățișarea lor. Locuiau de obicei în corturi și adeseori, călări pe cai, cutreierau ținuturi întregi umblând după pradă. Ei erau deprinși să se mute

din loc în loc, astfel că după ce trec prin Dacia, se opresc în câmpia dintre Dunăre și Tisa, numită **Panonia**, unde se așezară. Hunii devin stăpâni ai ținuturilor locuite de Daco-Romani, dela care luau biruri grele. Sub regele lor **Atila**, numit și „biciul lui Dumnezeu”, Hunii au încercat să treacă spre apus dar fiind biruiți lângă **Troyes**

33. Cloșca cu pul sau „Tezaurul dela Pietroasa”. Obiectele sunt lucrate din aur; fava a fost sfărâmată de cei ce au găsit acest tezaur.

nu departe de **Câmpiile Catalaunice**, în Franța, s'au reîntors în așezările lor din Panonia.

După moartea lui **Atila** (453) stăpânirea Hunilor se desface în urma certurilor dintre fiii acestui rege ; mulți au fost nimiciți de alte popoare barbare, iar alții au fost goniți spre răsărit.

5. Gepizii și Avarii. Pe urmele Hunilor au venit **Gepizii** cari s'au așezat spre apusul Daciei. Intre Gepizi și Daco-Romani se stabilesc raporturi destul de bune, dovadă despre aceasta sunt unele cuvinte pe care noi le-am luat dela aceștia. Stăpânirea lor nu a durat multă

vreme, căci peste ei au năvălit pela 566 **Avarii** care erau Mongoli, înrudiți deci cu Hunii. Ei au gonit pe Gepizi din calea lor și s'au așezat în câmpia dintre Dunăre și Tisa. Avarii și-au întins stăpânirea lor și asupra Daciei, făcând prădăciuni până în Peninsula Balcanică. Cu acest prilej aduceau din Sudul Dunării populație romanică sporind numărul acesteia în Nord; stăpânirea lor asupra Daco-romanilor a fost aspră de tot. Dar pe la anul 796 Carol cel Mare, împăratul apusului, i-a nimicit și ei dispar din istorie.

Spre Nistru, până în Carpați și Dunăre, s'au ivit apoi Slavii.

6. **Slavii.** erau oameni mai muncitori și mai blânzi de cât Mongolii. Ei se ocupau cu agricultura și cu creșterea vitelor; locuiau la început prin Rusia de astăzi și-și aveau așezări sătești, care ajunseseră la oarecare înflorire.

Slavii trăiau în triburi sub ascultarea unor șefi, numiți **neji**. Impinși de **Avarii** mai numeroși, Slavii și-au mutat așezările lor spre vărsarea Dunării, iar de aici, pe la sfârșitul sec. VI, au trecut în Peninsula Balcanică. Aici au ocupat Moesia inferioară și mai târziu s'au amestecat cu **Bulgarii**, dând naștere poporului bulgar. Alții, așezându-se în părțile Nord-Vestice ale Peninsulei Balcanice, au avut ca urmași pe **Sârbi** și pe **Croați**.

Bulgarii, Sârbii și Croații fac parte din ramura sudică a Slavilor, numiți și **Jugo-Slavi**.

7. **Formarea poporului Român.** Trecerea barbarilor prin Dacia a nimicit urmele civilizației romane, aici; orașele și satele au fost arse, iar populația care n'a căzut în robie, s'a adăpostit prin codri și prin văile dealurilor și munților. **Daco-Românii** au dus, în adăposturile lor, o viață proprie, căci barbarii nu i-au putut nimici. Strămoșii noștri și-au păstrat, în aceste grele împrejurări, obiceiurile, credința și limba. Ei se ocupau cu păstoria și numai din când în când se coborau să facă și

puțină agricultură, prin ogoarele părăsite de dâșii în regiunile deluroase și la șes. Cu primii barbari, Daco-Românii au avut prea puțină atingere. De aceia și influența acestora, care trăiau mai mult în lagăre militare, s'a resimțit prea puțin asupra neamului nostru. În schimb, însă, influența Slavilor a fost mult mai simțită.

Într'adevăr că mulți Slavi, care aveau aceeași ocupație ca și strămoșii noștri, s'au refugiat din calea altor năvălitori și au nimerit în așezările Daco-Romanilor, de prin văi și codri. Cei mai mulți Slavi, însă, au trecut mai departe și s'au așezat în Peninsula Balcanică. Cei care au rămas în ținuturile noastre, s'au amestecat cu populația băștinașă și din acest amestec s'a format poporul român.

Aceasta s'a petrecut cam între anii 600—700 și de atunci neamul nostru are o existență proprie. Acest amestec n'a schimbat, însă, cu nimic firea și ființa neamului nostru, care s'a păstrat ca popor de rasă latină și și-a conservat neatinsă comoara sufletului său. De la Slavi am primit în limba noastră unele cuvinte, numiri de locuri, de ape, de munți, ca, de pildă, **Bistrița, Prahova, Râmnic, Lăpușna, Ceremuș, Dolj, Zănoaga** și altele, precum și unele credințe și obiceiuri.

De atunci poporul român și-a croit o existență nouă și s'a desvoltat în Dacia înfruntând toate primejdiile. Slavii, însă, ne-au despărțit de celelalte popoare latine și au sfărâmat unitatea teritoriului în care s'a format poporul român la Nordul munților Balcani. De atunci strămoșii noștri au rămas despărțiți în trei grupuri : în Nordul Dunării **Daco-Romanii**; în Sudul Dunării **Traco-Romanii**, care fiind despărțiți de Daco-Romani, și trăind între Slavi mai numeroși, mulți au fost desnaționalizați și slavizați. Totuși unii dintre ei, retrași în munți, și-au păstrat până azi neamul, ei sunt **Românii** care trăesc în Macedonia, numiți și **Aromâni**. Mai departe în Peninsula Istria s'au refugiat **Istro-Românii**.

Trebue să știm că noi suntem singurul popor latin

care am păstrat în numele nostru pe acela al Romanilor, după cum tot noi păstrăm numele de Valah, pe care străinii, și mai ales Germanii și Slavii, obișnuiau să-l dea Romanilor. Numele de Român vine dela Romanus.

8. **Organizarea primitivă a Românilor.** Odată cu retragerea stăpânirii romane din Dacia a încetat și organizarea și administrația pe care Romanii o dăduseră acestei provincii. Barbarii nu se prea ocupau de asta, ei lăseau popoarele supuse să se cârmuiască după voia lor, totuși repetatele lor năvăliri au desorganizat viața romană în Dacia. Când viforul năvălirilor s'a mai potolit, atunci noi am început să ne organizăm singuri. Români s'au așezat la început în sate, cari erau conduse de un moș, de aceia și pământul satului s'a numit moșie. Deci cea dintâi întocmire politică a noastră a fost satul.

Sătenii și-au dat seama că se puteau mai bine apăra dacă erau întruniți mai mulți la un loc. De aceia satele așezate pe o vale au început să asculte de un jude, care adeseori era chemat să împacă neînțelegerile ce se iveau între locuitori. Acesta făcea dreptate sfătuindu-se cu oameni mai bătrâni ai satului. Slavii i-au zis acestui jude **cneaz**, numire care a trecut și la noi Români. De altfel, mai înainte de venirea Slavilor, acești conducători de sate se numeau **juzi** sau **judetei**; iar ținutul care asculta de ei se numea **judet**. La Slavi se numea **cnezat**.

La război Români ascultau de un **Voievod**, care și întindea puterea asupra mai multor județe, și care în popor a rămas până azi cu numele de **Vodă**. Stăpânirea lui se numea **Voievodat**.

Astfel Români și-au înjghebat mici stătuțe, care cu timpul și-au mărit și puterea și întinderea.

BULGARI ȘI UNGURII.

Influența lor asupra dezvoltării poporului român

1. **Bulgarii.** Ținuturile dunărene au fost invadate, între alți barbari năvălitori, și de Bulgari. Aceștia erau de neam mongol, înrudiți cu Hunii și cu Avarii. Ei aveau o credință politeistă. Erau feroși la înfățișare și umblau îmbrăcați în piei de animale. Mâncarea lor era lapte de

oaie sau de iapă, ori carne crudă pe care o purtau câțva timp sub șeaua cailor, ca s'o facă mai fragedă. Bulgarii veneau din regiunea fluviului Volga; ei s'au așezat mai întâi în Nordul Mării Negre, întinzându-se și în Sudul Basarabiei noastre până spre Prut. Cu timpul, s'au desfăcut în mai multe cete și unii dintre dâșii, conduși de

un șef al lor **Asparuh**, au trecut în Sudul Dunării, pela 679, așezându-și reședința la **Preslav**.

Cum Bulgarii nu stăteau liniștiți, ci voiau să cuprindă pentru ei împărăția bizantină, au avut multe lupte cu Bizantinii. Aceste lupte nu s'au sfârșit nici atunci când Bulgarii s'au creștinat (864). La început Bizantinii au încercat să-i gonească din noile lor așezări, dar n'a fost cu putință. Astfel că au fost nevoiți să le dea voie ca să se așeze la Sudul Dunării, până la linia munților Balcani.

34. Îar bulgar cu soția și copiii lui. În îmbrăcăminte se resimte influența bizantină.

2. **Creștinarea Bulgarilor.** Intr'adevăr, Bulgarii așezați în Balcani, inferiori ca civilizație, s'au slavizat sub influența Slavilor, pe care i-au găsit aici și cu care s'au amestecat, primind dela ei limba și multe obiceiuri. În urmă Bulgarii au primit și creștinismul sub hanul lor Boris. Acesta a înțeles că locuind numai între creștini, nu mai putea rămâne păgân. De aceea el se botează împreună cu mai mulți sfinți ai lui și luă numele de Mihail, după numele împăratului din Bizanț

35. Botezul lui Boris. Împăratul stă pe mal la o parte.

care i-a fost naș. (864). El a silit și poporul său să primească creștinismul.

Bulgarii folosind în graiu limba slavonă au introdus-o și în biserica lor. Tot atunci doi frați, **Metodiu și Chiril**, care au propovăduit creștinismul printre Moravi, Sârbi și Bulgari au alcătuit un alfabet, care, fiind prea greu, a fost modificat de discipolii lor, făcându-l mai ușor de scris și de citit. Acest alfabet a fost numit **chirilic**, în cinstea lui Chiril. Urmașul lui Boris a fost fiul său **Simeon**, care ar fi vrut să ocupe orașul Constantinople, unde să se încoroneze, apoi, ca împărat. El voia să fie în

răsărit, ceiace în apus fusese Carol cel Mare. Simeon luă chiar titlul de *Цар* adică Cezar—împărat, iar mitropolitul țării sale se numi patriarh. Deși biruitor în luptele cu Bizantinii, totuși n'a reușit în planurile ce-și făcuse și după moartea lui, puterea Bulgarilor a început să scadă, până ce, în cele din urmă, aceștia au cazut sub stăpânirea Bizantinilor și statul lor a fost chiar desființat de împăratul Vasile II. Simeon pentru Bulgari poate fi asemănat cu Ștefan cel Mare din istoria noastră.

3. Influența Bulgarilor asupra dezvoltării popoului Român. Așezați în vecinătatea noastră, Bulgarii au avut oarecare influență asupra dezvoltării politice și religioase a poporului nostru. Ei, împreună cu Slavii, prin așezarea lor în Balcani, au

СНѢСТОЕ ЕВЪЛІЕ, НАПИСА ПОПЪННКОДНМЪНА
 ОУГРЬСЦЪНЪЗЕМЛИ ВЪЛЪТО ШЕСТОТО
 ГОВА ГОНЕНІА. ѠМАУ СЛАЖЕ БЫТІУ НСЛІ
 МО, С ИДЕ ВЪ СЪТНО И ГІ—

36. Scriere cu litere chirilice: rânduri scrise de călugărul Nicodim venit în părțile Munteniei prin veacul al XIV-lea.

despărțit populația romanică dela Dunăre în două, dând naștere celor două grupe de Români : Macedo-Românii și Daco-Românii. Totodată Bulgarii au desființat episcopiiile romane dela Dunăre și atâta vreme cât au rămas încă păgâni, au persecutat mult pe creștini. Când însă s'au creștinat și ei, atunci Românii, atât cei din Dacia cât și cei din Sudul Dunării, au trecut sub ascultarea bisericii bulgare, în locul celei bizantine, și au primit apoi, atât limba slavonă cât și alfabetul chirilic nu numai în biserică ci și în viața de stat : în actele și documentele timpului.

Multă vreme noi n'am putut avea o cultură proprie, căci în scrisul nostru nu ne foloseam nici de limba noas-

tră, nici de alfabetul latin. Abia în secolul XVII, pe timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu, scrisul românesc începe să se răspândească pretutindeni, dar tot cu litere chirilice. Datorită întrebuițării limbei slave în biserică, s'au introdus multe slavonisme și în limba noastră, în deosebi termeni bisericești **vecernie, utrenie, stareț, liturghie, vlădică, spovedanie, denie, blagoveștenie**, etc.

4. **Ungurii.** Pe urmele Bulgarilor a venit, dinspre răsărit, un alt neam de mongoli, anume **Ungurii**. Ei s'au așezat, la început, în ținutul dintre Nipru și Siret, numit **Atel-Kuz**. Aici, fiind atacați de Bulgari și Pecenegi, au fost nevoiți să părăsească acest ținut, și conduși de regele lor Arpad au trecut Carpații și s'au așezat în Panonia, în șesul dintre Dunăre și Tisa (896).

Ca și ceilalți Mongoli, Ungurii călăreau pe cai iuți și mici, știind să mânuiască bine arcul și săgeata. Ei au încercat să străbată spre apus, dar fiind bătuti de împăratul german **Otto cel Mare**, au fost siliți să rămână pe loc. În urmă s'au creștinat și ei sub regele lor, **Ștefan**, care la anul 1000 s'a încoronat ca rege cu o coroană trimisă de Papa; pentru meritele sale întru răspândirea creștinismului i s'a zis **Ștefan cel Sfânt**.

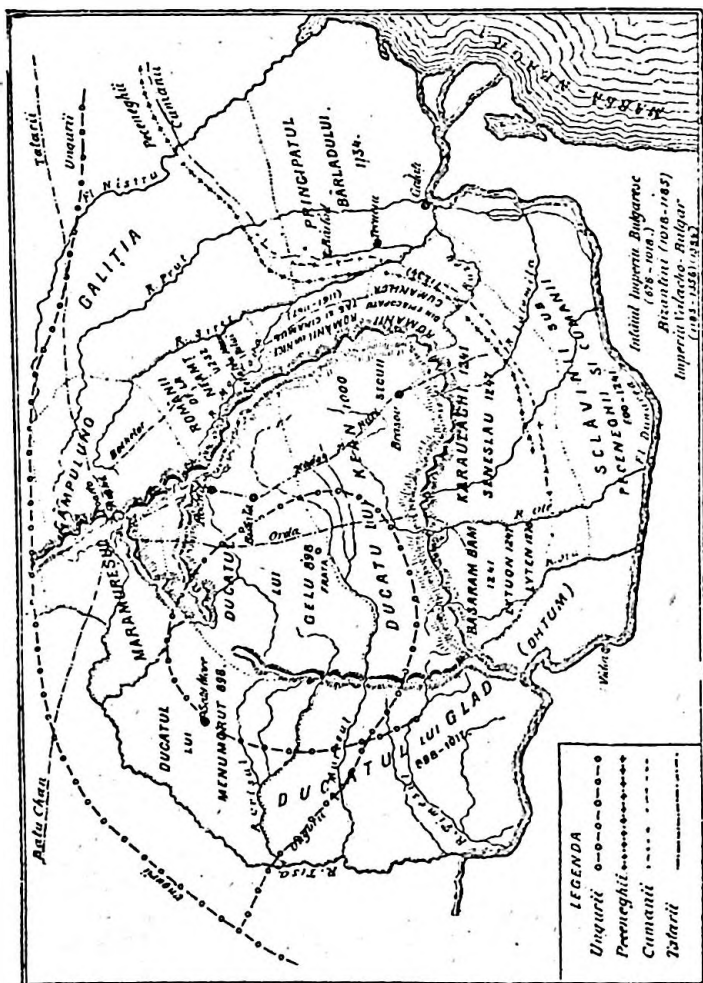
5. **Cucerirea Transilvaniei.** Ca să-și arăte recunoștința față de papă, Ungurii au fost aprigi propagandiști ai catolicismului, regii lor primind titlul de „apostolic”. Ei fiind împedicați de a pătrunde spre apus, au căutat să-și lărgească cucerirea lor spre Sud-Est în țările ortodoxe și pe la anul 1000 năvălesc în **Transilvania**. Aici Ungurii au găsit pe Români organizați în Voievodate, sub conducerea unor voievozi a căror nume se păstrează chiar în cronicile ungurești. Astfel în **Maramureș**, prin părțile someșene, stăpâna **Gelu**, în ținutul **Crișurilor** era **Menumorut**, iar în **Banat** aflăm pe **Glad**. Acești voievozi s'au împotrivit cu îndârjire Ungurilor năvălitori; aceștia la început s'au așezat cu stăpânirea lor abia pe valea Someșului. Mai târziu, sub regele lor

Ledistau I (sec. XI), Ungurii pătrund și în Transilvania, care de atunci a căpătat și numele unguresc de Ardeal.

37. Botezul prințului Waic al Ungariei, care ia numele de Ștefan cel Sfânt. De față este împăratul Germaniei și regele ungar Geiza, tatăl lui Waic. (Tablou aflat la muzeul din Pesta)

Ei s'au minunat de bogățiile pe cari le-au găsit în această țară: păduri, mine de aur, de argint și de fer, sare, etc.

38. Ultimele navele barbare în Dacia (după A. D. Xenopol)

Spre a cuceri în întregime această țară le-a trebuit Ungurilor vreo 200 de ani.

6. **Sașii și Secuii.** Ca să întărească stăpânirea lor în Ardeal și spre a-și asigura granița răsăriteană și su-

dică, Ungurii au înlesnit să se așeze în această țară Șași, care să întemeieze târguri și orașe, și Secui. Aceștia au câpătat mari drepturi și libertăți dela Unguri.

Pe Secui, aduși pela 1150, i-au așezat în părțile răsăritene ale Transilvaniei, în Ciuc, Odorhei și Trei Scaune ca apărători ai graniței, printre satele românești. Asta a făcut ca mulți Români să-și piardă neamul lor, contopindu-se cu acești noi coloniști. Șașii erau Germani (Saxoni) de pe malurile Rinului, aduși pela 1210; ei au întemeiat și dezvoltat centre orașanești în Ardeal și a-
nume : **Sibiul, Brașovul, Mediaș, Sighișoara, Bistrița.** Acești coloniști au făcut să înflorească mult industria și negoțul în părțile ardelen.

Prin sec. XIII, Ungurii au mai chemat în țară niște călugări germani, cunoscuți sub numele de **Cavaleri Teutoni.** Cu ajutorul lor și al Șașilor, care au trecut și dincoace de munți, s'au întemeiat cetățile: **Severinul, Poienari, Crăciuna** pe Milcov, unde a fost și o episcopie catolică, **Cetatea Neamțului** și orașele **Câmpulungul** din Muntenia, **Baia**, etc. Cavalerii Teutoni erau meșteri în ce privește construirea și apărarea cetăților.

Ungurii au robit aproape o mie de ani Transilvania, până în anul 1918. Ei au întemeiat aici un Voievodat al Ardealului cu capitala la **Alba Iulia**, în frunte cu un Voievod numit de regele Ungariei. Românii și-au păstrat câtva timp drepturile și libertățile lor, în schimbul tributului pe care-l plăteau regelui Ungariei. Cu timpul însă situația lor a devenit tot mai apăsătoare, Ungurii căutând să-i silească spre a-și părăsi ortodoxia. Ei însă nu s'au potrivit și, ori prin câte greutăți au trecut, și-au păstrat limba și credința strămoșească.

ROMÂNII DIN PENINSULA BALCANICĂ

IMPERIUL ROMÂNNO-BULGAR

În vecinătatea noastră, în Balcani, imperiul bizantin a trecut prin grele primejdii, fiind amenințat să fie desființat mai întâi de Arabi și apoi de Turci. Aceștia nici nu s'au lăsat până ce n'au ocupat orașul Constantinopol.

Dar nu numai pe acești vrăjmași i-au avut Bizantinii. Fiind amenințați din spre Nord de Unguri, împăratul **Manuil Comnenul** a luptat împotriva lor și fiind ajutat de Români din Muntenia. Urmașii lui au fost niște împărați slabi, cari s'au luat la ceartă pentru domnie. Dintre dâșii mai însemnați a fost **Isac II Anghel**, în timpul căruia **Asăneștii** au întemeiat imperiul româno-bulgar.

1. Imperiul Româno-Bulgar. În Balcani erau Români numeroși cari trăiau prin munți și și aveau centrul lor în Tesalia, care se mai numea și **Vlahia-Mare**. Dar atât Români cât și Bulgarii, supuși Bizantinilor, nu erau de loc mulțumiți cu stăpânirea acestora.

Împăratul **Isac II Anghel**, având nevoie de bani, a sporit birurile pentru supușii săi. Atunci doi frați români, **Petru și Asan**, au mers la împărăție ca să ceară o ușurare a dărilor. Ei n'au găsit ascultare nicăeri, ba au fost chiar loviți și alungați de la curtea împărătească. Intorși acasă ei răsccoală pe frații lor din Balcani, se unesc cu Bulgarii, cari urau și ei pe Greci, și pornesc lupta împotriva stăpânirii bizantine. Ei găsesc sprijin și la Români din Nordul Dunării și împreună și cu aceștia alcătuiesc **un stat româno-bulgar** cu capitala la **Târnova** (1186).

Frații **Petru și Asan** au reușit, astfel, să alcătuiască o țară liberă între Dunăre și Balcani, luându-și titlul de „**Domni**” ai Românilor și Bulgarilor. Puterea lor a cres-

cut în cât ajunseseră să amenințe pe Bizantini: chiar la Constantinopole.

2. **Ioniță (1197—1207)**. După dâșii ajunge la domnie Ioniță, fratele lor mai mic, care este și cel mai însemnat dintre Asănești. El cuprinde cetăți și orașe de la Greci, pe care-i birue în luptele ce le are cu dâșii și pune stăpânire pe Macedonia. Ioniță și-a zis „țar (împărat) al Bulgarilor și Romanilor” răsăriteni, iar papa Inocențiu al III-lea, auzind de isprăvile lui rășboinice, îi trimite coroană de rege, îndemnându-l să treacă la catolicism. Intr'adevăr, că Ioniță a învoit ca în bisericile țării sale, slujba religioasă să se facă în latinește.

În timpul domniei lui Ioniță, în apus a fost organizată cruciata IV. Cruciații, însă, s'au abătut pe la Constantinopole ca să ajute pe împăratul Isac Anghel, care fusese detronat de fratele său Alexie să-și

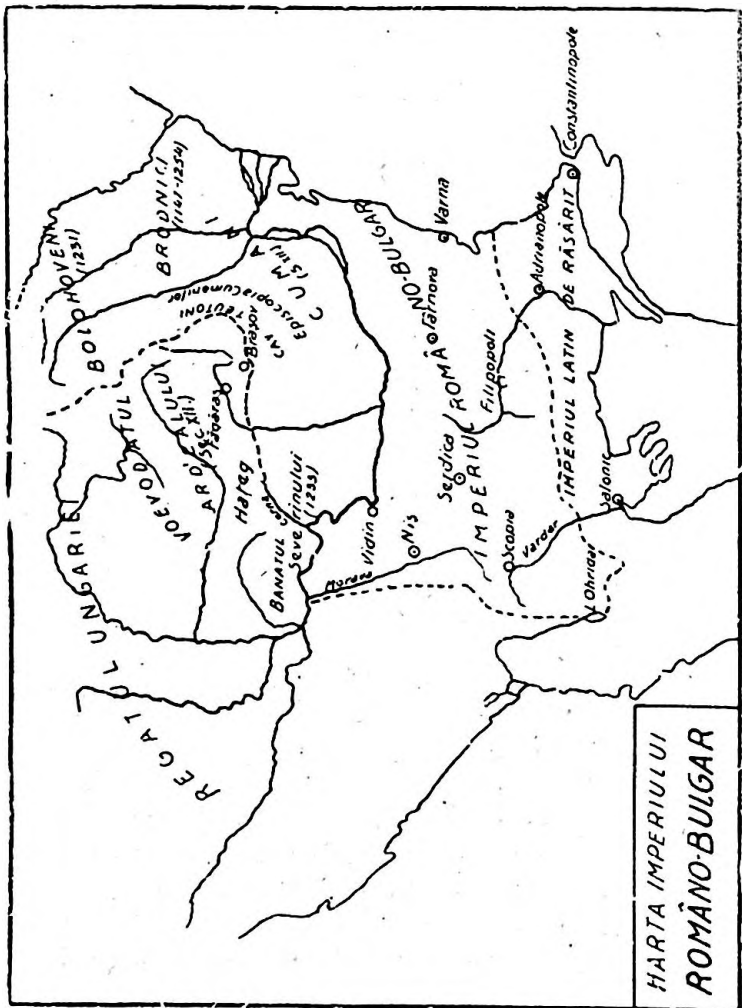

39. Kalojar, (Ioniță) împăratul româno-bulgarilor după o pictură murală din 1259 (Biserica din Boiana-Bulgaria).

poată recupa tronul. Cum Isac n'a avut de unde să le dea aurul ce le făgăduise, Cruciații l-au răsturnat și au înființat imperiul latin de răsărit punând ca împărat pe nobilul Balduin de Flandra (1204). Ioniță ar fi vrut să ajungă la bună înțelegere cu noii stăpânitori din Bizanț, dar Balduin i-a trimis vorbă că nu poate să stea alături cu acela, care trebuie să-i arăte supunere. Atunci Ioniță, înfuriat, n'a mai ținut seamă că se închinase papei și pornește cu război în contra lui Balduin, îl prinde și-l închide la Târnova, unde trufașul nobil a și murit.

În lupta care a avut loc lângă Adrianopole, Ioniță a

avut în oastea lui și mulți călăreți Cumani și de sigur și Români din stânga Dunării. Ioniță și-a întins stăpânirea

și asupra altor ținuturi din Balcani ; el a vrut să cuprindă ucis de un trădător.

3. **Sfârșitul Imperiului Româno-Bulgar.** Urmasul lui Ioniță a fost nepotul său **Ion Asan II**, care a stăpânit o mare parte din Peninsula Balcanică și din Muntenia. El s'a lepădat de catolicism, a domnit în liniște și a sprijinit dezvoltarea comerțului în statul său. Dar Ion Asan s'a arătat mai mult bulgar, în timpul cât a domnit, și împărăția lui a ajuns mai mult bulgărească.

Ioan Asan a avut lupte cu Ungurii pentru ținuturile pe care el le avea în stânga Dunării. Totuși Ungurii, în timpul domniei lui, au întemeiat **banatul Severinului**, pentru apărarea graniței lor sudice. (1233).

De aceia, la moartea lui (1240), Românii s'au despărțit de Bulgari. Aceștia au format un stat deosebit, care a dăinuit până ce a fost supus de Turci. Românii dela Nordul Dunării s'au organizat apoi și ei în state deosebite. Românii din Balcani, în schimb, nu vor mai juca în viitor, nici un rol politic.

4. **Ultimele năvăliri mongole.** Bulgarii și Ungurii n'au fost cei din urmă năvălitori aici în răsăritul Europei. După dânșii vin **Pecenegii**, tot de neam mongol, care au stat câtva timp la noi în țară, în Sud-Estul Carpaților. Mulți dintre ei trecând în Sudul Dunării s'au pierdut printre Bulgari, iar cei cari au rămas în Nordul acestui fluviu s'au amestecat cu alți Mongoli năvălitori, anume **Cumanii**. Aceștia erau foarte neastâmpărați. Ei au avut lupte cu Ungurii și cu Bizantinii, dar n'au putut fi alungați din așezările lor. De aceia regiunea dela răsărit de Olt până în Carpați și Nistru fiind stăpânită de dânșii, s'a numit câtva timp **Cumania Neagră**.

Urme despre trecerea Pecenegilor și Cumanilor pe pământul nostru sunt unele nume geografice și de oameni. Mai târziu, Țara Românească se va numi și **Vlahia Neagră** iar locuitorii de aci Vlahi negri.

În vremea asta Ungurii voiau și ei să stăpânească ținuturile din S-E Carpaților. Regele lor **Andrei II** a în-

curajat propaganda catolică la Sud de Carpați, unde în ținutul Putnei se întemeiază o episcopie catolică pentru Cumani. În altă parte, în Oltenia, fu organizat banatul Severinului (1233) care a dăinuit multă vreme.

Năvălirea Tătarilor a înlăturat stăpânirea Cumanilor

41. Un tătar stând de sentinelă.

din țara noastră și a împedit pe Unguri să se întindă dincoace de Carpați.

5. Tătarii. Într-adevăr, peste Cumani năvălesc Tătarii, prin secolul XIII, și-i împrăstie. Unii fug peste Dunăre, unde li se pierde urma, iar alții se așează în Ungaria pe lângă Tisa, unde trăesc și astăzi.

Tătarii erau și ei Mongoli; ei sunt cei din urmă barbari năvălitori. Plecați din Asia, unde și aveau așezările

lor temeinice, ei au trecut în Sudul Rusiei, supunând toate popoarele întâlnite în calea lor. Din Rusia Tătarii au trecut în spre apus. Ungurii, atacați de ei, au încercat să-i oprească la trecătorile Carpaților, dar n'au reușit. Într'adevăr Tătarii nu s'au oprit în părțile noastre, ci au trecut mai departe spre Ungaria, pătrunzând și în Transilvania (1241).

Ungurii au căutat să se apere, dar au fost zdrobiți în lupte și regele lor **Bela IV**, abia a putut scăpa, fugind în spre Marea Adriatică. În anul următor Tătarii ajunseseră în apusul Ungariei până aproape de Germania de mijloc, dar moartea hanului lor **Ogotai** i-a silit să se reîntoarcă în așezările lor răsăritene (1242).

În drumul lor Tătarii au răscolit și pe Românii dela răsărit de Carpați, care-și aveau așezările lor adăpostite prin păduri și munți.

Așezându-se în stepa Rusiei, la Nordul Mării Negre, Tătarii și-au întins câtva timp stăpânirea și asupra Românilor din această parte a Carpaților, care le dădeau dijmă numai să fie lăsați în pace.

Năvălirea Tătarilor a slăbit mult puterea regilor Ungariei. În schimb Românii, răscoliți în adăposturile lor, ies din ascunzișurile în care se aflau și întăresc cnezatele și voievodatele, cari începuseră să se înjghebe în vremea asta și din care s'au format **Țara Românească** și **Moldova**. Ba sub Tătari se desvoltă și viața economică în aceste părți, se deschid drumuri, porturile **Chilia** și **Cetatea Albă** înfloresc, schimbul devine mai activ cu Polonia și Ardealul, ceiace aduse și o propășire a populației noastre.

VIII.

INTEMEIEREA ȚĂRII ROMÂNEȘTI.

În vremea când Asăneștii își întăreau statul lor, Români din Nordul Dunării căutau să-și înjghebe și ei mici stătulețe conduse de Voievozi și Cnezi. Prin părțile noastre, pe atunci, mai erau încă barbarii Cumanii, cari căutau să rămână ei stăpâni a acestor locuri. Pe de altă parte Ungurii, cari ajunseseră până la Carpați cu posesiunile lor ardelene, voiau și ei să stăpânească ținuturile din Sudul și din răsăritul Carpaților.

Năvălirea Tătarilor (1241), care este cea din urmă năvălire barbară, a înlăturat stăpânirea Cumanilor din țara noastră și a slăbit mult puterea Ungurilor.

1. **Intemeierea Țării Românești.** Înlăturând pe acești vrăjmași. Tătarii au înlesnit ca să iasă la iveală Voievozii noștri, cunoscuți în dreapta și în stânga Oltului, ca urmași ai unor stăpânitori români mai vechi în aceste locuri. Ungurii nu mai aveau puterea să împedice dezvoltarea voievodatelor noastre. Ei au căutat, însă, ca să-i supună prin lupte pe voievozii români.

După ce a trecut și năvălirea Tătarilor, pe la 1247, prin părțile Argeșului, în stânga Oltului, stăpânea voievodul Seneslau, iar în dreapta acestui râu, în țara Jiului, era Litovoi. Acesta își întindea stăpânirea și peste o parte din țara Hațegului, de dincolo de Carpați. Litovoi, fiind mai adăpostit din calea năvălitorilor, s'a hotărât să rupă orice legături de supunere față de Unguri. Aceștia pornesc atunci cu o armată în contra Voievodului oltean, care cade mort pe câmpul de luptă (1279). Litovoi este primul voievod român, care-și jertfește viața apărând neatârnamul țării. Fratele său, Bărbat-Vodă, este prins de Unguri în aceeași luptă și se răscumpără cu o mare sumă de bani. El rămâne vasal coroanei ungare.

Imprejurările i-au ajutat, însă, pe Români, căci toc-

mai acuma au început în Ungaria niște lupte pentru tron, cari erau adus acestei țări mari neajunsuri. În cele din urmă, reuși să ajungă rege în această țară, Carol Robert,

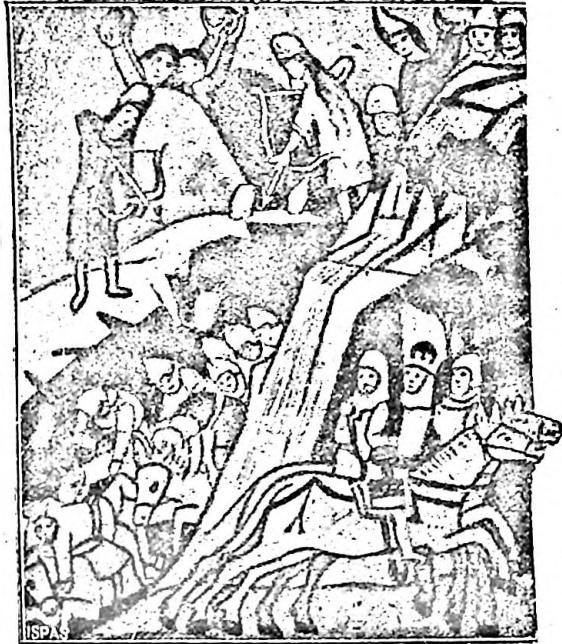
42. Radu Basarab și soția sa Ana, după o pictură din Biserica Domnească dela Argeș.

din familia de Anjou care domnea în Neapole. În răsărit, la Nordul Mării Negre, Tătarii erau ocupați la dânsii acasă.

2. **Basarab I** (1320—13 2). În vremea asta se ri-

dică din părțile Argeşului Voievodul **Basarab cel Mare**, care a lărgit granițele Țării Românești spre Dunăre și i-a asigurat neatârnnarea față de Unguri. El a cuprins și voievodatul oltean, și și-a așezat reședința la Curtea de Argeș.

Basarab biruie într'o luptă pe Carol Robert, rege al Ungariei, care venise cu o armată mare să supună Țara Românească și să-l pedepsească pe Domnul

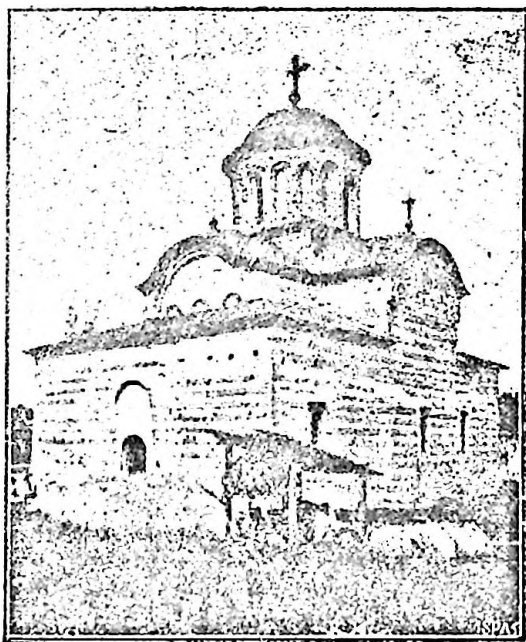

43. Lupta dintre Români și Unguri la 1330, așa cum este înfățișată în *Cronicum pictum* (exemplar aflat la Btbl. din Viena).

român pentru necredința lui. Regele Ungariei a intrat în țară pe la Severin și a mers până la Curtea de Argeș, reședința voievodului muntean. Acesta l-a atras, însă, într'o strâmtoare din munți, la Posada (1330), unde armata ungurească a fost sfărâmată de Români. Insuși Carol Robert abia a scăpat, îmbrăcat în hainele unui soldat.

El n'a mai preins tribut și nici supunere din partea lui Basarab. În stăpânirea lui rămase, dincoace de Carpați, numai hanatul Severinului. Insuși Carol Robert scrie într'un act al său că numai „voia Celui prea Inalt, care orânduiește toate. L'a scăpat din neașteptata ciocnire, căci straaja a fost pusă pe fugă”.

Basarab cel Mare a asigurat, prin această biruință,

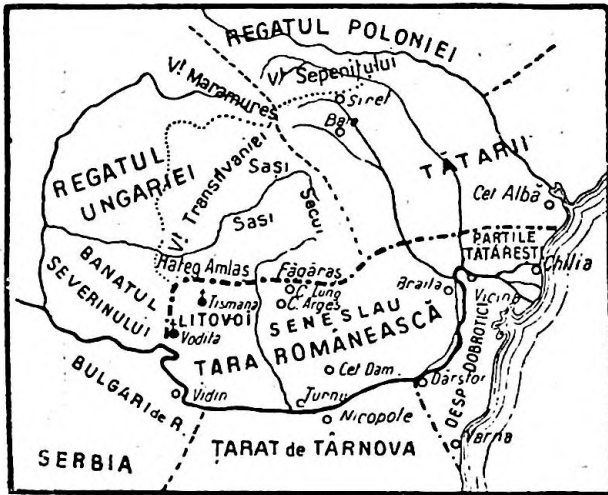
44. Biserica Domnească dela Curtea de Argeș, unde s'au găsit numeroase morminte domnești.

neatârnarea țării și și-a zis de atunci „Domn a toată Țara Românească”. El a pus să se ridice Biserica Domnească dela Curtea de Argeș. Acest mare voievod a murit la 1352 și a fost înmormântat la Câmpulung, într'un cânt nu putuse termina, în cursul vieții, biserica începută de dânsul la Argeș.

Tradiția poporului nostru păstrează amintirea lui Ba-

sarab cel Mare sub numele de Negru Vodă, și despre care se povestește că plecând din Făgăraș, a descălecat în Țara Românească, gonind pe Tătari din acele ținuturi.

Basarab a lăsat urmașilor săi o țară mărită și neatârnată. Cu dreptate este socotit ca întemeietorul Țării Românești, care după numele lui, a mai fost numită uneori și Basarabia. După dânsul Românii și-au ales domni tot din familia lui, așa că, cu timpul, s'a întărit la domnie

45. Harta Țării Românești și țările vecine pe la 1360

dinastia Basarabilor. Urmașii lui Basarab au fost oameni vrednici, care s'au luptat să asigure liniștea și libertatea țării, au ridicat biserici și mănăstiri și au purtat de grijă poporului.

3. **Alexandru Basarab (1352—1364).** Urmașul lui Basarab a fost fiul său Alexandru, pe care și-l întovărășise la domnie, el singur, încă de prin 1330. Acesta ca să aibă liniște, s'a împăcat cu Ludovic I regele de atunci al Ungariei recunoscând suzeranitatea acestuia pentru posesiunile pe cari domnul român le avea

peste munți : **Amlășul și Făgărașul**. Alexandru l-a ajutat pe **Ludovic** și în luptele pe cari acesta le-a avut în **Răsărit** cu **Tătarii**. În urma acestor lupte domnul muntean a rămas stăpân peste ținutul de la gurile Dunării, cu vechea cetate **Chilia**, și până la mare, așa numitele „**părți tătărești**”. Acest ținut a căpătat numele de **Basarabia**.

Alexandru a fost și un bun organizator al țării și vrednic ctitor de biserici. El a întemeiat **Mitropolia Țării Românești** (1359) cu reședința la **Curtea de Argeș** și

46. Alexandru Basarab care s'a îngrijit de buna întocmire a țării. Pe cap poartă coroana domnească.

sub dependența **Patriarhului** de la **Constantinopol**, care i-a și trimis pe **Iachint**, cel dintâi mitropolit. Deși cea de a doua soție a lui, **Doamna Clara**, era catolică și-l îndemna și pe Alexandru să îmbrățișeze catolicismul, totuși el a rămas ortodox și a sprijinit biserica neamului său. El a continuat construcția bisericii domnești dela **Curtea de Argeș**, începută încă de tatăl său, **Basarab**

cel Mare. A zidit apoi **mănăstirea din Câmpulung**, ca să nu rămână mai pe jos de **Sășii catolici**, care-și aveau aici biserica lor.

Alexandru Basarab spre a-și întări legăturile cu vecinii, și-a măritat o fiică cu **Strașimir**, care ajunsese țar al **Bulgarilor** din **Vidin**, iar alta cu craiul **Ștefan Uroș** din **Serbia**. În timpul domniei lui au pătruns **Turcii** în **Peninsula Balcanică**.

Alexandru a fost înmormântat în biserica domnească, zidită de el în **Câmpulung**; pe mormântul lui se păstrează o frumoasă inscripție.

4. **Vlaicu-Vodă (1364—1374)**. Urmaşul lui Alexandru în scaunul domnesc, a fost fiul său Vladislav, cunoscut sub numele de Vlaicu-Vodă.

Acesta a fost mult mai neastâmpărat și mai războinic de cât tatăl său. El nu voia să mai recunoască legăturile de vasalitate față de Ludovic, regele Ungariei, cuprinse pentru dânsul banatul Severinului din părțile oltene, iar în Ardeal își întări stăpânirea peste feudele pe cari le avea acolo. Ludovic voi să pedepsească pe domnul muntean și în 1365 pregăti o expediție ca să cuprindă Țara Românească. El merse însă asupra Vidinului, pe care-i cucerii dela Bulgari, iar cu Vlaicu ajunse la pace (1366). Acesta primi din nou suzeranitatea regelui Ungariei, care-i întări stăpânirea lui Vlaicu asupra părții de dincoace de munți, din banatul Severinului ca și asupra posesiunilor ce le avea în Ardeal.

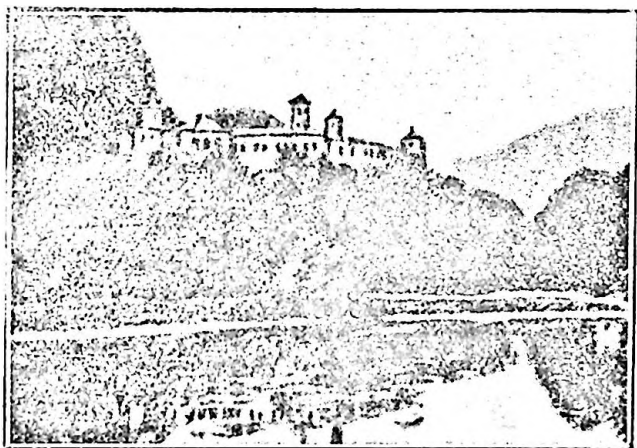
Stăpânirea Ungurilor asupra Vidinului a fost tulburată de țarul Bulgarilor de răsărit, Șisman, care se făcuse vasalul Turcilor. Aceștia atacând Vidinul, regele Ludovic, ajutat de Vlaicu-Vodă, pornește contra lor și-i respinge (1368). Aceasta este cea dintâi luptă a Românilor cu Turcii. Curând, însă, Vlaicu ocupă Vidinul pentru dânsul, și atunci Ludovic vine împotriva lui cu două armate : una pe la Severin condusă de el însuși, și alta prin munți, pe valea Buzăului, condusă de Nicolaie Voievodul Ardealului. Armata acestuia a fost biruită pe apa Ialomiței, nu departe de Târgoviște, și însuși Voievodul Nicolaie cade în luptă. În schimb armata lui Ludovic trece în Oltenia și ocupă partea de aici, din banatul Severinului. Cei doi vrăjmași ajunseră la pace : Vidinul rămase cumnatului lui Vlaicu, **Strașimir**, care deveni vasal al regelui Ungariei, Vlaicu primi din nou Severinul și ducatul Făgărașului.

Vlaicu-Vodă se îngriji și de organizarea bisericească înființând episcopia Severinului. În timpul său veni în țară cărturarul călugăr sârb Nicodim, care a trăit în

Țara Românească și pe vremea Voievodului Radu, urmașul lui Vlaicu-Vodă.

Nicodim puse bazele vieții călugărești la noi și din îndemnul lui au fost zidite mănăstirile Vodița, lângă cetatea Severinului, și mai apoi Tismana.

Aceste mănăstiri au devenit singurele centre de cultură din țară.

47. Mănăstirea Tismana.

De la Vlaicu Vodă s'a păstrat cea mai veche monedă a Țării Românești.

După război, în 1920 făcându-se săpături la Biserica domnească din Curtea de Argeș s'au găsit morminte domnești și boerești, care ne arată cât de luxoasă era viața de curte a primilor noștri Voievozi.

IX.

INTEMEIEREA MOLDOVEI.

Ținuturile dintre Carpați și Nistru, unde s'a întemeiat Moldova, se aflau mai în calea Tătarilor. Și aici, încă mai înainte de năvălirea acestor barbari, Românii

48. Vechi arcași moldoveni (reconstituire).

trăiau organizați în cnezate, cum ne spun unele izvoare scrise din acele vremuri, și în deosebi cronicile bizantine. În Vrancea, ca și pe văile Moldovei și Sucevei, erau Români, care au luat parte la diferite lupte purtate de Bizantini, sau de Unguri, prin aceste părți.

Aflându-se în vecinătatea Tătarilor, Românii erau bucuroși să le dea dijme, ca să fie lăsați în pace.

1. Intemeierea Moldovei. Când ajunge la tronul Ungariei Ludovic cel Mare (1342), fiul lui Carol Robert, Tătarii îi nelinișteau tot mai mult țara. El trimite atunci niște oști, cari gonesc pe Tătari spre Nistru și spre Marea Neagră. La aceste lupte au luat parte și mulți Români ardeleni, și mai ales maramureșeni, cu cnejii lor, precum și Alexandru Basarab, voevodul muntean. În Maramureș Românii erau în mare număr, bine

organizați în cnezate și voievodate. Când Ungurii au pus stăpânire și pe Maramureș, atrași aici de bogate mine de sare, își așază un Voievod al lor, care, cu timpul, și-a câștigat tot mai multă independență față de regele Ungariei.

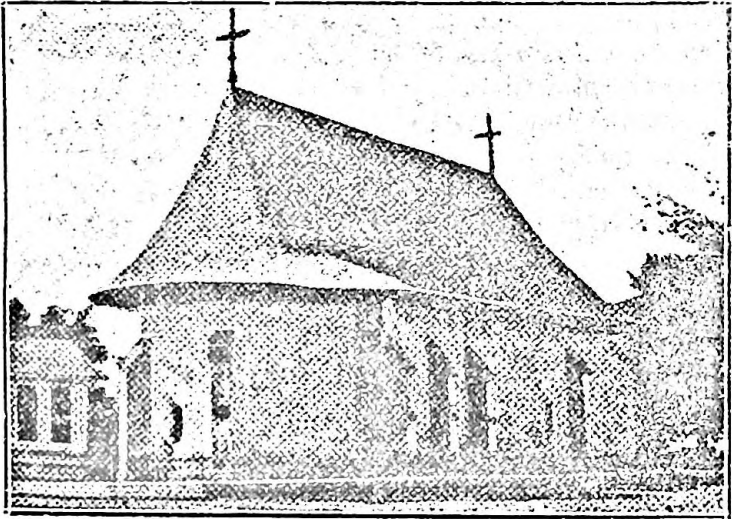
Când oștile lui Ludovic cel Mare luptă în răsăritul Carpaților, atunci și cnezatele românești din această parte se întăresc sub conducerea unor Voievozi veniți din Maramureș. Astfel Țara Sepenicului, între Prut și Nistru, asupra căreia își ridică Polonia pretenții de stăpânire, era condusă de Voievodul Ștefan. Iar Țara Moldovei, pe valea apei cu acelaș nume, la poalele Carpaților, are ca Voievod pe Dragoș, care-și așază reședința în orașelul Baia.

Dragoș era de loc din Maramureș și avea în grijă, în noua lui stăpânire, ca să păzească granița de răsărit a Ungariei și să plătească tribut lui Ludovic. Stăpânirea lui se întindea până la Siret și, spre Sud, până spre Bacău. Când a venit Dragoș, el a găsit pe Români așezați în aceste ținuturi, unii dintre ei ajungeau, în cete răzlețe, până la Nistru. Trecerea lor peste acest râu a fost împedicată, din fericire, de Tătari, căci altfel mulți s'ar fi pierdut în câmpia rusească și tătarască.

2. **Bogdan I (1359—1365).** Românii din Maramureș erau nemulțumiți de stăpânirea ungurească, ei voiau să se bucure mai departe de toate drepturile și libertățile ce le avuseseră până atunci. Dar Ludovic cel Mare puse un Voievod ca dregător ungar, care să-i conducă pe Români, și îngădui să se așeze în Maramureș Ruteni veniți de prin Galiția. Atunci un Voievod român, Bogdan, se răsculă împotriva stăpânirii ungurești și adunându-și mai mulți tovarăși trece Carpații. El apucă pe valea Moldovei și gonește din scaun pe urmașii lui Dragoș, ocupă ținuturile stăpânite de aceștia și se numi singur **Domn neatârnat al Moldovei (1359).**

Ludovic cel Mare a trimis, ca să-l pedepsească, oști

conduse de un nepot al lui Dragoș, numit **Balc** sau **Baliță-Vodă** și să readucă sub ascultarea lui țara Moldovei. Dar Bogdan și-a biruit vrăjmașii și a păstrat independența țării sale. El a mai cuprins și alte ținuturi, lărgind hotarul țării până la Nistru. Românii i s'au supus cu toții. Regele Ungariei, ca să se răsbune, a luat moșiile din Maramureș ale lui Bogdan și ale tovarășilor săi și le-a dat urmașilor lui Dragoș.

49. Biserica din Rădăuți.

Bogdan a domnit puțin ; el ajunge stăpânul țării **Șenpenicului** cu cetatea **Hotin** ; a bătut bani cu capul de zimbri și a avut capitala țării tot la **Baia**. El moare la 1365 și este înmormântat la **mănăstirea Rădăuți**, construită din lemn de dânsul. Numele lui rămâne legat de actul mare al **Intemeierii Moldovei** a doua țară a Românilor. Principatul Moldovei, s'a numit mai târziu și **Bogdania**, după numele lui Bogdan.

3. **Lațcu (1365—1373)** După moartea lui Bogdan, Moldova se afla într'o situație destul de grea, fiind

mărginită de Ungaria și Polonia, state catolice care au fost unite sub coroana regelui Ludovic cel Mare.

Lui Bogdan îi urmă la tron fiul său **Lațcu**. Acesta spre a se pune bine cu Poloniei, mută scaunul țării la **Siret** și încurajă răspândirea catolicismului. Odată cu moartea lui se stinse, în linie bărbătească, familia lui Bogdan.

4. Petru Mușat (1373—1391). În urmă, scaunul Moldovei a fost ocupat de un Voievod **Petru** care era fiul **Mușatei**, fiica lui Bogdan-Vodă. Cu dânsul începe o dinastie nouă la tronul Moldovei aceia a **Mușăteștilor** sau **Mușatinilor**, căci neamul lui Petru Mușat a rămas în țară la domnie, din tată în fiu.

Petru Mușat așază scaunul domnesc la **Suceava**, oraș așezat pe drumul ce trecea din Polonia spre Marea Neagră, și-și întinse stăpânirea peste ținutul Neamțului. Aici zidi **Mănăstirea Neamțul** de unde porni, mai în urmă, viața călugărească și dezvoltarea culturală în Moldova.

Spre a asigura mai bine situația țării sale, Petru se închină noului rege al Poloniei, **Vladislav Jagello**, pe care-l împrumută cu 3000 de ruble de argint primind pentru asta ca zălog **Pocuția**, adică ținutul cuprins între Nistru și Ceremuș până în Carpați. Petru se închinase Polonilor ca să fie apărat împotriva pretențiilor de suzeranitate ale regelui Ungariei. Polonia, după moartea lui Ludovic I, desfăcându-se de Ungaria, se unise cu Lituania, devenind un stat destul de puternic. Tot el a mijlocit încheierea unei alianțe între **Mircea cel Bătrân** și **Vladislav Jagello**, îndreptată împotriva regelui Ungariei.

Urmașii lui Petru Mușat au fost frații săi **Roman** și **Ștefan**. Roman a lărgit hotarele țării până departe la **Tighina** pe Nistru, și până la mare, luându-și titlul de „**Domn de la munte până la mare**”. Mai târziu Moldovenii cuprind și **Cetatea Albă** un port însemnat, unde, încă mai de mult, **Genovezii** făceau un întins comerț; cu

timpul, însă, ajunsese în stăpânirea Tătarilor, de la care l-au ocupat Moldovenii. Roman a pus să se construiască un oraș la vărsarea Moldovei în Siret, care poartă și astăzi numele său. Tot în timpul domniei sale au fost unele certuri cu Patriarhul din Constantinopole, care voia să trimită în țară un mitropolit grec, și pe care Roman nu voia să-l primească. Aceste certuri s'au potolit abia pe timpul lui Alexandru cel bun.

Ștefan Mușat ocupă scaunul Moldovei, ca vasal al regelui Poloniei. Impotriva lui veni, cu pretenții de a-i fi suzeran, Sigismund regele Ungariei. Sigismund îl biruie și Ștefan i se închină; dar după ce Sigismund părăsește Moldova, Ștefan încetează de a-i mai fi vasal. Domnul Moldovei își arată mai departe credința lui către regele Poloniei. Cum vedem, primii Mușatini s'au apropiat de Poloni și au respins pretențiile de suzeranitate ale Ungariei.

X.

MIRCEA CEL BĂTRÂN.

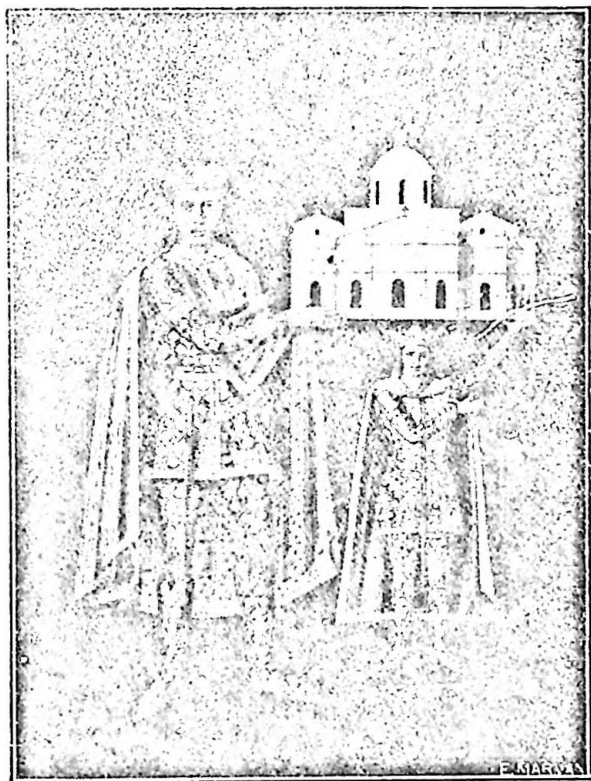
Urmașii lui Basarab I, întemeietorul Țării Românești, au fost oameni vrednici care s'au luptat să asigure liniștea țării lor, au ridicat biserici și mănăstiri și au purtat de grijă poporului. Cel mai însemnat, dintre acești urmași, a fost **Mircea cel Bătrân**.

1. **Mircea cel bătrân (1386—1418)** a ocupat tronul tocmai când Turcii ajunseseră cu stăpânirea lor până la Dunăre. El a fost unul dintre cei mai mari Voievozi ai Românilor, pe care Turcii înșiși îl numeau „**cel mai viteaz și cel mai ager principe între creștini**”.

Mircea cel Bătrân a avut o domnie îndelungată și de mare însemnătate, el a lărgit mult granițele țării și i-a dat o bună și temeinică întocmire. În afară a avut rela-

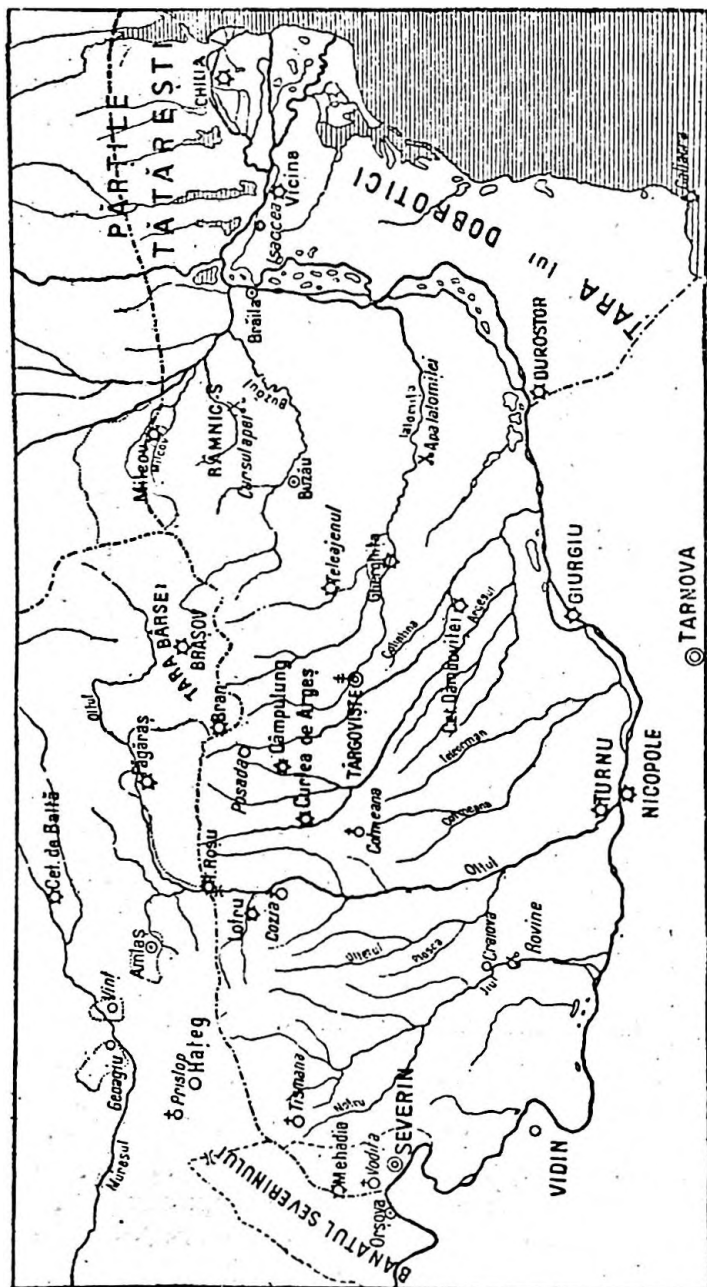

ționi de bună vecinătate și de egalitate cu regii creștini, iar în legăturile pe care le-a avut cu ei a dat dovadă de o mare dibăcie politică. După ce ocupă tronul, Mircea cel Bătrân caută să-și întărească stăpânirea și asupra ținuturilor de peste munți, apoi asupra „părților tătarăști” din

50. Mircea cel Bătrân ține în mână Mănăstirea Cozia, împreună cu fiul său Mihail. Amândoi poartă zale de cavaleri. Așa sunt zugrăviți pe peretele acelei mănăstiri.

Sudul Basarabiei, cu cetatea Chilia, și asupra unor ținuturi de peste Dunăre. Astfel, după titlul pe care îl are, în actele și documentele sale, se poate vedea că Mircea stăpânea „toată Țara Românească și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătarăști, și Amlașului și Făgărașului

51. Harta hotarelor Țării Românești pe vremea lui Mircea cel Bătrân.

herțeg și banatului dela Severin domn, și de amândouă părțile pe toată Dunărea până la Marea cea mare și cetăți Dârstorului stăpânitor”. Spre Moldova hotarul țării se întindea până în părțile Putnei, iar spre răsărit ajunsese să stăpânească și cetatea Chilia.

Cum vedem, în timpul lui Mircea cel Bătrân, Țara Românească a avut o întindere cum nu o mai găsim sub domnii următori, decât sub Mihai Viteazul, care a izbutit să unească, pentru o clipă, toate țările românești.

2. Legăturile lui Mircea cu vecinii. Dându-și samă de primejdia turcească, Mircea cel Bătrân a căutat să trăiască în bună înțelegere cu vecinii săi. Astfel prin mijlocirea lui Petru Mușat, prietenul și aliatul său, care domnea în Moldova, încheie o alianță cu regele Poloniei (1390) spre a se apăra unul pe altul în contra oricăror vrăjmași și în deosebi împotriva regelui Ungariei. Acesta mereu se gândea să supună suzeranității sale atât Țara Românească cât și Moldova. Mircea ajunsese însă, în urmă, în strânse legături și cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, cu care a încheiat un tratat de alianță împotriva Turcilor (1395).

Mircea cel Bătrân se pregătea atunci, ca să înfrunte furtuna ce-l amenința din spre Sud.

3. Luptele lui Mircea cel bătrân cu Turcii. Intr'adevăr, Turcii pătrunzând în Peninsula Balcanică, au căutat să-și întindă cuceririle în această parte a Europei. Ei aveau o armată foarte bună formată din călăreți ageri, numiți Spahii și pedestrași, crescuți de mici într'o severă disciplină militară. Aceștia se numeau Ieniceri.

Cu această armată, Turcii, mai ales față de situația creștinilor din Balcani, care trăiau desbinați, au reușit repede să-și întindă stăpânirea lor. Ei au cucerit în 1365 Adrianopole unde-și așeză capitala, au supus pe Bulgari și au avut lupte înverșunate cu Sârbii, pe care i-au biruit în bătălia de lângă râul Marîța (1371). Mare parte dintre Sârbi, au fost, atunci, supuși de Turci.

În fața primejdiei turcești, care amenința tot mai mult și Țara Românească, Mircea cel Bătrân intră în alianța creștină cu cneazul Lazăr al Sârbilor și ia parte la lupta dela Cossovo sau Câmpia Mierlelor (1389). Sultanul Murad I, venit în grabă din Asia, unde se dusesese ca să potoiească niște răscoale, a fost ucis în cortul său de sârbul Miloș Obilici. Totuși Turcii, conduși de Baia-

52. Ostașii turci în costumele lor: teniceri (pedestrași) și spahii (calarași)

zid, zis și Fulgerul, fiul Sultanului ucis, a biruit pe creștini și însuși Lazăr a căzut pe câmpul de luptă.

Mircea cel Bătrân se aștepta acum să fie atacat de Turci, dar Baiazid n'a pornit contra lui de cât la îndemnul unei rude domnești, Vlad, care urmărea să ocupe, pentru dânsul, tronul Țării Românești. Dușmănia pleca tot dela unul dintre ai noștri. Sultanul trecu Dunărea și se întâlni cu oștile lui Mircea la Rovine (1394), într'un ținut mlăștinos, nu departe de Craiova. Lupta a fost foarte înverșunată „cât se întunecă văzduhul de mulțimea săgeților”, cum spune un cronicar al țării. Românii au fost victorioși, iar Baiazid, furios, își adună o nouă

armată și urmărește pe Mircea, care se retrăsese spre munți. Sultanul așază ca domn tributar lui, pe Vlad I. Însă Mircea, care ajunsese până la Brașov, primi la rândul său un mic ajutor de la Sigismund, regele Ungariei. Fără întârziere, el se reîntoarce în țară, goni pe Turci peste Dunăre și-și reocupă tronul, alungând totodată și pe Vlad, protejatul Sultanelui. Turcii fură goniți și din cetatea Turnu, dela Dunăre, pe care reușiseră s'o ocupe.

4. Nicopole. Progresele Turcilor au umplut de groază pe creștini. Acești ultimi năvălitori erau o mare primejdie pentru lumea creștină, prin puterea ce aveau. De aceea Sigismund, încurajat de succesele lui Mircea, cu care încheiase o alianță, a

53. Sultanel Murad I

chemat cavalerii din toate țările Europei, ca să formeze o cruciată în contra Turcilor și să-i gonească din Europa. Chemarea lui Sigismund a găsit ascultare și cavaleri Francezi, Englezi, Germani, alături de Italieni, Poloni, Unguri și Români, au alcătuit o armată, care a pornit să lupte împotriva Otomanilor. Creștinii au cucerit Vidinul și de aici au înaintat până la Nicopole (1396). Aici îi așteptau armatele turcești.

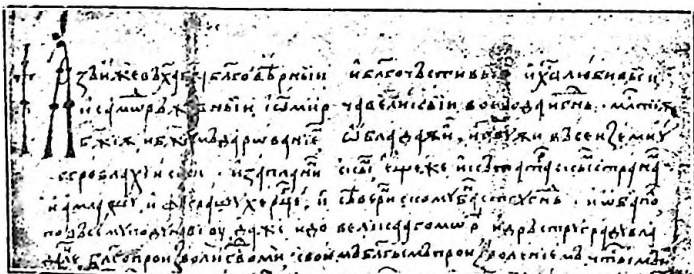
Sigismund a fost de părere ca lupta s'o înceapă Mircea cu Românii lui, ca unul care cunoaște felul de luptă al Turcilor. Dar cavalerii apuseni n'au vrut să asculte pe nimeni și s'au avântat ei în contra trupelor Sultanelui.

Armata creștină a suferit o înfrângere grozavă ; mulți cavaleri și-au găsit moartea, sau au fost prinși și apoi

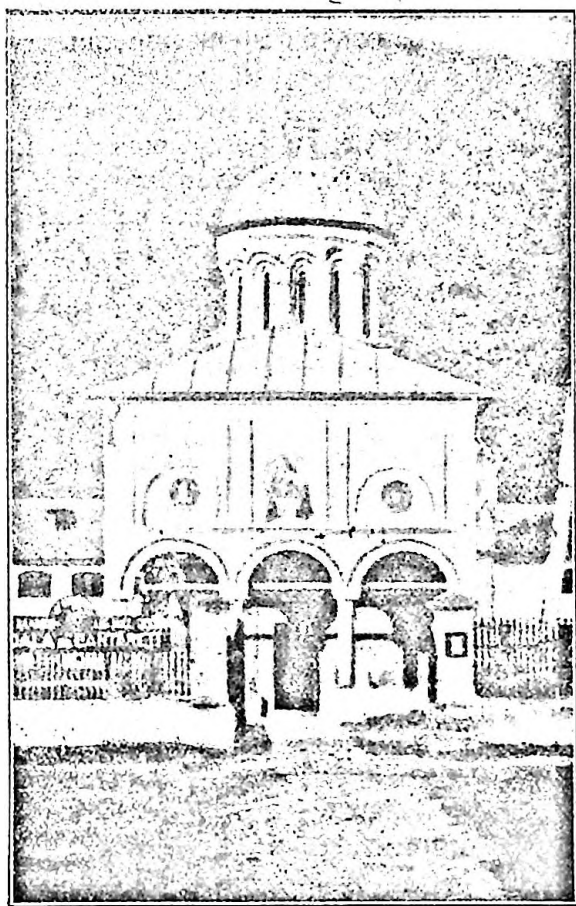
54. Pecetea lui Mircea cel Bătrân.

răscumparați dela Turci, cu mari sume de bani.
Această înfrângere a fost o grea lovitură pentru creș-

55. Titlul lui Mircea cel Bătrân din hrisovul pentru mănăstirea Cozia.

cini. Baiazid a atacat din nou pe Mircea (1397), dar și de astă dată a fost respins de domnul muntean, care și-a putut păstra tronul. Sultanul a fost apoi nevoit să lase în

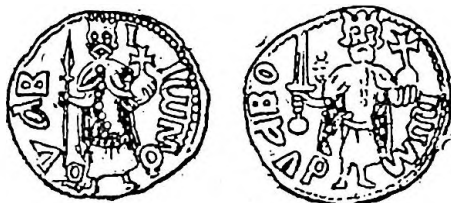

56. Mănăstirea Cozia.

pace pe creștini și să se ducă în Asia, unde hanul Mongolilor, Timur-Lenk, se răsculase împotriva stăpânirii turcești. Turcii fiind bătuți la Angora, însuși Baiazid a fost prins și a murit în robie.

Imperiul turcesc a fost tulburat câțva timp de certuri pentru domnie între fiii lui Baiazid. Mircea ajută în aceste lupte pe Musa, fiul cel mai mic al Sultanului mort în Asia, cu nădejdea că va putea avea mari foloase, dacă acesta ar fi reușit să ocupe scaunul imperial.

Sultan a ajuns însă Mahomed în timpul căruia Turcii, după moartea lui Mircea, se amestecă tot mai mult în certurile pentru domnie din Țara Românească. De altfel, încă pe când Mircea cel Bătrân era în viață, câțiva boieri, de prin părțile Severinului se supuseră Sultanului. Câțiva ani mai târziu, Alexandru Aldea (1431—

57. Monede cu chipul lui Mircea cel Bătrân.

1435) este cel dintâi domn al Munteniei, care merse la Poartă și se închină stăpânirii turcești.

5. **Așezămintele interne.** Mircea cel Bătrân s'a îngrijit ca și înaintașii săi de buna orânduire internă a țării. A pus și să termine bisericile Cozia și Cotmeana, pe care le-a înzestrat cu odoare, bani și moșii. S'a îngrijit de propășirea țării încheind legături comerciale cu negustorii din Ardeal, Ungaria și Polonia, înlesnind astfel înflorirea târgurilor și satelor noastre.

Mircea cel Bătrân a murit în scaunul domnesc și a fost înmormântat cu mare cinste la mănăstirea Cozia (1418). Prin faptele lui strălucește ca o rază de lumină în trecutul neamului nostru.

El a reușit să scape țara de soarta celorlalte state de la Sudul Dunării, care au devenit pașalâcuri turcești.

XI.

ALEXANDRU CEL BUN.

1 **Alexandru cel Bun** (1400—1432). În Moldova, după primele ei începuturi, ajunge la tron **Alexandru cel Bun**, care, ca și **Mircea**, a avut o domnie îndelungată și a dat o foarte bună întocmire țării sale. **Alexandru cel Bun** a fost un domn liniștit ; el nu s'a avântat în

războaie ci a căutat să trăiască în pace cu toți vecinii săi. El primi o parte din datoria pe care regele Poloniei o avea față de Moldova, încă de pe timpul lui **Petru Mușat**. Ba a primit să fie chiar „vasalul” ambițiosului rege **Vladislav Iagielo**, pentru **Pocuția**, pe care Moldova o avea ca zălog, în schimbul aceluia împrumut. **Alexandru cel Bun** luă, tot acum, o parte din **Pocuția**, a nume țara **Sepenicului**,

pe care o alipi definitiv țării sale. Pentru restul datoriei păstră mai departe întreaga **Pocuție** ca feudă cu cetățile **Sniatin** și **Colomeia**. El rămânea însă **Domn de sine stător**, „dela munte până la mare” așa cum se întitulează în toate actele sale.

Dar atât **Polonii**, cât și **Ungurii**, priveau cu lăcomie asupra **Moldovei** și **Vladislav Iagielo** a încheiat la **Lublau** (1412) o înțelegere cu **Sigismund**, regele **Ungariei**, ca să împartă între dânsii **Moldova**. **Alexandru cel Bun**

58. Alexandru cel Bun.

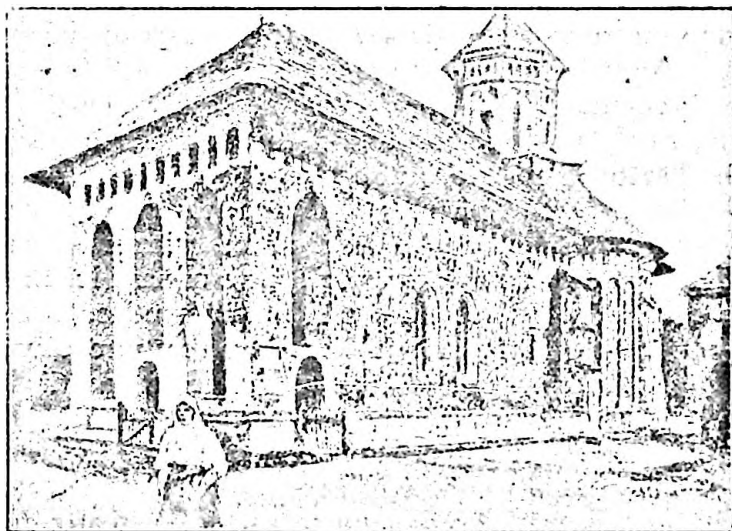
a aflat de aceasta, totuși i-a ajutat cu oaste, la nevoie, pe regele Poloniei, în lupta de la Marienburg (1422), în contra cavalerilor Teutoni. Călăreții moldoveni au făcut adevărate minuni de vitejie, cu acest prilej, sub comanda spătarului Coman.

Moldova fiind mai depărtată de Turci, a avut mai multă liniște din partea acestora. Numai spre sfârșitul domniei lui, au încercat să-i atace țara, dar Alexandru i-a respins. Tot către sfârșitul domniei fiind prea mult necăjit de Poloni, s'a ridicat cu armata împotriva lor, dar fu biruit, căpătând și o rană (1429). Curând Alexandru cel Bun muri și fu înmormântat la mănăstirea Bistrița (1432), de lângă Piatra Neamț, zidită de dânsul.

2. **Organizarea internă a țării.** Alexandru cel Bun, în timpul îndelungatei lui domnii, s'a ocupat de aproape de buna organizare a țării, în cât el poate fi pus în rândul acelor domni, cari au întărit temeinic țara Moldovei. În timpul domniei lui Alexandru și pe când urmași lui Mircea se certau pentru tron, Moldova și-a întins hotarele spre Sud până spre Milcov, Putna și Siret. Spre Sud-Est ocupă, pentru câțva timp, Chilia și luă în stăpânire deplină orașul comercial Cetatea Albă, unde erau numeroși negustori genovezi. Aceștia au ajutat mult la dezvoltarea comerțului în Principatele Române. Astfel Moldova puse stăpânire pe ținuturile numite „Părțile Tătărăști”, care au mai căpătat și numele de Basarabia, pentru că fusese stăpânite până atunci de Basarabii din Muntenia. Alexandru cel Bun a lărgit granițele țării și i-a desăvârșit organizarea începută de înaintașii săi. El a deschis căi de comunicație înlesnind comerțul cu vecinii; orașele au înflorit și viața economică a țării a făcut progrese însemnate.

3. **Organizarea Bisericeii.** Biserica în Moldova era în ceartă cu Patriarhia din Constantinopole, încă de pe vremea lui Roman-Vodă. Acesta voise să facă Mitropolit la Suceava pe o rudă de-a lui, dar Pa-

mpatriarhul n'a vrut și i-a trimis un arhiereu grec, care să fie Mitropolitul țării. Roman nu l-a primit și atunci Patriarhul aruncă anatema (afurisenie) atât asupra lui cât și asupra țării. Alexandru cel Bun a trimis la Constantinopol o solie ca să restabilească bunele relații cu Patriarhia. De astă dată Patriarhul se purtă mai împăciuitor și așază ca Mitropolit al Moldovei, cu reședința la Suceava (1401), pe Iosif din neamul Mușatinilor, care

59. Biserica mănăstirii Moldovița de lângă Câmpulung din Bucovina.

fusese episcop la Cetatea Albă. Tot atunci veni de la Constantinopol și un călugăr foarte învățat, Grigore Tamblac care ajunsese „mare dascăl” al bisericei din Moldova și egumen la Mănăstirea Neamțului.

Alexandru cel Bun aduse, dela Cetatea Albă (1410) la Suceava, moaștele Sf. Ioan cel Nou, care fusese ucis de Tătari, când prădaseră acest oraș în 1330. La Roman era un stareț care ținea loc de arhiereu, pentru partea de jos a țării, după cum pentru țara de sus era starețul

dela Rădăuți așezat acolo mai de mult chiar ca „Vlădică de schit”. La Baia Alexandru îngădui să se așeze un episcop catolic pentru Ungurii din vecinătatea acestui oraș. Mai târziu acest episcop și-a mutat reședința la Roman și apoi la Bacău.

Alexandru cel Bun a fost și mare ctitor de biserici. El a ridicat mănăstirile Moldovița din Bucovina, Bistrița din județul Neamț, Vășnevățul din județul Lăpușna și Sf. Nicolae din Poiană, pe locul căreia Petru Rareș a zidit mai târziu mănăstirea Probota, aceasta în județul Baia. Acest vrednic domn al Moldovei a mai înlesnit popularea țării cu coloniști Armeni, Sași, Ciangăi, Tăgani, care au ajutat, prin munca lor, la înflorirea țării.

4. Țările Române până la Ștefan cel Mare.
 În principatele Române, după întemeierea lor, încă nu erau stabilite rândueli statornice pentru urmare la domnie. Din această cauză, între urmașii lui Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun, au avut loc multe certuri pentru tron. Aceste certuri au fost întodeauna pricina slăbiciunii noastre din trecut. Pretendenții la tron chemau, adeseori, în ajutor pe Unguri, pe Poloni și mai în urmă, chiar pe Turci, dându-le acestora prilej să se amestece în treburile noastre lăuntrice.

În Țara Românească domnia s'au schimbat foarte des în sec. XV, unii cu ajutor de la Unguri sau de la Turci, iar alții, în a doua jumătate a acestui secol, după interesele lui Ștefan cel Mare.

Dintre urmașii lui Mircea, Alexandru Aldea este primul Domn al Țării Românești, care pentru „liniștea țării” s'a închinat în persoană Sultanului, care l-a înțărît în domnie (1431). În schimb Vlad Dracul (1433—1446) a luat parte la multe din luptele lui Ioan Corvin împotriva Sultanului.

Urmarea acestor lupte a fost slăbirea țării, Turcii urcând mereu tributul și ocupând cetățile dunărene Giurgiu și Turnu, iar Ungurii iau posesiunile de peste munți: Făgărașul și Amlașul cu Țara Hațegului.

În Moldova, Alexandru cel Bun a lăsat urmașilor săi o țară bine orânduită și înfloritoare, dar aceștia nu s'au arătat vrednici de dânsul, căci s'au luat la ceartă pentru tron. Ei căutară ajutor la Poloni, la Unguri ori la Munteni, ca să poată ocupa tronul țării. Astfel, chiar după moartea lui Alexandru cel Bun, se ivesc certuri între doi fii ai săi, Ștefan și Ilie. Ștefan îl prinde pe Ilie și-i scoate ochii. La rândul său Roman, fiul lui Ilie, îl omoară pe Ștefan. Tot așa mai târziu Bogdan II, un domn viteaz și curajos, a fost ucis de fratele său vitreg Petru Aron, care ajungând domn închină țara, pentru întâia oară, Turcilor (1456), obligându-se a le plăti un peșcheș anual de 2000 de galbeni. Tot el se închinase atât Ungurilor cât și Polonilor. În această vreme Polonii luară Pocuția iar Ungurii Chilia, pe care o trecură în posesiunea Țării Românești.

Toate aceste lupte au umilit Țările Române în afară, și au împedicat propășirea lor politică și culturală. Mai mult de cât dușmăniile din afară, ni-au stricat cele lăuntrice.

Din această stare nenorocită, Moldova a fost scăpată de Ștefan cel Mare.

XII.

ROMÂNII DIN ARDEAL. IOAN CORVIN.

Căderea orașului Constantinople. Vlad Țepeș.

1. **Românii din Ardeal.** După așezarea stăpânirii ungurești în Ardeal, Românii s'au bucurat, câtva timp, de situația pe care o avuseseră până atunci.

Ei erau numai îndatorați să răspundă tributul cuvenit regelui Ungariei și să-i dea, la nevoie, oameni de luptă. Ba au fost Români care au ajuns în dregătorii înalte, în

serviciul regelui. Astfel, după 1303, în Maramureș era stăpân Voievodul român Nicolae.

La 1291 Românii luară parte la dieta Ardealului alături de nobilii unguri, de Sași și de Secui, ca a patra națiune din Transilvania.

Cu timpul, însă, căpeteniile Românilor au început a se maghiariza, țărani români și-au pierdut pământurile căzând în șerbie iar Ungurii ajung stăpâni moșiilor și castelelor din Ardeal. Românii mai îndurau prigoană și din cauza credinței lor ortodoxe, deosebită de religia catolică la care se închinau Ungurii. Și din această cauză Românii ajung să fie persecutați și batjocoriți. Nobilii români, care au primit catolicismul, s'au maghiarizat cu timpul. Ceilalți au pierdut moșiile, care au trecut în stăpânirea nobililor unguri, a Sașilor și a Secuilor.

2. Răscoala din 1437. Regii Ungariei din dinastia de Anjou, cum au fost Carol Robert și Ludovic cel Mare, au început o aprigă propagandă catolică, în deosebi printre Români.

Aceștia, deși ortodoksi, erau îndatorați să plătească dări pentru susținerea episcopatelor catolice maghiare.

În 1437 din cauză că episcopul catolic Gh. Lepeș cerea în bani mari de argint plata dărilor, la care pe nedrept erau supuși Românii, aceștia s'au răsculat și au cerut să li se respecte drepturile și libertățile, de care se bucurau în Ardeal, încă din vechime. Mulți Români nevinovați au fost, atunci, uciși fără milă. Iar urmarea a fost că Românii au fost și mai asupriți prin legătura de interese care se face între Unguri, Sași și Secui, sub numele de Unio trium nationum (uniunea celor trei națiuni), cu scopul de a menține pe Români în starea de iobagi.

Tocmai acum, din spre Sud, Turcii, după ce supuseră Serbia, înaintau tot mai amenințători spre cursul de mijloc al Dunării.

Ajungând la Dunăre, spre Țara Românească, Turcii

au cucerit orașe și cetăți cum au fost Turnu și Giurgiu pentru asigurarea graniței lor. De aici năvăleau, dese ori, în Transilvania și Ungaria după pradă.

În lupta care se deschide împotriva Turcilor, Românii s'au găsit în primele rânduri.

3. Românii Grăniceri. Ioan Corvin. Regii Ungariei ne având armată destulă spre a-și putea apăra țara, au căutat să întărească granița sudică, pe unde puteau veni Turcii. În acest scop, Sigismund a organizat satele din Banat și Huniedora în districte militare, cu obligația pentru Românii din aceste părți ca să oprească trecerea Turcilor în Transilvania. În schimb li se asigura Românilor o viață liberă pe pământul care-l munciau, sub cărmuirea Cnezilor și Voievozilor lor naționali.

În felul acesta Românii de lângă granițele Sud-Estice ale Ardealului au continuat să se bucure de mai multe drepturi și libertăți. Aceia dintre dânșii, însă, care primeau să fie inobilați și treceau și la catolicism, erau perduți pentru neamul românesc.

Din rândurile acestor Români grăniceri s'a ridicat marele lor „Căpitan” **Ioan Corvin**.

Ioan Corvin era fiul lui **Voicu**, unul dintre vitejii Români de loc din **Inidoara**, din părțile Hațegului. El ajunge prin iscusința și vitejia lui **Voievod al Transilvaniei** (1441) și mai târziu chiar **guvernator al Ungariei**. Și-a

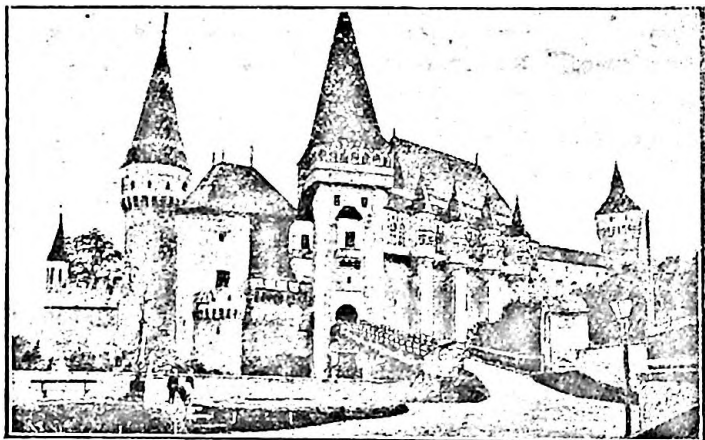

60. Ioan Corvin, luptătorul înverșunat în contra Turcilor (După o stampă aflată la Academia Română).

luat numele de Corvin și se ținea a fi neam cu Basarabii din Muntenia, luându-și ca stemă (marcă) un corb cu crucea în cioc, din pecetea și stema Țării Românești.

4. **Luptele cu Turcii.** La câțiva timp după biruințele lui Mircea cel Bătrân asupra Turcilor, se ridică și Ioan Corvin ca apărător al creștinătății. Având o armată bine pregătită, alcătuită în deosebi din Români, el biruie în 1442 la Sânt-Imbru și apoi la Poarta de Fer pe Turci, care veniseră să prade Ardealul.

Nu mult după aceasta, în unire cu Vlad Dracul bateg,

61. Castelul Huniazilor din Ardeal.

în părțile Prahovei, altă armată de Turci, care voia să treacă în Ardeal.

Ioan Corvin voia ca, în înțelegere cu Domniile din Principate, să alcătuiască o armată puternică cu care să încerce a alunga pe Turci din Europa.

Incurajat de primele lui succese, Voievodul ardelean, în fruntea unei puternice armate, trece în Balcani, zdrobind oștile dușmane care i se iveau în cale (1443). El silește pe Turci să încheie un armistițiu pe 10 ani în condițiuni foarte favorabile pentru creștini. Inșă Ioan Cor-

vin, la stăruințele papei, porni împreună cu Vladislav, regele Ungariei, un nou război împotriva Turcilor.

De astă dată a dat ajutor și Vlad Dracul, domnul Munteniei, dar creștinii au fost zdrobiți la Varna (1444), unde însuși regele Ungariei căzu în luptă. Ajutoarele trimise de papă n'au sosit la vreme.

Ioan Corvin a mai încercat să ridice armele contra Turcilor, dar fără succes. El nu s'a mai bucurat de ajutorul Românilor, ca altădată. După moartea regelui Vladislav, Ioan Corvin a fost ales guvernator al Ungariei.

Către sfârșitul vieții, ca să apere Ungaria de invazia Turcilor, Ioan Corvin luptă contra lor apărând Belgradul (1456).

5. Legăturile lui Ioan Corvin cu principatele române. In planurile lui de luptă împotriva Turcilor, Ioan Corvin avea nevoie și de sprijinul Domnilor din Principate. De aceia îl găsim și pe el amestecat în certurile pentru domnie, care au urmat după Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun.

In Moldova, fiul lui Alexandru cel Bun, Ștefan cu sprijinul Voievodului ardelean prinde pe fratele său Ilie și-l orbește, luându-i tronul. Ceva mai târziu Bogdan II, apoi Petru Aron, ajung domni tot cu sprijinul lui Ion Corvin.

In Țara Românească, după lupta dela Varna, prinde și omoară pe Vlad Dracul împreună cu fiul său Mircea și așează în scaun pe Vladislav. Apoi îl înlătură și pe acesta punând în loc pe Vlad Țepeș, fiul lui Vlad Dracul.

6. Turcii ocupă Constantinopole (1453). In Balcani orașul Constantinopole încă nu fusese cucerit de Turci. Pe vremea aceia capitala imperiului bizantin se bucura de un mare renume prin cultura și bogățiile sale. In 1451 se urcă pe tron Mahomed II, în vârstă de 21 ani. Il își puse în gând să cuprindă Constantinopole și până nu și-a înfăptuit acest plan, nici noaptea n'avea odihnă.

În 1453 își adună o armată puternică și după o înpresurare de 53 zile, în care timp orașul era atacat și pe apă de flota turcească, Constantinopole căzu în stăpânirea Turcilor. Împăratul Constantin XII Paleologul, numit și Dragasis, care-și apăraseră numai cu zece mii de oameni capitala, se aruncă el însuși în fruntea luptărilor și muri pe baricade, ca un adevărat erou odată cu dispariția din istorie a imperiului bizantin.

62. Funcționari înalți ai imperiului turcesc: la stânga Marele vizir apoi Kaimakanul care-i ținea locul, când marele vizir pleca în război; al treilea este un alt mare funcționar; apoi Reis-Efendi, care era ministru de externe al Turciei. (După d'Ohsson, *Tableau de l'Empire ottoman*).

Turcii au jefuit cumplit orașul, au măcelărit pe creștini, iar biserica Sfânta Sofia a fost transformată în moscheie. Turcii se instalează definitiv în Europa iar în Balcani nu mai aveau acum nici o piedică în calea lor. Un fior de groază a străbătut, atunci, printre creștini, dar era prea târziu.

Mahomed II supune definitiv Albania, Grecia și Ser-

bia, pe unde Turcii aveau să-și deschidă drum spre centrul Europei. În 1456 el atacă Belgradul, care era apărat de Ioan Corvin. Atacul Turcilor a fost respins, dar vrednicul Voievod ardelean se îmbolnăvi aici de ciumă și puțin în urmă a și murit.

63. Mahomed II (1451—1481) care a ocupat orașul Constantinople. A fost foarte viteaz și îndrăzneț. (Portret de Bellini aflat în Galeria Layard din Veneția).

El a fost înmormântat în biserica de la Alba Iulia.

Astfel, în vremea când Sultanii înaintau biruitoari în S-E Europei, doi Români, Mircea cel Bătrân și Ioan Corvin i-au biruit și i-au ținut pe loc, deși n'au avut sprijin de la nimeni. Nu mult după asta se ivește alt biruitor al Turcilor, Ștefan cel Mare.

7. Urmările căderii oraşului Constantinopole pentru Români. În calea Turcilor, Bizanţul a fost salvatorul civilizaţiei creştine, căci Sultanii au fost multă vreme reţinuţi în Peninsula Balcanică. Pentru Principatele Române căderea imperiului bizantin a fost un mare neajuns pentru că Turcii, liberi pe mişcările lor în Balcani, s'au îndreptat spre ţările din Nordul Dunării. Muntenia le era tributară încă de sub Alexandru Aldea (1431) iar Ştefan cel Mare, spre sfârşitul domniei, a fost şi el nevoit să se închine Sultanului. Legăturile comerciale ale Principatelor cu oraşele din Sudul sau apusul Europei au fost împiedecate pentru multă vreme iar cerealele de la noi erau luate de Turci pentru trebuinţele lor.

Au fost unii Domni, care, fără ajutor de la nimeni, au luptat împotriva Sultanului. Ne având, însă, destulă putere au fost bucuroşi să asigure o viaţă proprie ţării lor, plătind Turcilor doar un tribut anual în bani. Creştinii, care ne înconjurau, n'au fost în stare să se unească pentru o luptă comună împotriva Turcilor.

8. Vlad Ţepeş (1456 — 1462 şi 1476). În 1456 tronul Ţării Româneşti este ocupat de Vlad Ţepeş, fiul lui Vlad Dracul, care fusese câţva timp ostatic la Turci.

Vlad Ţepeş a fost un domn ager la minte şi iscusit în treburile şi în lupte. El s'a gândit numai la ţara lui, pe care voia s'o ridice din starea rea în care o găsisese. Astfel, Vlad Ţepeş a făcut linişte înlăuntrul ţării, a stârpit pe cerşetori, pe hoţi şi pe trândavi, arzându-i de vii sau răgându-i în ţapă, de unde-i vine şi numele de Ţepeş. El se înţelegea şi cu fiul lui Iancu de Inidoara, Matei Corvin, care ocupase tronul Ungariei. Voievodul muntean se căsătoreşte chiar cu o rudă a acestui rege, şi nutreşte gândul ca să lupte împreună împotriva Turcilor.

Sultanul mărise sarcinile Ţării Româneşti, şi mai pretindea „birul de sânge” adică un număr de copii pentru armata Ienicerilor, apoi 50 de cai şi un număr de

șoimi. Vlad Țepeș se răsvrăți în contra Turcilor și n'a mai vrut să le plătească tribut. Sultanul Mahomed II trimise în țară pe Hamza pașa din Vidin, cu o ceată de Turci ca să-l prindă pe Vlad Țepeș. Dar domnul muntean puse mâna pe pașă și pe toți însoțitorii lui și-i trase în șa, nu departe de Târgoviște. În urmă pustii toate

64. Vlad Țepeș, după chipul aflat în secția de medalii și anticități din Viena.

cetățile turcești de pe malul drept al Dunării, dela Vidin și până la mare.

9. Atacul asupra Chilieii. Mahomed II, furios, porni el singur, în primăvara anului 1462, o expediție împotriva lui Vlad Țepeș, atacându-l tot odată și cu corăbii pe Dunăre, ca să cuprindă Chilia. Această

cetate a fost atacată pe uscat, atunci, și de Ștefan cel Mare.

Vlad Țepeș luptă cu mult eroism împotriva Turcilor. El încercă să-i oprească la Dunăre dar nu reuși, de aceea se retrase în munți, hărțuind, însă, la fiecare pas armata Sultanului. Intr'o noapte, aprigul domn muntean se încumetă să pătrundă chiar în tabăra Turcilor, cu gândul ca să prindă pe Sultan. Incercarea lui, deși nu reuși, pricinui însă mari pierderi Turcilor și îngrozi și pe Sultan, care după ce așeză în scaun la Târgoviște pe Radu cel Frumos, fratele lui Țepeș, se reîntoarse în Turcia.

Chilia nu putu fi ocupată atunci nici de Turci și nici de Ștefan cel Mare.

Vlad Țepeș, părăsit de boeri, s'a refugiat în Ardeal, dar Matei Corvin în loc să-l ajute, l-a ținut la închisoare. După 12 ani, în 1476, Vlad Țepeș reocupă tronul Munteniei, dar numai pentru o clipă, căci a fost ucis într'o luptă cu Turcii. El a fost înmormântat la mănăstirea Snagov, reparată din temelie de dânsul. După moartea lui, Muntenia n'a mai putut fi scăpată de sub stăpânirea Turcilor.

XIII

ȘTEFAN CEL MARE:

Luptele lui cu Ungurii, Tătarii și Muntenii.

Moldova era ceva mai apărată de Turci, fiind mai departe de ei; avea însă de jur împrejur numai dușmani, cari vroiau s'o robească. Atât Casimir IV, regele Poloniei, care se socotea chiar suzeran al Moldovei, cât și Matei Corvin din Ungaria, fiecare urmărea să aducă sub ascultarea sa pe domnitorii moldoveni. Cât privește de Mahomed II, după ce a cucerit orașul Constantinopol, ar fi vrut să ocupe Țările Române și apoi să treacă

mai departe „să dea calului ovăz” din pristolul dela Roma. Dar Ion Corvin l-a oprit la Dunăre apărând astfel, întreaga creștinătate. În urmă se ridică Ștefan cel Mare.

1. Inceputul Domniei lui Ștefan cel Mare (1457).

Ștefan cel mare era fiul lui Bogdan II, deci nepot lui Alexandru cel Bun. Mama lui a fost Doamna Oltea. În el era întrupată vitejia poporului român. Bogdan II fusese ucis la Răuseni de către Petru Aron, care în timpul domniei sale a găsit cu cale să închine țara, de bună voie, Sultanului (1456).

Ștefan a pribejit câțva timp printre străini, mânât de gândul să răsbune crima săvârșită de moșul său, căci Petru Aron era frate vitrig cu Bogdan II. El dobândi un

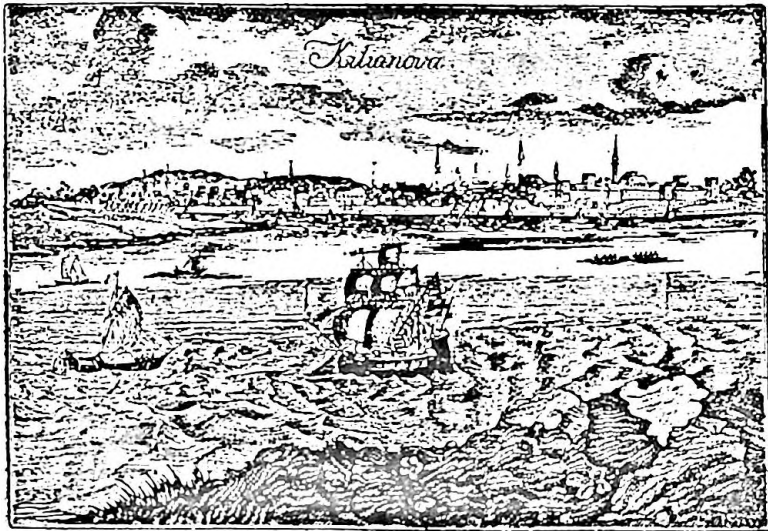
65. Ștefan cel Mare (1457-1504) îmbrăcat în haină domnească și purtând coroană pe cap. Acest portret se află pictat pe o evanghelie găsită la Mănăstirea Humorului

mic ajutor de oaste dela Vlad Țepeș și, cu tovarășii pe cari reuși să-i mai adune în jurul său, porni la luptă împotriva lui Petru Aron și reuși să-l gonească din scaun (1457). Ștefan cel Mare se îndreptă cu armata lui spre Suceava, boierii țării i se închină ca unui adevărat mântuitor, iar Mitropolitul Teoctist îl unse ca domn pe câmpia Direptate, nu departe de capitala țării.

Petru Aron se refugiase la Poloni, dar Ștefan cel

Mare prădă țara acestora silindu-i să-l gonească din mijlocul lor. El depuse, cu acest prilej, jurământ de credință regelui Casimir IV, cu care ajunse la pace (1459). Ștefan cel Mare năvăli apoi în Ardeal pe urmele lui Petru Aron, pustii țara Secuilor, totuși nu reuși să prindă pe ucigașul tatălui său.

2. **Oastea și cetățile de apărare ale Moldovei.** Ștefan cel Mare se îngriji de buna organizare a ar-

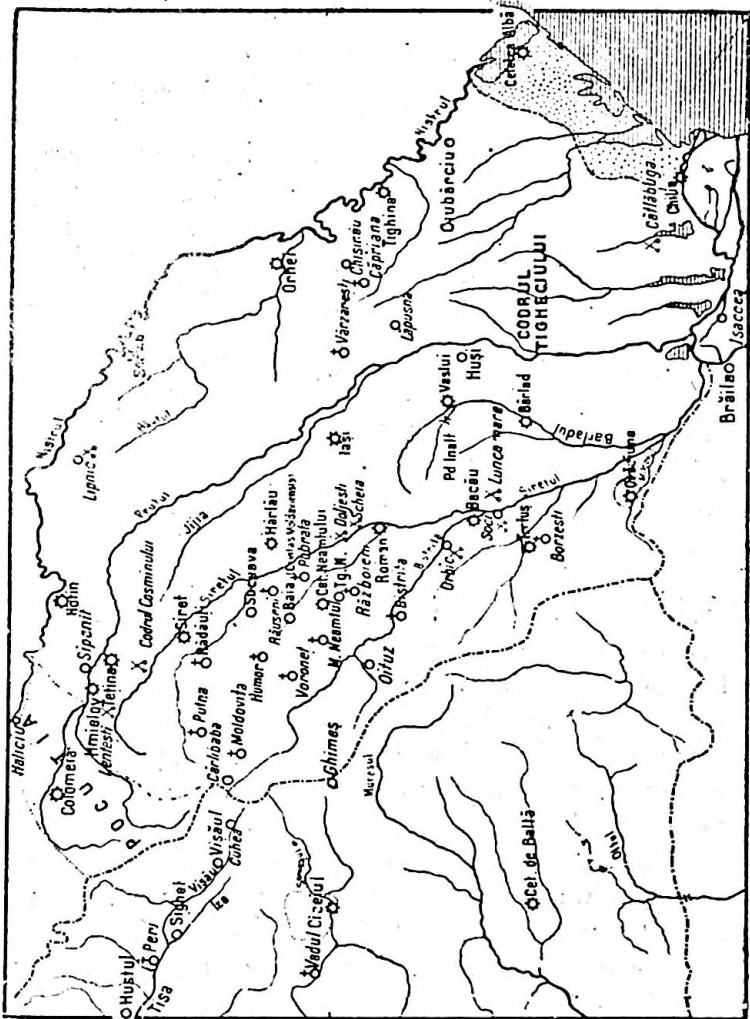

66. Cetatea Chilia văzută din delta.

matei. El își atrase de partea lui pe toți boierii, răsplătindu-i cu moșii întinse ori de câte ori își arătau vrednicia, în lupte pentru apărarea și mărirea țării. Boierii alcătuiău oastea de frunte a țării, care mergea la război formând garda domnului. Restul armatei erau cetele de ostași aduse de pârcălabii cetăților și ai orașelor și țărani, care, în caz de grea primejdie, săreau cu toții la luptă. Boerii, cari se mai numeau și Viteji, mergeau la luptă călări, iar țărani erau pedestrași.

Ștefan cel Mare întări țara la granițe cu cetăți de pază. Astfel spre răsărit ridică pe malul Nistrului cetă-

67. Moldova cu hotarele din vremea lui Ștefan cel Mare și cu posesiunile din Ardeal.

țile Soroca, Orhei și Tighina. La Sud avea Cetatea Albă, mai apoi ocupă dela Munteni Chilia și Crăciuna, de pe apa Milcovului. Spre mijlocul țării avea Cetatea Neam-

țului, Romanul și Suceava, spre Polonia era Hotinul, iar Tețina era la vadul Cernăuților, pe Prut.

Aceste cetăți erau ca un zid puternic de apărare împotriva tuturor vrăjmașilor Moldovei.

3. Ștefan cel Mare ocupă Chilia. La câțiva ani după ce ocupă tronul, Ștefan cel Mare atacă Chilia (1462). Era tocmai când Mahomed II pornise lupta în contra lui Vlad Țepeș și atacase și el Chilia pe apă. Viteazul domn al Moldovei nu putu, însă, cuceri puternica cetate dunăreană de cât trei ani mai târziu, dela Radu cel Frumos (1465). El fu rănit la picior la primul atac și de rana căpătată aici, nu s'a vindecat, deplin, toată viața.

4. Lupta de la Baia (1467). Regele Matei Corvin s'a supărat că Ștefan a cucerit Chilia, și că mai înainte prădase ținuturile secuști din Ardeal. Trufașul rege al Ungariei ar fi vrut să-l știe pe Domnitorul Moldovei „vasalul” său, ori să-l așeze în scaun pe Petru Aron, care era adăpostit în țara sa.

Matei Corvin porni cu o armată puternică împotriva lui Ștefan. El trecu munții pe la Oituz și luă drumul pe la Troțuș și Bacău spre Suceava. În cale se opri o clipă la Roman și apoi la Baia. Aici Ungurii se puseră pe jafuri, petreceri și mai ales pe băutură, crezând că nu vor fi atacați de Ștefan cel Mare. Dar acesta i-a pândit și, pe o noapte geroasă de iarnă, a nimicit aproape toată armata mândrului rege al Ungariei. Matei Corvin, rănit de o săgeată, scăpă cu fuga din mâinile Moldovenilor.

Curând după această biruință, Ștefan cel Mare pătrunde din nou în Ardeal și pradă ținuturile secuști, unde se adăpostea acuma Petru Aron. De astă dată acesta nu mai putu scăpa din mâinile Domnului moldovean, care-l prinse și-l ucise. Ștefan cel Mare ajunse, în cele din urmă, la împăcare cu Matei Corvin.

5. Luptele cu Tătarii. Ștefan cel Mare trebui să înfrunte și o năvălire a Tătarilor, cari erau ațâțați

la aceasta și de Radu cel Frumos. Ei trecură Nistrul, dar Ștefan le ieși înainte la Lipnic, nu departe de această apă, și-i zdrobi, luând numeroși prizonieri între cari chiar pe fratele hanului. Pe aceștia i-a pedepsit cu asprime, pentruca semenii lor de acasă să afle și să nu-i mai prade țara (1469).

6 Luptele cu Muntenii. După aceste biruințe, Ștefan cel Mare porni împotriva lui Radu cel Frumos, ca să-l pedepsească pentrucă pusese la cale, împreună cu Turcii, năvălirea Tătarilor în Moldova. Domnul muntean era nemulțămît că Ștefan cel Mare ocupase Chilia. La rândul său, Ștefan cel Mare ar fi vrut ca pe tronul Munteniei să așeze un domn, care să-i fie lui credincios și de ajutor împotriva Turcilor.

Oștile moldovene pradă și ard Brăila (1470), cel mai însemnat port muntean. Radu cel Frumos își pregăti armata și peste un an trecu și el în Moldova, dar Ștefan cel Mare îi iese înainte la Soci (jud. Bacău), unde-l birue și apoi îl gonește din țară (1471).

Atât Radu cel Frumos cât și Ștefan cel Mare erau foarte îndârjiți unul împotriva altuia. Domnul muntean își întări cetatea Crăciuna pe apa Milcovului, dar Ștefan îl atacă din nou, îl birue la Cursul Apei, lângă Râmnic (1473), și-l scoate din scaun, punând în locul lui pe Basarab cel Bătrân numit și Laiotă (1473). Cu acest prilej Ștefan cel Mare a intrat în București care era capitala țării, și pe atunci se numea „Cetatea Dâmboviței”. El prinse pe Doamna și două fiice ale lui Radu, dintre cari pe Domnița Maria-Voichița o luă mai târziu de soție.

Dar nici Laiotă nu rămas credincios lui Ștefan cel Mare. Nici nu era cu putință ca domniile munteni, în imediată vecinătate a Turciei, să-și poată menține tronul fără a fi supuși și ascultători Sultanului, mai ales după ce acesta ocupase cetățile dunărene : Turnu, Giurgiu, Silistra, etc.

Ștefan cel Mare l-a înlocuit și pe Laiotă cu Basarab cel Tânăr, numit Țepeluș, fiul unui alt Basarab. Totul a fost însă în zadar, domnul Moldovei n'a putut avea tovarăși credincioși în domniile Munteniei.

XIV

LUPTELE LUI ȘTEFAN CEL MARE CU TURCII ȘI POLONII.

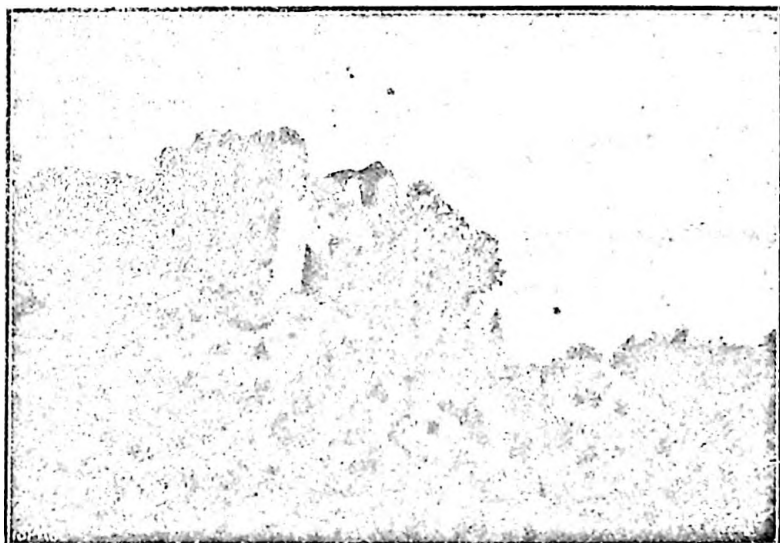
După isprăvile pe cari le făcuse până acuma, Ștefan cel Mare trebuia să se aștepte la un atac din partea Turcilor, cu atât mai mult, cu cât aceștia voiau să-l aibă vasalul lor și să-i ia Cetatea Albă și Chilia.

1. **Lupta dela Podul Inalt.** (Ianuarie 1475). Sultanul Mahomed II, la refuzul lui Ștefan cel Mare de a-i plăti tribut, trimise împotriva lui, chiar în toiu iernii, o armată de vreo sută douăzeci de mii de oameni, pusă sub comanda lui Soliman Pașa. Oastea turcești i se alătură și Basarab-Laiotă cu armata lui.

Ștefan cel Mare avea oastea lui de vreo 40.000 de oameni și un mic ajutor de 2000 de Poloni și 5000 de Secui. El pustii totul în calea armatei turcești și se retrase până în lunca Bârladului, aproape de Vaslui, la locul numit Podul Inalt. Aici era un ținut mlăștinos, mărginit de două dealuri, iar peste apa Racovățului era un pod de lemn. În lupta care s'a dat aici, Voievodul moldovean și-a arătat toată priceperea lui ostășească. El a ieșit biruitor, gonind pe Turci din țară, luându-le numeroase steaguri, tunuri și mulți prinși de războiu (Ianuarie 1475).

Vestea acestei strălucite biruințe ajunse, prin scrisori trimise de Ștefan, la cunoștința suveranilor Europei și a papei Sixt IV, care răspunse Domnitorului Moldovei, numindu-l „Atletul lui Hristos”.

Ștefan cel Mare, chibzuind că Sultanul va căuta să răsbune înfrângerea suferită de armata lui la Podul Inalt, cerea papei și suveranilor străini ca să-i trimită ajutoare, spre a putea apăra creștinătatea. Într'adevăr că papa îi adună o sumă destul de mare, pe care i-o trimise prin Matei Corvin. Dar acesta, viclean ca totdeauna, opri

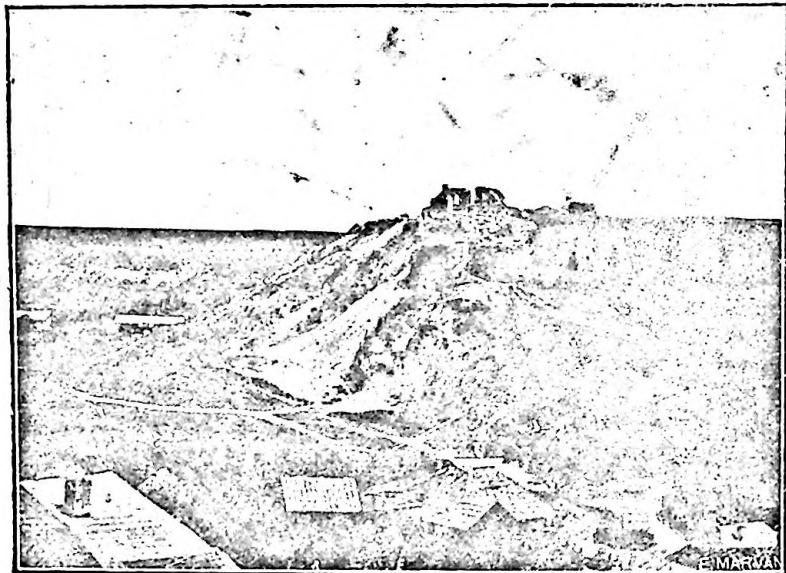
68. Zidurile cetății Suceava, lângă orașul care a fost vechea reședință a Moldovei. În fund se vede biserica Mirăușilor.

banii pentru dânsul și-i cheltui cu nunta lui, pentru care tocmai atunci făcea mari pregătiri .

2. Lupta dela Războieni.(1476). În anul următor porni singur Mahomed II împotriva Moldovenilor cu o armată de vreo 150.000 oameni. El trimise și flota turcească spre a bombarda Chilia și Cetatea Albă. Ștefan cel Mare nici de data aceasta nu avea ajutoare de la nimeni. Basarab-Laiotă lupta din nou în rândurile armatei turcești, iar Casimir IV al Poloniei voise un moment să atace Moldova, nu s'o ajute. În schimb Sulta-

nul era ajutat și de 30.000 de Tătari, cari trecuseră Nistrul ca să prade în Moldova.

Ștefan cel Mare reuși să alunge pe Tătari, dar fu nevoit să dea drumul ostașilor săi ca să se ducă să-și vadă gospodăriile lor, pustiite în parte de hoardele tătărăști. Astfel că el nu rămăsese decât cu 10.000 de boeri și

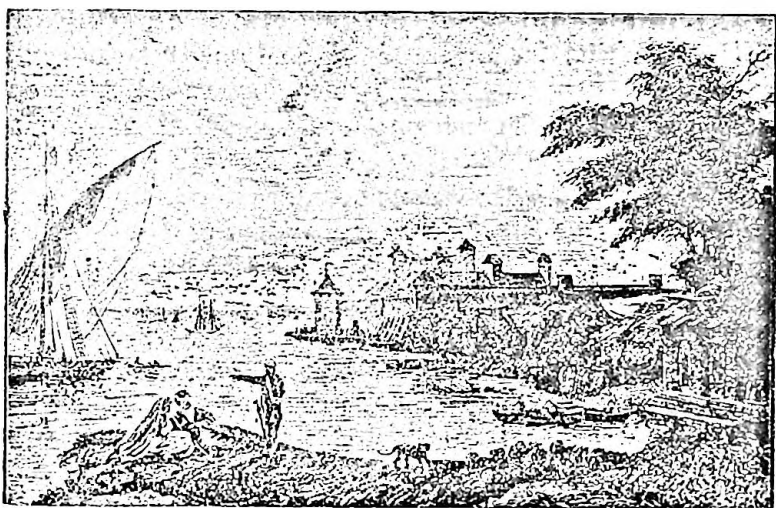
69. Cetatea Neamțului, lângă Târgul Neamțului, în fund se deschide valea Moldovei.

curteni. Împreună cu aceștia Ștefan a întâmpinat pe Turci la Valea Albă, lângă satul Războieni din codrii Neamțului (26 Iulie 1476). Moldovenii s'au luptat aici cu un eroism neîntrecut, și n'au fost biruiți decât prin numărul vrăjmașilor lor. Sultanul arse Suceava și înconjură Cetatea Neamțului pe care n'o putu cuprinde.

Mahomed II n'a putut folosi această biruință, căci armata lui fiind bântuită de boli și foamete, el a fost nevoit să treacă Dunărea, fiind gonit din urmă de Ștefan, care-și adunase o nouă oaste. Ba, domnul Moldovei se

duse la București, împreună cu Voievodul Ardealului, așezând în scaunul Munteniei pe Vlad Țepeș, care nu domni decât câteva luni, căci Basarab Laiotă, cu ajutor delat Turci, îl ucise și-și reluă tronul.

3. Perderea Chiliei și Cetății Albe. După lupta dela Războieni, Ștefan cel Mare a avut liniște din partea Turcilor până la 1484, când aceștia au cucerit Chilia și Cetatea Albă, punând astfel piciorul pe pământul Moldovei.

70. Cetatea Albă, după o acuarelă de prin 1870.

Pierderea acestor cetăți a fost o lovitură grea pentru Ștefan cel Mare, căci Turcii aveau deacuma înainte drum deschis spre Moldova. Viteazul domn se gândea să pornească o luptă înverșunată împotriva Sultanului, ca să poată reocupa cele două cetăți. El se umili să depună la Colomeia jurământ de credință către regele Casimir al Poloniei. Dela Matei Corvin, Ștefan primi în Ardeal Ciceiu și Cetatea de Baltă, ca să aibă unde se adăposti în caz când Turcii l-ar fi gonit din țară. Truda

Domnului moldovean a fost însă zadarnică, de nicăeri nu-i venea nici un ajutor, căci Polonii și Ungurii se împăcaseră cu Turcii. Atunci Ștefan cel Mare, înșelat în toate așteptările lui, s'a hotărât să se înțeleagă și el cu Sultanul (1489). El se învoi să-i plătească un peșcheș, adică un tribut, de 4000 de galbeni pe an, în schimb Sultanul îi lăsa deplină libertate la conducerea țării. El nu se atingea de credința, datinile și legile Moldovenilor; Turcii n'aveau voie să se așeze și nici să-și ridice moschei în Moldova.

4. Luptele lui Ștefan cel Mare cu Polonia
 Ștefan cel Mare căutase să fie în bune relațiuni cu Polonia dar aceștia, ca și Ungurii, încheiaseră pace cu Turcii și nu i-au dat nici un ajutor, niciodată, domnului moldovan.

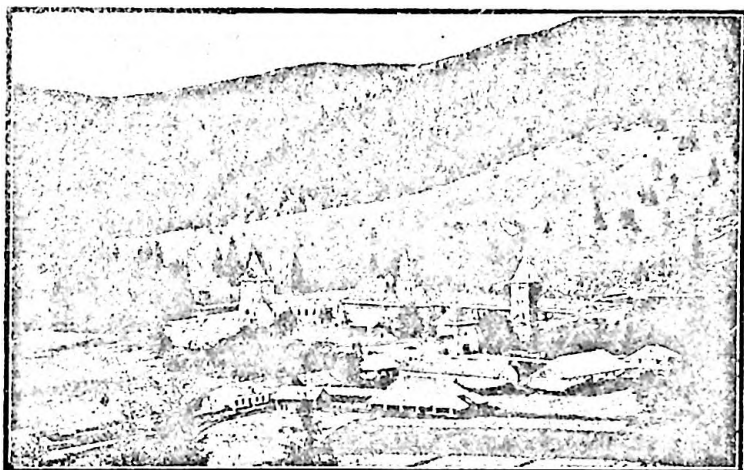
De aceea Ștefan cel Mare, după ce se împacă cu Turcii, ocupă **Pocuția** (1490), care era zălogită Moldovei încă mai de multă vreme de Poloni. Acesta l-a făcut pe noul crai al Poloniei, **Ioan Albert**, fiul lui **Cazimir**, să atace Moldova prin viclenie, prefăcându-se că merge contra Turcilor, ca să recucerească Chilia și Cetatea Albă. El voia însă cu tot dinadinsul să-l detroneze pe Ștefan, și să-l înlocuiască la domnie cu fratele său **Sigismund** (1497). Urmărea, astfel, să unească Moldova cu Polonia.

Ștefan cel Mare ar fi îngăduit Polonilor să treacă împotriva Turcilor, dar numai pe valea Nistrului. **Ioan Albert**, cum trecu hotarul Moldovei, își dădu pe față adevăratele lui gânduri, el atacă **Suceava**, capitala țării, dar n'o putu cuprinde. Moldovenii îl hărțuiau mereu și-i pricinuiau mari pierderi, până ce **Ioan Albert** fu nevoit să ceară pace. Ștefan i-a pus însă condiția ca armata polonă să se întoarcă în Polonia tot pe unde venise în țară, spre a nu mai face alte prădăciuni. Polonii nu s'au ținut de această condițiune, ci au apucat pe un alt drum, care trecea prin **Codrul Cosminului**, nu departe de Cer-

năuți. Atunci Ștefan își orânduie oamenii lui în acest codru, unde atacă pe Poloni, prăvălind asupra lor arborii pregătiți anume pentru aceasta (1497). Insuși regele Ioan Albert a scăpat cu mare greutate din acest măcel. Legenda spune că Ștefan cel Mare a arat, cu prinșii din acest război, o câmpie întinsă unde a sămănat ghindă și pe acel loc a crescut o pădure, care se numește **Dumbrava Roșie**.

Vornicul **Boldur** bate la **Lentești** o nouă oaste poronă, trimisă în ajutor lui Ioan Albert. Ștefan cel Mare

71. Mănăstirea Putna unde este înmormântat Ștefan cel Mare.
Vedere generală, după ultima restaurare.

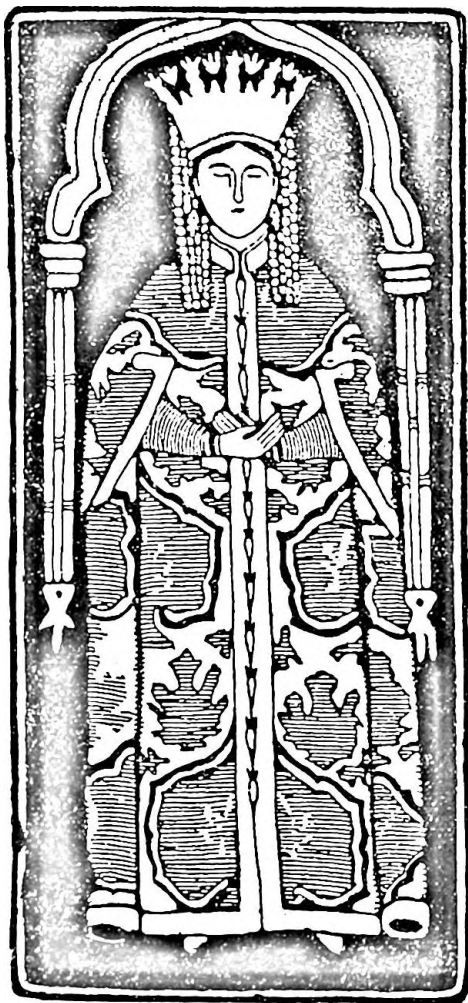
la rândul lui, trece el în Polonia și o jefuește până la **Lemberg**. Doi ani mai târziu ajunge la pace cu Polonia (1499), Ștefan e recunoscut ca domn de sine stătător, singur stăpânitor al țării sale. În **Pocuția** așază vameși și parcălabi în toate orașele și cetățile până la **Haliciu**. El fu bine primit, în aceste părți, de Rușii ortodocși.

5. Moartea lui Ștefan cel Mare (1504). Mândria lui Ștefan cel Mare era acuma satisfăcută, dar el îmbătrânise și obosise de atâta trudă. Ultimii ani ai

vieții i-au fost chinuți de o boală de picioare, numită podagră, și de rana căpătată la Chilia. El muri jelit de tot

poporul Moldovei (2 Iulie 1504), și fu înmormântat la Mănăstirea Putna, zidită de dânsul în amintirea înfrângerii Tătarilor.

**6. Însemnăta-
tea domniei lui
Ștefan cel Mare.** Domnia lui Ștefan cel Mare, prin durata ei de 47 de ani, cât și prin gloria biruințelor împotriva Ungurilor, Tătarilor, Turcilor și Polonilor, are o însemnătate deosebită. Acest Voievod face ca vitejia Moldovenilor să fie cunoscută și în celelalte țări europene; el încearcă să lupte pentru apărarea creștinătății împotriva Turcilor, dar stăruința lui a fost zădarnică, pentru

72. Maria de Mangup, soția lui Ștefan cel Mare.

că n'a primit nici un ajutor dela nimeni, cu toate fâgăduelile ce i se făceau.

Ștefan cel Mare s'a îngrijit de aproape și de propă-

șirea Moldovei, i-a dat o organizație mai bună, a înlesnit dezvoltarea comerțului prin tratate încheiate cu țările străine, a bătut hani și a ridicat orașe nouă, a înălțat și a reparat peste 40 de biserici și mănăstiri, slăvind printr-asta ajutorul divin în luptele pe care le-a avut cu dușmanii țării sale. Între acestea amintim în Bucovina mănăstirile **Dotna**, **Humorul**, **Voronet**, biserica **Mirăuților**, din **Succava**, reparată de dânsul și cea dela **Răuseni**, unde a fost omorât tatăl său. Biserica dela **Borzesti**, unde

73. Piatra cu inscripția de pe mormântul lui Ștefan cel Mare.

se spune că Ștefan și-ar fi petrecut o parte din copilărie, apoi biserica Sf. Neculai Domnesc din Iași, Popăuți din Botoșani, precum și cele din Hârlău, Piatra Neamț, etc.

Aceste mănăstiri zidite cu o măiestrie deosebită, în formă de cruce, după modelul bisericilor bizantine, au devenit, cu timpul, centre de învățătură, și pe la unele din ele, au început să se scrie cărți religioase și cele dintr-ai letopisețe sau cronici ale țării.

Ștefan cel Mare a dăruit două steaguri mănăstirii **Zograf**ul dela Sf. Munte Athos, iar în părțile stăpânite de el în Ardeal zidi, pe apa Someșului, **Mănăstirea Vadul**, unde așază un episcop. Inscripțiile, așezate la multe din bisericile zidite de Ștefan cel Mare, sunt săpate cu multă

artă și ele cuprind știri de cel mai mare interes asupra domniei lui. Domnia acestui Voievod a însemnat o epocă de renaștere a culturii și a artelor în Moldova.

Cronicile străbune, cași cronicarii străini din acea vreme, descriu cu admirație domnia lui Ștefan cel Mare, Grigore Ureche îl arată ca pe un „om nu mare la stat, iară întreg la minte, nelenevos... unde nu cugetai acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie

74. Ștefan cel Mare cu familia, pictură la M-rea Voroneț. Ștefan este în frunte și ține biserica în mână, după el vine soția sa Maria, fiica lui Radu cel Frumos, apoi Alexandru. Copilul cel mic este Bogdan Vlad, fiul Mariei.

însuși se vâra, ca văzându-l ai săi să nu deie îndărăt. Și pentru aceia rar războiu de nu biruia"... Iar cronicarul polon Dlugosz scrie : „o bărbat minunat, cu nimic mai pre jos decât comandantii eroici, de cari atâta ne minunăm! În zilele noastre câștigă, el cel dintâi între principii lumii, o strălucită biruință asupra Turcilor. După a mea părere el este cel mai vrednic să i se încredințeze stă-

pânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva Turcilor”...

Ștefan cel Mare a fost, astfel, un mare și vitează războinic, un neîntrecut organizator de țară, un aprig luptător pentru creștinătate și un sprijinitor vajnic al bisericii noastre ortodoxe. De aceea cu toată dreptatea este numit „cel Mare”.

XV.

ORGANIZAREA POLITICĂ, SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎN SECOLUL XV.

1. **Organizarea politică. Domnul.** Încă dela întemeierea Principatelor, Domnul devine stăpânul țării, așa cum erau împărații bizantini, ori alți suverani din Sud-Estul Europei. La suirea pe tron era miruit de Mitropolitul țării și el căpăta dreptul de viață și de moarte asupra supușilor săi, putând dispune și de pământul liber al țării, după voia lui. Domnul putea dărui moșii mănăstirilor, boerilor ori ostașilor cari făceau acte de vitejie în lupte. Visteria țării era tot una cu visteria Domnului. Dărilor se strângeau sub formă de *dijmă* din grâne, vin și ceară de abine; apoi *dijma oeritului* dela oi, *goștina* dela porci, etc. Birul pentru tribut, când Principatele devin tributare Turcilor, se strângea numai în bani. Locuitorii mai erau datori să facă diferite *podvezi*, adică să dea care pentru poștă, pentru transportul oamenilor și mărfurilor stăpânirii, și să dea găzduire acestor oameni. Domnul mai avea venituri dela moșiile lui, din taxe dela vămi și dela târgurile cari se țineau în orașele țării și dela ocne.

Domnul țării putea să încheie alianțe, să declare război, ori să ajungă la pace cu alte state. El se sfătuia, când

socotea el că este bine, cu boerii și cu clericii de frunte — Mitropolitul cu episcopii — ai țării. Aceștia alcătuiau Sfatul sau Divanul domnesc.

75. Stema Țării Românești cu o acvilă care ține crucea în cioc.

Urmarea la domnie nu era bine statornicită după întemeierea Principatelor. Cu timpul s'a recunoscut dreptul de moștenire pentru rudele fostului domn, afară de femei. Cine era deci „es domnesc” putea să ajungă domn, ales de divanul de boeri.

Pecetea domnească era în Țara Românească un vultur cu crucea în cioc, iar în Moldova un cap de zimbru.

2. **Boerii.** Domnul, folosind puterea pe care o avea, a început a dărui cu moșii pe curtenii cari ocupau o boerie, adică o dregătorie a țării, și-l ajutau la cârmuire, la războaie ori la judecări. Acești curteni, cari la început se numeau „viteji” capătă cu timpul o însemnătate mai mare în stat, și se ridică la diferite trepte de boerie. Domnul le dă voie să adune ei dijmele din satele de pe moșiile lor, în schimb era obligați ca să răspundă către visteria domnească cu dijma ce se cuvenea Domnului, din grâne și din vite.

76. Pecetea lui Ștefan cel Mare înfățișează capul de zimbru.

Boerii mari ai țării erau : Logofătul care ținea pecetea țării și era șeful cancelariei domnești. Vornicul era ma-

role sfetnic al Domnului, care-l ajuta la judecări. In Moldova era un vornic pentru Țara de sus și unul pentru Țara de jos. Vistiernicul se îngrijea de veniturile țării și

de cheltuelile curții. **Postelnicul** era îngrijitorul locuinței domnești și tălmăcitorul corespondenței cu țările străine. **Spătarul** ținea spada Domnului și era conducătorul treburilor militare. In Țara Românească mai era **Banul Craiovei**, care era cea mai mare boerie a acestei țări. In Moldova mai era **porta-**

77. Stema lui Radu cel Mare.

rul de Suceava, iar prin sec. XVI apare **hatmanul**, un dregător militar, care era și conducătorul oștirii.

Mai erau unii boeri, în grad mai mic, cari îndeplineau mai mult servicii personale pe lângă domn. Astfel era **stolnicul**, care avea în grija sa masa domnească, **paharnicul** se îngrijea de băuturile cari se serveau la masa domnului. **Comisul** avea în seama sa grajdurile și hergheliile domnești. In Moldova sfetnici însemnați mai

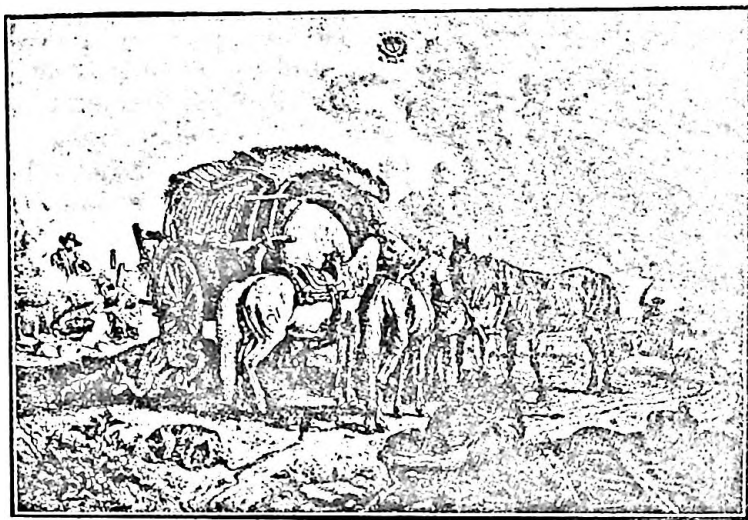

78. Stema lui Ștefan cel Mare.

erau : **starostele** de Cernăuți și pârcălabii cetăților Hotin, Neamț, Chilia, Cetatea Albă, etc.

3. **Târgoveții** erau locuitorii orașelor, adică orășenii. Orașele noastre s'au format unele pe drumurile

principale de negoț, acolo unde poposeau negustorii. Astfel, de pildă, valea Siretului este presărată cu orașe: **Siret, Roman, Bacău, Adjud, Tecuci, Galați...** Alte orașe s'au format tot pe căi principale, acolo unde însuși Domnul se oprea și poposea mai multă vreme : **Hârlău, Iași, Vaslui** în Moldova, ori **Târgoviște, București** în

79. Căruță munteană.

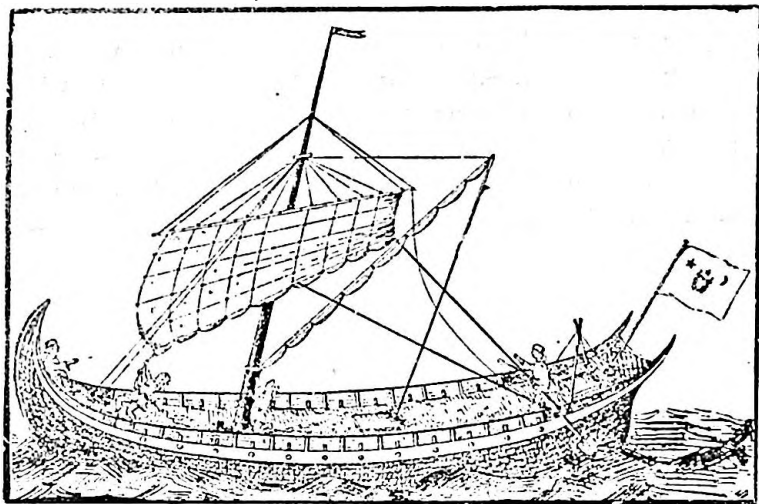
Muntenia. Orașele s'au dezvoltat și acolo unde erau localități mai însemnate, prin care se făcea legătura cu străinătatea, cum erau porturile dunărene : **Turnu, Giurgiu, Brăila, Chilia, Tighina** la Nistru, ori **Cetatea Albă** la Marea Neagră.

Târgurile noastre erau conduse de un **primar**, care în Moldova se numea **șoltuz**, iar în Muntenia **județ**. Acesta era ajutat de 6—12 consilieri, cari se numeau **pârgari**. În orașe locuiau negustori și meseriași, cari erau organizați în **bresle**, cum erau breasla blănarilor, a cojo-carilor, a lumânărarilor, etc.

4. **Țăranii** alcătuiau marea mulțime a populației.

La început ei trăiau liberi și erau proprietarii moșiei satului lor. Cu timpul, din cauza datoriilor către visterie, țărani și-au pierdut și libertatea și pământul, care a trecut în stăpânirea boerilor. Ei ajung să trăiască din munca destul de grea pe moșia boerului, care era îndatorat să le dea pământ pentru hrana lor și a familiei lor. Starea țăranilor s'a înrăutățit tot mai mult, ei au ajuns să nu se

80. Corabie moldovenească pe la 1400, care plutește pe Dunăre și pe Marea Neagră.

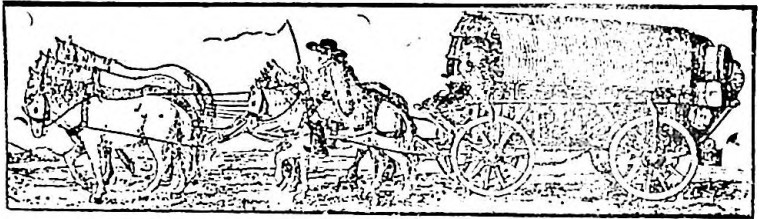
mai poată muta de pe moșia boerului, să fie lipsiți de drepturi și de pământ, adică în stare de șerbie sau iobăgie. Aceștia erau cunoscuți sub numele de rumâni în Țara Românească și vecini în Moldova. Puțini dintre ei se bucurau de oarecare libertate și alcătuiau, pe moșile boerilor ori ale mănăstirilor, sate numite slobozii.

Rămăseseră și țărani liberi cu moșioara lor, cari se numesc până astăzi răzeși în Moldova și moșneni în Muntenia. Aceștia nu cunoșteau alt stăpân decât pe Domnul țării.

5. Starea economică a Principatelor. După întemeiere, starea economică a Țărilor Române s'a desvol-

tat tot mai mult, datorită legăturilor comerciale cu vecinii. Ocupațiunile de căpetenie ale locuitorilor erau agricultura, creșterea vitelor, cultura viței de vie, apoi creșterea albinelor, pescuitul, exploatarea pădurilor și extragerea sării din ocne.

Drumurile noastre pe valea Dunării, a Oltului ori a Siretului, cari se coborau spre Marea Neagră, erau în legătură cu țări din centrul Europei și cu Polonia. Negustorii din Țările Române erau în legătură cu centre mai apropiate : cu Sibiul, Brașovul, Bistrița din Ardeal, cu Lemberg și Cracovia din Polonia ori cu Caffa din Crimeia. Ei trimeteau produsele țărilor noastre și aduceau în schimb arme, diferite unelte, postavuri, pălării,

81. Căruță transilvaneană, numită „brașoveancă” care făcea cărașie de peste munți în Muntenia și Moldova.

bumbac, mirodenii și stofe cusute cu fir de aur și catifea. Schimbul se făcea cu bani, cari se băteau în străinătate, la Brașov ori Lemberg. Banii folosiți la noi erau ducații de argint și banii de aramă, cari erau bătuți de domnii români, rublele și groșii polonezi, zloții tătărești și ungurești, de aur și de argint, aspri și perperii bizantini, ori florinii ungurești.

În târgurile noastre se făceau bâlciuri sau iarmaroace, care erau prilej pentru dezvoltarea negoțului.

6. **Mănăstirile.** În Principatele Române, încă dela întemeierea lor, s'a dezvoltat viața bisericească. Domnii evlavioși au înălțat biserici și mănăstiri, pe cari le-au înzestrat cu averi și moșii, ca să poată avea astfel

și venituri însemnate. Le mai dădeau și țigani robi, ca să aibă cine sluji pe călugări și cu cine să fie lucrute moșiile mănăstirești.

La noi viața bisericească s'a dezvoltat sub influența slavonă. Slujba se făcea în limba slavă, iar primele mănăstiri au fost întemeiate din îndemnul unor călugări sârbi.

Mănăstirile noastre, la început de lemn, apoi construite din piatră, au devenit cu timpul **centre de cultură**, călugării au scris cu multă îngrijire cărți de rugăciuni, și tot pe la mănăstiri încep să se facă însemnări cu privire la trecutul neamului nostru. **Școlile de slavonie**, cari se deschid pe la mănăstiri, pregăteau pe preoți și pe dregătorii țării. Clădirea mănăstirilor și bisericilor a dezvoltat simțul frumosului în popor, și ne-a întărit credința noastră strămoșească. La mănăstiri s'au făcut și primele însemnări cu privire la trecutul nostru. Cele mai vechi **cronici** s'au scris în slavonește, în Moldova la **Bistrița**, ctitoria lui Alexandru cel Bun și mai în urmă la **Putna**. Asupra Ardealului s'au scris unele cronici în latinește.

7. Obiceiul pământului. Poporul român n'a avut legi scrise în trecut; judecățile se făceau după niște datine vechi, moștenite prin tradiție dela o generație la alta, și cari se numeau **obiceiul pământului**. Pedepsa pentru crimă era moartea.

Astfel Principatele Române, cu bogățiile pe cari le aveau, cu vitejia și priceperea conducătorilor lor, ar fi putut ajunge la o stare înfloritoare, dacă nu și-ar fi dus viața numai între vrăjmași.

Puterea de viață a poporului nostru ne-a făcut, însă, ca să hiruim toate greutățile din trecut.

XVI.

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN PRIMA JUMĂTATE A
SEC. XVI. PETRU RAREȘ.

Cu domnia lui Ștefan cel Mare se încheie epoca luptelor eroice ale Românilor împotriva Turcilor. Aceștia, ocupați în Asia, în lupte contra Perșilor s'au mulțămît să-și instituie suzeranitatea lor asupra Principatelor și să-și primească regulat tributul. Astfel, la Dunăre fu liniște câțva timp. Încercările unor Domni de a se ridica împotriva Sultanelui i-au făcut să-și piardă tronul sau chiar și viața.

82. Radu cel Mare, înțelept și
bun cărmuitor al țării.

1. **Moldova sub Bogdan III și Ștefăniță-Vodă.** Ștefan cel Mare lăsă în scaunul țării pe fiul său Bogdan (1504-1517), care era beteag de un ochiu. Dorind să ia în căsătorie pe sora regelui Poloniei, se învoi să renunțe la Pocuția.

Bogdan, ca să-și păstreze tronul, a fost nevoit să mărească tributul către Turci la opt mii de galbeni anual. El a murit la Huși și a fost înmormântat la Putna.

Fiul său Ștefăniță (1517—1527) avea abia nouă ani când ocupă tronul Moldovei. După câțiva ani (1523) luând el conducerea țării, se arată un om crud și violent. El puse să fie omorât hatmanul Luca Arbore, care era unul dintre cei mai vrednici sfetnici ai Moldovei. Ștefăniță muri otrăvit de boerii țării; el avea abia 21 ani.

2. **Domnii din Muntenia.** După ce Ștefan cel Mare încheie pace cu Turcii nu se mai amestecă în treburile lăuntrice ale Țării Românești. La tronul acestei țări urmară, în această vreme, domni liniștiți, care desfășurară o întinsă activitate religioasă. Astfel Vlad Călugăreț înalță biserica Glavaciocul din jud. Vlașca.

83. Radu cel Mare și Doamna Cătălina (portret, pictură din biserica mănăstirii Govora).

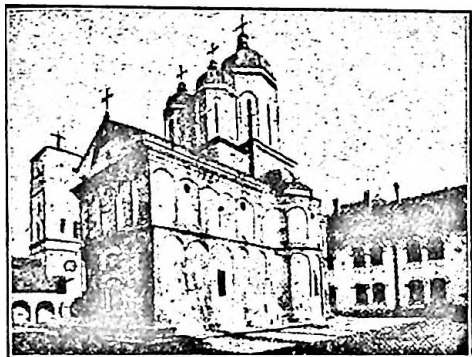
Mai însemnat este fiul său, Radu cel Mare (1496—1508) care avu toată grija pentru buna cârmuire lăuntrică a țării și pentru organizarea bisericii.

El așază scaunul Mitropoliei la Târgoviște, unde era acum capitala țării și aduse în țară de la Constantinopole pe Patriarhul Nifon, care fusese gonit din scaun de către Turci. Radu cel Mare organizează noua episcopie de

Buzău, în afară de cea a Severinului, cu reședința la Râm-Vâlcea, care era mai veche. El înălță lângă Târgoviște Mănăstirea Dealul, cea mai frumoasă biserică din Muntenia de până atunci. Aici se înființă cea dintâi tipografie în țară la noi, de către călugărul Macarie.

Radu cel Mare muri în scaun, slăvit de tot poporul țării și fu înmormântat la Mănăstirea Dealul.

3. **Neagoe Basarab (1512—1521)**. După câțiva domni neînsemnați, care tulburară țara cu cercurile lor, ajunge la tron fiul lui Basarab Țepeluș, numit

84. Mănăstirea Dealul, înălțată de Radu cel Mare. E una din cele mai frumoase biserici muntene cu influențe arhitectonice din arta Renașterii.

Neagoe Basarab, care era sprijinit de boerii Craiovești. El s'a căsătorit cu Despina-Milița, o principesă sârbă, cunoscută prin evlavia ei și prin grija deosebită pentru clădiri mănăstirești.

Neagoe Basarab a împodobit țara zidind Mănăstirea Curtea de Argeș, cel mai frumos monument al arhitecturii românești. Poporul a învăluit în legendă înălțarea acestei biserici, povestind că ar fi zidită de Meșterul Manole, iar Despina Milița și-ar fi dăruit podoabele ei de preț, ca să poată fi terminat lucrul.

În această mănăstire, care a fost refăcută de regele

Carol I, sunt înmormântați ctitorii României : regele Carol I, regina Elisabeta și regele Ferdinand I.

Neagoe Basarab a mai construit Catedrala Mitropoliei din Târgoviște, îngrijii să se repare și să se termine biserica episcopiei Geoagiului din Transilvania, cea din Șcheii Brașovului, apoi biserici dela Sf. Munte, din Ierusalim, etc.

În timpul domniei lui veni în țară egumenul Gavril

85. Neagoe Basarab, însemnat ctitor de biserici și cu grijă pentru trebile țării.

ctitoria sa dela Curtea de Argeș.

După dânsul se ridicară mai mulți pretendenți la tron, care au provocat mari tulburări dinastice. În cele din urmă tronul fu ocupat de Radu dela Afumați.

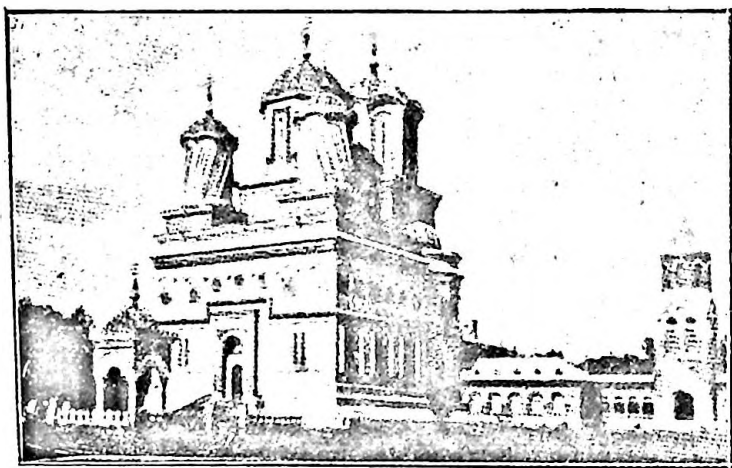
4. Căderea Ungariei sub Turci. După cucerirea orașului Constantinople, Turcii voiau să-și deschidă drum spre centrul Europei. Impotrivirea eroică a lui Ioan Corvin și Ștefan cel Mare deoparte și luptele cu Perșii de altă parte, i-au oprit, pentru câțva timp, să treacă spre Ungaria.

dela Sf. Munte, care a scris *Viața patriarhului Nifon*, cu multe date asupra domnilor din acea vreme. Din bogățiile lui, Neagoe înzestră biserici din țară, din Ardeal, dela Sf. Munte, din Constantinople și el a junse sprijinitorul bisericeii ortodoxe, aici în răsăritul Europei.

Neagoe scrisse și o carte de învățături pentru fiul său Teodosie. El muri tânăr și fu înmormântat în

În 1521 Soliman cel Mare reuși să ocupe Belgradul. Ungaria tocmai acum era slăbită de lupte interne. Această țară a fost tulburată și de revoluția lui Gh. Doja (1514), provocată din cauza vieții de mizerie pe care o duceau țărani. Căci magnații erau trufași și ambițioși iar situația țărănimii era foarte rea.

Soliman cel Mare n'a așteptat mult, după cucerirea Belgradului, care era ca o poartă de pătrundere în Ungaria. El a atacat pe Unguri la Mohaci (1526), i-a bi-

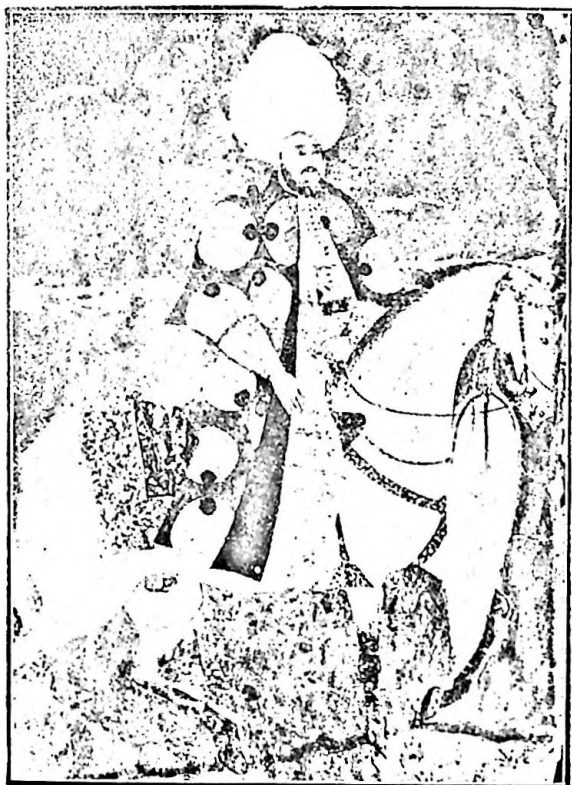
86. Curtea de Argeș, ctitoria lui Neașoe Basarab, este una din cele mai frumoase biserici din răsăritul Europei. Aci sunt înmormântați suveranii noștri Carol I și Ferdinand I.

ruit și a ocupat orașul Buda. Regele lor Ludovic II s'a înecat într'o mlaștină, iar nobilimea s'a grăbit să se închine Sultanului.

Turcii dau partea de Nord-Vest a Ungariei lui Ferdinand, fratele lui Carol Quintul, care se obliga să le plătească tribut : iar partea de răsărit, împreună cu Ardealul, este încredințată lui Ioan Zapolia, vasal și el Sultanului (1529).

5. Urmările luptei dela Mohaci pentru principatele române. După căderea Ungariei sub Turci, în urma bătăliei dela Mohaci, suveranitatea turcească devine din ce în ce mai apăsătoare pentru Țările Române. Nici un ajutor, oricât de neînsemnat, nu ne mai putea veni de la Unguri. Domnii din Principate își capătă tro-

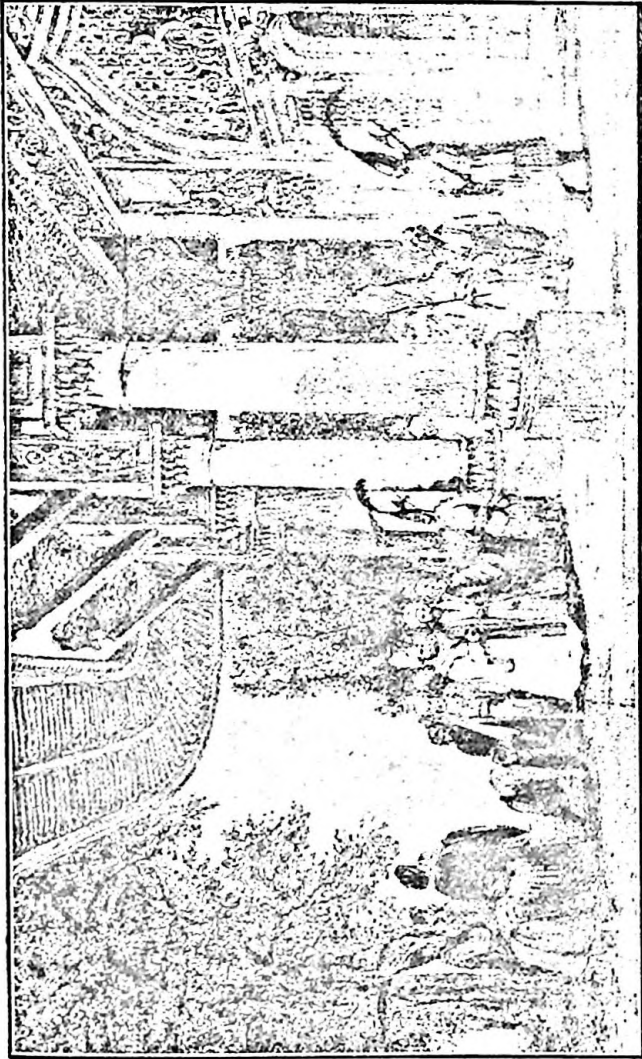

87. Soliman cel Mare, cu turban pe cap și îmbrăcat în haine împărătești. (Gravură în aramă de Melchior Lorichs).

nul cu sprijin dela Turci, cărora sunt nevoiți să le plătească tribut tot mai mare și daruri felurite.

6. Petru Rareș în prima domnie. (1527 — 1538) În urma luptei dela Mohaci, Principatele Române cad tot mai mult sub dependența Turciei, care le învăluia

acum din trei părți : la Nistru, la Dunăre și spre Ungaria.

88. Intrarea în Seral.

În Moldova, dintre urmașii lui Ștefan cel Mare, mai însemnat este fiul său Petru Rareș, care avea multe din calitățile slăvitului său tată. El a domnit în două rân-

duri, în care timp a căutat să unească la politica lui, Ardealul și Țara Românească.

Petru Rareș, folosindu-se de cearta care se iscase între Ferdinand de Austria și Ioan Zăpolia, voevodul Transilvaniei,

89. Petru Rareș (Spânul) cu Doamna Elena și fiii lor Ilie Ștefan și Ruxanda (Bul. C. M. I.).

silvaniei, a căutat să-și mărească posesiunile ardelenе pe care le moștenise dela Ștefan cel Mare. Domnul moldovan a intrat în Ardeal cu două oști, una sub comanda sa și alta cu vornicul Grozav, și a biruit armatele lui Fer-

dinand la **Feldioara**, lângă Braşov, unde a capturat şi numeroase tunuri. Cu acest prilej Petru Rareş ocupă **Rodna** şi **Unguraşul**, iar **Bistriţa** şi **Braşovul** i s'au închinat, dar după multă împotrivire. De asemenea şi **Secuii** se supun stăpânirii lui.

Neputând cuceri Transilvania în întregime, Petru Rareş porni în contra Poloniei, ca să ocupe **Pocuţia**, pe care o ştia că este „dreaptă moştenire” a domnilor moldoveni. El reuşi să ocupe acest ţinut, dar Polonii strângându-şi oaste, sub comanda generalului lor **Ioan Tarhovschi**, birue pe Moldoveni la **Obertyn** (1531), şi le iau toate tunurile pe cari aceştia le aveau dela **Feldioara**. **Pocuţia** rămase şi mai departe în stăpânirea Poloniei.

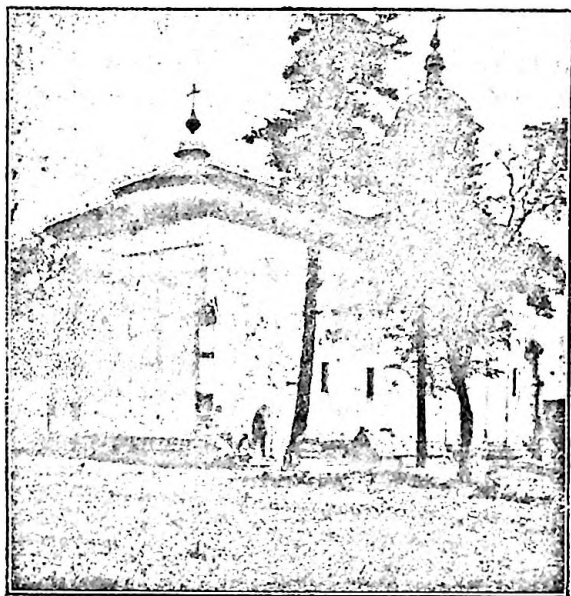
Petru Rareş, nenorocos spre Polonia, îşi întoarse din nou privirile asupra Transilvaniei. El se împacă cu **Ferdinand**, cu sprijinul căruia nădăjduia să ocupe **Maramureşul** şi să ajungă chiar **Voievod** al Transilvaniei. **Sultanul Soliman**, ocupat cu lupte în Asia, lăsase tocmai acumă ţările dunărene în seama italianului **Aloisi Gritti**. Acesta venind în **Ardeal** se purta cu asprime faţă de populaţie şi ridică, împotriva lui, pe nobilii unguri din această ţară. **Gritti**, atacat de Unguri, se adăposti în **Mediaş** şi ceru ajutor de la **Petru Rareş**. Dar **Voievodul moldovan**, trecând în Transilvania, dădu pe vicleanul italian pe mâna răsculaţilor unguri, care l-au ucis. **Petru Rareş** plănuia acumă să adune o oaste mare şi puternică, cu care să pornească împotriva Turcilor, dar norocul nu-l slujii.

7. Turcii contra lui Petru Rareş. **Sigismund**, regele Poloniei, se plânse Turcilor de necazul pricinuit de **Petru Rareş**. **Sultanul Soliman** cel Mare, care cucerise Ungaria şi ajunsese la o putere foarte mare, veni cu o armată puternică împotriva Moldovei. Tot acumă ţara era atacată din spre răsărit de **Tătari**, iar la mieznoapte de **Poloni**, cari cuceresc **Hotinul**. **Petru Rareş** era la grea încurcătură, el birue pe **Tătari** la **Şte-**

fănești pe Prut, dar când să se întoarcă împotriva Turcilor, se văzu părăsit de boeri, cari erau îngroziți de puterea lui Soliman.

Petru Rareș se văzu nevoit să părăsească tronul și țara și se refugie în cetatea ardeleană Ciceiu, unde-și trimisese zai înainte încă familia.

Soliman cel Mare așază pe tronul Moldovei pe Ștefan

90. Biserica dela Proboța, unde este înmormântat Petru Rareș. Aici a fost o veche bisericuță de lemn, numită „Sf. Nicolae din Potană” din vremea lui Alexandru cel Bun. În locul ei Petru Rareș înălță această mânăsțire.

Lăcustă, nepotul lui Ștefan cel Mare. Tot atunci Sultantul alipi stăpânirii lui Sudul Basarabiei, cu cetatea Tighina, căreia-i dăte numele de Bender, (ceiace înseamnă pe turcește „poartă”). Turcii organizează acuma **raiaua Chilie și Cetății Albe**. Ștefan Lăcustă fu ucis de boeri și în locul lui, după puțin timp numai, Sultantul puse domn din nou pe Petru Rareș.

8. Petru Rareș în a doua domnie (1541—1546).

De data asta Petru a fost mai liniștit. În țară el s'a purtat cam aspru cu boierii, mai ales cu aceia care-l părăsiseră în timpul primei lui domnii. „Voi fi ce-am fost și încă mai mult decât atâta”, spunea el cu mândrie. Dar nu mai avea energia din prima lui domnie.

Partea de Sud a Basarabiei rămase mai departe „raia” turcească, adică ținut în stăpânirea directă a Sultanului, având ca centru Cetatea Albă.

Petru Rareș muri în 1546 și fu înmormântat la Mănăstirea Probota din județul Baia, care fusese rezidită de dânsul. Viața și faptele acestui domn au fost povestite de Episcopul Macarie, într'o carte scrisă în slavonește, numită Cronica lui Macarie.

XVII.

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XVI.

După Petru Rareș situația Principatelor deveni tot mai grea. Țările noastre trec printr'o epocă de decadență, în bună parte și din cauza schimbărilor petrecute în țările vecine cu noi. Astfel, Ungaria devenise pașalâc turcesc, Polonia urmăreau prietenia Sultanului iar Tătarii, așezați la Nordul Mării Negre, erau supuși Porții. Turcii punând stăpânire pe cetățile noastre așezate dealungul Dunării și pe o bună bucată de teritoriu din Sudul Basarabiei, își întăresc dominația lor asupra Principatelor.

Apoi, din cauză că la noi dreptul de moștenire la tron îl avea orice membru al familiilor domnitoare, orice „os domnesc”, se ivesc tocmai acum, numeroși pretendenți la Domnie care provoacă lupte între dânsii și între boeri. Aceste lupte au dus la sfâșieri lăuntrice, care au adus mult rău Țărilor noastre.

Principatele Române reușiseră, câtva timp, să-și păs-

treze datinile și autonomia lor internă, cu dreptul de a-și alege Domnul din dinastiile lor pământene. Cu timpul, însă, Domnii ajung să fie numiți direct de Sultan. Așa că, spre a-și putea ocupa tronul, ei nu mai luptă cu armele sau cu dreptul de moștenire, ca până atunci, ci erau nevoiți să dea sumi mari de bani și tot felul de daruri Sultanului, Marelui Vizir și altor mari dregători de la Poartă. Numeroșii pretendenți domnești, care se ivesc tocmai în vremea asta, găseau bani numai la cămătarii greci, din Constantinopole, care-i ajută ca să poată căpăta nundrea. Ei veneau în țară, însoțiți de acești greci cămătari, care căutau să-și scoată banii împrumutați storcând vîlaga poporului român. Apoi chiar Domnul trebuia să-și strângă bani albi pentru a se putea menține la tron, sau pentru zile negre de mazilire. Căci Sultanul putea oricând să gonească din scaun pe Domn și să-l înlocuiască cu altul. Astfel că Domnii, considerați, acum, ca niște simpli slujbași ai imperiului turcesc, erau schimbați foarte des și nu mai era nici liniște și nici siguranță în țară.

În general Domnii din această vreme au fost cu totul neînsemnați. Unii primesc legea turcească atât de slugarnici se arată față de Turci. Alții, lipsiți de autoritate, au avut certuri cu boerii, față de care s'au purtat cu mare cruzime. Așa au fost Alexandru Lăpușneanu, Mircea Ciobanul etc. Au fost cazuri, însă, când și boerii au detronat sau au ucis pe Domn ca să-l înlocuiască cu altul.

1. Domnii din Muntenia. În Muntenia, în deosebi, au avut loc dese schimbări la domnie, care au dus țara la decădere.

În 1535, după câțiva domni neînsemnați, boerii țării aleseră la tron pe **Radu Paisie**, fiul lui Radu cel Mare. În timpul domniei lui, Turcii au ocupat **Brăila**, pe care au prefăcut-o în raia turcească. Ei ajung să stăpânească tot malul muntean al Dunării.

După zece ani de domnie Radu Paisie a fost chemat

de Sultan și surghiunit tocmai în Egipt, asta datorită intrigilor unui frate nelegitim al său, numit **Mircea Ciobanul**, care voia să-i ia tronul.

Mircea Ciobanul a fost numit direct de Turci ca domn, fără să fie ales de țară, cum era obiceiul. El s'a purtat foarte crud cu boerii, și, ca să fie mai aproape de Turci, mută capitala țării dela Târgoviște la **București**. În cele din urmă, fu înlocuit chiar de Sultan pentru cruzimile mari ce făptuia. Soția lui a fost **Doamna Chiajna**, fiica lui Petru Rareș.

După dânsul **Pătrașcu cel Bun**, tatăl lui Mihai Viteazul, a fost un domn bun și evlavios. Alții ca **Mihnea Turcitul**, numit așa pentru că după moartea mamei lui se duse la Constantinopole și se turci, ori **Alexandru cel Rău**, asupra poporului și se purtară cu mare cruzime față de boeri.

2. Domnii din Moldova. După Petru Rareș, urmări fiii lui, care, prin purtările ce au avut, s'au arătat nevrednici de numele tatălui lor. O parte dintre boerii țării au impus la tron pe **Alexandru Lăpușneanu**, care domni de două ori. Acesta a fost un Domn crud și rău, un ucigaș al boerilor, cu care s'a purtat foarte aspru. La stăruința Turcilor, el dărâamă toate cetățile moldovene, încât țara rămase fără nici o apărare.

Alexandru Lăpușneanu a așezat statornic reședința țării la Iași, el a murit în scaunul domnesc și fu înmormântat la **Mănăstirea Slatina**, construită de dânsul.

Tot în vremea asta ajunge la tronul Moldovei un venetic, **Ioan Despotul-Eraclide**, care se înconjură de mulți străini în timpul domniei lui.

3. Ion Vodă cel cumplit. (1572—1574). După a doua domnie a lui **Alexandru Lăpușneanu** scaunul țării fu ocupat de fiul său **Bogdan**. În locul lui, Turcii au trimis, direct de la Constantinopole, pe **Ion Vodă cel Cumplit**, ca să fie Domn în Moldova.

Ion Vodă se purtă milostiv cu poporul, căutând să-i

ușureze dările. Cu boerii nu prea trăia bine, de aceea, aceștia i-au și dat numele de „Cumplit”.

După ce l-au pus Domn, Turcii i-au pretins să le mă-

91. Alexandru Lăpușneanu.

rească tributul, dar Ion nu avea bani, căci țara era săracă și el era nou în domnie. Așa că a fost nevoit să ridice armele împotriva Sultanului. Cu ajutor de la Cazaci, Domnul Moldovei trecu Milcovul și la Jiliște pe Râm-

nic, risipi o armată de Munteni și Turci, trimisă să așeze în scaunul Moldovei pe **Petru Șchiopul**. Ion Vodă merse până la București iar de acolo se întoarse și făcu prădăciuni în raiaua Brăilei și a Tighinei. Turcii porniră, atunci, împotriva Moldovei ò armată, ajutați fiind și de

92. Ion Vodă cel Cumplit.

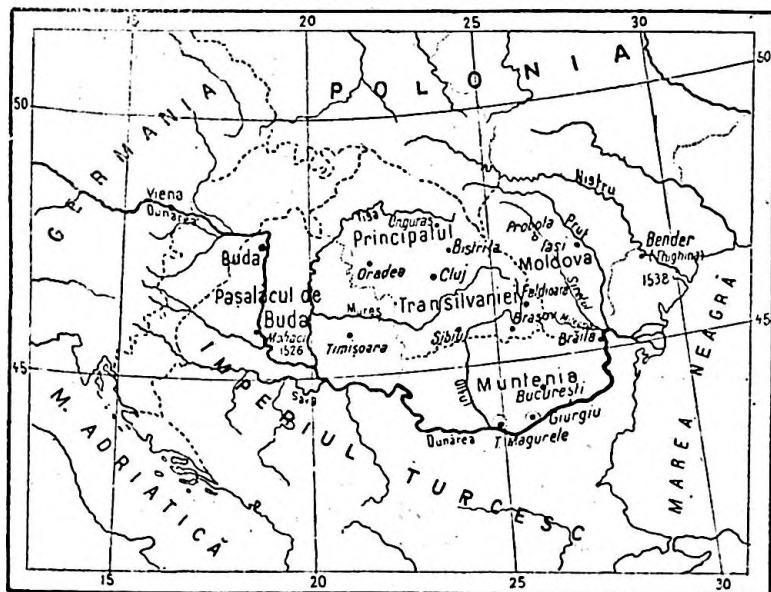
Tătarii din spre Nistru. Atacat din două părți, la **Roșcani** pe Prut, lângă Cahul, trădat și de cavaleria de boeri în frunte cu **Ieremia Golia**, Ion Vodă fu nevoit să se predea, după câteva zile de luptă îndârjită. Lovit cu hanșgerul în inimă, fu legat, apoi, cu mâinile și picioarele de două cămile care, pornind în direcții opuse, i-au sfâșiat trupul (1574).

Dintre ceilalți Domni, **Petru Șchiopul** își sfârși viața

printre străini, **Iancu Sasul** fu ucis în Polonia și doar **Aron Tiranul**, contemporan cu **Mihai Viteazul**, avu curajul să se ridice împotriva Turcilor.

4. **Transilvania sub Turci.** După bătălia dela Mohaci, Ardealul rămase sub cârmuirea lui **Ion Zapolia**, însă sub vasalitatea Sultanului, așa cum erau Moldova și Muntenia.

HARTA UNGARIEI DUPĂ anul 1526.

La moartea acestui principe, o parte din Ungaria de mijloc fu prefăcută în pașalâc turcesc cu reședința la Buda ; Ardealul cu o mică porțiune din Ungaria de răsărit alcătui Principatul autonom al Transilvaniei, care rămase lui **Ion Sigismund**, fiul lui **Ioan Zapolia**. Acesta era îndatorat să plătească tribut Turcilor.

Ioan Sigismund, fiind nevrâstnic, a fost ajutat la conducere de mama sa **Isabela**. De fapt Transilvania a fost cârmuită, câțva timp, de călugărul **Gheorghe Martinuzzi**, pe care dieta țării îl alesese guvernator.

Ardealul, ca principat autonom, era cârmuit de un principe, ales sau numit dintre nobilii unguri; acesta era ajutat de o dietă, alcătuită din delegații celor trei națiuni privilegiate: Nobilii unguri, Sașii și Secuii. Deci fără Români.

Ioan Sigismund părăsi, pentru câțva timp, Transilvania și se retrase în Polonia, împreună cu mama lui (1551). La întoarcere, drumul prin Ardeal fiindu-i primestuit de trupele germane, care voiau să ocupe această țară, fu ajutat, pentru siguranță, de Domnii din Principate Pătrașcu cel Bun și Alexandru Lăpușeanu.

Odată cu moartea lui Ioan Sigismund, dinastia Zapotlia se stinge (1571) iar la tronul Transilvaniei fu numit de Sultan Ștefan Bathori. Acesta a continuat aceeași politică de prietenie față de Turci. După cinci ani, Ștefan Bathori ajunge rege al Poloniei iar Ardealul trecu după puțin timp, în stăpânirea lui Sigismund Bathori, un principe slab și nestatornic, contemporan cu Mihai Viteazul.

5. Români ardeleni în veacul XVI. Români Ardeleni duceau, în această vreme, o viață grea de iobagi. Ei își perduseră libertatea și pământul, care fusese dăruit de către regii unguri nobililor maghiari și bisericii catolice. Însă legăturile pe care le întrețineau cu Români din Principate îi întăreau în rezistența lor îndârjită.

Astfel, de pildă, Ștefan cel Mare a trecut deseori munții. El a înființat în Ardeal Episcopia Vadului. Alți Domni, cum a fost Petru Rareș, fac expediții în Transilvania; astfel, cu încetul, încep să se închege legături tot mai trainice între Români de dincoace și cei de dincolo de Carpați.

Starea de iobăgie în care ajung și persecuțiunile religioase i-au făcut pe Români din Ardeal să se răscoale în 1437 și apoi în 1514 cu Gh. Dozsa Secuiul. Dar aceste răscoale ale lor au fost înăbușite în sânge și drep-

turile și libertățile Românilor au fost micșorate și mai mult. Astfel, după 1514, legiuitorul ungar St. Verböczi, alcătui o lege, numită *Tripartitum*, pentru că era pentru trei neamuri (Unguri, Sași și Secui) prin care se întărea iobăgia și mai mult, orânduind ca „țăranul să nu mai aibă nici un alt drept, afară de plata muncii sale”.

Rămăneau, deci, ca națiuni privilegiate numai Ungurii, Sașii și Secuii, iar Români nu mai erau considerați ca cetățeni ai țării putând fi chiar goși din Ardeal. Ei nu puteau lua parte, sub nici o formă, la cârmuirea Transilvaniei și nu puteau ocupa vreo dregătorie în stat.

Nobilii exploatau munca poporului, căci Români n'aveau o clasă conducătoare, care să lupte pentru drepturile lor. Nobilii români, primind catolicismul, se maghiarizară.

Așa că Români Ardeleni n'au avut în țara lor aproape nici un rost politic, în schimb au jucat un însemnat rol în istoria culturii românești.

Ardealul rămase sub stăpânirea Turcilor până la 1699, când fu luat de Habsburgii din Austria.

6. Români din Banat s'au bucurat de o soartă mai bună până la căderea Ungariei sub Turci. Ei având îndatorirea să apere, ca grăniceri, hotarul țării spre Turci, la Dunăre, și-au păstrat drepturile și libertățile, de care se bucurau din vechime. Dintre Bănățeni se ridică pe timpul lui Matei Corvin, judele **Paul Chenezul**, care împreună cu principele ardelean **Ștefan Bathori** a bătut pe Turci la **Câmpul Pâinii** (1479) și i-a gonit din Ardeal.

Multă vreme, însă, nici Români din Banat nu și-au putut păstra neatârnamarea, căci țara lor cade în stăpânirea Turcilor, care o transformă în pașalâc cu reședința la **Timișoara** (1552). Acest pașalâc turcesc a ținut până la 1718 când Banatul trece în stăpânirea Austriei.

XVIII.

STAREA ȚĂRILOR ROMÂNE ÎN SEC. XVI.

1. **Viața politică.** După căderea Ungariei și a Transilvaniei sub Turci, situația Principatelor deveni tot mai grea. Domnii, ca să poată ocupa tronul, erau nevoiți să dea sume mari de bani și tot felul de daruri nu numai Sultanului, ci și rudelor lui, apoi Marelui Vizir și altor dregători mari dela Poartă.

Tocmai acuma se ivesc numeroși pretendenți la domnie, care se luptă între dânșii și duc la sfâșieri lăuntrice, care au adus cel mai mare rău Țărilor Române. Sultanul ori când putea să gonească din scaun pe domn și să-l înlocuiască cu altul. De aceea și domnii se schimbau foarte des și nu mai era nici liniște și nici siguranță în țară. Unii erau trimiși în surghiun, cum a fost Radu Paisie din Muntenia; alții uciși ca Ioan Vodă cel Cumplit sau Iancu Sasul din Moldova.

Uneori se amestecau și alți străini la schimbarea domnilor. Astfel un venetic Iacob Eraclide-Despotul capătă ajutor dela Germani și dela Poloni, ca să gonească din scaun pe Alexandru Lăpușneanu.

Și astfel viața Principatelor Române se îngreuiază tot mai mult și poporul este copleșit de suferințe.

2. **Viața socială.** În această vreme de urgie, boerii țării caută să-și întărească tot mai mult situația lor. Ei singuri având bani, pun mâna pe moșiile și pe satele țărănești, și-i vedem amestecându-se și în luptele pentru tron. Ba uneori detronează sau chiarucid pe Domn, ca să-l înlocuiască cu altul, ori Domnul îi ucide și-i pedepsește pe dânșii, așa cum au făcut Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Mihai Viteazul, etc. Unele familii boerești ajung la mare bogăție și putere în țară, cum au fost boierii Craiovești și Buzești în Muntenia, ori Movileștii din Moldova.

Clasa de mijloc era alcătuită la noi din orășeni sau târgoveți, care erau negustori, meseriași și chiar lucrători de pământ.

Satele erau locuite de țărani, dintre care puțini și-au păstrat libertatea și pământul; aceștia erau doar moșnenii din Muntenia și razeșii din Moldova. Cei mai mulți însă ajung șerbi pe moșiile boierilor, numiți rumâni în Moldova și vecini în Țara Românească. Ei erau, astfel, legați de pământul pe care-l locuiau și pe care erau obligați să-l muncească.

94. Costumul unei Doamne din sec. XVI. (După chipurile dela Curtea de Argeș).

Vrancea, Câmpulungul, Soroca, Orhei, Lăpușna și Tîgheciul.

3. Grecii în principate. In această vreme, un mare neajuns este că pătrund în Principate Grecii, care jefuesc poporul din ceiace mai avea. Neagoe Basarab, prin legăturile avute cu biserica ortodoxă, a încurajat pătrunderea grecismului în Principate. Grecii vin pe cale religioasă, așezându-se la mănăstirile noastre, folo-

sind pentru ei și pentru mănăstirile din Grecia, veniturile averilor bisericești. Pe cale politică, Grecii împrumutând cu bani pe pretendenții la tronul Principatelor, aceștia, când capătă domnia, vin însoțiți de cămătarii lor greci, cari caută să stoarcă poporul spre a-și scoate sumele împrumutate. În sfârșit pe cale comercială, Grecii veneau ca negustori în orașele mai însemnate, ori în porturile dunărene ale Țărilor Române și se îmbogățesc din această meserie a lor.

Cu timoul Grecii au ajuns să exploateze așa de mult poporul, încât s'au provocat și unele răscoale împotriva lor.

4. Viața economică. Stăpânirea Turcilor asupra Principatelor Române devenea din ce în ce mai apăsătoare. Tributul era mereu urcat și poporul român era nevoit să plătească dări mari și multe. Astfel pentru Țara Românească dela 3000 de galbeni, cât fusese la început tributul, ajunsese la 50.000 de galbeni pe an în preajma domniei lui Mihai Viteazul. În Moldova, tot așa, pe vremea lui Petru Rareș era de 10.000 de galbeni pe an, iar după 1590 ajunge la 30.000. Și Ardealul plătea tribut de 1.000 de taleri și daruri de 60.000 de taleri pe an. Turcii mai cereau dela noi grâne, ceară, seu, vite, șoimi, blăni, ceiace a adus o mare sărăcie în Principate.

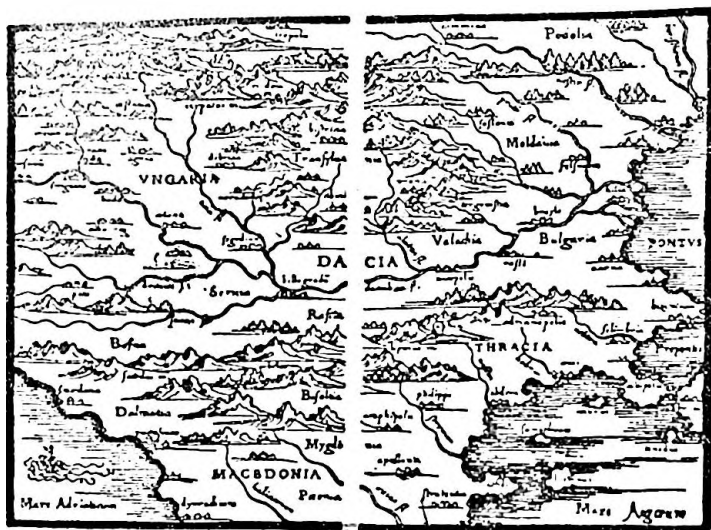
Sarcinile cele mai grele apăseau mai mult asupra țărănilor. Aceștia nu-și mai găseau, acuma, măcar o plată dreaptă pentru munca lor grea. Din cauza stăpânirii turcești, în porturile Mării Negre, apropiate de Principate, nu mai veneau corăbii genoveze ori venețiene, care să ducă cerealele din Țările Române, cumpărate cu bani, cari altădată aduceau belșug și în gospodăria săteanului. Acuma cerealele din Principate erau cumpărate de Turci ori de Greci, care plăteau prețuri de nimic. Țăranii, ca să aibă cu ce plăti dările, se îndatorau la boeri până ce-și vindeau acestora și pământul și avutul lor, și-și perdeau și libertatea.

Asupriți peste asupriți și tot mai multă nevoie îndura neamul nostru.

5. Cultura românească în principate și în Ardeal. Influența reformei religioase din apus.

În vremea de decadență politică din sec. XVI, poporul român și-a afirmat, totuși, vigoarea prin centrele de cultură care se dezvoltă pe la mănăstiri și biserici, apoi prin construcțiile de biserici și prin tipărițile, care în-

95. Cea mai veche hartă a României.

cep să se facă în limba română. Lupta care se deschide în Principate între curentul grecesc și cel slavonesc a pregătit pătrunderea limbii române în biserică și în viața noastră de stat.

În Ardeal, după căderea Ungariei sub Turci, începe să se răspândească Reforma religioasă din apusul Europei. Românii, care duceau și în vremea asta o viață grea, continuau să fie asupriți și pentru credința lor ortodoxă. Atunci începe printre dânsii o vie propagandă luterană

și calvină. Un preot sas din Brașov, Ioan Honterus, a înființat o tipografie și a tipărit cărți bisericești în românește, pentru propaganda credinței luterane.

Sașii au devenit luterani, iar Ungurii calvini; Românii s'au folosit de cărțile religioase traduse în românește pentru propagandă, și au început să întrebuințeze limba română în biserică. Până atunci biserica românească era numai tolerată în Ardeal. Cea dintâi tipăritură în limba română a fost un Catehism luteran apărut la Sibiu (1544).

96. Pagina începătoare a uneia dintre cele dintâi cărți tipărite în românește.

6. **Diaconul Coresi** a tipărit la Brașov, între anii 1560 și 1588, mai multe cărți religioase traduse în românește, între altele **Evanghelia**, **Faptele Apostolilor**, **Psaltirea**, cari se răspândiră și în Principatele Române.

Principele Ardealului Ioan-Sigismund Zapolia, sprijinea înlocuirea cărților slave cu cele tipărite în românește. Episcopul român era chiar obligat să se ocupe cu tipăritul cărților în românește, spre a înlesni răspândirea calvinismului printre Români.

Ioan Sigismund numi Vlădici, numiți **superintendenți**, care să supravegheze bisericile de prin satele românești. Totuși foarte puțini Români și-au părăsit credința, aceștia s'au și maghiarizat cu timpul. În vremea asta se tipăresc multe cărți bisericești printre care vom pomeni **Palia de la Orăștie** (1582) și îndeosebi **Evan-**

ghelia cu învățătură sau *Cazania*, tipărită la Braşov (1581), cea mai însemnată dintre toate tipăriturile româneşti din această vreme.

Aceste cărţi erau scrise într'o limbă care era înţeleasă de toţi Românii din Ardeal, Moldova şi Ţara Românească. Datorită reformei, limba română îşi ia locul ce i se cuvenea în biserica noastră, şi prin legăturile care erau între biserica ortodoxă din Ardeal şi cea din Principate, se încheagă şi mai mult unitatea culturală şi religioasă, care se afirmă între toţi Românii din Dacia.

În timpul Bathoreştilor, care erau catolici, bisericile româneşti din Ardeal se unesc sub o singură administraţie, ceiace a înlesnit reînfiinţarea Mitropoliei ortodoxe de la Alba Iulia de către Mihai Viteazul.

În afară de tipăritul cărţilor în limba română, prin influenţa Reformei se deschid şi şcoli româneşti în ţările noastre. În Ardeal la Braşov, Lugoj, Haţeg, Caransebeş; în Moldova este şcoala de la Cotnari cu profesori protestanţi, dar care a avut o scurtă durată.

Astfel, începutul epocii moderne, corespunde în istoria Românilor cu introducerea limbii româneşti în biserică şi cu prima unire a Țărilor Române sub Mihai Viteazul.

XIX.

EPOCA LUI MIHAI VITEAZUL.

Spre sfârşitul veacului al XVI-lea, când Mihai Viteazul ajunge la domnie, Turcii nu mai aveau puterea de odinioară, dar şi ţările creştine, din centrul şi răsăritul Europei, se găseau într'o situaţie destul de grea. Înşăşi Germania era nevoită să plătească Sultanului tribut şi era foarte îngrijată de când Turcii se instalaseră la Buda.

Totuşi dincolo de graniţele noastre, în părţile Nord-

vestice și chiar în răsărit, statele creștine începură să se întărească. Papa dela Roma predică, spre sfârșitul sec. XVI, organizarea unei cruciate și tot atunci împăratul Germaniei, Rudolf II, încercă alcătuirea unei alianțe creștine.

1. **Mihai Viteazul (1593—1601).** Mihai Viteazul era din neamul Basarabilor, înrudit cu Mircea cel Bătrân, organizatorul Țării Românești. El era fiul lui

97. Mihai Viteazul, după portretul făcut la Praga în 1601 de Aegidiu Sadeler, gravorul împăratului Rudolf II.

Pătrașcu cel Bun, care fusese domn în Muntenia, și al Doamnei Tudora, care era din neamul Cantacuzinilor. Un frate al lui Mihai Viteazul, anume Petru Cercel, a fost câțva timp domn al Țărilor Românești, dar din cauza prea marei lui lăcomii de bani, ajunsese pribeag prin Europa.

Mihai Viteazul se căsătorește cu Doamna Stanca din neamul Buzeștilor, și pe timpul lui Alexandru cel Rău,

ajunsesse Ban al Craiovei, dregătorie în care, prin faptele lui, s'a făcut iubit de popor. Dar domnul de atunci al țării, Alexandru cel Rău, aflând că este os de domn, își pusese în gând să-l ucidă. Invinuit de niște pâri nedrepte, Mihai este condamnat la moarte, dar călăul pus să-l omoare, înfricoșat de înfățișarea și de privirea lui Mihai, a aruncat securea și a fugit. Boerii l-au rugat, atunci, pe domn să-l ierte.

Mihai s'a dus apoi la Constantinople, unde, cu ajutorul unchiului său Iani, un coborâtor din vechii împărați bizantinii, a căpătat dela Turci tronul Munteniei.

Țara se afla atunci în mare nevoie, iar poporul era is-

98. Rudolf II (1576—1612) împăratul Germaniei, care n'a sprijinit pe Mihai Viteazul, ci a lăsat să fie ucis mișelește.

tovit de dări, căci birul față de Turci devenise foarte împovărător. În această situație un om viteaz ca Mihai, ager la minte și vrednic la toate, nu putea să mai sufere jugul apăsător al Turcilor. De altfel toate țările creștine erau în suferință : Ungaria era pașalâc turcesc, Polonia și Ardealul erau vasale Sultanului, iar Germania îi plătea tribut.

2. **Alianța cu creștinii.** Tocmai acum pornea din

partea papei dela Roma îndemnuri către împăratul Vienei, **Rudolf II**, ca să organizeze lupta în contra Turcilor. Aceasta se și găsea în război cu Sultanul, el se gândea să răscoale Ardealul, Moldova și Muntenia împotriva imperiului otoman. Domnii români, împilați de Turci, erau bucuroși să pornească o luptă de desrobire.

Rudolf II luă înțelegere cu **Sigismund Bathory**, principele Ardealului, să alcătuiască o alianță creștină. Turcii își întindeau mereu stăpânirea asupra ținuturilor care erau în posesia principatului Transilvaniei. După ce fă-

99. **Sigismund Bathori**, nestatornicul Voevod al Ardealului.

cuseră din Banat un pașalâc deosebit, acum voiau să ocupe și **Oradia-Mare**, unde să așeze un pașă. Primejdia era mare, dar creștinii și acuma, ca totdeauna, porneau greu la treabă. Sigismund însuși era un om ușuratic și nu-și ținea cuvântul dat. Propunerea pentru alcătuirea

Ligii creștine venea nu numai dela Rudolf II, ci și dela papa dela Roma.

Trimișii împăratului veniră la Iași și încheiară un tratat cu Aron Vodă, domnul Moldovei, care se puse, tot atunci, sub suzeranitatea împăratului Vienei.

Mihai Viteazul, sfātuindu-se cu boerii țării, încheie, la rândul lui, cu Sigismund Bathori și cu Aron Vodă, numit și Tiranul, o alianță (1594), prin care se legau ca să lupte sub ocrotirea împăratului creștin, și chiar a papei, în contra Turcilor păgâni.

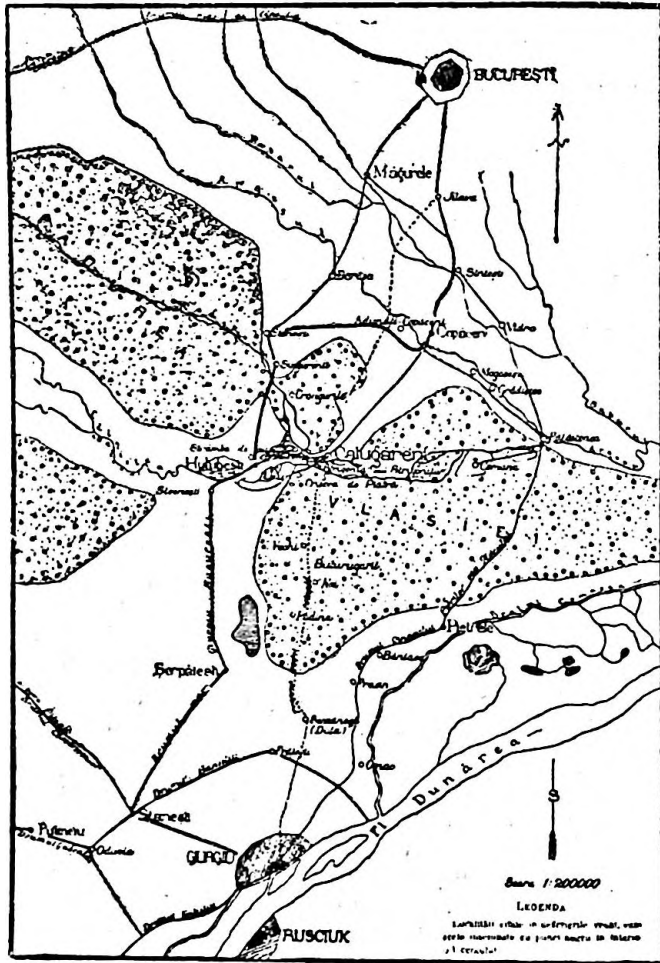
Ca urmare Turcii fură măcelăriți în cele două Principate, iar Mihai Viteazul pradă în Sudul Dunării ținuturile aflate în stăpânirea Sultanului. El cuceri cetățile Turnu și Brăila dela Turci, iar Aron Tiranul ocupă Ismailul.

Sultanul trimise oști de Turci și de Tătari ca să potolească rășcoala domnilor români, dar Mihai Viteazul, ajutat de frații Buzești, din Oltenia, birue pe dușmani și-i gonește din țară. În aceste împrejurări grele, Mihai se hotărăște să întărească legătura cu Sigismund, în condițiuni umiltoare, știind, însă, că aceste obligații luate de el, nu erau să fie împlinite.

3. Călugărenii. Mihai Viteazul se aștepta, acum, ca să fie atacat din nou de Turci, de aceea el ceru ajutor dela Sigismund Bathori. Dar acesta, ambițios și hain, tocmai în aceste grele împrejurări pretindea ca să i se recunoască suzeranitatea lui asupra Moldovei și Munteniei, pe temeiul vechilor pretențiuni ale regilor Ungariei asupra Principatelor Române. Incurajat în aceste pretențiuni ale lui chiar de împăratul Rudolf II, Sigismund Bathori luă titlul de „Principe al Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești și al Sfântului imperiu roman”.

Mihai Viteazul, amenințat de Turci, n'avu ce face și primi condițiile de vasalitate impuse de Sigismund Bathori. Aron Tiranul, în care Ungurii nu aveau încre-

dere fu scos din domnie și închis la Vințul de jos, unde a și murit. El a fost înlocuit cu Ștefan Răsvan, care primi să fie vasal principelui Transilvaniei.

100. Lupta dela Calugăreni. Turcii se află în câmp iar românii îi atacă fiind rânduiți pe dâmburi — locurile punctate, — care domină valea.

Astfel Principatele Române, cari voiau să scuture jugul turcesc, erau silite să fie în atârnare de principatul

Transilvaniei, care la rândul său ajunse sub dependența împăratului Rudolf II.

Sultanul Mahomed III era hotărât să prefacă Principatele Române în pašalâcuri turcești. El organiză o armată puternică de peste 100 mii de oameni, pe care o trimise împotriva Țării Românești, sub comanda vestitului general Sinan Pașa.

Mihai Viteazul trimise în grabă după ajutoare la Si-

101. Vizirul Sinan Pașa.

gismund Bathori, dar acesta își sărbătorea tocmai acum nunta și n'avea vreme să se ocupe și de cererea domnului muntean. Astfel Mihai Viteazul, cu toate că se umilise față de Unguri, rămase singur în fața primejdiei celei amenința, așa cum rămăsese și Ștefan cel Mare la Războieni. El avea numai 16.000 de luptători și câteva tunuri. Cu aceștia încercă să oprească pe Turci la trecerea lor peste Dunăre, dar neputându-i împedica, în drumul lor, Mihai se retrase spre București, oprindu-se ca să în-

tâmpine pe Turci în mlaștinile din valea Neajlovului, la vadul Călugărenilor. Aici era un pod slab și îngust, pe care treceau, de obicei, carele ce veneau dela Giurgiu.

Mihai Viteazul primise din Ardeal, între timp, un ajutor de vreo opt mii de oameni. Din Moldova nu-i venise nici un sprijin pentru că aci Polonii, cari erau prieteni cu Turcii, așezaseră în scaun pe boerul Ieremia Mevilă, care era omul lor.

La Călugăreni a fost o luptă foarte grea. Mihai Viteazul făcu adevărate minuni de vitejie și reuși să birue pe Turci (13 August 1595). La începutul luptei Turcii

102. Iscălitura lui Mihai Viteazul.

reuseră să respingă pe creștini, dar Mihai Viteazul însuși „apucă în mână o secure militară, se aruncă singur între dușmani, lovește în piept pe unul dintre căpitani turci, taie în bucăți pe altul, și după o luptă de două ore se întoarce la ai săi neatins... În zădar ienicerii încercau să împlinească golurile făcute în rândurile lor...”, o foarte mare mulțime de Turci „fu aruncată în rovina din apropiere, unde au rămas înecați și îngropați; iar din ceilalți, în mare număr, fugăriți și împrăștiți, pieriră mulți, cari de foc, cari de sabie...”. Insuși Sinan-pașa cade de pe podul Neajlovului într'o mlaștină, de unde cu mare greutate a putut fi salvat. Astfel este descrisă, de știrile din acea vreme, bătălia dela Călugăreni și înfrângerea Turcilor, care perdură în luptă și steagul verde al Profetului.

Mihai Viteazul, care avusese și el pierderi însemnate în rândurile oștirii sale, se retrase spre munți, așteptând ajutoare dela Sigismund. În acest timp Turcii ocupară

Țările săpănite

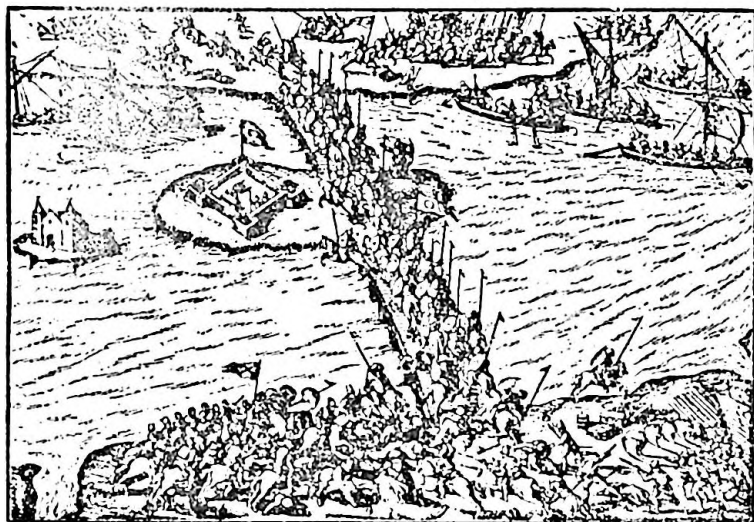
■ Iihai-Viteazul.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Bucureștii, apoi Târgoviștea, cu gândul ca să prefacă Țara Românească în pașalâc turcesc.

Dar Mihai Viteazul, primind ajutoarele așteptate de la Sigismund Bathori, goni pe Turci din țară, lovindu-i fără cruțare la Giurgiu, tocmai în momentul când oștile turcești treceau Dunărea. Numeroși Turci s'au înecat atunci în valurile apei.

103. Bătălia delă Giurgiu. Turcii sunt respinși.

3. **Pacea cu Turcii.** Aceasta era cea din urmă biruință a Românilor împotriva Turcilor, până la războiul de neatarnare din 1877.

În urma acestor lupte, Turcii au încheiat pace cu Mihai Viteazul, recunoscându-l mai departe ca Domn al Țării și trimițându-i încă odată *steag* de întărire în domnie. Țara Românească rămânea în deplină libertate (1596), însă această situație n'avea să dureze multă vreme.

XX.

CUCERIREA TRANSILVANIEI ȘI MOLDOVEI.
CĂDEREA LUI MIHAI VITEAZUL.

In timpul luptelor dintre Mihai Viteazul și Turci,

104. Ieremia Movilă.

din spre Nord Polonii nu numai că n'au ajutat pe creștini, ba au gonit pe Ștefan Răsvan, care era aliatul lui Sigismund și al Țării Românești, și au așezat domn în Moldova pe boierul Ieremia Movilă (1595).

Mihai Viteazul își pusese în gând ca să alunge din Moldova pe Ieremia Movilă și să ocupe el însuși tronul acestei țări. Dar schimbările cari s'au petrecut în Ardeal l-au silit să amâne planul unirii celor două Principate, sub cârmuirea lui.

1. Cucerirea Transilvaniei. Intr'adevăr, în vremea asta, în Ardeal se petrecură unele schimbări : Sigismund Bathori lasă această țară lui Rudolf II, primind în schimb un ducat în Silezia (1597). Transilvania ajunsese, astfel, sub cârmuirea unor delegați — comisari — ai împăratului.

Mihai Viteazul era bucuros de această schimbare și mai ales că-l avea pe împăratul creștin în apropierea lui. El încheie un tratat de alianță cu comisarul împăratului, pe care-l cheamă la reședința lui domnească de la Târgoviște. Cu acest prilej Mihai Viteazul jură credință împăratului, asigurând tot odată independența țării sale și drepturile neștirbite ale Domnului. Această alianță cu Rudolf II era îndreptată împotriva Turcilor.

Dar nestatornicul Sigismund se răzgândi și se întoarse spre a lua iarăși domnia Transilvaniei. De data aceasta el se apropie de Turci și de Poloni, prin prietenia pe care o încercă cu Ieremia Movilă, domnul Moldovei. Părăsind din nou Transilvania, lasă cârmuirea acestei țări vărului său Andrei Bathori, care era cardinal în Polonia. Această schimbare neliniști pe Mihai, mai ales că Andrei Bathori era omul Polcnilor și al Turcilor (1599).

Domnul muntean, într'un avânt eroic, trecu munții prin pasul Buzăului, cuceri Brașovul și Făgărașul și aproape de Sibiu se uni cu oștile fraților Buzești, cari veniseră din părțile Olteniei. În bătălia dela Șelimbăr, de lângă Sibiu, zdrobi oștile lui Andrei Bathori (28 Octombrie 1599). Acesta fugind prin munți, a fost prins și ucis de Secui.

Transilvania întreagă se supuse biruitorului domn muntean și el o luă în stăpânire în numele împăratului.

La 1 Noembrie 1599, Mihai Viteazul intră în Alba Iulia și se proclamă „Domn al Ardealului”, aici primi jurământ de supunere din partea dietei țării. Gândul lui era ca să păstreze pentru dânsul Transilvania, deși luă domnia acestei țări în numele împăratului, deci numai ca locotenent imperial.

Supunerea dietei Ardealului, care era alcătuită din nobili unguri, sași și secui, era numai de formă. Aceștia nu erau deloc mulțumiți de domnia „Valahului”, cum îi spuneau ei lui Mihai Viteazul, care era de acelaș neam cu iobagii lor. Ungurii ar fi fost bucuroși să se folosească de generalul George Basta, trimisul împăratului. De altfel chiar Rudolf II voia să aibă Ardealul, fără Mihai.

105. Generalul George Basta
ucigașul lui Mihai
Viteazul.

2. Cucerirea Moldovei. Mihai Viteazul mai avea un dușman în Ieremia Movilă, care voia să-l înlăture din domnia Țării Românești pentru a înscăuna aici pe fratele său Simion. Dându-și seama de primejdia ce-l amenința, în primăvara anului 1600 Mihai Viteazul trece munții în Moldova, gonește pe Ieremia Movilă din scaun, și intrând în Iași, pune stăpânire și

pe această țară (Maiu 1600).

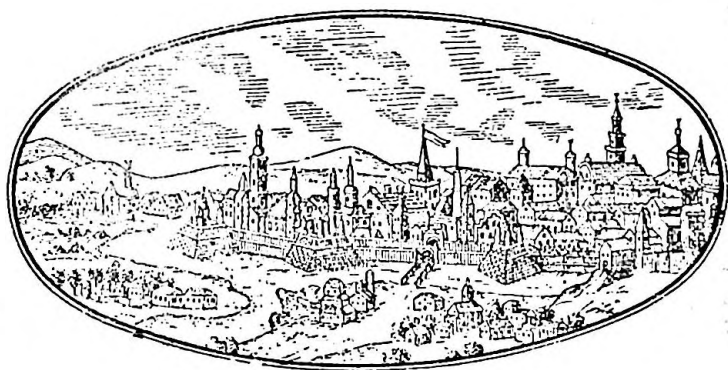
Movileștii se adăpostiră în cetatea Hotinului, care nu putu fi cucerită de Mihai.

Acesta fu bine primit de Moldoveni, la Iași mulți boeri îi jurară credință și mai toată oastea moldovenească trecu de partea lui. Au rămas, însă, unii dintre boeri și Arhiepiscopii țării, care nu s'au supus noului stăpânitor al Moldovei.

Mihai Viteazul a fost, atunci, pentru o clipă măcar

„Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei”. Dela Nistru și până spre Oradea, precum și din Maramureș la Dunăre se întindea acuma stăpânirea lui Mihai. El își dote seama de puterea ce avea, și de aceea se și hotărî să urmeze o politică mai independentă față de împărat.

Lăsând la Iași un guvern milităresc în frunte cu **Marcu Vodă**, nepotul său, fiul lui Petru Cercel, și cu **Banul Udrea**, care să cârmuiască Moldova în numele său, Mi-

106. Cetatea orașului Iași și Curtea Domnească în veacul XVI.

hai se întoarse în Ardeal. Intră cu mare alai în Alba Iulia și puse să se bată o frumoasă medalie de aur în amintirea biruințelor lui.

3. Căderea lui Mihai Viteazul. În Ardeal, Mihai Viteazul nu avea prieteni între Unguri, Sași și Secui. Insuși Rudolf II era nemulțămît de cuceririle domnului muntean, care căuta să-și arate tot mai mult independența lui politică. Chiar oamenii împăratului răscurară pe Unguri împotriva lui Mihai Viteazul. Iar vicleanul general George Basta, albanez de origină, dușmanul neîmpăcat al marelui Voevod român, trimis cu oaste ca să apere Ardealul în numele împăratului, se unî cu Ungurii în contra lui Mihai. În lupta care s'a dat la **Mirislău**, pe Mureș, Mihai Viteazul a fost biruit,

prin viclenie, fiind trădat chiar de generalul său **Moise Secuiul** (Székely). El pierdu Ardealul și fugi spre Făgăraș, unde-i era adăpostită familia, cu gândul ca să înjghebe o nouă armată (Septembrie 1600).

Tocmai acuma și Polonii, cari aduseseră din nou în Moldova pe **Ieremia Movilă** ca domn, au pornit cu oaste

107. Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia.

în frunte cu generalul lor **Ion Zamoiski**, să așeze pe tronul Munteniei pe credinciosul politicei lor, **Simion Movilă**, fratele lui **Ieremia**. **Mihai Viteazul** veni în Muntenia și jumătate de lună se luptă cu Polonii între Buzău și Ploești, dar cu toată vitejia lui, în cele din urmă fu biruit la Bucov, pe valea Teleajenului, unde fusese lovit, în spate, și de Unguri, în frunte cu **Moise Secuiul**.

Invins și fără ajutor dela nimeni, părăsit chiar și de boerii lui, **Mihai Viteazul** luă drumul pribegiei spre Viena și Praga, ducându-se la împăratul **Rudolf** să caute dreptate (1600).

4. **Gorăslău**. **Rudolf II** era acuma nemulțămît de Unguri, căci aceștia voiau să scape de stăpânirea lui și chemaseră iarăși la domnie pe **Sigismund Bathori**. Im-

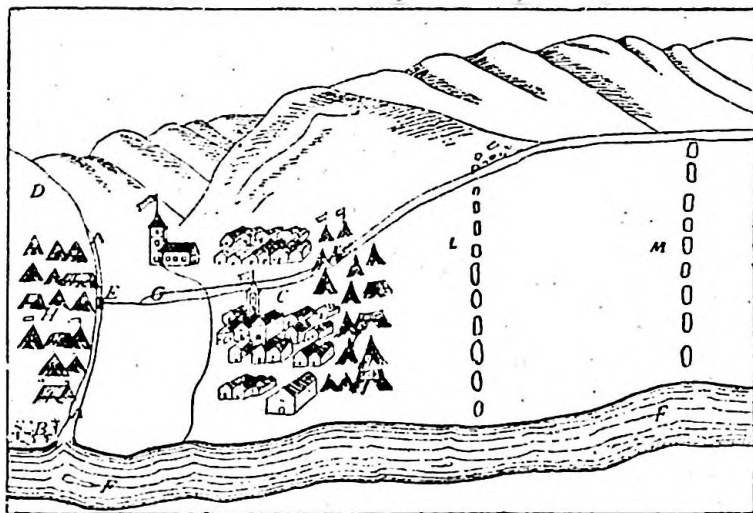
păratul împacă pe Mihai cu Basta și-i trimite pe amân doi să reia Ardealul dela Unguri. Intr'adevăr, ei biruie

108. Stema Țării Românești și a Moldovei în sigiliul lui Mihai Viteazul din 1600 (Arh. Statului).

pe Ungurii lui Sigismund Bathori la Gorăslău (3 August 1601), lângă Someș. Răsvrătitul Sigismund fu alungat din Ardeal, care rămase în stăpânirea împăratului.

Dar după această isbândă izbucniră din nou neînțelegeri între cei doi vrajmași. Mihai tocmai se pregătea să se ducă la Făgăraș ca să-și ia familia, soția sa Doamna Stanca și Domnița Florica fiica lui,

109. Lupta dela Mirăslău.

care se aflau închise acolo. Voia, apoi, să treacă în Țara Românească, unde era așteptat; căci Muntenii, în frunte

cu boerii Buzești, goniseră pe Simion Movilă din scaun. Dar Basta veghia. El trimise o ceată de soldați de-ai lui, care ucise mișelește pe Mihai, pe câmpia de lângă Turda (9 August 1601).

Astfel a căzut, la vârsta de 43 de ani, acest mare Voievod al nostru, care a înscris o pagină de glorie în istoria neamului românesc. Trupul lui zace și azi, necunoscut, îngropat pe locul unde a fost ucis, iar capul a fost adus

110. Uciderea lui Mihai Viteazul pe câmpia dela Turda de către trimișii lui Basta (După Le grand Théâtre Historique din 1703).

mai târziu de boerii Buzești la Mănăstirea Dealul, unde se păstrează până astăzi.

Basta, în ura lui nestăpânită, prigoni și ucise pe mulți dintre credincioșii lui Mihai Viteazul, pe cari i-a putut prinde.

5. Figura lui Mihai Viteazul în istorie. Domnia lui Mihai Viteazul, deși de scurtă durată, este plină de fapte mari și eroice. El moștenise calitățile mari ale înain-

tașilor săi, pe care a știut să le folosească în planurile mărețe ce-și făurise.

Mihai Viteazul a reușit, fie numai pentru o clipă, să unească sub cârmuirea sa cele trei țări românești, și mai târziu el devine, în sufletul urmașilor săi, simbolul unității naționale. El întemeie Mitropolia Ardealului cu reședința la Alba Iulia, folosind printr'asta cultura națio-

111. Călăreț român înarmat, după o gravură din Bruyn, *Diversarum gentium armatura equestris* (1606).

nală a Românilor ardeleni, și dându-le, astfel, un sprijin puternic în lupta lor împotriva Ungurilor. Tot el ridică mănăstirea Mihai Vodă în București, care este unul dintre cele mai vechi monumente istorice ale capitalei noastre.

Creștinii din Balcani au tresărit de bucurie la biruințele lui Mihai Viteazul împotriva Turcilor; și totuși Sultanul nu s'a arătat așa de mare vrăjmaș al viteazului

voievod, ca creștinii însăși, cari l-au răpus mișelește. Grecii îl numeau „steaua răsăritului” și nădăduiau că el va putea desrobi pe creștini de sub stăpânirea Sultanului.

De oarece în timpul războiului cu Turcii țărani își părăsiseră satele, refugiindu-se pe unde puteau, boerii cereau acum întoarcerea lor. Cum aceasta era foarte greu, Mihai Viteazul, prin „așezământul” lui din 1596, a poruncit ca „rumâni” să rămână fiecare la locul său.

Cu Mihai Viteazul, nefericitul înfăptuitor al Unirii tuturor Românilor de acum trei sute de ani, se încheie epoca vechilor dinastii naționale în istoria Țării Românești. Așa după cum, tot în acea vreme domnesc ultimii Mușatini în Moldova, cu Ștefan Răsvan.

Atât Basarabii, cât și Bogdan-Mușatinii au organizat și întărit Țările Române, care au fost multă vreme ca un adevărat zid de apărare al creștinătății și civilizației europene, aici la porțile orientului și în preajma Turcilor.

XXI

MATEI BASARAB ȘI VASILE LUPU.

Situația Principatelor Române s'ar fi putut îmbunătăți simțitor după biruințele lui Mihai Viteazul. Dar după dânsul urmează, atât în Moldova cât și în Muntenia, domni care-și cumpără tronul.

În vremea asta, puterea Turcilor începuse să scadă. Austria continua războiul împotriva lor, iar Țările Române nădăduiau că cu sprijinul puterilor creștine își vor putea dobândi libertatea scăpând de sub suzeranitatea Sultanului. Dar creștinii nu aveau, încă, destulă putere ca să biruie pe Turci, așa că nici țările noastre nu și-au putut căpăta libertatea dorită.

1. **Radu Șerban.** În Țara Românească **Radu Șerban**, ales domn de boeri, a încercat să meargă pe urmele lui Mihai Viteazul.

Intr'adevăr că el, primind ajutor dela împăratul Ru-

112. Radu Șerban, vrednic urmaș al lui Mihai Viteazul (După o pictură dela mănăstirea Hurez).

dolf II, bate la Teișani și la Ogretin o armată turco-tătară, care venise să sprijine pe Simion Movilă ca să-și
Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

păstreze tronul Țării Românești (1602). În urmă trecu în Ardeal unde Ungurii, sub comanda lui **Moise Secuicul**, se răsvrătiseră iarăși împotriva stăpânirii imperiale. Radu Șerban birue armata ungiurească lângă **Brașov**, unde căzu chiar Moise în luptă, și restabili astfel autoritatea împăratului.

Ardealul, rămas puțin timp sub guvernarea lui Basta, ajunse, în urmă, în stăpânirea lui **Gavril Bathori**, un om crunt și nestatornic, care năvăli în Muntenia cu gândul ca să ia în stăpânire această țară. Crudul Voievod ardelean prădă satele și bisericile întâlnite în calea lui, și băgă groază printre locuitori. Radu fugi în Moldova, își adună oaste cu ajutorul lui **Constantin Movilă**, domnul acestei țări, pătrunse în Ardeal, și tot lângă **Brașov** (1611) zdrobi armata lui Bathori, repurtând una din cele mai strălucite victorii.

Turcii numiră ca principe pe **Gavril Bethlen**. Acesta a fost un om mai liniștit, rămânând credincios Sultanului.

Radu Șerban, prin prietenia lui cu **Constantin Movilă**, nădăjduia să poată lupta împotriva Turcilor. Dar aceștia îl scoaseră din domnie și el fu nevoit să fugă în Moldova și apoi la Viena, unde și muri (1620). Osemintele lui au fost aduse în țară și înmormântate la **Mănăstirea Comana**, din județul Vlașca, ce fusese zidită de dânsul.

În **Moldova** au domnit în această vreme, **Movileștii**, care au căutat să se mențină la tron cu ajutorul Polonilor în contra Turcilor. În cele din urmă, însă, Sultanul i-a înlăturat și țara i-a rămas vasală lui. Unii dintre **Movilești**, spre a-și salva viața, au fost siliți să se turcească.

Țările Române rămân, astfel, vasale Turcilor. Ele s'ar fi putut uni spre a-și asigura o soartă mai bună, dar unii dintre domnii lor erau stăpâniți de prea mari ambițiuni.

Românii, însă, în această vreme, s'au cunoscut mai de aproape și în scrisul cronicarilor începe să apară **ideia unității noastre naționale**.

2. Grecii în Principate. În vremea asta Grecii se

abat în puhoi tot mai mare în Principatele Române. Cei mai mulți veneau ca creditori ai Domnilor, cari împrumutându-se cu bani dela cămătarii greci, le dădeau învoire să strângă dări dela locuitori, ca să se despăgu-bească și se amestecau, tot mai mult, și în viața politică a Principatelor. Ei căutară să intre chiar în marile dregă-torii din țară. Astfel, de pildă, Radu Mihnea, care a dom-

113. Matei Basarab (1633—1654), domn liniștit și mare cîntor de biserică (după o stampă din vremea lui).

nit în ambele Principate, a venit cu numeroși Greci, aducând și un Mitropolit grec numit Luca, drept căpetenie a bisericii române din Muntenia. Mănăstirile noastre au fost de asemenea invadate de Greci, și în Țările Române începe să crească tot mai mult înrâurirea limbii și culturii grecești.

Grecii se îmbogățesc la noi, și în deosebi cei cari strân-

geau dările jefuiau cumplit poporul. De aceia se pornește împotriva lor o răscoală, în Muntenia în frunte cu **Matei Basarab**, iar în Moldova cu **Vasile Lupu**.

3. **Matei Basarab și Vasile Lupu**. Aceștia ajung, apoi, domni în Principate, cu sprijinul lui **Abazza** pașa din Silistra și a grecului **Curt-Celebi**.

Matei Basarab (1633—1654) era un boer de țară

114. **Vasile Lupu** (1634—1653) neastâmpăratul domn al Moldovei, care a purtat multe lupte cu **Matei Basarab**. (Stampă veche).
cunoscut încă din vremea luptelor lui **Mihai Viteazul**. El era un om pașnic, bun gospodar, își iubea țara și era respectat de toată lumea.

Vasile Lupu (1634—1653) era mai ambițios și mai neastâmpărat. El avea gânduri mari, să ajungă chiar pe tronul Bizanțului, dar nu avea destule mijloace ca să înfăptuiască ceiace plănuia.

Acești doi domni ar fi putut aduce multe îmbunătățiri Principatelor, dacă nu s'ar fi răsboit între dânsii. Ei s'ar fi putut folosi de faptul că, tocmai acum, Turcii erau prinși în niște lupte cu Perșii, în Asia, iar **Gheorghe Racoți I**, principele Ardealului, era încurcat în războiul de 30 de ani. Dar Vasile Lupu a fost acela, care a tulburat pacea între cele două Principate. Acesta pretindea să fie despăgubit de o parte din banii pe care-i plătise pentru omorârea grecului Curt-Celebi, care făcea intrigi la

115. Stema Țării Românești, după o tipăritură din timpul lui Matei Basarab.

Constantinopole împotriva ambilor Domni români, ceea ce Matei refuza.

4. Rivalitatea dintre Matei Basarab și Vasile Lupu.

Matei Basarab a căutat să se apere împotriva neastâmpăratului domn moldovan. Vasile Lupu, având firman dela Poartă ca să așeze în scaun pe bicusnicul său fiu **Ioan Vodă**, în locul lui Matei Basarab, năvălește în Muntenia. Dar Matei Vodă îl întâmpină la **Teleajen** pe domnul moldovan, îl biruie și-l gonește până dincolo de **Focșani** (1637). Vasile Lupu nu se potoli, el

voia acum a tronul Țării Românești pentru dânsul și să lase în Moldova pe fiul său. Vasile Lupu năvăli din nou în Muntenia, dar Matei Basarab, ajutat și de Voievodul Ardealului Gh. Racoți, biruie oștile lui Vasile

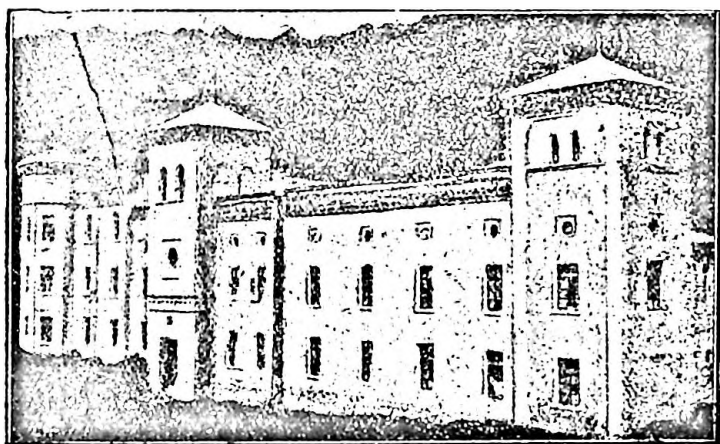
116. Doamna Tudosca, soția lui Vasile Lupu.

Lupu la Ojogeni și la Nenișori pe apa Ialomiței, și le fugărește iarăși peste graniță (1639).

Murind Ioan Vodă, cei doi Domni au ajuns la pace, prin stăruința Mitropolitului Varlaam. Ca semn de îm-

păcare au zidit câte o biserică fiecare în țara celuilalt. Matei Basarab ridică mănăstirea **Soveja** în Vrancea, iar Vasile Lupu biserica **Stelea** la Târgoviște.

5. **Cazacii în Moldova.** Vasile Lupu avu să înfrunte năvala Tătarilor în Moldova, apoi a Cazacilor, în frunte cu hatmanul lor **Bogdan Hmelnițchi**. Un fiu al acestuia, pocit la înfățișare și sălbatic în apucături, anume **Timuș**, luă de soție, cu sila, pe frumoasa fiică a Voievodului moldovan, **Domnița Ruxanda**. Pe o altă

117. Chilia de la intrarea Mănăstirii Arnota, ceforie a lui Matei Basarab, unde este și înmormântat acest Voievod.

fiică, **Maria**, o măritase cu magnatul lituan **Ianus Radziwil**.

6. **Lupta dela Finta.** Vasile Lupu nu părăsise gândul de a ocupa tronul Țării Românești, el voia acum să lase în Moldova pe ginerele său **Timuș Hmelnițchi**. Dar Matei Basarab, în unire cu noul Voievod al Ardealului, **Gh. Racoți II**, spre a-și asigura liniștea țării sale, goni pe Vasile Lupu din scaun, înlocuindu-l cu boerul **Gheorghe Ștefan**. La rândul său, Vasile Lupu, cu ajutor căzăcesc, își reluă tronul și atacă din nou pe Matei

Basarab, însă fiind biruit de acesta la Finta, mai jos de Târgoviște, își pierdu și domnia (1653). Vasile Lupu fugi la Cazaci, iar mai apoi trecu la Tătari, care-l trimiseră la Constantinopole, unde muri în mizerie în închisoarea Edi-Culé, sau „Șapte Turnuri” (1662). Gheorghe Ștefan se așeză la tronul Moldovei, gonind pe Cazaci din Suceava.

Matei Basarab, necăjit în ultimii ani ai domniei de răscala ostașilor lui tocmiți cu leafă, numiți Seimeni, muri în casele domnești dela Târgoviște (1654). El fu înmormântat în Biserica Domnească din Târgoviște, iar mai târziu osemintele i-au fost duse la Mănăstirea Arnota, ridicată de dânsul, în județul Vâlcea.

7. Așezămintele lui Matei Basarab și Vasile Lupu. Deși au avut numeroase lupte, acești doi domni s'au îngrijit de buna orânduire lăuntrică a Țărilor Ro-

118 Matei Basarab, Domn al Țării-Românești.

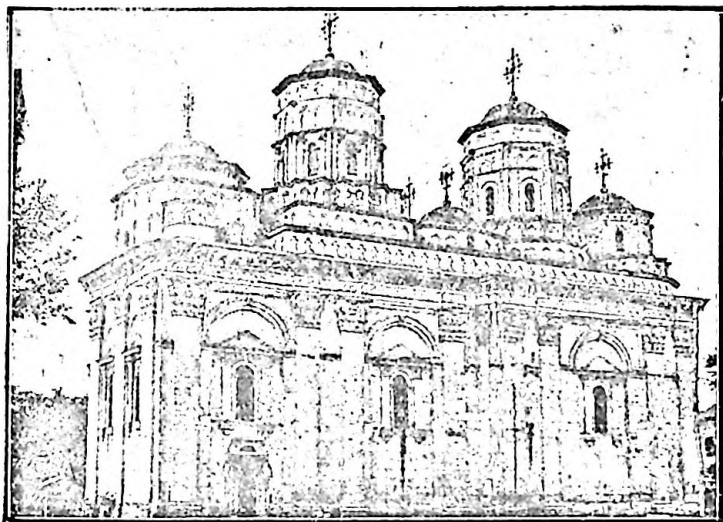
119. Vasile Lupu Domn al Moldovei.

mâne. Au înzestrat, reparat și clădit multe biserici și curți domnești.

Matei Basarab înălță biserica Sărindarul din București, azi dărâmată ; Arnota unde-i este mormântul, apoi Curtea și Biserica Domnească din Târgoviște și altele.

Vasile Lupu construi frumoasa podoabă a Moldovei, care este biserica Trei Ierarhi din Iași, unde aduse moaștele Sfintei Paraschiva. Tot în timpul lui se zidi la Iași mănăstirea Golia, care astăzi stă nereparată de multă vreme.

120. Mănăstirea Golia din Iași, ctitorie din vremea lui Vasile Lupu.

8. **Cultura națională.** Vremurile lui Matei Basarab și Vasile Lupu sunt însemnate, în deosebi, printr'o mare înflorire culturală a Principatelor. Încă mai înainte de ei începuse să se introducă limba românească în biserică și tipărituri, sub influența reformei religioase din Apus. Asta mai întâi în Transilvania prin influența husită, și apoi și în Principate.

Matei Basarab și Vasile Lupu au deschis școli și au dat un mare îndemn pentru răspândirea cărților bisericești, traduse și tipărite acuma în românește. Ei au înființat tipografiile pe lângă mănăstiri, aducând meșteri iscu-

șiți în arta tiparului. În Țara Românească erau tipografii la Mitropolia din Târgoviște, la Mănăstirea Dealul, la Câmpulung și la Govora ; iar în Moldova la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași.

121. Matei Basarab și Doamna Elina. Reproducerea de pe o miniatură dintr'un manuscris dela Academia Română.

Tipografiile din Moldova și din Țara Românească au fost înființate acuma cu sprijinul și din îndemnul învățatului Mitropolit al Chievlui Petru Movilă, care nu-și uitase neamul său de baștină. Matei Basarab și Vasile Lupu erau ajutați în activitatea lor culturală și biserică.

cească de doi clerici luminați și foarte destoinici : Ștefan care a fost Mitropolit al Țării Românești, și Varlaam Mitropolit în Moldova. Aceștia au ajutat și la introducerea limbii românești în biserica noastră. În tipografia s'au tipărit cărți bisericești în slavonește și în românește, și cărțile de legi numite pravile. Tot în această vreme

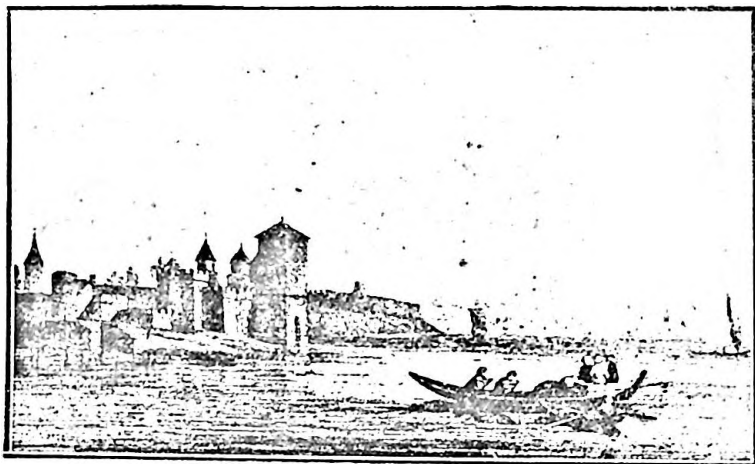
122. Petru Movilă, ajuns Mitropolit la Kiev, a sprijinit dezvoltarea culturii românești.

încep să se scrie cronici în care se povestește trecutul poporului român. În școlile înalte, cari se deschid la București și la Iași, în care se învață în slavonește și în românește, se dădeau cunoștințe și despre cele două limbi vechi, greaca și latina.

Astfel Matei Basarab și Vasile Lupu, deși n'au înlăturat cu totul influența grecească, în deosebi Vasile Lupu care voia să treacă drept protectorul bisericii orto-

doxe, totuși domniile lor au fost vremuri de reînviere a culturii noastre românești.

9. Transilvania în secolul XVII. Românii din Ardeal, după Mihai Viteazul, n'o duceau mai bine. Din potrivă, situația lor s'a înrăutățit și de aceia mulți preoți și țărani români părăseau Transilvania și se refugiau în Muntenia și Moldova. În schimb Ungurii, Sașii și Secuții se bucurau de toate drepturile și erau scutiți de poverile iobăgiei.

123. Edi-Culé — Cele șapte turnuri — închisoarea dela Stambul unde au stat și Domni români (după o veche gravură).

Românii doar în biserică își găseau alinarea tuturor suferințelor și necazurilor lor. Mihai Viteazul le înființase o Mitropolie ortodoxă la Alba Iulia, iar mai spre Nord era Episcopia Vadului, întemeiată de Ștefan cel Mare. Dela o vreme principii Ardealului au oprit pe Români ca să mai treacă în cele două Principate, fără știrea lor, și nici preoții ori călugării din Țările Române nu mai aveau voie să intre în Transilvania. Acești principii căutau să răspândească și printre Români calvinismul, spre

a-i desnaționaliza prin religie. Ei se amestecau și în luptele cari au loc între domnii celor două Principate, cum a fost Gh. Racotți I, care l-a ajutat pe Matei Basarab împotriva lui Vasile Lupu.

De fapt Voievozii Ardealului urmăreau să-și asigure credința domnilor noștri. De aceea Gh. Racotți II, urmașul lui Gh. Racotți I, a căutat să intre în legături de prietenie cu Vasile Lupu, și chiar să se înrudească cu dânsul, spre a îndătura gândul acestuia de a ocupa Transilvania. L-a chemat să fie nașul fiului său Francisc, și în acelaș timp a înlemnat pe fratele său Sigismund să ia de soție pe Domnișoara Ruxanda, a doua fiică a domnului moldovan. Dar această căsătorie nu s'a mai făcut. De aceea Gh. Racotți II, l-a ajutat și el pe Matei Basarab să isgonească din scaunul Moldovei pe Vasile Lupu, în locul căruia a fost pus Gheorghe Ștefan.

Gh. Racotți II voia să ajungă rege al Poloniei, dar armata lui a fost biruită într'o expediție împotriva acelei țări, iar Turcii l-au înlocuit cu Mihail Apafi la tronul Transilvaniei. Cu aceasta se încheie timpul de independență al Ardealului, căci această țară trece mai apoi sub stăpânirea Austriei (1691).

XXII.

EPOCA LUI CONST. BRÂNCOVEANU ȘI DIMITRIE CANTEMIR.

În starea de decădere în care ajung Turcii, încă prin veacul XVII, ei nu mai respectă vechile condiții de închinare ale Principatelor Române. Domnii noștri erau schimbați după placul Porții și erau obligați să plătească nu numai tributul cuvenit, ci și tot felul de daruri care apăsau greu asupra poporului.

Sultanul luase obiceiul ca să întărească pe Domnii Principatelor numai pe termen de trei ani. Aceștia tre-

buiau să plătească în fiecare an un tribut numit **mucarelul mic**, iar la împlinirea termenului de trei ani, mai plăteau un alt tribut — **mucarelul mare** — ca să fie lăsați mai departe la domnie.

Pe de altă parte Domnii nu mai au dreptul să bată monedă, ei trebuiră să urce neconținut tributul la cerea Sultanului și să reducă simțitor puterea de armată a Principatelor. Totuși ori de câte ori Turcii porneau războaie, Românii erau obligați să-i ajute cu oaste.

Nevoile mulțimii erau speculate de tot soiul de sarasari, cari năvăliseră în Moldova și în Muntenia, sub protecția Turcilor. Dările deveniseră din cale afară de apăsătoare pentru mulțime. Turcii, conform capitulațiunilor, n'aveau voie să se amestece în Principate. Acuma, însă, ei se amestecă la numirea domnului, ocupă orașele cele mai însemnate dela graniță ca **Giurgiu**, **Brăila**, **Chilia**, **Tighina**, **Hotin** cu bucăți mari de țară împrejurul lor și alcătuesc raiile cari erau stăpânite de ei. Turcii vin în țară ca negustori de oi numiți **gelepi**, sau de cereale — **laji** — și speculează tot mai mult nevoile poporului.

În asemenea împrejurări grele, nu este de mirare că Principatele Române nădăjduiau să fie ajutate de puterile creștine, care se ridică în preajma noastră : **Austria** și **Rusia**. Aceste puteri angajează lupte împotriva Turcilor, care încep să fie înfrânți. Ba Austriacii trec la ofensivă, ei care până atunci se apăraseră numai. Domnii noștri nu făcură altceva decât să continue politica creștină a lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Matei Basarab.

1. Domnii din Muntenia. După Matei Basarab, domnii, care au urmat, au adus mult rău Țării Românești, în cât Sultanul voia s'o transforme în pašalâc turcesc. Atunci **Postelnicul Constantin Cantacuzino**, un urmaș al Cantacuzinilor din Bizanț, merse la Sultan și-l sfătui să nu facă nici o schimbare în situația Țării Românești. Const. Cantacuzino era un boer foarte bogat și cu mare trecere ; și el, ca și urmașii lui se ridică împotriva Grecilor, cari jefuiau poporul și sărăceau țara.

Sultanul îi urmă sfatul și puse în scaunul domnesc pe Grigore Ghica I, care, îndemnat de niște sfetnici ticăloși, puse să ucidă, la mănăstirea Snagov, tocmai pe binefăcătorul său, Constantin Cantacuzino. Asta a indignat pe boerii țării. Fiți bătrânului și înțeleptului boer i-au răz-bunat însă moartea.

124. Postelnicul Const. Cantacuzino (după un vechiu portret).

2. Șerban Cantacuzino (1678—1688) era fiul postelnicului Const. Cantacuzino. Ajuns la tron cu sprijinul Turcilor, el se îngriji de buna cărmuire lăuntrică a țării. Puse rânduială în ce privește încasarea birurilor, aduse în țară porumbul, porunci ca măsurătorile să se facă cu „stânjenul” orânduit de dânsul și opri emigrarea locuitorilor.

Șerban Cantacuzino sprijini dezvoltarea culturii, des-

125. Șerban Cantacuzino, poartă pe cap coroana domnească.

chizând la București o școală de studii înalte, unde s'a organizat în urmă Colegiul Național Sf. Sava. Puse să se tipărească Biblia, tradusă din grecește, înălță Mănăstirea Cotroceni, hanul Șerban Vodă și instalează tipografia la Buzău și București.

Dacă ajută pe Turci la asediul Vienei (1683), o face pentru că nu putea altfel. După înfrângerea Turcilor, Șerban Cantacuzino încheie o alianță cu Leopold I, împăratul Austriei. Dar moartea neaștep-

tată a lui Șerban i-a zădărnicit toate planurile.

3. Domnii din Moldova. După Vasile Lupu au urmat și în Moldova dese schimbări de Domni, făcute toate după placul Turcilor.

Primul urmaș al lui Vasile Lupu a fost **Gheorghe Ștefan**, care fu repede scos din domnie de către Turci. După dânsul s'au perindat la tron mulți domni, dintre care unii au domnit de mai multe ori. Așa **Gheorghe Duca** a domnit de trei ori și a făcut mari jafuri în țară. În timpul lui a fost o rășcoală pornită de **Mihalcea Hâncu** din Orhei, de când a rămas și vorba : „Vodă vrea dar Hâncu ba !” (1671).

4. Constantin Brâncoveanu. (1688—1714). La moartea lui Șerban Vodă, boerii țării au ales domn pe nepotul acestuia, **Constantin Brâncoveanu**, care a fost întărit și de Turci. El a fost unul dintre cei mai vrednici domnitori, mai ales în vremurile grele de luptă între

Ruși, Austriaci și Turci, în cari a condus țara. Const. Brâncoveanu a căutat să păstreze un echilibru între aceste puteri, numai ca să asigure liniștea și propășirea țării sale.

„Credință la turc și laudă la creștini”, spunea cronica țării despre politica voievodului muntean. Trăind în vre-

126. Gheorghe Duca cu familia lui, după o pictură aflată pe peretele Mănăstirii Cetățuia, de lângă Iași.

mea unor mari războaie între puterile europene, Const. Brâncoveanu era îndemnat când de unii, când de alții, ca să se alieze politicii turcești, ori politicii austriace sau rusești. Oștile austriace biruitoare asupra Turcilor, de două ori au căutat să-l silească pe Voievodul muntean ca să urmeze și el politica lui Șerban Cantacuzino. Întâia oară Const. Brâncoveanu i-a înduplecat cu bani să se retragă, dar a doua oară, cu sprijin dela Turci și dela Tătari, a învins pe generalul austriac Heissler, luându-l prizonier la Zărnești (1690).

Cu toate acestea, fiindcă Turcii cunoșteau bogățiile

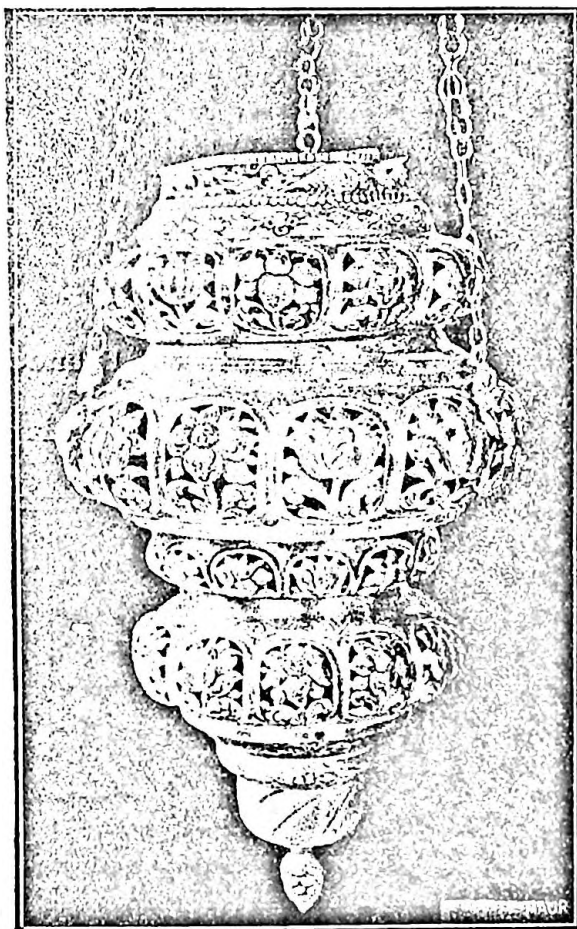

127. Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi. Jos se află în medalion stema Țării Românești. (După Del Chiaro).

mari ale domnului muntean și fiindcă aveau nevoie de bani l-au silit să le facă daruri mari de bani, ca să-1 țină

în scaun. Const. Brâncoveanu făcea însă orice sacrificii numai să asigure liniștea țării sale.

Pacea care se încheie între Turci și Austriaci la Car-

128. Candela de la mormântul lui Const. Brâncoveanu

lovăț (1699), este o grea lovitură dată și Turcilor și Principatelor Române. Sultanul va căuta să apese tot mai mult Țările Române, cerându-le mereu provizii pentru armată și tributul în bani. După înfrângerea Turci-

lor, Const. Brâncoveanu ar fi vrut să lege prietenie cu împăratul german, dar și din partea acestuia n'avea altceva decât cereri de bani și de provizii.

Tocmai acuma se ridică și Rusia, ca mare putere creștină, și trimișii acestei țări îndeamnă popoarele supuse Sultanului la răscoală. Const. Brâncoveanu, se apropie în secret de Ruși, dar fără prea mare încredere cum făcuse Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei.

În războiul care începu între Ruși și Turci, domnul muntean își pregăti oastea de luptă, dar se opri cu tabăra la **Urlați**. Și bine a făcut, căci Rușii au fost învinși la **Stănilești**. Brâncoveanu a spus atunci că Turcii „nu pot fi biruiți numai cu plosca de rachiu”.

5. Politica internă a lui Constantin Brâncoveanu. Domnia lui Const. Brâncoveanu este însemnată prin faptele săvârșite de dânsul. El a reorganizat școala dela Sf. Sava, unde a adus dascăli cu renume și s'a îngrijit de tipărirea cărților bisericești. În timpul lui a venit în țară **Antim Ivireanu**, un învățat cleric din Georgia, care a ajuns apoi mitropolit. Brâncoveanu înoi **Curtea Domnească din Târgoviște** și cea din **București**; puse să se construiască mănăstirea **Horezului**, apoi biserica **Sf. Gheorghe Nou** din **București** ș. a. El mai clădește palatul dela **Potlogi**, cel dela **Mogoșoaia** și înoi pe cel dela **Brâncoveni**, din jud. **Romanați**. În **Transilvania** a înălțat castelul dela **Sâmbăta de jos** și o biserică la **Făgăraș**. El a trimis **Ardelenilor** cărți bisericești îndemnând pe **Români** să-și păstreze credința lor strămoșească.

6. Sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu. Deși Const. Brâncoveanu era credincios Turcilor, aceștia răvneau la averile lui prețuite de 10 milioane de taleri. De aceia ei îl numeau chiar **Altân-Bey**, adică prinț de aur. Urmărit și de **Cantacuzini**, cari voiau să-i ocupe tronul, Const. Brâncoveanu fu dus la **Constantinopole** împreună cu toată familia. Aici fu închis la **Ediculă** și apoi ucis în ziua de **Sf. Maria** (15 August 1714), împreună cu patru fii și un ginere.

Trupul lui fu aruncat în mare, de unde a fost pescuit și adus în țară, de către soția lui, care-l înmormântă la biserica Sf. Gheorghe Nou din București.

După Const. Brâncoveanu a urmat la domnie Ștefan Cantacuzino (1714—1716), fiul stolnicului Constantin Cantacuzino. Noul domn, care-l pârâse la Poartă pe

129. Voevozii Constantin și Antioch Cantemir.

Brâncoveanu, ca să-i ia locul, nu stătu în scaun decât doi ani, căci Turcii, bănuindu-l de necredință față de dânșii, l-au omorât.

7. Cantemireștii în Moldova. În 1685 tronul Moldovei fu ocupat de Const. Cantemir (1685—1693) care se trăgea dintr'o familie boerească din ținutul Fălciului. În timpul domniei lui, **Ion Sobieski**, regele Poloniei, intră în Moldova și pradă Iașii. Dar armata polonă fu respinsă cu ajutor dela Turci. Odată cu Poloniei a plecat și învățatul mitropolit **Dosoftei**, iar din Suceava

au fost luate de ei moaștele Sf. Ioan cel Nou.

În 1691 Ioan Sobieski intră din nou în Moldova; el reuși să ocupe Cetatea Neamțului, care a fost apărată cu mult curaj de câțiva plăeși moldoveni. Cantemir îl respinse și de astă dată cu ajutor dela Tătari.

Spre sfârșitul domniei Const. Cantemir ajunse în cearță cu boerii țării, care erau de partea Polonilor; pe mulți

ii pedepsește cu moartea. Intre aceștia au fost și învățatul cronicar **Miron Costin** cu fratele său **Velicico**.

După moartea acestui Domn au avut loc dese schimbări la tronul Moldovei până la **Dimitrie Cantemir** (1710).

8. Inceputurile influenței rusești în Principate.
După înfrângerea Turcilor și încheerea păcii dela Car-

130. **Dimitrie Cantemir** (1673-1723), cărturarul domn moldovan, care a părăsit țara din cauza Turcilor. A scris numeroase lucrări asupra trecutului nostru.

lovăț, în Principatele Române influența austriacă devine tot mai puternică, în deosebi în Muntenia.

Odată, însă, cu ridicarea lui **Petru cel Mare**, începe să se afirme în Țările noastre și **influența rusească**. Rusia își ia rolul să „ocrotească” pe creștinii ortodocși supuși Sultanului.

9. **Dimitrie Cantemir (1710—1711)**. După moartea lui **Const. Cantemir (1693)**, au urmat la tronul Mo-

131. **Dimitrie Cantemir** intrând în Iași, calcă peste un bașiserif turcesc în semn de nesupunere față de Turci (după o stampă veche, din Z. Arbure: Basarabia).

dovei mai mulți Domni neînsemnați, până ce în 1710 Turcii au încredințat scaunul domnesc lui **Dimitrie Cantemir**, al doilea fiu al lui **Constantin**.

Dimitrie Cantemir fusese crescut la Constantinopole, unde învățase carte cu vestiți dascăli greci și ajunsese să cunoască 11 limbi. Știa muzica și poezia orientală și era socotit ca cel mai învățat om din tot răsăritul.

Dimitrie Cantemir, convins că puterea Turcilor era spre sfârșitul ei, cum se urcă pe tron se aliază cu Petru cel Mare, țarul Rusiei, cu care încheie și un tratat (Aprilie 1711). Astfel influența politicei rusești începe să se întărească în Principate.

Tocmai în vremea asta Petru cel Mare sfârșise victorios războiul împotriva regelui Carol XII al Suediei, care se refugiase la **Varnița**, lângă Tighina. De aici uneltea ca Turcii să pornească război împotriva Rușilor.

Războiul izbucni curând între Turci și Ruși. Cu acest prilej Petru cel Mare veni la Iași, unde se minună de frumoasa biserică Trei Ierarhi. Dar armatele lui fură biruite de Turci la **Stănilești** (1711), pe Prut, deși fu ajutat și din partea Munteniei de spătarul **Toma Cantacuzino**, care trecuse de partea Rușilor fără știrea cumnatului său Const. Brâncoveanu.

Dimitrie Cantemir, împreună cu câțiva boeri, fu nevoit să fugă în Rusia, unde a trăit până la 1723. El ajunge sfetnicul literar al țarului, și-l însoțește în expedițiile pe cari acesta le făcu în Asia. Învățatul Domn moldovan a fost unul dintre cei mai însemnați scriitori ai timpului său; el ne-a lăsat numeroase lucrări istorice, între care o foarte interesantă „**Descriere a Moldovei**”, scrisă în latinește.

În Rusia, Dimitrie Cantemir s'a căsătorit cu o principesă rusă, cu care a avut mai mulți copii, dintre cari **Antioh Cantemir** a fost cel dintâi mare poet al Rușilor.

La tronul Moldovei ajunge, în 1711, **Neculai Mavrocordat**, cu care se începe domnia Fanarioților.

XXIII.

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN SEC. XVII.

Românii așezați în răsăritul Europei, departe de celelalte popoare latine, multă vreme au folosit limba slavonă atât la slujbele bisericești cât și în scrieri și acte domnești. Această limbă nu avea însă legături adânci cu viața poporului nostru și nici nu putea îmbrăca, în scrieri, gândirea poporului român. Când încep să vină în Principatele Române și călugări greci, atunci aceștia caută să introducă limba greacă, în locul celei slave, nu numai în biserică, ci și în viața de stat. Dar limba vorbită și înțeleasă de popor era limba română, care, din lupta care se încinge la noi între grecism și slavonism, ca și din ura pe care poporul român o purta Grecilor lacomi și asupritori, începe cu timpul să îmbrace haina gândirii românești și să fie întrebuințată în biserică, în tipărituri și în viața de stat.

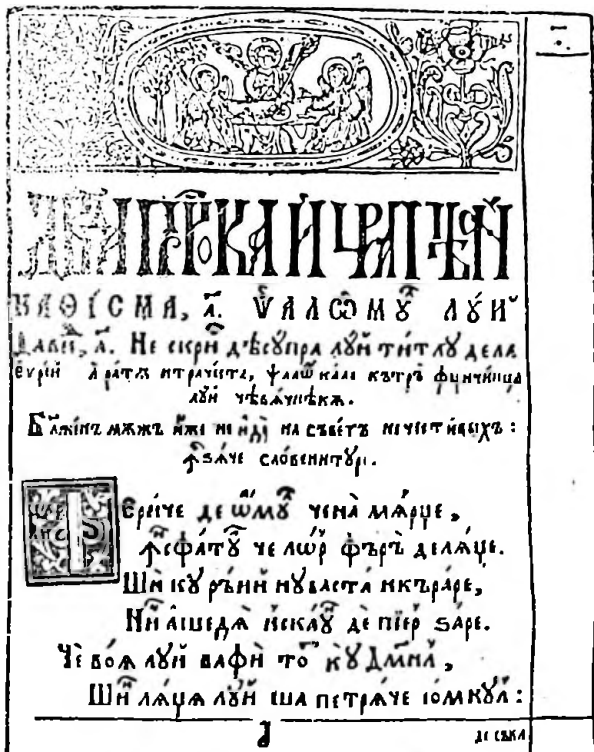
1. Limba română în biserică din Ardeal. În Ardeal, sub influența reformei religioase din biserică apuseană, se tipăreau, încă mai de mult, cărți religioase în românește. În felul acesta Sașii luterani, ca și Ungurii calvini, căutau să atragă pe Români, spre noua credință.

Principii ardeleni au căutat să se folosească de puterea lor, spre a-i face pe Români ca să-și lepede credința. În deosebi cei doi Rakoczy căutară să convertească pe Români la calvinism. Ei au pus în acest scop pe ierarhii bisericii române sub ascultarea superintendentului calvin. Dar Mitropoliții români, cum au fost **Ilie Iorest** ori **Sava Brancovici**, s'au împotrivit cu mult curaj oricăror încercări de a răpi Românilor legea lor strămoșească. Sava Brancovici, deși sârb de neam, a suferit temniță și bătaie pentru că a apărat credința ortodoxă a Românilor. În vremurile lui Matei Basarab și Vasile Lupu, în Ardeal trăiește Mitropolitul **Stefan**, care a tipărit **Noul Testa-**

132. Titlul din pagina întâi la „Carte românească de învățătură”.
tradusă din slavonește de Mitropolitul Varlaam și tipărită la Iași în 1643.

ment (1648), în prefața căruia spune că toate cărțile trebuie să fie scrise cu cuvinte pe cari să le înțeleagă Românii din toate țările. Propaganda calvină a continuat până la 1699 când Ardealul ajunge sub stăpânirea Aus-

133. O pagină din Psaltirea în versuri, tradusă de Dosoftei și tipărită la 1673 în tipografia mănăstirii Unieiv din Podolia.

triei catolice. Românii și-au păstrat, însă, în tot acest timp legea lor ortodoxă.

2. **Tipărituri bisericești.** Cărțile tipărite pentru propaganda calvină au fost răspândite și în Principatele Române. De aceia s'au găsit erarhi bisericești, cari să scrie și să tipărească și ei cărți de învățătură creștină și de tâlcuirea ei pentru luminarea poporului ortodox.

Astfel Mitropolitul Varlaam, din Iași, în timpul lui Vasile Lupu, tipărește o „Carte românească de învățătură”, într-o limbă care să fie înțeleasă de „toată semenția românească pretutindenea ce se află pravoslavnicii”. După el, Mitropolitul Dosoftei tipărește *Psaltirea* în versuri, cu ajutorul căreia s'a putut face slujba religioasă în românește în bisericile noastre.

Alte cărți bisericești ca *Viețile Sfinților*, *Liturghierul*, răspândite printre toți Români, au avut o mare înălțare asupra dezvoltării sufletești a poporului român. În Muntenia se tipărește la București, cu sprijinul lui Șerban Cantacuzino, *Biblia cea mare* (1688), tălmăcită în românește de mai mulți boeri învățați. Puțin mai în urmă Antim Ivireanul, dela care ne-au rămas niște predici numite *Didahii*, a încurajat foarte mult dezvoltarea literaturii religioase.

Tot în vremea asta încep să se tipărească și cărți pentru popor cu povești minunate și întâmplări felurite, cum este *Alexandria*, cu faptele lui Alexandru cel Mare, *Pilde Filosoficești*, etc.

3. **Cărți de legi tipărite.** Multă vreme poporul român n'a avut legi scrise; dreptatea se împărțea după obiceiul pământului. În timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu s'au tipărit în românește cele dintâi cărți de legi, alcătuite după vechile legiuri bizantine. Acestea sunt: *Pravila cea mică* tipărită la Govora (1640) și *Indreptarea legii* (Târgoviște 1652) tălmăcită din grecește de un călugăr ardelean. Cea mai bună a fost însă „*Cartea românească de învățătură dela pravilele împărătești*”, întocmită din grecește de boerul moldovan *Istrate Logofătul* și tipărită la Iași (1646).

4. **Cronicarii.** În veacul XVII și literatura istorică luă un mare avânt în cele două Principate, prin activitatea boerilor învățați, numiți cronicari, cari au scris cărți numite cronici. Cei mai însemnați cronicari ai noștri au fost cei din Moldova, cari mai aproape de școlile polone,

au avut prilejul să cunoască isvoare și cărți și să se lămurească mai bine asupra trecutului poporului român.

Cel mai vechiu cronicar moldovan a fost **Vornicul Grigore Ureche**, care a scris despre „**Domnii Țării Moldovei**”, dela întemeiere până la Aron Vodă, în vremea lui Mihai Viteazul (1594). **Miron Costin**, care a învățat în școlile polone, a continuat mai departe cronica lui Ureche până la 1661 și a mai scris apoi „**Cartea pen-**

134. Scrisoarea lui „**Miron Costănu carele am fost Logofăt mare în Moldova**”.

tru descălecatul dintâi al Țării Moldovei”, în care el stăruie asupra începuturilor și stăruinței poporului român în Dacia. Marele logofăt **Nicolae Costin**, fiul lui Miron, a fost un om cu multă știință de carte, dar în cronica pe care a scris-o nu spune nimic mai mult decât ceiace spusese și tatăl său. El a scris și despre domnia dintâi a fanariotului **Neculai Mavrocordat**.

Din mulțimea cronicarilor munteni, cari au fost mai puțin însemnați decât cei moldoveni, desprindem pe **Mihail Moxa** care a scris o cronică dela facerea lumii până la 1453 ; **Const. Căpitanul Filipescu**, care s'a ocupat de istoria Moldovei ; **Radu Greceanu** scrie „**viața lui Constantin Vodă Brâncoveanu**”. **Stolnicul Const. Cantacuzino**, a fost cel mai învățat cronicar din Țara Românească ș. a. Din opera lui nu ni s'a păstrat decât un fragment.

5. **Dimitrie Cantemir**. Cel mai învățat și mai luminat cercetător al trecutului istoric a fost, în acea vreme, **Dimitrie Cantemir**. După o domnie de câteva luni, **D. Cantemir** a trecut în Rusia, unde a scris lucrări de

mare valoare științifică, prețuite în toată Europa. Cea mai însemnată operă a lui, **Hronicul vechimei a Româno-Moldo-Vlahilor**, cuprinde istoria veche a Românilor până la întemeierea Principatelor. Bine informat, prin studiile temeinice pe care le-a făcut la Constantinopole, a scris „Istoria creșterii și decăderii imperiului otoman”, care a fost tradusă în mai multe limbi europene. Tot Dim. Cantemir a mai scris **Viața lui Const. Cantemir**, tatăl său, **Descrierea Moldovei și altele**. El a fost ales,

135. Bucureștii, cum erau prin sec. XVII.

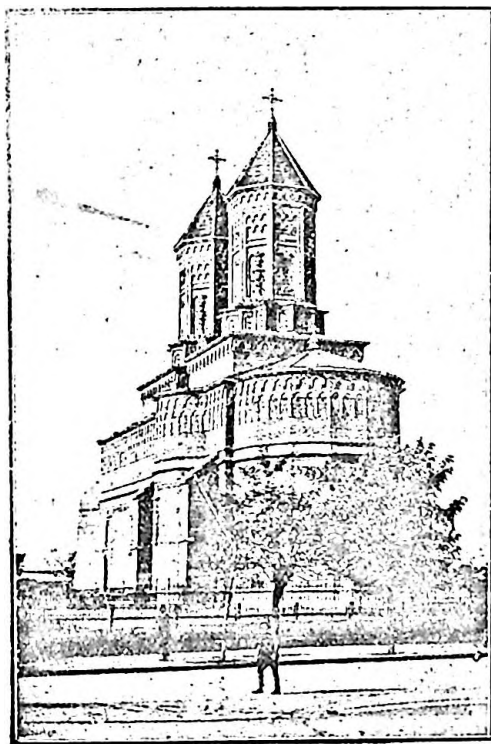
membru al Academiei din Berlin, ceiace era o mare onoare (1714).

Toți acești cronicari și scriitori sunt cei dintâi cari scormonesc izvoarele istorice și se ocupă cu trecutul nostru. Ei cercetează începuturile neamului românesc și arată că „dela Râm ne tragem” (Gr. Ureche), povestesc apoi ceiace am făcut în vremea năvălirii barbarilor, când „Românii au locuit necurmat în Dacia”. Stolnicul Const. Cantacuzino scrie chiar că „Români se înțeleg nu numai cești de aice, ci și acei din Ardeal, cari încă și mai neași sunt și Moldovenii și toți câți și într’altă parte se află și cu această limbă”.

Cronicarii arată deci : 1) origina romană a poporului

român, 2) viețuirea lui neîntreruptă în cuprinsul Daciei Traiane, în care s'a dezvoltat în mod unitar, fără nici o deosebire dela o provincie la alta. Conștiința unității neamului nostru, se vedește dar în opera cronicarilor.

6. **Arta la Români.** În ce privește dezvoltarea artelor la Români, în secolul XVII, avem mărturie toate

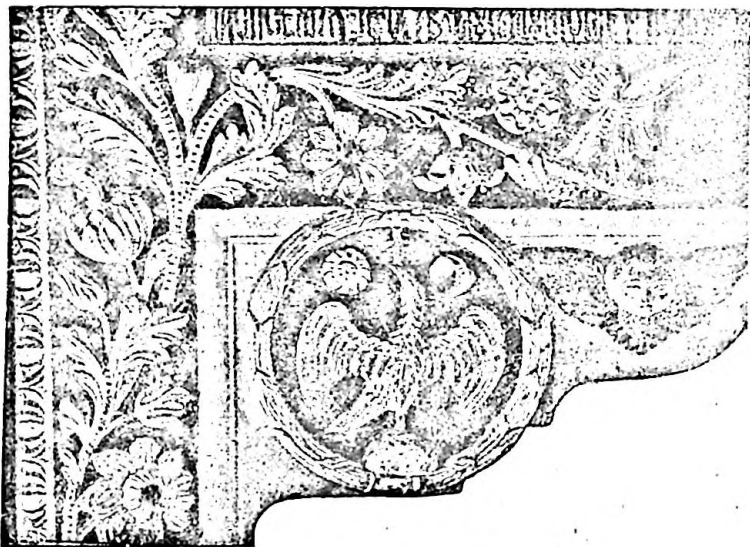

136. Biserica Trei-Ierarhi din Iași, restaurată pe timpul regelui Carol I, cu modificări cari în parte au diformat-o. Se numește și Trei Sfetite, căci e închinată celor trei sfinți: Vasile, Grigore și Ioan.

mănăstirile, bisericile și palatele, cari se ridică în această vreme. Stilul bizantin, cu cupolele aurite, este împodobit frumos cu sculpturi în piatră și cu picturi, cari arată cât de ales era simțul artistic la noi. Unele adausuri au

modificat puțin stilul bizantin, apropiindu-l mai mult de sufletul poporului român.

Insemnate sunt ctitoriile lui Matei Basarab, care a ridicat și reparat vreo 40 de biserici, mănăstiri și palate : Biserica Domnească și Curtea Domnească din Târgo-

137. Stema Țării Românești, vulturul cu crucea în cioc, sculptată în piatră, de jur împrejur având flori și inscripții săpate artistic în piatră

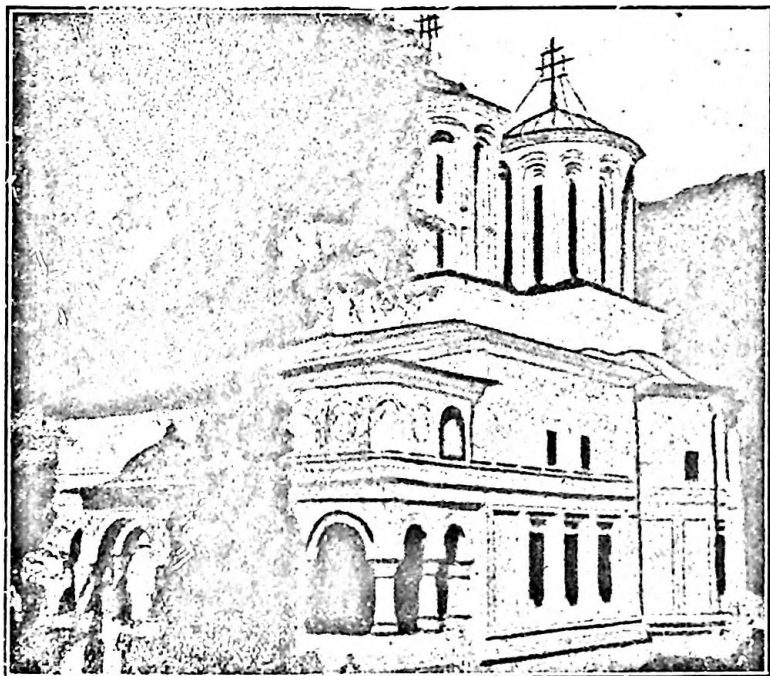
viște, Mănăstirea Arnota, Soveja, biserica Sărindarul, azi dărâmată și altele.

În Moldova, Ieremia Movilă înălță mănăstirea Sucevița din Bucovina, care este foarte frumos zugrăvită. Dela Vasile Lupu avem biserica Trei Ierarhi din Iași, o adevărată minune de sculptură și pictură, care a fost reparată în zilele noastre, fără să i se păstreze toată frumusețea ei originală. Tot Vasile Lupu a zidit biserica Stelea din Târgoviște, iar în Iași, în timpul domniei lui, se construiește și mănăstirea Golia, pe locul unde fusese o altă biserică mai veche și mai mică. Gheorghe Ștefan,

urmaşul lui Vasile Lupu, construi Mănăstirea Caşin, iar Gh. Duca-Vodă ridică Cetăţuia, lângă Iaşi. Constantin Cantemir construi Mănăstirea Mera.

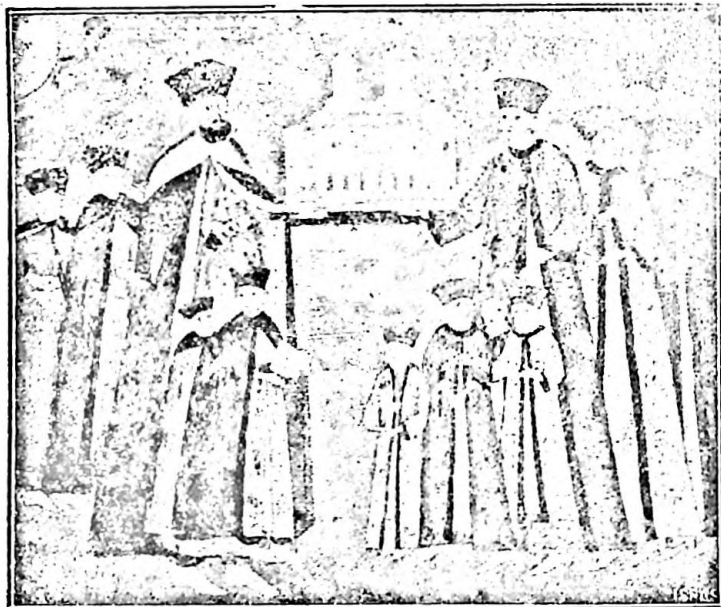
În Muntenia, Const. Şerban înalţă Mitropolia de azi din Bucureşti, zugrăvită pe pereţi cu numeroase scene din Biblie. Şerban Cantacuzino construi Mănăstirea Co-

138. Mănăstirea Hurez din judeţul Vâlcea, ctitoria lui Const. Brâncoveanu. Este unul din cele mai frumoase monumente ale trecutului nostru.

troceni. Dar cel mai însemnat ctitor de biserici şi palate a fost Const. Brâncoveanu. Urmând pilda altor voievozi pioşi, el n'a cruţat nici o cheltuială ca să înalţe şi să repara multe biserici, mănăstiri şi palate. Astfel a reînnoit Mitropolia din Târgovişte, a zidit biserica Sf. Gheorghe Nou din Bucureşti, palatele dela Mogoşoaia şi Potlogi

ș. a. Dar cea mai frumoasă construcție a lui Const. Brâncoveanu este Mănăstirea Hurezul din județul Vâlcea, numită așa din cauza singurătății unde a fost ridicată, și unde nu cânta pe atunci decât doar huhurezul. Impodobită cu stâlpi frumoși, cu uși sculptate și cu picturi păstrate până în zilele noastre, mănăstirea Hurezul este

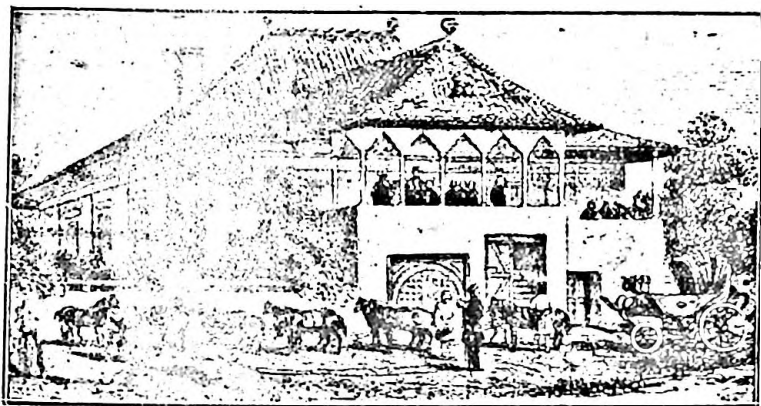
139. Familia lui Const. Brâncoveanu după portretul zugrăvit la Mănăstirea Hurezul, zidită de dânsul.

unul din cele mai minunate monumente din trecut.

Spătarul Mihai Cantacuzino a ridicat biserica Colțea, care avea ca clopotniță cel mai înalt turn din București construit se spune de soldații lui Carol XII.

Rezumat. Țările Române se ridică deci, în veacul al XVIII-lea, aproape la aceiaș treaptă de cultură ca și țările vecine : Polonia și Ungaria. Dela noi acuma se răs-

pândesc cărți bisericești la creștinii din Balcani și chiar la cei de prin Asia Mică.

140. Un han, stație de poștă din vechime. În față se vede căruța și caii cari se odihnesc. (Desemn de pictorul Doussault).

Această propășire a vieții noastre culturale s'ar fi accentuat și mai mult, dacă nu s'ar fi abătut asupra noastră epoca de stăpânire a Fanarioților.

XXIV.

EPOCA FANARIOȚILOR.

După Dimitrie Cantemir în Moldova și Ștefan Cantacuzino în Muntenia, Turcii nu mai au încredere în Domnii români. Atunci Sultanul alege, ca oameni de încredere, dintre Grecii cari i-au servit ca mari dragomani, și-i trimitea în scaunele domnești din Țările Române. Acești foști mari dragomani erau cunoscători ai situației politice din Europa și puteau folosi Turcilor a căror putere acum era în continuă scădere. Astfel tronul Principatelor este ocupat de domni numiți direct de Poartă. Aceștia s'au numit Fanarioți, pentru că erau de loc din mahalaua Fanarului, din Constantinople.

Totuși în această vreme ajung la tron și domni din familia românești, cum au fost **Racovițeștii**, cari erau boeri din Moldova de jos, **Calimachi** din vechea familie **Calmaș**, de loc-din Basarabia, iar **Ghicleștii** erau **Aiba-nezi**, veniți la noi în țară din veacul XVII. Dar și aceștia erau grecizați. Numărul familiilor care au domnit în Principate, a fost destul de mare.

1. **Nec. Mavrocordat.** Epoca Fanarioților începe cu domnia lui **N. Mavrocordat** (1711—1716), care

141. **Nicolae Mavrocordat**, primul domn fanariot, care a domnit atât în Moldova, cât și în Muntenia.

trece apoi în Muntenia (1716—1730). Acesta era un om învățat și a avut grijă de o bună cărmuire și de propășirea culturală a Țărilor Române.

În Moldova **N. Mavrocordat** s'a purtat cu blândețe și a orânduit o plată mai dreaptă a dărilor către visterie.

El a micșorat și cheltuelile țării. Iniință o tipografie grecească la Mănăstirea Sf. Sava și a reformat școala „vasiliană” din Iași.

În Muntenia însă, primii ani de domnie i-au fost tur-

142. Mănăstirea Văcărești zidită de Nicolae Mavrocordat

burati de războiul dintre Austria și Turcia (1716-1718), când a fost chiar prins de trupele austriace și dus la Sibiu. Dar odată cu încheierea păcii de la Pasarovitz (1718), N. Mavrocordat și-a reocupat tronul și a domnit până la 1730. Prin această pace, însă, Muntenia a fost știrbită, răpindu-i-se Oltenia de către Austriaci.

N. Mavrocordat a căutat să mai ușureze pe țărani de muncile grele, pe cari trebuiau să le facă boerilor ; a înduplecat pe Turci să scadă tributul țării, urcat încă pe

vremea lui Brâncoveanu. El a ridicat frumoasa mănăstire Văcărești, azi închisoare, lângă București, unde a fost înmormântat (1730).

2. Fiul său, **Const. Mavrocordat**. (1730—1769), a domnit în repetate rânduri în ambele Principate, de 6 ori în Muntenia și de 4 ori în Moldova. El este înscornat prin reformele lui, făcute sub influența mișcării filosofice din apusul Europei. Const. Mavrocordat a desființat șerbia, dând țăranilor putința să fie scoși din jugul robiei și „vrând să se întoarcă la pământul patriei lor și să se așeze unde le va fi voia și de robie să fie slobozi și iertați”. Boerilor li se acorda ca despăgubire un număr de scutelnici, cari să le fie lor birnici și în acelaș timp țăranii „să lucreze câte 24 de zile într'un an boerilor și mănăstirilor, vara-iarna”.

Tot el a făcut și o reformă fiscală stabilind ca plata dărilor să se facă în patru sferturi pe an, iar dijele cele mai grele au fost înlăturate. Dar această reformă n'a fost respectată. Const. Mavrocordat a silit pe preoți să învețe carte românească și i-a scutit de dări. El a făcut și o reformă administrativă, punând ispravnici cu leafă la conducerea județelor ; s'a ocupat apoi și de organizarea judecătorească a țării, spre a înlesni populația. De altfel a stabilit lefuri fixe pentru diferitele dregătorii ale țării.

3. **Grigore Ghica**. Un alt domnitor bun în această vreme a fost **Grigore Al. Ghica** (1774—1777) în Moldova. El a pus rânduială în ce privește încasarea dărilor, a adus apă de băut la Iași, a înființat o fabrică de postav la Chiperesti, a stabilit lefurile și veniturile boerilor, căutând să înlătore abuzurile.

Grigore Ghica a protestat, împreună cu divanul domnesc, atunci când ni s'a răpit Bucovina în 1775. Din această cauză și pentru că el se apropiase prea mult de Ruși, fiind pârât la Constantinopole, a fost ucis mișelește în Iași, de către Turci (1777).

4. **Alți Domni Fanarioți**. În Moldova vom aminti

pe **Scarlat Calimah** (1812—1819) care s'a purtat mai blând cu poporul și cu boerii țării. A îngrijit să se paveze cu scânduri străzile orașului Iași, pentru împărțirea dreptății a pus să se alcătuiască o culegere de legi în grecește numită *pravilă*, care a fost tradusă apoi în românește.

143. Grigore Al. Ghica domnește în Muntenia dela 1768-1769 și în Moldova prima oară dela 1764-1767, și a doua oară 1774-1777.

În Muntenia **Ioan Caragea** (1812—1818), un om isteț și energic, dar hain și lacom de bani, a pus dări mari care au nemulțămît poporul. În vremea lui a fost o ciură grozavă în țară, care a pricinuit multă sărăcie și a secerat mulțime de vieți omenești. Această molimă a rămas până azi în amintirea poporului sub numele de „*Ciuma lui Caragea*”. Ion Caragea, din cauza lăcomiei lui nemăsurate și a revoluției pe care o pregăteau Grecii din

jurul său în contra Turcilor, a fugit din țară luând toată averea ce o strânsese, de teamă să nu cadă în mâinile Sultanului. Caragea a pus și el să se întocmească o **condică de legi**, tot în grecește dar nu așa de completă ca a lui Calimah. Regulele cuprinse în aceste culegeri de legi ale lor le-au luat din obiceiul pământului, moștenit din bătrâni, din legiuiri austriace mai noi și din canoane bisericești.

Dintre ceilalți Fanarioți, fie că erau Greci sau Români, cei mai mulți au jertfit și sărăcit țara.

5. Urmările epocii Fanarioților. Epoca Fanario-

144. Sigiliul lui Șarlar Calimah din 1806. (Ac. Rom.)

ților n'a fost cu mult mai rea de cât vremurile anterioare, când la noi erau numeroase lupte pentru tron. Ceiace a nemulțumit mai mult a fost invazia Grecilor care ajung în înaltele dregătorii ale Principatelor, iar călugării greci devin Mitropoliți și episcopi și pun stăpânire pe averile mănăstirilor noastre.

Pe de altă parte poporul nostru devenise mai simțitor prin faptul că tocmai în această vreme gândirea românească luase un avânt puternic, iar scrisul românesc se afirma împotriva grecismului cotropitor.

În timpul domniei Fanarioților decadența politică a Principatelor se accentuează mai mult ca oricând. Domnia devine o treaptă din ierarhia dregătorilor imperiale, iar Sultanul trimetea la tron pe foștii Mari-Dragomani, care aveau cu ce să-și cumpere funcția cea nouă. Din această cauză au avut loc foarte dese schimbări de Dom-

ni. Armata fiind desființată Principatele nu mai aveau nici o importanță politică.

În aceeași măsură a decăzut și starea economică a Principatelor. Grecii se abătuseră ca niște lăcuste, iar dese ocupațiuni ale armatelor străine cu jafurile, cu rechizițiile ce făceau și cu corvezile la care obligau pe locuitori, au adus Țările Române în cea mai neagră mizerie. Tributul era mereu urcat de către Turci, iar pentru fiecare numire nouă sau întărire în Domnie se mai plătea deosebit un tribut, în afară de darurile făcute la Curtea Sultanului.

Apoi perderile teritoriale au îngreuiat și mai mult situația economică a Principatelor.

În ce privește starea socială, boeria țării, mulți dintre ei, uitaseră îndatoririle ce aveau față de popor. Cei cari rămăseseră credincioși nației lor erau prigonți de Greci. Sătenii emigrează din cauza traiului greu ce-l duceau; munca lor era batjocorită de speculanți; așa că populația Principatelor scade simțitor.

Cel mai mare rău pe care ni l-au adus Fanarioții a fost decăderea morală cu luxul și corupția în stat și în viața socială. Viciul ia locul virtuții și cunoștințele multora ajung să fie de vânzare. Necinstea în viața publică a rămas până azi cu numele de **Bizantinism**.

Sub Fanarioți decade și **viața culturală** în Principate. Limba greacă se vorbea la curtea Domnului și chiar în

145. Boer fanariot pe la anul 1800

famiile noastre boerești. În școlile superioare din Iași și București, ca și în multe școli inferioare învățământul se predă în grecește. Mănăstirile, încăpute pe mâna Grecilor, nu mai sunt focare ale culturii naționale ca altădată.

Atâta doar că, în această epocă, începe să se simtă la noi **influența franceză**, care ne pune în contact cu civilizația din apus. Tot odată domni luminați, cum au fost

146. Perderile teritoriale în vremea Fanarioților.

Const. Mavrocordat, Sc. Calimah ori Ion Caragea au făcut reforme și au întocmit legiuri prin care s'a îmbunătățit, în oare care măsură, administrația țării noastre.

Tot în vremea asta a trăit cronicarul Ion Niculce și s'au tipărit în românește câteva cărți de literatură populară.

Noi nu ne-am putut mântui de Fanarioți decât prin revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821.

6. Perderi teritoriale. În timpul Fanarioților Prin

cipatele Române au mai avut și nenorocirea ca să fie teatrul luptelor dintre Ruși, Austriaci și Turci. Locuitorii au fost jefuiți de avutul lor și sapași la grele munci și corvezi iar gospodăriile lor distruse ca în vreme de război.

În urma acestor răboaie Țările Române au încercat și grele perdederi teritoriale. Astfel, prin pacea dela Passarovici, în urma războiului purtat între Turci și Austriaci, Austria ocupă Oltenia (1718), pe care o păstrează până la 1739 când, prin pacea dela Belgrad, a fost silită s'o părăsească. Stăpânirea austriacă a nemulțămît mult pe boerii și pe țărani români, din cauza birurilor și a jafurilor soldaților, ca și a muncilor grele și silitate la cari erau puși. S'au convins Românii că Nemții erau mai răi decât Turcii.

7. **Perderea Bucovinei.** Moldova a fost însă mai greu încercată, căci i s'au răpit teritorii întinse și în-

51

XII

Handwritten text in Cyrillic script, likely a manuscript or document. The text is written in a cursive style and appears to be a list or record of events, possibly related to the historical context provided in the text. The text is written in a cursive style and appears to be a list or record of events, possibly related to the historical context provided in the text.

147. Manuscris al lui Ion Neculce.

semnate. Astfel Austria, intervenind în războiul care izbucnise între Rusia și Turcia, ca să se ajungă la pacea dela Cuciuc-Cainargi (1774), a pretins să fie răsplătită de Sultan. Austriacii au arătat atunci că au nevoie de un drum de trecere din Galiția spre Transilvania. Kautitz, ministrul Mariei Theresia, prin trimiși săi, a prezentat Sultanului niște hărți false, spre a nu putea lua cât mai mult ținut. Chiar împărăteasa Maria Theresia era convinsă că ni se face o mare nedreptate.

Zadarnic a protestat divanul țării, în frunte cu domnitorul Grigore Al. Ghica. Strigătul Moldovenilor n'a avut ascultare nicăeri.

Astfel, întinzând hotarul cel nou cât mai mult în inima Moldovei, Austria ni-a răpit ținutul care a fost numit **Bucovina** (1775), după pădurile de fagi „bucove”, cari sunt în această parte a țării. Ni s'a luat orașul Suceava, vechea capitală a Moldovei și Mănăstirea Putna unde este înmormântat Ștefan cel Mare. Bucovina a fost năpădită de mulți străini, Evrei și Ruteni, veniți din Galiția.

8. Perderea Basarabiei. (1812). Prin pacea de la Cuciuc-Cainargi Rușii căpătaseră dreptul de a fi protectorii Principatelor Române, adică de a se amesteca oricând la conducerea acestor țări.

Gândul lor era însă să treacă Dunărea cu stăpânirea lor, să ocupe deci Țările Române și să ajungă la Constantinopole. Au mai încercat odată, purtând un război împreună cu Austriacii în contra Turcilor (1789-1792), când au ocupat din nou, vremelnic, Principatele. Dar și acum, din cauza izbucnirii revoluției franceze, Rușii au fost siliți să încheie pace la Iași (1792), fără nici un alt avantaj asupra țărilor noastre.

În 1806 se pornește un nou război între Turci și Ruși. Aceștia, ca de obicei, ocupă Principatele. Luptele au durat, cu mari întreruperi, până în 1812, când din cauza expediției lui Napoleon în Rusia, țarul a fost nevoit să

încheie pacea dela **București**. La început Rușii pretindeau să ocupe Principatele în întregime, amenințați însă de Napoleon, ei s'au mulțămît numai cu Moldova dintre Prut și Nistru, numită, mai pe urmă, **Basarabia**. Nici asta nu s'ar fi întâmplat dacă dragomanii **Dimitrie** și **Panaite Măruți**, fiind cumpărați de Ruși, n'ar fi tăinuit vestea că împăratul Franței pornise război contra Rusiei. **Dim. Măruți** a și fost ucis din ordinul Sultanului, ca un mare trădător.

În felul acesta Principatele Române au fost jefuite de acești vecini lacomi și răi, pe care i-am avut.

În timpul ocupațiilor străine locuitorii Principatelor erau chinuți cu munci din cele mai grele, li se luau vittele și recoltele fără plată, târgurile și orașele erau arse, iar un general rus **Kutusov** spunea că va lăsa Românilor numai „ochii cu care să plângă”.

Bucovina și Basarabia au dus-o destul de greu sub stăpânirea străină. Românii și-au păstrat însă sufletul lor național până la desrobirea din 1918.

XXV.

ROMÂNII DIN TRANSILVANIA SUB STĂPÂNIREA AUSTRIACĂ.

Situația Românilor ardeleni continua să fie destul de grea. Scoși din rândul națiunilor privilegiate, de către stăpânirea maghiară, ei erau exploatați de asupritorii lor.

Spre sfârșitul secolului XVII izbucnește un război înverșunat între Turci și Austriaci, în urma căruia, prin pacea încheiată la **Carlovăț** (1699), atât Ungaria cât și Transilvania trec sub stăpânirea austriacă. Ungurii nu erau bucuroși de această schimbare, ei voiau mai degrabă să-și aibă regele lor și să se poată bucura de libertatea religioasă.

Românii au suferit destul în timpul războiului, dela

armatele de ocupație, cari i-au jefuit ; sub noua stăpânire austriacă administrația era foarte aspră iar birurile de tot apăsătoare. Împăratul n'a schimbat nimic din legile ungurești și țăranul român rămase și mai departe stăpânit de nobilii unguri, sași și secui, cari continuau să fie „domni de pământ” privilegiați.

1. Unirea cu biserica Romei. Austriacii au căutat să înduplece toate popoarele supuse lor să treacă la biserica romano-catolică, și să învețe limba germană. Împăratul Leopold I, prin diferiți misionari de-ai săi, îndeamnă pe Românii din Transilvania să treacă la catolicism, făgăduindu-le în schimb drepturi egale cu ale celorlalte națiuni. Atunci mulți dintre Românii ardeleni, cari n'au vrut să-și schimbe credința și limba, au găsit adăpost în Principatele Române, unde se puteau bucura măcar de libertatea religioasă deplină.

În Ardeal, vlădica **Atanase Anghel** împreună cu 38 de protopopi și cu un număr de preoți, a primit unirea în credință cu biserica Romei (1698). Totuși Românii și-au păstrat slujba românească în biserică după cultul ortodox, recunoscând pe papă ca șef al bisericei.

Această unire a adus mare sbucium în sufletul poporului, care ținea la credința lui dreaptă ortodoxă. S'a început, însă de atunci, o învrăjbită păgubitoare între frații de acelaș sânge. Const. Brâncoveanu, blândul și evlaviosul domn al Țării Românești, care avea legături temeinice cu poporul ardelean, scrie în 1701 către cei rămași statornici credinței strămoșești că „cel ce-și lasă legea sa și pofteste alta, ia plata dela dreptul judecător Dumnezeu”.

Poporul român nu s'a lăsat amăgit de făgăduelile ce i se făceau, ci a rămas în credința ortodoxă. Totuși o desbinare s'a produs în rândurile Românilor ardeleni, cari s'au împărțit în uniți și neuniți ceiace n'a fost totdeauna spre folosul neamului nostru.

Propaganda catolică a continuat tot mai stăruitor printre Românii ardeleni, aceștia însă s'au împotrivit.

Episcopul **Inocențiu Micu-Klein**, bănuțit că nu dădea tot sprijinul său pentru răspândirea catolicismului a fost chemat la Viena ca să fie muștrat. El a fost silit să plece din Ardeal. În cele din urmă, Iosif II a publicat în 1781 edictul de toleranță, prin care acordă libertate tuturor religiilor din împărăția sa.

Românii uniți au folosit că li s'au înființat școli și o episcopie proprie, orașul Blaj devine centrul lor cultural și religios, iar unii dintre tinerii, care studiau aici, erau trimiși ca să urmeze mai departe la școlile înalte din Viena și Roma. Se ridică astfel din rândurile Românilor ardeleni, oameni învățați cum au fost **Samuil Micul**, **Gheorghe Șincai**, **Petru Maior** și alții, care se ocupă cu origina noastră română, și arată care sunt drepturile poporului român în Dacia.

2. Revoluția lui Horia. (1784). Românii ardeleni continuau să ducă o viață grea de iobagi. Ei nu se puteau muta de pe o moșie pe altă și erau supuși la munci grele în folosul nobililor. Maria Theresia a încercat să ușureze situația țăranilor iobagi, dar măsurile luate de dânsa n'au fost respectate de nobili. Atâta numai că în timpul ei s'au deschis câteva școli românești și s'au înființat două regimente grănicerești din Români cu reședința la **Năsăud** și **Ozlat**. Românii grăniceri se bucurau de libertate și-și puteau administra averea după interesele lor.

Prin luptele religioase la care a luat parte poporul român a prins curaj. Tocmai acumă împăratul Iosif II se interesa de soarta popoarelor aflate sub stăpânirea lui. El a călătorit de două ori în Transilvania, și în 1783 a introdus și aici reformele pe cari le făcuse în celelalte provincii ale împărăției, ușurând iobăgia, „această degradare și sclăvie a omenirii”.

Din acel moment Românii n'au mai vrut să poarte jugul robiei de veacuri și s'au răscolat împotriva nemișilor unguri. În fruntea răscolăților pornește **Vasile**

Nicola Ursu, de fel din Albac, cunoscut sub numele de Horia. El a mers de mai multe ori la Viena ca să aducă la cunoștință împăratului suferințele mari ale neamului său. La Viena, Horia a cunoscut o societate secretă ai cărei membri erau legați între ei ca „frați de cruce”, spre a se ajuta unii pe alții la nevoie.

IR. URSZ ALIAS HORIA VUMPTILAS
USTICANI VALACHOROMINTBAN
II VANIA A 1784 EZCIYIAU

148. Horia, luptătorul din 1784 pentru drepturile și libertățile Românilor din Ardeal. (După un portret aflat la Viena). (1784).

Țăranii înarmați cu coase, furci, topoare au atacat pe nobili și au ucis pe câțiva dintre ei. Nimeni nu le mai putea sta împotriva, întreg Zarandul a ajuns în stăpânirea Românilor răsculați, cari au reușit să ocupe localitățile Roșia, Câmpeni și Abrud. Numai la Deva țăranii au suferit o înfrângere, mulți dintre ei fiind măcelăriți de unguri.

Nobilii unguri, îngroziți de furia Românilor, au cerut ajutor lui Iosif II. Acesta temându-se ca nu cumva mișcarea Românilor să se întindă și în alte provincii, trimite

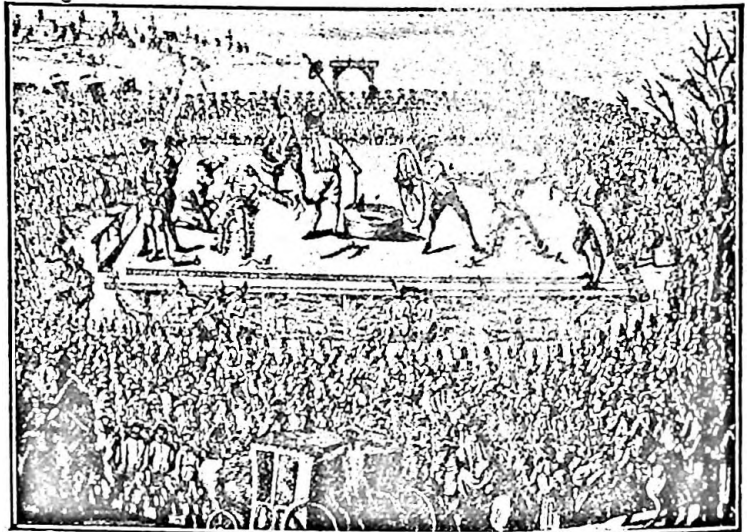
o armată împotriva răsculaților, publicând totodată am-

149. Prinderea lui Horia de către Unguri cu ajutorul trupelor imperiale.

nistie, adică ertare, pentru toți care se vor supune de bună voie. Mulți au depus armele, dar căpeteniile lor

Horia, Cloșca și Crișan împreună cu o ceată de viteji, au luptat în munți cu trupele imperiale (Noembrie 1784). Ei au fost însă biruiți și cei trei eroi luptători, pe capul cărora Ungurii puseseră premii mari, au fost prinși și aruncați în închisoarea dela Alba-Iulia. Crișan s'a sinucis în închisoare, spânzurându-se cu ațele opincilor lui, iar Horia și Cloșca au fost uciși pe roată în fața unei mari mulțimi de țărani români, aduși din 419 sate ale

150. Uciderea pe roată a lui Horia și Cloșca în fața unei mari mulțimi de țărani români.

Ardealului, anume ca să vadă înfiorătoarea moarte a celor doi martiri ai neamului nostru. Jertfa lor a dat însă și mai mult curaj de luptă poporului român.

3. Urmările revoluției lui Horia. Școala ardeleană. Împăratul Iosif II a stăruit în ușurarea situației iobagilor, nobilii unguri căutau să se opună acestei reforme. El a înmulțit numărul școlilor prin satele românești și la Sibiu, Blaj, Timișoara și Oradea-Mare s'au deschis cursuri pentru pregătirea învățătorilor români.

După moartea lui Iosif II, episcopii români au prezentat împăratului Leopold II un memoriu, cunoscut sub numele de *Supplex libellus Valachorum*, prin care cereau drepturi politice egale cu ale celorlalte națiuni. Împăratul a trimis acest memoriu dietei dela Cluj, dar Ungurii au găsit cu cale să facă aspre muștrări Românilor pentru cetezanța lor (1792). Susținând interesele și drepturile poporului român, episcopii au arătat asupritorilor că conștiința națională îi stăpânește pe toți, peste orice descriere de credință.

Cărturarii români, cari au făcut studii și în școlile înalte din Viena și Roma, s'au ocupat și cu cercetări cu privire la limba și istoria poporului român. Unii dintre ei au tipărit cărți de filologie și istorie, în care arată din ce neam ne tragem și că limba română nu este decât fiica limbii latine, iar poporul român a locuit neîntrerupt în Dacia, în timpul năvălirii barbarilor.

Acești cărturari, care deschid epoca renașterii și a reînțregirii naționale a poporului român, au în frunte pe Gheorghe Șincai, autorul „Cronicei Românilor” în trei volume, pe Petru Maior, care a scris „Istoria pentru începutul Românilor în Dacia” și pe Samuil Micul.

Ei au căutat, astfel, să trezească și în popor conștiința națională, prin scrierile și prin activitatea lor.

Munca lor n'a fost zadarnică. La școala lor, cunoscută sub numele de Școala istorică ardeleană, s'au format numeroși tineri învățați, dintre cari unii au trecut în Principate, unde au contribuit, prin școlile pe care le-au deschis, la propășirea culturii și la biruința curentului național.

XXVI.

TREZIREA CONȘTIINȚEI NAȚIONALE A ROMÂNILOR. REVOLUȚIA LUI TUDOR
VLADIMIRESCU.

În epoca Fanarioților viața națională a Principatelor Române decade tot mai mult. Limba greacă se vorbește nu numai la curtea Domnului, ci și în familiile noastre boerești, care se și încuscresc cu Grecii veniți în țară. În școlile superioare dela Iași și București ca și în multe școli inferioare, învățământul se predă în grecește. Mă-năstirile noastre, stăpânite de greci, nu mai sunt focare ale culturii naționale ca altădată. Odată cu sfârșitul domniei Fanarioților începe, însă, epoca renașterii naționale în istoria neamului nostru, când se înfăptuiește unitatea națională și înflorirea culturală, care ne-a îndrumat spre o viață nouă.

Este cunoscut, însă, că Domnii fanarioți, ca foști mari dragomani și deci tâlmaci de limbi străine la Poartă, cunoșteau și limba franceză, care era limba diplomatică a timpului. Unii dintre ei aveau secretari francezi și citeau scrieri franceze. Fanarioții foloseau deci și limba franceză la curtea lor domnească, astfel că această limbă începe să fie cunoscută și vorbită și de boeri. Aceștia au avut prilejul să învețe limba franceză și dela ofițerii armatelor străine ruso-austriace, cari, în vremea Fanarioților, au ocupat în repetate rânduri Principatele Române. În țările noastre încep să se răspândească ziare și cărți franceze, și sub influența ideilor revoluției franceze se deșteaptă la noi, ca în toate celelalte țări europene, dorința unei vieți naționale și libere.

La această trezire a conștiinței naționale românești au ajutat mult și scriitorii ardeleni, cari au îndemnat pe Români să scuture jugul apăsător al cârmuirilor străine, și să lupte cu toate puterile lor pentru dobândirea neatrănării neamului și țării lor.

1. **Școlile românești.** Ideile mari s'au răspândit în totdeauna prin scrieri și prin școli. În epoca Fanarioților Românii nu și-au avut decât școli grecești, încurajate și sprijinite de Domnii Greci sau grecizați. Numai în Ardeal, la Blaj, Sibiu, Timișoara erau școli românești pentru pregătirea viitorilor preoți și învățători. În principate însă, abia spre sfârșitul epocii Fanarioților încep să se deschidă și școli românești mai înalte.

151. Mitropolitul Veniamin Costachi.

Astfel în Moldova, s'a înființat Seminarul dela Mănăstirea Socola (1803) de către Mitropolitul Veniamin Costachi. Aici au fost chemați profesori din Ardeal, cari să instruiască pe viitorii preoți și între altele să le predea istoria, limba latină și gramatica română. Tot la Iași Gheorghe Asachi, cu învoirea domnitorului de atunci Scarlat Calimach, a deschis o școală de inginerie (1813), care a adus foloase însemnate Moldovenilor.

2. **Gheorghe Lazăr.** În Muntenia apostolul culturii naționale a fost dascălul ardelean Gheorghe Lazăr, de fel din satul Avrig. El a învățat la Sibiu, la Cluj și la Viena și ajunsese profesor la seminarul ortodox din Sibiu. Nemulțămît de stăpânirea ungurească și neputându-și înăbuși dorul de libertate, s'a stabilit la București, unde a deschis cea dintâi școală românească, cu studii mai înalte de filosofie și matematici, ca să pregătească ingineri (1818). Această școală, care a funcționat în niște case din curtea Mănăstirii Sf. Sava, a devenit focarul

culturii naționale pregătind pe luptătorii pentru redeş-
teptarea poporului român.

Gheorghe Lazăr a predat patru ani la școala dela Sf. Sava nu numai lecții de calcule matematice, ci și de iubire de patrie, pentru tineretul care alerga cu mare însuflețire să-l asculte. Poporul român trebuie să se închine cu evlavie memoriei acestui mare dascăl. Urmașii lui au

152. Gheorghe Lazăr (1779—1823) de loc din Avrig din Transilvania
A fost mai întâi profesor la Sibiu și apoi la București.

însemnat o rază luminoasă în cultura neamului românesc.

3. Eteria. Revoluția lui Tudor Vladimirescu
(1821). Încă dela începutul veacului al XIX-lea, popoarele supuse imperiului otoman se agitau, ca să-și poată recăpăta libertatea și independența lor.

Cu prilejul congresului dela Viena (1815), mulți Greci refugiați în țările străine, unde unii dintre ei reușiseră să se îmbogățească, s'au adunat în capitala Austriei și au înființat o societate numită Eteria, cu scopul ca să lupte pentru independența țării lor.

153. Tudor Vladimirescu, răsvrățitorul Oltenilor împotriva stăpânirii fanariote.

Eteriștii au însărcinat pe Alexandru Ipsilanti, care fusese ofițer în armata rusă, să organizeze chiar în Rusia o armată de voluntari, cu care să lupte împotriva Turcilor.

Grecii, împreună cu Al. Ipsilanti, își puneau mare nădejde în Principatele Române, cari erau conduse de dom-

ni fanarioți. Dar în țările noastre boerii români încercaseră în repetate rânduri să intervină pe lângă Turci, ca să scape de Fanarioți. Cum ei înșiși nu aveau prea mare încredere în puterile lor și nici nu erau pătrunși de conștiința națională, de aceea își îndreptau speranțele lor când spre Rusia, când spre Austria. Țăranii din ambele Principate, cari erau asupriți atât de boeri, cât și de Greci, s'au răsculat în 1821, tocmai când Ezeriștii ridi-

caseră și ei steagul răscoalei împotriva Sultanului.

În Moldova câțiva boeri s'au pus ei singuri în fruntea sâtenilor răscolându-i împotriva Grecilor. Domnitorul Mihail Șuțu a fugit în Rusia, și în urma lui cârmuirea țării o luă o Căimăcănie de boeri boeri în frunte cu Mitropolitul Veniamin Costachi.

154. Al. Ipsilanti, conducătorul Grecilor „eferiști” răsculați în 1821.

În Țara Românească, în fruntea mișcării s'a ridicat un fiu de țăran din satul Vlădimiri (Jud. Gorj), numit Tudor Vladimirescu, care luase parte la războiul ruso-turc din 1806—1812, fiind înrolat în armata rusească. Tudor Vladimirescu era un om foarte hotărât și curajos, gata să-și dea viața pentru neamul său, căci el însuși spunea „din ceasul în care m'am născut m'am îmbrăcat cu cămașa morții.

Al. Ipsilanti l'a îndemnat pe Tudor să strângă oaste ca să lupte împotriva Turcilor, dar îndrăznețul oltean porni răscoala în 1821 atât împotriva Fanarioților, cât

și împotriva boerilor greci sau români, cari jefuiau țara. Cu el s'au unit și „unii boeri patrioți întru asemenea bune cugetări cu ale norodului asemănat”. Alții, cari se știau că asupriseră poporul, au fugit din țară, ca să se pună la adăpost.

Țăranii au alergat în număr mare sub comanda „Domnului Tudor”. El a adunat în părțile Olteniei o oaste de vreo 10.000 de panduri, ostași români de peste Olt și în Marea 1821 a pornit spre București. Aici a dat o proclamație prin care arată că el luptă împotriva robiei și ca să se sfârșit jafurile și nedreptățile ; prin aceasta mișcarea lui Tudor avea un caracter social. Atunci mulți dintre boerii, cari se știau vinovați ca asupritori ai poporului, s'au închinat lui Tudor ca unui adevărat domnitor, alții însă au fugit din calea lui.

Tudor Vladimirescu și-a așezat tabăra lui la Cotroceni, lângă București.

În vremea asta Al. Ipsilanti, care ajunsese și el lângă București și și așezase tabăra la Colentina, căută să-l atragă în mișcarea eteristă, dar Tudor îi răspunse profetic : „în Grecia este locul Grecilor iar în Țara Românească al Românilor”. Astfel că răscoala țărănească a lui Tudor Vladimirescu, sprijinită fiind și de unii boeri români, deveni o mișcare politică și națională, prin care se urmărea înlăturarea din țară a Fanarioților. Turcii au intervenit pentru potolirea răscoalei, dar Tudor i-a informat că nu s'a ridicat împotriva lor, ci ca să scape țara de Fanarioți.

Încăput pe mâna Grecilor și trădat de căpitanul Iordachi, un fost tovarăș al său de luptă, Tudor a fost ucis mișelește lângă Târgoviște (27 Mai 1821) iar trupul lui fu aruncat într'o fântână.

Cei mai mulți dintre pandurii lui Tudor s'au reîntors pe la casele lor. Armata lui Al. Ipsilanti a fost zdrobită de Turci la Drăgășani, iar el abia scăpă cu fuga în Transilvania.

Eteriștii, care au mai putut scăpa, au fost nimiciți de Turci la **Sculeni** pe Prut și la **Mănăstirea Secul**.

Inercarea Grecilor de a găsi sprijin în Principate, în lupta lor națională, n'a avut succes.

Jertfa lui Tudor Vladimirescu n'a fost zadarnică. Cea dintâi mișcare națională a Românilor a avut urmări bune. Turcii au căutat să potolească răscoala și au ocupat pentru puțin timp, Principatele Române făcând jafuri neomenoase. Sultanul a cerut ca Români să-și arăte dorințele lor, prin delegați trimiși la Constantinopol. Atunci a luat sfârșit și domnia Fanarioților.

XXVII.

EPOCA REGULAMENTELOR ORGANICE. PROTECTORATUL RUSESC.

În urma revoluției lui Tudor Vladimirescu, Turcii au pus capăt domniei Fanarioților în Principatele Române. Ei au numit domni dintre boeri de țară : în Muntenia pe **Grigore Ghica** iar în Moldova pe **Ioan Sandu Sturza** (1822). Aceștia au căutat să îndrepte starea nenorocită în care se găseau Țările Române după Fanarioți.

1. Protectoratul rusesc. Tocmai acum Rusia căuta să se amestece tot mai mult în trebile lăuntrice ale Principatelor. Această putere căpătase, încă prin pacea de la Cuciuc-Cainargi (1774), dreptul de a fi **protectoare** a creștinilor ortodoxi din Turcia. Rusia s'a folosit, însă, de acest drept mai mult pentru interesele ei și nu pentru a ocroti pe creștini. Uneori a dobândit totuși câte ceva ce era în folosul Principatelor. Dar asta n'o făcea de cât spre a-și atrage simpatia poporului român, ca apoi să-l poată supune mai ușor.

Cum în 1822 Turcii au numit Domni români în cele două Principate, fără să mai consulte pe Ruși, aceștia

au căutat să încheie cu Sultanul o **convenție la Akerman** (Cetatea Albă) referitoare la Țările Române (1826). Prin această convenție se hotăra ca domniile să fie alese de o adunare obștească pe timp de 7 ani și să fie întărite de Sultan, dar să aibă și aprobarea țarului. Tot atunci s'a hotărât să se dea Țărilor române câte un regulament de conducere.

Influența Rusiei, ca putere protectoare, se afirmă, astfel, tot mai mult în principate. Această putere își avea acum și consuli în capitalele țărilor noastre, cari căuta să se amestece în treburile lăuntrice ale Principatelor și să favorizeze pe boeri spre a-i atrage de partea țarului. Amestecul Rusiei a ridicat împotriva ei pe mulți dintre tinerii boeri români, care s'au grupat într'un **partid național** în cele două Principate.

Ei au luptat cu tot avântul pentru libertate și unire, spre înlăturarea protectoratului rusec.

2. Războiul Ruso-Turc și pacea dela Adrianopole (1828—1829). Rusia nu părăsise încă gândul de a pătrunde în Balcani și a ocupa orașul Constantinopole. Cum tocmai acum Grecii luptau împotriva Turcilor, ca să-și dobândească neatârarea țării lor, Rușii găsiră prilej să pornească și ei cu război contra Sultanului. Ca totdeauna, trupele rusești ocupă Țările Române și, cu toată împotrivirea Turcilor, trec Dunărea și munții Balcani și ajung la Adrianopole. Atunci prin intervenția Angliei și Austriei, Sultanul încheie pace cu Rușii la **Adrianopole** (1829).

Prin condițiile acestei păci, protectoratul rusec în Principatele Române se întărește și mai mult. Rusia luă în stăpânirea ei gurile Dunării și printr'o convenție specială, încheiată cu Turcii, se luă mai multe hotărâri cu privire la țările noastre. Astfel se asigura libertatea cultului religios și a comerțului, Domniile urmau să fie alese pe viață de o adunare obștească, extraordinară și întărită de cele două puteri : Rusia protectoare și Turcia su-

zerană. Turcii trebuiau să părăsească cetățile dunărene Turnu, Giurgiu și Brăila, ale căror întărituri urmau să fie dărâmate și care treceau în stăpânirea Munteniei. Navigația devenea liberă pe Marea Neagră și pe Dunăre, și de acuma înainte numeroase corăbii de comerț veniră în porturile românești. Asta a dus la înviorarea Principatelor, prin înflorirea comerțului și a agriculturii.

Tot atunci s'a stabilit tributul fix pe care Țările Române trebuiau să-l plătească Porții. Principatele rămăneau, însă, ocupate de Ruși până la achitarea datoriei de război, la care fusese impusă Turcia. Asta însemna întărirea și mai mult a protectoratului rusec. Sultanul se mai obliga să recunoască și să păstreze regulamentele, ce aveau să fie întocmite în Principate, în timpul ocupației rusești.

Este vădit că Rușii tindeau să anexeze Țările Române. Urmarea a fost, însă, cu totul alta; Principatele Române au reușit, curând, să scape și de Ruși și de Turci. Tratatul dela Adrianopole a fost un prim pas spre neatârarea țărilor noastre.

3. Ocupația rusească. (1828—1834). Ocupația rusească în Principate a fost destul de îndelungată, până la 1834, când Turcii au putut achita despăgubirile de război.

În timpul războiului Rușii s'au purtat așa de rău cu locuitorii țărilor noastre, încât mulți își lăsau casă și avut și se ascundeau prin păduri, ca pe vremea barbarilor. Oamenii erau puși, adeseori, să tragă la car ca dobitoacele.

Generalul Kisselev. După încheierea păcii, țarul a numit, ca guvernator al Principatelor pe generalul Pavel Kisselev. Acesta era un om cult și plin de înțelepciune, care socotea că popoarele creștine ajunse sub protectoratul Rusiei, trebuie să se simtă mult mai bine decât sub cârmuirea Sultanului. El urmărea să ne atragă spre Ruși. Generalul Kisselev a numit în Principate două comisii,

una de Moldoveni și alta de Munteni, cari au alcătuit niște regulamente administrative, după un proiect ce fusese trimis dela Petrograd.

4. Regulamente organice. Aceste regulamente organice, cari au fost prima constituție a Principatelor, au fost puse în aplicare în Iunie 1831 în Muntenia și în Ianuarie 1832 în Moldova.

Era pentru prima oară când în Țările Române se punea în aplicare o legiuire fundamentală de cârmuire.

155. Generalul Pavel Kiselev.

Reformele de ordin politic introduse prin aceste regulamente erau, în mare parte, în paguba țărilor. Rușii, stăruiind să atragă pe boeri de partea lor, au căutat să ocrotească mai mult interesele boerești. Astfel, deși Domnul era ales pe viață de o adunare obștească extraordinară și întărit de Rusia și de Turcia, totuși autoritatea lui era mărginită de adunarea obștească ordinară alcătuită din aleșii boerilor și clerul înalt. Această adunare era convocată de domn pentru lucrări și tot domnul putea să-i amâne ședințele sau s'o dizolve. Pe de altă parte

boerii căpătaseră libertatea să se plângă Rușilor ori Turcilor împotriva Domnului, ceace slăbia mult autoritatea acestuia. Asta înlesnea și amestecul Rusiei în treburile noastre lăuntrice prin tot soiul de intrigi care se făceau între Domn și între boerii țării. De aceia s'a și spus că „suzeranitatea Turciei apărea ca o binefacere față de silnicul protectorat rusesc”.

Reformele sociale cuprinse în regulamentele organice erau foarte nedrepte. Boerii își păstrau privilegiile și rămăneau și mai departe scutiți de impozite. Kisselev însuși era nemulțămît că boerii nu voiau să se arăte mai buni cu țărani.

Pentru țărani, deși generalul Kisselev voia să-i ajute, nu s'a luat nici o măsură de îmbunătățire a situației lor. Atâta doar că ei căpătără libertatea deplină să se mute de pe o moșie pe alta. Fiind însă lipsiți de pământ erau siliți să muncească în folosul boerilor, pe moșiile acestora. Li s'a redus cătimea de pământ ce li se dădea de proprietar pentru muncă și pentru fânețe și în schimb li s'a reglementat în așa fel claca sau boerescul în cât în loc de 12 sau 24 de zile pe an, ca până atunci, trebuiau să muncească până la 60 de zile pe an pe moșia boerului. Lucrul era greu și mult, în cât ceace era stabilit să muncească într'o zi, țăranul nu putea termina nici în patru zile.

Atâta doar că prin Regulamentele organice țărani căpătără libertatea deplină să se mute de pe o moșie pe alta, cu obligația ca să lase boerului gospodăria ceși puteau înjgheba și să-i plătească dările pe cinci ani înainte.

Din punct de vedere administrativ, țara era împărțită în **districte**, conduse de un sfat boeresc în frunte cu un **ispravnic**. De altfel, slujbașii statului se luau numai dintre boeri, ei erau stabili, primeau salariu și aveau dreptul la pensie. Dările se plăteau către stat ; dreptatea era dată de judecători, anume aleși pentru aceasta. S'a înființat și

o curte apelativă. S'a organizat poliția și cârmuirea orașelor, s'au făcut șosele și poduri ; s'a hotărât înființarea cutiilor sătești, cari erau un fel de case de economie pentru sate, și a magaziiilor de rezervă, în cari se strângeau cereale în anii mănosi, pentru vremuri de secetă și lipsă. S'au luat măsuri cari priveau sănătatea publică, s'au deschis spitale și farmacii, iar școlile au fost date în seama unor epitropi, cari să se îngrijească de buna lor funcționare.

156. — Adunarea Obștească din Muntenia întrunită în 1837 (Desen de Raffet).

Generalul Kisselev a înființat o trupă de dorobanți, care să-l ajute la cârmuirea Principatelor, un corp de grăniceri și un început de miliție. Țările au început să prospere, iar munca era mai mult prețuită și răsplătită. Totuși, prin atâtea dispoziții nedrepte față de poporul de jos și față de amestecul tot mai mare al Rusiei în treburile lăuntrice ale Principatelor, tinerimea cultă a luptat pe toate căile pentru înlăturarea acestor Regulamente. Țările noastre s'au condus totuși, după dănsese până la 1858.

5. **Domnii regulamentari.** După retragerea armatelor rusești, urma să se aleagă în Principate domni pe viață, așa cum prevedeau Regulamentele Organice. Dar Rușii și Turcii s'au învoit ca, numai de astă dată, domnii să fie numiți. Și atunci **Alexandru D. Ghica** a fost numit în Muntenia, iar **Mihail Sturza** în Moldova. Rusia supraveghea de aproape activitatea acestor domni, prin consulii pe care-i avea la Iași și la București.

157. Alexandru Ghica (1834—1842), domn al Țării Românești.
A sprijinit luptele naționale pentru unire.

După șapte ani (1842), adunările obștești trebuiau să se întrunească și să aleagă domni pe viață. În acest timp, în Principate se întărise curentul pentru Unire, și Muntenia era gata să aleagă ca domn pe Mihail Sturza, acesta însă nu voi să primească, pentru că știa că Rusia se împotrivese la așa ceva. Atunci adunarea obștească, sub influența țarului, alese pe **Gheorghe Bibescu**, un

boer învățat și cu foarte bune sentimente față de țară și popor. În Moldova a rămas tot Mihail Sturza.

Acești domni au fost numiți **regulamentari**, căci cărmuiră după dispozițiile Regulamentelor Organice.

6. **Alexandru Ghica și Gheorghe Bibescu** au sprîjinit dezvoltarea agriculturii și comerțului, orașele au înflorit, iar țara a fost organizată așa cum prevedea Regulamentului organic. S'au deschis școli la sate și la orașe, s'au construit șosele și poduri, s'au dezvoltat porturile dunărene, scăpate de sub Turci, iar la București a fost reorganizat **Colegiul Național dela Sfântul Sava**. Gh. Bibescu construi căzărni și înfrumuseță Capitala țării cu grădina Cișmegiu.

7. **Mihail Sturza** a adus și el unele îmbunătățiri în Moldova, construind șosele, deschizând școli, iluminând orașul Iași, care era capitala țării; și plantând grădina **Copou**; tot el a ridicat la rangul de Academie școala înaltă din Iași, care a fost numită **Academia Mihăileană**. Aici **Mihail Kogălniceanu** a deschis un curs de istorie **națională**, care a fost oprit, însă, după cererea consulului rus.

Intr'adevăr, consulii ruși se amestecau la conducerea Țărilor Române, și căutau să împedice începuturile vieții noastre naționale. Dar cu toată supravegherea Rusiei, curentul **unionist național** pătrundea tot mai mult în sufletele Românilor și în curând avea să i se vadă roadele.

În această vreme s'a desființat și **vama dela Focșani**, ceea ce a fost un însemnat pas spre unire (1846).

XXVIII.

RENAȘTEREA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR. SCRITORII.

Marea revoluție franceză chemase popoarele la o viață nouă. Națiunile nu mai putea trăi supuse, ele se ridică cu înverșunare pentru libertatea, independența și

unitatea lor. Din rândurile Românilor s'au ivit oameni, cari au lucrat atât cu cuvântul, cât și prin scris, ca să deștepte poporul român și să-l îndrumeze la luptă împotriva asupritoarei stăpâniri străine.

Școala a fost, în trecutul nostru, care a dat avânt culturii și vieții naționale.

Această epocă a renașterii și reîntregirii naționale a poporului român se deschide cu școala istorică ardelenă, și se continuă apoi prin școlile din Principate înființate de Gh. Lazăr, Gh. Asachi și Veniamin Costachi.

Această luptă a fost dusă atât pe cale culturală, prin scrieri și diverse publicațiuni, cât și pe cale politică prin mișcarea din 1848.

1. Școala românească în Principate. La școala lui Gh. Lazăr dela Sf. Sava, din București reorganizată, au venit și alți dascăli ardeleni și bănățeni, cum au fost : **Aron Florian, Damaschin Bojinca, Eftimie Murgu, Ion Trifu-Maiorescu.** Aceștia au format tineri cărturari, cari au devenit luptători aprigi pentru redeșteptarea poporului nostru. Pe de altă parte boerii care în 1821 se refugiaseră în Ardeal, s'au resimțit de starea culturală din această provincie și prin ei curentul național capătă un nou avânt.

Ion Eliade Rădulescu (1802—1872), a fost unul dintre cei mai de seamă elevi ai lui Gh. Lazăr. El a avut sarcina să ducă mai departe școala dela Sf. Sava, deși cu foarte mari greutăți. Eliade Rădulescu prin priceperea și prin istețimea lui, a avut un rol hotărâtor în lupta națională a poporului român. El a făcut să apară cel dintâi ziar intitulat „**Curierul românesc**” (1829), care ajunge să fie destul de răspândit, alături de revista literară „**Curierul de ambele sexe**”. Eliade a cumpărat o tipografie și atunci a devenit nu numai scriitor și traducător de piese și poezii străine, ci și editor de cărți românești.

Literatura începe să ia o dezvoltare tot mai mare, și publicul însuși se interesează mai de aproape de mișcarea literară.

În Moldova, activitatea lui Gh. Asachi și a Mitropolitului Veniamin Costachi a dat roade însemnate.

Gh. Asachi, care făcuse studii la Viena și în Italia, a fost un îndrumător temeinic al culturii noastre. A scris fabule, nuvele istorice, a tradus piese de teatru și a căutat să dea un puternic avânt literaturii prin foaia lui

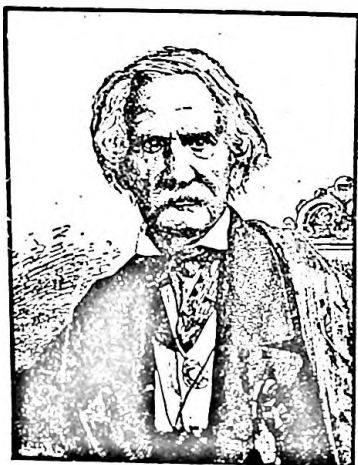

158. Ion Eliade Rădulescu (1802-1872) a fost elevul lui Gh. Lazăr, activ și priceput însuflețitor al ideii naționale.

„Albina Românească” și suplimentul ei literar „Alăuta Românească”.

Școala de inginerie a lui Gh. Asachi a făcut progrese însemnate, și cu timpul la Iași se organizează și o școală superioară, care a fost numită „Academia Mihăileană” (1835) după numele Domnitorului Mihail Sturza, care a sprijinit-o. La această școală s’au predat cursuri uni-

versitare de către profesori aleși, printre care au fost **Ion Ghica** pentru economie politică, și **Mihail Kogălniceanu** pentru istorie națională. Dar cursul lui M. Kogălniceanu a fost suprimat de consulul rus, întrucât era considerat ca primejdios intereselor rusești. Totuși la Academia Mihăileană, ca și la Colegiul Sf. Sava din București, s'au format tineri, cari, însuflețiți de idealul național, au luptat pentru dezvoltarea culturii și pentru libertatea și unirea poporului român. S'au deschis apoi

159. Gheorghe Asachi (1788-1869) a fost un om învățat cu titlul de doctor în filosofie și cu diplomă de inginer.

școli primare și în alte orașe ale țării și pensionate franceze în care își făceau studiile mulți fii ai boerilor noștri.

2. Școlile din Ardeal.

Peste munți, Românii aveau școli mai vechi, dar Ungurii continuau să-i asuprească și să se pună în calea dezvoltării vieții lor naționale. Totuși, prin sacrificiile și banii lor, Românii au reușit să-și mai deschidă școli de preoție la Sibiu, Arad și Vârșeț, o școală normală la Arad și un liceu la Beiuș, afară de școlile cari erau la Blaj. Sibiul devine centrul cultural și religios al Românilor ortodocși.

Ioan Piuriu-Molnar a încercat să publice un ziar românesc pentru popor, dar n'a căpătat învoire de la Unguri. Abia mai târziu profesorul **Gheorghe Bariț** publică la Brașov două ziare românești : „Foaia pentru minte, inimă și literatură” (1838) și „Gazeta Transilvaniei”, care apare și astăzi. Aceste foi au întărit conștiința românească în Ardeal, publicând știri din toate ținuturile locuite de Români.

În Bucovina, mișcarea culturală a Românilor are în fruntea ei pe episcopii **Isaia Bălușescu** și **Eugeniu Hacman**, care au stăruit să se deschidă școli românești, și au îndemnat să se alcătuiască și să se tipărească diferite cărți de învățătură și călindare. Din acest ținut românesc se ridică însă familia boerilor **Hurmuzachi**, care au sprijinit cultura națională.

În Basarabia stăpânirea rusească era tot vitregă pentru cultura românească. Rușii au căutat să ridice la Prut o barieră de netrecut, pentru ca Moldovenii, aflați sub stăpânirea lor, să nu se lumineze și să nu simtă dorul de unire și de viață liberă, odată cu ceilalți Români. Scriitorii și cărturarii, cari s'au ridicat din mijlocul lor, au fost nevoiți să treacă Prutul ca să poată trăi și scrie în libertate, cum au făcut istoricul **Bogdan Petriceicu Hașdeu**, fabulistul **Alecu Donici**, poetul **Al. Rusu**, etc.

3. Poeți și scriitori. Odată cu înflorirea școlii românești, și literatura națională ia un avânt puternic.

În Moldova **Mihail Kogălniceanu** continuă activitatea lui istorică și literară, publică reviste **Arhiva Românească** și **Dacia Literară**, cari n'au avut lungă durată, dar au fost de mare folos culturii neamului românesc. Tot el tipărește „**Letopisețele Țării Moldovei**” în trei volume, în cari adună toate cronicile vechi ale țării. Alături de **Mihail Kogălniceanu** se ridică **Costache Negruzzi** care scrie nuvele istorice și piese de teatru. **Al. Donici**, autor

160. Gheorghe Bariț (1812-1893).

de fabule cu subiect pe cari le ia, uneori, din literatura rusească. **Vasile Alexandri** este cel mai mare poet național, cu o bogată activitate literară și națională. A scris poezii, nuvele și numeroase piese de teatru.

În **Muntenia** se ivește acum un mare prozator și vrednic cercetător al trecutului nostru, **N. Bălcescu**

161. **N. Bălcescu** (1819—1852), care în scrierile lui s'a inspirat din trecutul poporului român (*l'ortret de Tătărașcu* făcut la 1851 la Paris).

care a scris între altele o istorie a lui **Mihai Viteazul**. El publică împreună cu ardeleanul **August Treboniu Laurian** revista „**Magazinul istoric pentru Dacia**”. În literatură se deosebesc poeții **I. Văcărescu**, **V. Cârlova** și mai ales **Gr. Alexandrescu**, care a avut o rodnică activitate literară și a fost cel mai însemnat fabulist român. **Dim. Bolintineanu** scrie balade istorice, cari nu au încă prea multă valoare literară.

În **Transilvania**; la **Blaj**, **Timoteiu Cipariu** începe să

tipărească **Organul Luminării**, iar la Sibiu apare **Telegraful român**, cu colaborarea poetului **Andrei Mureșanu**, autorul imnului nostru de reдеșteptare națională **Deșteaptă-te Române!**

Astfel opera școlară este completă cu această bogată activitate literară și ziaristică.

Teatrul ia deasemenea un avânt lăudabil, prin sprințul lui **Gh. Asachi** în Moldova și a societății **Filarmonica**, înființată de **Eliade Rădulescu**, în Muntenia.

162. Vasile Alecsandri.

La Iași se pun bazele **Societății Medicilor și Naturaliștilor** (1833), care a înlesnit propășirea studiilor științifice.

4. Ideia unirii. Operele scriitorilor noștri se răspândesc printre toți Români și atunci se întărește tot mai mult ideia că poporul român are aceeași origină și că menirea lui este să se închege din nou într'o singură țară.

Tinerii întorși dela studii din străinătate, cu idei liberale și naționale, se fac apostolii dorințelor de **libertate și unire** ale poporului român. Simțimântul național se în-

tărește tot mai mult, ideia unirii devine crezul de fiecare zi al oricărui Român, și astfel se ivesc vremuri nouă în viața neamului nostru.

XXIX.

1848 IN MOLDOVA ȘI MUNTENIA.

În Principatele Române, curentul național se dezvoltă sub influența scriitorilor noștri din acea vreme și a mișcărilor din apusul Europei. Popoarele nu mai puteau trăi sub stăpânirea tiranică a suveranilor, iar cele cari erau supuse unor puteri străine, cum eram noi, voiau să-și recapete libertatea. Alături de celelalte state, cari luptă pentru unitatea lor națională, și noi voiam să ne înche-găm într'un singur **stat național**.

Tinerimea cultă dela noi se organizează într'un partid **național** sau **unionist** și luptă, cu deosebit curaj, pentru libertate și unire. Muntenii au încercat, chiar, în 1842, să aleagă la tron pe Mihail Sturza, domnul Moldovei, dar Rușii s'au împotrivit. Protectoratul rusesc devenise mai apăsător decât suzeranitatea Turcilor. Consulii ruși spionau și împiedicau orice manifestare a conștiinței naționale. Tinerii români, cari plecau în străinătate ca să ceară sprijinul puterilor europene pentru unirea Principatelor, erau urmăriți și cu greu se mai puteau întoarce în țară.

Boerii reacționari erau de partea Rușilor, și tendințele reformatoare în ambele Principate erau împedicate prin silnicia stăpânirii străine. Ba consulii ruși au cerut să înlocuiască și în școli limba română cu limbile franceză și rusă. Cu toate aceste piedici, începe **epoca de renaștere** a poporului român. În Principate se formează un curent din ce în ce mai puternic împotriva protectoratului, rusesc și a Regulamentului Organic.

Mișcarea revoluționară din Franța, în 1848, a dat scânteia care a aprins focul răscoalei și la noi. Tinerii români aflați la studii în străinătate, s'au întors în țară și au fost în primele rânduri ale luptătorilor pentru libertate și unire.

1. Revoluția din Moldova. La veștile ce veneau din apus, fruntașii partidului național din Moldova se întrunesc la Iași și alcătuiesc un memoriu, pe care-l prezintă domnitorului Mihail Sturza (27 Martie 1848). Ei cereau reforme constituționale și administrative, organizarea justiției, învățământului și clerului, secularizarea averilor mănăstirești și împrumutarea clăcașilor. Mihail Sturza, devotat Rusiei, dădu ordin să fie arestați toți fruntașii mișcării. Unii au fost trimiși, ca pedeapsă, pe la mănăstiri, alții au fost gonțiți peste hotare. Intre fugari au fost poetul Vasile Alexandri, M. Kogălniceanu, Alex. C. Cuza și alții, cari erau capii mișcării.

2. Revoluția din Țara Românească. În Muntenia, partidul național a pregătit mișcarea mult mai serios decât în Moldova. Un grup de tineri în frunte cu Ion Ghica, Ion Câmpineanu, N. Bălcescu și Chr. Tell, a înființat o societate numită Dreptate-Frăție, cu caracter revoluționar (1843). În această societate au intrat apoi și alți tineri, care studiaseră în Franța. Intre aceștia au fost și frații Ion și Dimitrie Brătianu.

În ziua de 9 Iunie 1848, numeroși revoluționari s'au adunat în satul Islaz din Oltenia, în frunte cu Eliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Chr. Tell. Aici ei au proclamat, în locul regulamentului organic, o nouă constituție întocmită de Eliade Rădulescu, care a fost binecuvântată de Popa Șapcă, și au numit un guvern provizoriu, în frunte cu Magheru și Eliade. Revoluționarii au chemat apoi poporul în jurul unui steag, pe care scria : libertate, frăție și unire, și au pornit, spre București.

Capitala era în plină răscoală și la 11 Iunie constituția dela Islaz a fost proclamată pe Câmpia Libertății dela Filaret „în numele poporului român” Gheorghe Bibescu a fost nevoit să iscălească noua constituție, dar de frica Rușilor a fugit la Brașov (13 Iunie). S'a alcătuit atunci un guvern provizoriu, în frunte cu Mitropolitul Neofit, Eliade Rădulescu, N. Bălcescu, Magheru și alții.

Guvernul provizoriu s'a manifestat împotriva protectoratului rusesc și a Regulamentului Organic care a și fost ars de popor, filă cu filă, în dealul Mitropoliei, din capitala țării (6 Septembrie).

Boerii reacționari, temându-se să nu li se ia moșiile, au reușit să înlăture acest guvern, dar numai pentru

163. Un grup de revoluționari din Muntenia la 1848.

scurtă vreme, căci Ion Brătianu, în fruntea orașenilor capitalei, l'a așezat din nou la conducerea țării. Revoluționarii au căutat să câștige și simpatiile puterilor pentru cauza lor, și de aceea câțiva dintre ei au fost trimiși în capitalele europene ca să lupte pentru interesele Românilor. Astfel Ion Ghica merse la Constantinopole, Alex. Golescu la Paris, Dumitru Brătianu la Pesta, Ion Maiorescu la Frankfurt.

Revoluționarii au reușit să introducă **steagul tricolor**, în jurul căruia s'au strâns toți luptătorii marilor idealuri ale neamului nostru, cari cereau **libertate și unire**.

3. Intervenția Rușilor. Țarul a cerut ca să pună capăt mișcării din Muntenia. Sultanul trimise pe **Soliman Pașa**, care, sosind la București, fu primit cu mari onoruri. El înțelese că lupta Românilor era îndreptată mai mult împotriva protectoratului Rusiei și a Regulamentului Organic, de aceea se arătă binevoitor Românilor. De aceea Rușii nemulțămii de atitudinea lui Soliman pașa, au cerut Sultanului ca să trimită un alt comisar. Turcii au trimis atunci pe **Fuad-Efendi**, care a desființat tot ce lucrase guvernul revoluționar până atunci. Românii erau totuși liniștiți; ei au fost provocați, însă, de Turci și atunci a avut loc o ciocnire sângeroasă la cazarma din **Dealul Spirei**, cu corpul de pompieri români de sub conducerea căpitanului **Zăgănescu** (13 Septembrie 1848).

4. Intrarea Rușilor în Principate. Rușii au găsit motiv ca să intervină și ei cu armata lor. Ei au ocupat amândouă Principate și au restabilit Regulamentul Organic.

Revoluția a fost astfel înăbușită, mulți Români au fost maltratați și ținuți la închisoare. Fruntașii mișcării au fost nevoiți să emigreze, în țările civilizate din apus, unde au continuat lupta pentru cauza neamului românesc.

5. Convenția dela Balta-Liman. Rusia și Turcia au încheiat **convenția dela Balta Liman** (Aprilie 1849) prin care stabileau ca Domnii să nu mai fie aleși, ci numiți pe câte 7 ani, după înțelegerea între aceste două mari puteri. Obșteasca Adunare a fost înlocuită cu un divan alcătuit din clerul înalt și din boeri. Țările Române rămâneau ocupate de trupe rusești și turcești, până la restabilirea liniștei.

Potrivit acestei convenții, au fost numiți apoi **Barbu Știrbei** în Țara Românească și **Grigore Ghica** în Moldo-

va (1849). Ei au cârmuit Țările Române în niște împrejurări foarte grele, tocmai când a avut loc războiul Crimeii. Barbu Știrbei și Grigore Ghica sunt cei din urmă domni, cari au cârmuit deosebit cele două Principate. După ei are loc Unirea Principatelor.

*
* *

1848 IN TRANSILVANIA.

Românii din Ardeal trăiau sub stăpânirea asupritoare a Ungurilor. Ei duceau o viață de robie în propria lor țară ; țăranul era obligat să muncească pe moșia magnatului ungur, care își mai păstra încă vechiul drept de vânat, de moară, de pescuit, etc. Este drept că Românii au căutat în repetate rânduri să scape de această tiranie, arătându-și credința lor față de împăratul Vienei, dar n'au reușit. Ungurii, Sașii și Secuții continuau să fie națiuni privilegiate, ca și în trecut.

1. 1848 în Transilvania. Când în 1848 izbucnește revoluția în celelalte state europene, Ungurii s'au răscolit și ei, voind să se despartă de Austria. Dar dacă ei încearcă să-și asigure libertatea lor, nu înțelegeau să acorde aceiaș libertate și celorlalte neamuri — Croați, Slovaci, Sârbi și Români cari locuiau în Ungaria.

Cu acest gând, Ungurii au încercat să treacă și peste voința Românilor și, întruniți la Cluj, au cerut dietei să hotărască unirea Transilvaniei cu Ungaria (1848).

2. Adunarea dela Blaj. Simion Bărnuțiu. Conducătorii poporului român, preoți și cărturari, s'au împotrivit și au convocat o mare adunare a Românilor la Blaj, care a fost îngăduită pentru ziua de 3 Mai 1848. În această zi au venit pe Câmpia Libertății, de lângă Blaj, peste 40.000 de Români ca să hotărască de soarta neamului lor.

Simion Bărnuțiu, a pronunțat un mare discurs în care amintea suferințele din trecut ale neamului său și arăta

cari sunt drepturile poporului român pe întinsul Ardealului.

Românii s'au declarat atunci, cu mare însuflețire, ca „națiune de sine stătătoare și parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale”. Au cerut apoi desființarea iobăgiei, școli românești, iar limba oficială a țării să fie cea română. În acelaș timp au protestat împo-

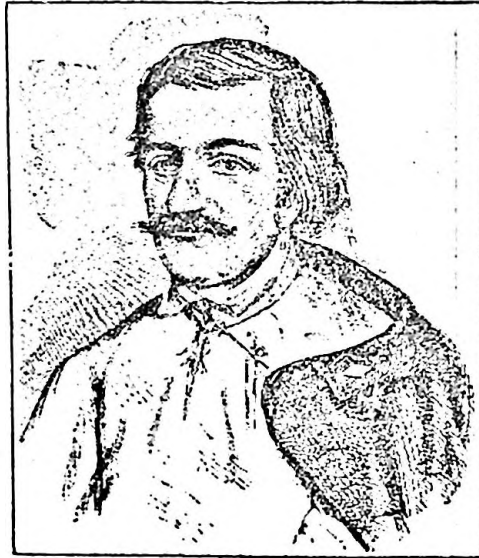
164. Simion Bărnuțiu, cuvântătorul dela Blaj din ziua de 3 Mai 1848.

triva unirii Transilvaniei cu Ungaria. Tot atunci poetul Andrei Mureșanu a dat grai dorințelor întregului popor românesc, alcătuiind cântecul redeșteptării neamului nostru : „Deșteaptă-te Române !”

Hotărârile Românilor au înfuriat pe Unguri, ei s'au năpustit asupra satelor românești, terorizând populația.

3. **Avram Iancu.** Atunci Românii au căutat să se apere, organizându-se în gărzi naționale, împărțite în legiuni. În munții Abrudului, în țara Moșilor, armatele

ungurești n'au putut pătrunde. Aici Moții aveau în fruntea lor pe Avram Iancu, numit și „Regele Munților”, Români organizati și conduși de dânsul, au biruit în repetate rânduri trupele ungurești conduse de generalul Bem. Femeile Moților au luptat, cu mult curaj, alături de soții lor. Oștile imperiale, trimise tot atunci ca să potolească răscoala Ungurilor, fiind biruite, împăratul Vie-

165. Avram Iancu, aprigul luptător pentru libertatea Românilor Ardeleni (Portret din 1850).

nei ceru ajutor dela Ruși, cari se găseau în Principate. Armatele rusești au trecut munții în Ardeal și au biruit pe Unguri la Șiria, punând cu asta capăt revoluției ungurești.

Românii Ardeleni, prin lupta lor împotriva Ungurilor, au venit și în ajutorul împăratului Austriei dar acesta s'a arătat și de data asta nerecunoscător față de ei. Avram Iancu, care luptase cu atâta eroism pentru neamul său, s'a stins îndurerat de vitregia soartei poporului său, în 1872, și a fost îngropat la umbra gorunului lui Horia,

în cimitirul din **Țebea**. Alături de el, în lupta pentru libertate a fost și eroul **Ion Buteanu**, care a fost spânzurat de Unguri în timpul revoluției.

4. **Urmărilor revoluției din 1848**. Românii Ardeni n'au căpătat drepturile cari li se cuveneau, după jertfele mari pe cari le-au făcut. Ba Austriacii decretară chiar **absolutismul** în imperiul habsburgic. Transilvania rămâne însă despărțită de Ungaria.

După multe stăruinți s'au înființat două mitropolii românești : la Blaj a uniților sub **Alex. Sterca Suluț** (1850) și la Sibiu a ortodocșilor, în frunte cu **Andrei Șaguna** (1864).

5. **1848 în Bucovina**. Românii din Bucovina au avut și ei o adunare, la 20 Mai 1848, la Cernăuți, la care au luat parte mulți Moldoveni refugiați, precum și Gh. Bariț și Timotei Cipariu din Ardeal. În consfătuirile pe care cu toții le-au avut, mai ales cu **boerii Hurmuzachi**, au pus la cale întemeierea unui stat independent, prin **unirea tuturor Românilor**. Tot atunci au apărut și câteva numere dintr'un ziar „**Bucovina**”, în care se exprimau dorințele poporului român.

6. **În Basarabia**, sub cnutul rusesc și în starea în care se găseau Românii, nu se putea porni o mișcare de re-deșteptare națională.

Revoluția Românilor din 1848 a arătat dorința lor de a trăi **liberi și uniți** într'un singur stat, dar lupta lor, plină de jertfe și de suferințe, încă nu era sfârșită.

XXX.

RĂȘBOIUL CRIMEII. UNIREA PRINCIPATELOR

Rușii nu părăsiră gândul de a pătrunde în Balcani și a ocupa orașul Constantinople, unde credeau ei că trebuia să fie capitala bisericii ortodoxe. Dar Turcia, că-

reia țarul din acea vreme, Nicolae I, îi spunea „omul bolnav”, pornise pe calea reformelor și Rusia se temea ca nu cumva să se îndrepte. De aceea a căutat prilejul ni merit ca să înceapă războiul.

1. **Războiul Crimeii.** Tocmai acum Sultantul făcuse unele concesii călugărilor catolici la Ierusalim, și

166. Napoleon III (1808—1837) împăratul Franței, care a sprijinit mult dorințele de unire ale Românilor.

asta provocase mare zarvă printre călugării ortodocși. Nicolae I se amestecă în această ceartă și ceru Porții, prin trimisul său Mencicov, să-i acorde protecția tuturor ortodocșilor din Turcia, așa cum acordase lui Napoleon al III-lea protecția catolicilor. Sultantul a refuzat, pentru că el având 12 milioane de supuși ortodocși, dacă ar fi aprobat cererea țarului, însemna ca acesta să devină stăpânul aproape al întregii Turcii europene.

Nicolae I s'a supărat și atunci, din porunca lui trupele rusești au trecut Prutul și au ocupat ca de obicei, Principatele (Iulie 1853). Anglia și Franța, la care s'a adăugat și Sardinia, au sărit în ajutorul Turciei. Aceste puteri au trimis armate, cari au luptat, mai întâi la Dunăre și în Dobrogea, în contra trupelor rusești, fără însă ca să le biruiască. În urmă au debarcat în peninsula Crimeia, unde au atacat Sevastopolul, care avea întărituri puternice. Aici au avut loc lupte înverșunate cu mari pierderi de ambele părți. Dar în cele din urmă Aliții, conduși de iscusitul general francez Mac-Mahon, au reușit să doboare fortul Malacov, care era cel mai puternic. În urmă au intrat în Sevastopol (1855). Asta a însemnat sfârșitul războiului.

Țarul Nicolae I murise, iar urmașul său Alexandru II a început negocieri de pace cu biruitoarii.

2. **Congresul dela Paris.** (1856). Puterile europene : Franța, Anglia, Rusia, Turcia, Austria, Prusia și Piemontul, s'au întrunit, prin reprezentanții lor, în congres la Paris, unde au ajuns la încheierea păcii (Martie 1856). Aliții au înapoiat toate ținuturile ocupate de ei în Rusia, în schimb au căutat să asigure integritatea imperiului turcesc. Astfel au împeditat pe Ruși să ajungă stăpânii strâmtorilor și ai orașului Constantinople. Principatele Române au fost eliberate de ocupația oștilor rusești și austriace. Căci, atunci când aliații au atacat pe Ruși în Crimeia, țarul și-a retras armatele sale dincolo de Prut, în schimb Țările Române au fost ocupate de trupe austriace. Austria nădăjduia că, prin neînțelegerea dintre puterile europene, va putea lua în stăpânire deplină Moldova și Muntenia. Ministerul de externe al acestei țări spunea : „Avem Principatele în buzunar”. Dar s'a înșelat. Rusia a fost silită să cedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei : Cahul, Bolgrad și Ismail, ca să nu aibă nici o atingere cu gurile Dunării, cari treceau în stăpânirea Turciei. O comisie alcătuită din reprezentan-

ții puterilor avea să se ocupe cu îmbunătățirea navigației pe cursul gurilor Dunării. Marea Neagră devenea neutră și liberă la navigație pentru vapoarele de comerț ale tuturor țărilor. Se oprea trecerea vapoarelor de război prin strâmtoari.

Țările Române au fost proclamate autonome, ele rămăneau Porții, dar erau puse sub garanția Marilor Pu-

167. Divanul ad-hoc.

teri europene. Rusia pierdea dreptul de protectorat asupra creștinilor ortodocși din imperiul otoman, ca și asupra Principatelor.

Incepe acum epoca de înfăptuire a unirei, la început a celor două Principate și apoi în 1918 a tuturor Românilor.

3. Divanurile ad-hoc. Patrioții români, cari după revoluția din 1848 s'au refugiat în străinătate, au colindat toate capitalele europene și în convorbirile lor cu miniștrii străini, ori cu alți oameni de seamă, ca și prin cărți și reviste, au căutat să lămurească străinătatea asupra dorințelor poporului român. **Unirea Principatelor și apoi independența.**

La congresul dela Paris din 1856, ministrul francez Walewski a propus unirea celor două Principate așa cum dorea însuși împăratul Napoleon III. Dar dușmanii noștri au susținut că poporul român se împotrivește acestei dorinți. Reprezentantul Austriei, care se opunea mai mult unirii, alături de Turcia, a propus să se consulte locuitorii celor două țări române asupra dorințelor lor. Această propunere, fiind sprijinită și de Anglia, a fost primită și s'a ajuns astfel la convocarea unor adunări numite **Divanuri ad-hoc**.

Tocmai acum se sfârșea termenul de domnie a lui Barbu Știrbei în Muntenia și Gr. Al. Ghica în Moldova. În locul lor au fost numiți doi caimacami, cari să cârmuiescă țările până avea să se hotărască de soarta lor. Tot sub conducerea lor urmau să se facă alegerile pentru divanurile ad-hoc. Austria și Turcia nădăjduiau că prin intrigi și viclenie vor putea împedica Unirea. Căci și în Principate atunci unii erau partizani ai unirei — unioniști, și alții în contra unirii — antiunioniști. Dar tot unioniștii erau mai puternici. În Muntenia însă alegerile au fost conduse de **Alex. Ghica**, fostul domnitor, care fusese numit caimacam. El era un mare patriot și cu sprijinul lui, au reușit partizanii Unirei — **Unioniștii**.

În Moldova fusese numit caimacam boerul **Teodor Balș**, care a murit și a fost înlocuit cu grecul **N. Vogoride**. Acesta era un dușman hotărât al Unirii, fiind unelta Turcilor. El nădăjduia că ar putea ajunge Domn în această țară. De aceea în alegeri, săvârșind tot felul de silnicii și nelegiuiri, a făcut să reușească numai antiunioniști. Dar patrioții români, cari au dat pe față toate samavolniciile lui Vogoride, au obținut anularea acestor alegeri falsificate. La noile alegeri, cari s'au făcut, au reușit în majoritate și în Moldova partizanii Unirii. Napoleon III ne-a dat un mare sprijin, interesându-se de aproape de soarta Principatelor.

Aleșii poporului român s'au întrunit în divanurile

ad-hoc. Acestea au fost niște adunări, numite divanuri, căci așa se numeau în vechime la noi sfaturile domnești, chemate anume ca să arate cari erau dorințele poporului român, de aceea li s'a zis **ad-hoc** (pentru aceasta). Aceste adunări s'au întrunit în 1857 la Iași și la București și au arătat, după propunerile lui **M. Kogălniceanu**, care erau dorințele Românilor, în următoarele patru puncte :

1. **Unirea** Țărilor Române într'un singur stat autonom cu numele de România ;
2. Un **principe străin** ereditar, ales dintr'o dinastie europeană, și cu drept de moștenire la tron ;
3. Pământul țării să fie **neutru** și nici o putere să nu-l mai poată încălca ;
4. Cărmuire după o **Constituție**, cu o singură adunare obștească aleasă, pentru facerea legilor.

4. **Convenția dela Paris**. (1858). Aceste dorinți au fost aduse la cunoștința Marilor Puteri și reprezentanții lor s'au întrunit din nou la Paris, ca să hotărască soarta Principatelor. Dușmanii noștri, Turcii și Austriacii, nu amuțiseră încă, aveam însă sprijinul Franței și al Sardiniei. Puterile au întocmit o **Convenție** prin care hotărârau că cele două țări să se numească „**Principatele Unite Moldova și Valahia**”, dar să aibă fiecare câte un domn, cu guverne și adunări deosebite și să fie sub vasalitatea Porții. Se mai hotăra egalitatea tuturor locuitorilor în fața legilor, fie că erau boeri, ori țărani. Deasemenea se asigura libertatea personală, adică nimeni nu putea fi pedepsit fără judecată. Această Convenție a fost o adevărată constituție, după care s'au condus Principatele până în anul 1864.

Potrivit acestei Constituții, toți locuitorii erau egali înaintea legilor, și egali atât la drepturi cât și la toate datoriile către țară. Se desființă, astfel, claca și privilegiile boerilor. Se curmă nedreptatea care apăsa de veacuri asupra țăranilor și târgoveților, ca numai ei să susțină toate sarcinile și toate birurile țării. Tot atunci s'a orânduit la Focșani o **comisiune centrală**, compusă din Mol-

doveni și Munteni, care trebuia să pregătească legile de interes comun. Armata urma să fie organizată la fel în ambele țări, La Focșani trebuia să fie o **Curte de Casație** comună, măsurile și greutățile să fie unificate și să se facă și o uniune vamală între Moldova și Muntenia.

5. **Unirea Principatelor (1859)**. Poporul român era hotărât pentru unire, oricâte piedici i se puneau în cale. **Unioniștii** luptau cu înflăcărare pentru această mare idee. Ei se bazuiau și pe sprijinul împăratului **Napoleon III**, care se ajutase până atunci în multe împrejurări. Când în februarie 1859 s'au întrunit adunările celor două țări, ca să aleagă fiecare câte un domn, Moldovenii l-au ales pe **Colonelul Al. Cuza** (5 Ianuarie 1859). **Unioniștii** din Muntenia, înțelegi cu cei din Moldova și înflăcărati de cuvântările lui **Ion Brătianu** și **Vasile Boerescu**, au ales și ei, în unanimitate, tot pe **Alexandru Cuza** (24 Ianuarie 1859). Unirea era astfel înfăptuită, **Alexandru Cuza** era „**Domn al Principatelor-Unite**”. Sforțările luptătorilor pentru unire erau încununade de succes.

Protestele Turciei și Austriei, care fusese învinsă tocmai atunci în războiul franco-italo-austriac, n'au găsit nicăeri ascultare.

XXXI.

CUZA-VODĂ. REFORME. M. KOGĂLNICEANU

1. **Cuza-Vodă**. Primul Domn al Principatelor Unite a fost **Cuza-Vodă**. El era un om luminat și un bun patriot. Născut la **Huși** (1820), dintr'o veche familie de boeri, el și-a făcut studiile în țară și apoi le-a continuat la Paris. Aici a avut prilej să lege prietenie cu alți Români, însuflețiti de acelaș ideal al unirii și desrobirii Principatelor, printre cari erau poetul **V. Alexandri**, **M. Kogălniceanu** și alții. În țară ia parte la revoluția din

1848, din care cauză, fiind exilat de domnitorul de atunci, M. Sturza, trece în Ardeal și participă la măreața adunare de pe Câmpia Libertății dela Blaj.

Când s'a întors din exil, a intrat în oștire și a ajuns foarte repede până la gradul de colonel, fiind numit apoi pârcălab (prefect) la Galați. Vogoride îl mergea mai departe în această funcție, ca să-l atragă de partea sa pe

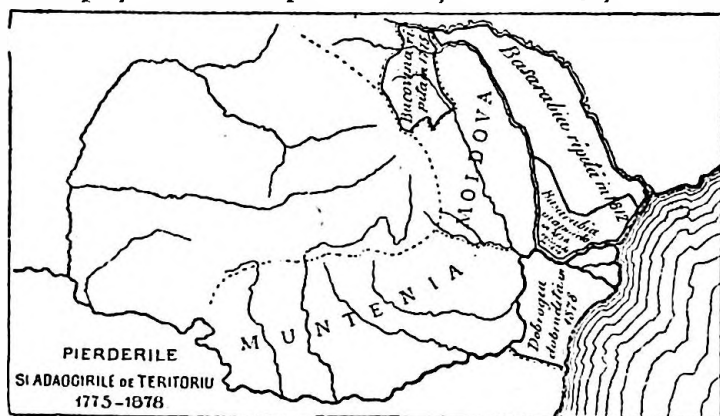
168. Alexandru Ioan Cuza (1820-1873) primul domnitor al Principatelor Unite. A făcut studii la Paris, în țară a intrat în oștire și pe vremea lui Vogoride era colonel. Poartă cioc ca Napoleon III.

timpul alegerilor pentru divanurile ad-hoc. Dar Al. Cuza a dat pe față toate nelegiuirile săvârșite cu acest prilej, contribuind astfel la anularea acestor alegeri. El a fost numit apoi Ministru de Război al țării, pe timpul cămăcâmiei de trei.

Alexandru Ioan Cuza este unul dintre cei mai însemnați oameni ai noștri. Hotărît în toate faptele lui, energic și gata de jertfă oricând, el a fost înainte de toate ocrotitorul celor mulți și săraci, și prin faptele lui și-a făcut

o popularitate, care a rămas legendară, îndeosebi în rândurile țărănimii pe care a împroprietărit-o.

2. Unirea definitivă. Pentru unirea definitivă a Principatelor Române, mai erau încă multe piedici, dar Cuza Vodă a știut să le învingă, având și sprijinul marilor bărbați luminați ai țării : C. Negri, M. Kogălniceanu și V. Alexandri, gata la orice jertfă. Noul Domnitor a căutat să obțină mai întâi din partea Europei, și îndeosebi din partea Sultanului, recunoașterea Unirii. Având sprijinul lui Napoleon III și al Italiei, și celelalte

169. Harta Principatelor Unite, cu pierderile și adăugirile de teritorii între anii 1775-1878.

puteri au recunoscut Unirea Principatelor, iar Austria, biruită de armatele franco-italiene (1859), n'a mai avut curajul să ne stea în cale.

În 1860 Alexandru Cuza s'a dus la Constantinopol și a reușit să câștige încrederea Sultanului. În anul următor, mulțămită stăruinței lui Const. Negri, agentul nostru diplomatic la Constantinopol, Poarta a dat un firman (poruncă) prin care recunoștea Unirea cu un singur guvern și o singură adunare, dar numai pentru timpul domniei lui Cuza Vodă (11 Dec. 1861). Turcia era prea slabă ca să se mai împotrivescă și să ridice armele în contra noastră.

Intr'adevăr, Principatele aveau încă două adunări, cu două guverne și două capitale, iar Cuza-Vodă era considerat ca Domn în două țări deosebite. La 24 Ianuarie 1862 se întruni la București o singură adunare, cu cârmuirea unui singur guvern al Principatelor Unite, care au și luat numele de România, având o singură capitală. De atunci România a rămas una și nedespărțită.

3. Reforme interne. Alexandru Cuza trebuia să organizeze țara și să înfăptuiască reformele cerute de

170. M. Kogălniceanu gonește pe călugării Greci din țară. (După o caricatură dintr'un ziar).

popor, încă cu prilejul revoluției din 1848. Lucrul a fost foarte greu față de lipsurile în cari se găseau Principatele și de neînțelegerile, cari mai continuau între uniuniști și antiuniuniști.

Cea dintâi reformă însemnată a fost secularizarea averilor mănăstirești (1863).

Mănăstirile noastre aveau moșii întinse și bogate, cam a cincea parte din pământul țării, dăruite de Domni și de boeri cu scopuri de binefacere, adică pentru asiluri și spitale, pentru ajutorul săracilor și văduvelor, etc. De mai multă vreme multe din aceste mănăstiri fuseseră închinat Locurilor Sfinte sau altor mănăstiri grecești, în deosebi dela Sf. Munte. Averile mănăstirești din țara noastră, ajunseseră, în felul acesta, în stăpânirea călugărilor greci, pripășiți la noi. Cuza-Vodă ajutat de Mihail Kogălniceanu, a făcut să se voteze o lege prin care se secularizau toate averile mănăstirești, cari treceau în

proprietatea statului. Călugării greci au protestat înaintea Marilor Puteri, dar glasul lor n'a găsit ascultare niciăeri și astfel statul român a intrat în posesia marilor averi bisericesti din țară.

Cuza-Vodă s'a îngrijit de luminarea poporului și a hotărît ca **învățământul primar să fie obligator și gratuit** pentru toți Români. Apoi a deschis numeroase școli secundare și de meserii și a înființat Universitățile din Iași și București. A organizat armata și justiția țării, și a pus să se alcătuiască condice de legi pentru împărțirea dreptății.

Ajutat de Mihail Kogălniceanu, Domnitorul Cuza a înfăptuit apoi, cu alte greutate, **împroprietărirea sătenilor clăcași** (1864). Dela început încă, marii proprietari din adunarea țării n'au vrut să primească această reformă. Atunci Cuza-Vodă a dizolvat (împrăștia) adunarea, prin **lovitura de stat dela 2 Mai 1864**, și a înlocuit Convenția dela Paris, după care se cârmuia țara, cu un **Statut**, care a fost aprobat de popor prin plebiscit, adică prin votul fiecărui locuitor al țării. Potrivit acestui Statut, Cuza-Vodă a alcătuit și a pus în aplicare legea de împroprietărire a clăcașilor. Țăranii căpătau din moșiile statului și din cele luate dela boeri, câte un lot, pe care urmau să-l plătească în bani, într'un termen de 30 de ani. Prin această reformă, unirea a fost mult întărită, iar România își lua dreptul de a-și face singură legile.

Tot în vremea lui Cuza-Vodă s'a introdus alfabetul latin și s'au întocmit Codul civil și codul penal după modelul codului lui Napoleon.

4. Detronarea lui Cuza-Vodă (1866). Partidele politice, cari se formaseră la noi, **albii** ziși conservatori și **roșii** — liberali, erau nemulțumite de activitatea Domnitorului. Albii socoteau că s'au acordat prea mari libertăți poporului; iar roșii, dimpotrivă, că Cuza-Vodă nu satisfăcea pe deplin dorințele de libertate ale mulțimei. Și atunci, ca să se îplinească și utlima dorință ex-

primată de divanurile ad-hoc ; un principe străin dintr'o familie domnitoare din apus, Cuza-Vodă a fost detronat (11 Februarie 1866). Silit să plece în străinătate, el a murit la Heidelberg, departe de țara sa, la care ținea așa de mult. Rămășițele lui au fost aduse în România și înmormântate la Ruginoasa, în mijlocul unei mari mulțimi îndurerate (1873).

171. Mihail Kogălniceanu (1817—1891) mare cărturar și om politic al nostru. A fost primul profesor de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași.

5. **Mihail Kogălniceanu.** În toată activitatea sa, Cuza-Vodă a fost ajutat de mulți oameni de seamă ai țării, dar cel mai curajos și mai priceput sfătuitor al său a fost Mihail Kogălniceanu, care era de neam dintr'o familie de boieri din Basarabia. El s'a instruit atât în țară cât și în străinătate și prin activitatea lui, la început, a căutat să dea o îndrumare națională culturii românești, iar

apoi a intrat în luptele politice, cari au dus la Unirea Principatelor. M. Kogălniceanu a stat mereu în slujba țării și neamului său, nu numai în timpul domniei lui Cuza, ci și pe vremea lui Carol I. Numele lui nu se leagă numai de Unirea Principatelor și de împrăștierea țării

172. Doamna Elena Cuza, născută Rosetti, a fost un suflet mare, care și-a iubit mult țara și neamul.

ranilor, și de războiul de independență din 1877, și de alte fapte însemnate în viața poporului român.

6. **Doamna Elena Cuza.** Soția lui Al. Cuza a fost Elena Doamna, fiica postelnicului Iordachi Rosetti. Ea i-a fost o soție credincioasă și plină de devotament, și ca Doamnă a țării a avut sub ocrotirea sa pe orfani și pe nevoiași. La Cotroceni, în București, a înființat „Azilul Elena Doamna”, care funcționează și astăzi, ca școală normală de fete. Când Al. Cuza a părăsit tronul și țara,

Elena Doamna l-a însoțit în străinătate, căutând să-i aducă alinare în zilele pe cari le-a mai trăit. Intoarsă în țară a dus o viață retrasă la moșia sa Ruginoasa din jud. Baia și la Piatra Neamț, până la moarte (Aprilie 1909). A fost înmormântată la moșia **Solești**, din județul Vaslui, în cavoul familiei.

Cuza Vodă a înfăptuit primul pas spre întregirea neamului nostru, prin unirea celor două principate.

XXXII.

EPOCA LUI CAROL I.

După abdicarea silită a lui Al. Cuza, conducerea țării a fost încredințată unei locotenente domnești compusă din generalul N. Golescu, Lascar Catargiu și colonelul N. Haralambie.

1. **Alegerea Domnitorului Carol.** La tronul țării a fost ales, mai întâi, un prinț din familia regelui Belgiei, care n'a vrut să primească. Cum țara era în grea cumpănă, căci Rusia și Turcia unelteau și acuma împotriva unirii, Românii au ales, prin plebiscit, ca Domnitor pe principele **Carol de Hohenzolern**, care era sprijinit și de Napoleon III (8 Aprilie 1866). Adunarea deputaților întări alegerea făcută de popor și hotărî ca „voința nestrămutată a Principatelor Unite este să rămână pururea o **Românie una și nedespărțită**”, iar principele Carol de Hohenzollern a fost proclamat „**principe ereditar al României, sub numele de Carol I, domn al Românilor**” (1 Mai 1866).

Noul Domnitor era născut în anul 1839 și se înrudea, după mamă, cu împăratul Napoleon III. El a luat drumul spre țară și la 8 Mai sosi la **Turnu Severin**, însoțit de Ioan Brătianu. Prin Austria a trecut cu mare grijă, ca să nu fie recunoscut, cbcî principele Carol era ofițer în

armata Prusiei și tocmai acum isbucnise războiul dintre Austria și Prusia. La 10 Mai 1866 Domnitorul Carol, sosit la București, jură în fața **Adunării Naționale** credință țării și legilor ei. „Punând picicrul pe acest pământ sacru, am și devenit român”, a spus el atunci.

Și într'adevăr că într'o domnie de lungă durată (1866—1914) el s'a arătat un vrednic cârmuitor îndrumând țara pe calea progresului.

2. **Constituția din 1866.** Datorită certurilor și războaielor cari erau între popoarele europene, tocmai în această vreme, noi am fost lăsați în pace și conducătorii noștri s'au putut ocupa în liniște de organizarea țării, alcătuiind mai întâi o **Constituție**, după care să fie condusă România. Prin această lege de organizare a țării noastre, se asigura egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legilor, și se garantau libertățile publice. Țara devine **monarhie constituțională ereditară**, adică cu drept de moștenire la tron pentru familia de Hohenzollern, punându-se astfel capăt tuturor certurilor și luptelor pentru domnie.

După această Constituție, în statul nostru au fost orânduite trei puteri și anume : **puterea legislativă**, care întocmește legile și este alcătuită din **Adunarea Deputaților și din Senat**. **Puterea executivă**, pe care o are Domnul, ajutat de guvern responsabil de actele sale. **Puterea judecătorească** o au magistrații.

Constituția din 1866, cu modificările care i s'au adus în diferite rânduri (1879, 1884 și 1917), a fost în ființă până la 1923.

3. **Primii ani de domnie.** Unele puteri străine, cum erau Rusia, Austria și Turcia, nu priveau bine întărirea României la gurile Dunării, având ca domn un principe străin. Sultanul adusese trupe la Dunăre și amenința să ne atace. Atunci Domnitorul Carol a fost nevoit să mobilizeze mica armată a țării și s'o pregătească pentru război. Dar tocmai acum isbucnise războiul dintre Austria, Prusia și Italia, în care monarhia habsburgică fiind

biruită, nu s'a mai amestecat în treburile noastre. Turcia a fost potolită prin intervenția lui Napoleon III, iar Rusia a fost și ea nevoită să nu facă nici o opoziție nou-lui nostru domnitor.

173. Regele Carol I (1839—1914), care a asigurat independența și propășirea României, prin conducerea lui înțeleaptă.

Linștit în această privință, și alegerea sa fiind recunoscută de Poartă și de celelalte puteri europene, Carol I s'a ocupat de înzestrarea și buna întocmire a țării. El a căutat în primul rând, să reorganizeze armata, înzestrând-o cu tunuri și puști mai bune și mărindu-i efectivul. Noul Domnitor a făcut multe călătorii prin țară,

ca să-i cunoască toate nevoile. După stăruința sa, s'au angajat societăți străine pentru construirea de căi ferate, apoi s'au făcut șosele și s'a continuat cu dezvoltarea învățământului, așa cum începuse Cuza-Vodă. S'au deschis numeroase școli primare, apoi gimnaziile și licee și diferite școli speciale. În activitatea lui a fost ajutat de prietenul om politic, care a fost Ion Brătianu. Luptele care au avut loc între partidele politice dela noi : conservatori, junimiști și liberali, au stânjenit, uneori, munca rodnică și activă pentru dezvoltarea țării.

În 1869, Domnitorul Carol a vizitat țările din apusul și centrul Europei, și cu acest prilej s'a căsătorit cu principesa Elisabeta de Wied, o femeie care avea mari calități sufletești. În anul următor a izbucnit războiul franco-german și poporul român și-a arătat, cu acest prilej, dragostea mare ce o poartă Franței. P. P. Carp, care era ministru de externe, spunea în parlamentul țării că „unde este ginta latină, acolo este și inima României”. Domnitorul atacat prin presă și în parlament, era gata să părăsească tronul, dar bărbății noștri politici l-au sfătuit să nu facă aceasta. Conducerea țării a fost încredințată unui guvern alcătuit din conservatori, în frunte cu Lascăr Catargiu (Martie 1871). Acest guvern, a făcut liniște în țară, a înfăptuit unele reforme și a încheiat o convenție comercială cu Austria (1875), care era începutul recunoașterii neatârării noastre.

Organizarea armatei a fost din ce în ce mai îmbunătățită, mai ales că tocmai acum în Balcani erau vremuri prevestitoare de război. Căile Ferate și șoselele au fost complectate, legându-se multe centre importante ale țării cu capitala. Starea finanțelor a fost de asemenea îmbunătățită.

După o activitate destul de rodnică, ministru conservator, combătut cu înverșunare de opoziție, a fost nevoit să se retragă (1876) Guvernul țării a fost alcătuit atunci de Ion Brătianu, cu sprijinul partidului liberal. În

acest guvern a intrat mai în urmă, ca ministru de externe, M. Kogălniceanu (Aprilie 1876), unul din cei mai pricepuți oameni politici ai noștri.

4. **Războiul pentru neatârnare.** Încă de când ocupase tronul României, Principele Carol urmărea să rupă legăturile de vasalitate, pe care noua sa patrie le mai avea cu Turcia. Acest moment s'a ivit atunci când Rusia a pornit, în 1877, un nou război împotriva Sultanelui. Țarul a îndemnat pe Slavii din Balcani, să se răsvră-

tească în contra stăpânirii turcești. Deoarece Turcii s'au purtat cu multă cruzime în potolirea acestei răscoale, Rușii le declarară război.

174. Ion Brătianu (1822-1891), cunoscutul om politic, care a trăit vremurile de luptă și de biruință din 1848, 1859, 1877. etc.

România se afla într'o situație destul de grea, așezată aici în calea Rușilor și amenințată, ca și în alte vremuri, să devină teatrul de război între cei doi vrăjmași. Noi nu puteam deci, decât sau să ne aliem cu Turcii și să ne împotrivim Rușilor, sau să devenim aliații acestora și să luptăm în contra Porții.

Ion Brătianu a susținut participarea României la război, în alianță cu Rusia. Aceasta era și părerea Domnitorului Carol. Ion Brătianu a avut la Livadia în Crimeea, în Septembrie 1876, o întâlnire cu țarul Alexandru II. Mai apoi a încheiat o convenție cu Rușii, prin care aceștia căpătau învoire să-și poată trece armatele prin țara noastră, obligându-se în schimb „să mențină și să apere integritatea” hotarelor țării noastre. Rușii nu și-au respectat cuvântul dat.

5. Proclamarea independenței. La câteva zile după începerea războiului, România s'a proclamat ca **stat independent (10 Mai 1877)**, rupând orice legături de vasalitate cu Turcii, cari ne atacaseră deja, bombardând orașele noastre dela Dunăre.

Rușii n'au primit, dela început, alianța armatei române, ei credeau că vor birui repede pe Turci. Trupele noastre au fost concentrate în Oltenia, așa după cum se făcuse înțelegerea cu comandantul armatei rusești. Aici ele au putut împiedica pe generalul turc Osman Pașa, care voia să treacă Dunărea pe la Calafat și să cadă Rușilor în spate.

6. Plevna. Armata țarului s'a grăbit să înainteze în Bulgaria, și să treacă chiar pasurile munților Balcani, și în deosebi la Plevna, unde se întărise Osman Pașa, încât erau amenințați să fie aruncați în Dunăre. Atunci, abia, **Marele Duce Nicolae**, fratele țarului, care era comandantul trupelor rusești, a cerut ajutor grabnic dela Români. „Turcii adunând cele mai mari mase la Plevna, ne nimicesc”, telegrafia el Principelui Carol. Infrângerea Rușilor în Balcani ar fi adus luptele la noi în țară, de aceea Domnitorul Carol trecu Dunărea, împreună cu armata sa, și luă comanda supremă a trupelor ruso-române cari luptau la Plevna. In ziua de 30 August s'a dat un atac eroic de trupele aliate, Români au ocupat **Grivița**, una din cele mai puternice redute ale Plevnei. Dar Plevna, puternic întărită și bine apărată, n'a putut fi cuprinsă decât prin foamete și lipsa munițiilor, abia la 28 Noembrie 1877, când Turcii încercară să iasă din cetate și să se îndrepte spre Vidin. După o luptă dată pe șesul râului Vidin, Osman-Pașa rănit la picior, s'a predat **colonelului** român **Mihail Cerchez**, împreună cu armata lui de 40.000 de oameni și cu munițiunile ce mai avea.

In acest timp, Români reușiseră să ocupe **Rahova** și începuseră un atac asupra **Vidinului**, cuprinzând redutele dela **Smârdan**. Dar infrângerea Turcilor la Plevna

a fost hotărâtoare pentru soarta războiului. Rușii au trecut în Balcani, au intrat în Adrianopole și s'au îndreptat biruitori spre Constantinopole. Atunci Turcii au fost nevoiți să încheie pace.

7. Pacea dela San-Stefano. Rușii, nerecunoscători ca totdeauna, au încheiat cu Turcii pacea la San-Ștefano (Februarie 1878), fără participarea noastră. Ei primeau dela Turci „sandgeacul Tulcea”, adică Dobrogea, cu gândul de a-l putea schimba cu cele trei județe din Sudul

175. Portul Constanța, (Kustendje) cum era pe la 1855.

Basarabiei, ce ni se înapoiaseră în 1856. Tot prin această pace ni se recunoștea și neatârnrarea. In Balcani, alcătuiau o Bulgarie mare, cu hotare între Dunărea, Albania, Marea Egeie și Marea Neagră, și pusă sub protecția țarului.

8. Congresul dela Berlin (1878). Românii nu voiau să primească schimbul celor trei județe din Basarabia cu Dobrogea, care pe atunci era numai mlaștini și paragină. Puterile europene, și îndeosebi Anglia și Austro-Ungaria, au cerut ca pacea dela San-Ștefano să fie modificată, într'un congres al tuturor statelor. Acest congres s'a ținut

la Berlin, sub președenția lui Bismarck (1878). Delegații noștri, cari au fost **I. Brătianu** și **M. Kogălniceanu**, au făcut tot ce era omenește cu putință, ca să salveze Basarabia, dar n'a fost posibil.

Puterile ne-au dat în schimb **Dobrogea**, cu hotarul sudic dela Silistra la Mangalia, cu delta Dunării și insula Șerpilor. De fapt noi aveam drepturi istorice și asupra acestei provincii, care fusese stăpânită odinioară de Mircea cel Bătrân. Ea ne asigură, cu portul **Constanța**, eșire la mare, atât de necesară pentru dezvoltarea țării noastre. Tot atunci a fost recunoscută și independența României.

9. România regat. Războiul din 1877 a arătat încă odată lumii întregi virtuțile poporului nostru. Românii făcuseră minuni de vitejie, ei au amintit astfel zilele de glorie ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Adunările legiuitoare au proclamat la **14 Martie 1881** „rege al României pe **Alteța Sa Regală Principele Carol I**”. Și la **10 Mai 1881** a avut loc sebara încoronării Suveranilor noștri. Domnitorul purta o coroană de oțel, făurită dintr'un tun luat dela Turci, iar pe fruntea reginei **Elisabeta** sclipea o coroană de aur.

Mai târziu, spre a fi apărată de dușmănia Rusiei sau a oricărei alte puteri, România a intrat în **Tripla Alianță** alături de Germania, Italia și Austro-Ungaria (1883).

În relațiile cu vecinii, noi am urmat o politică pașnică, deși Românii din provinciile supuse Austro-Ungariei și Rusiei duceau o viață foarte grea, fiind amenințați în rezistența lor ca neam.

DESVOLTAREA REGATULUI ROMÂN.

În timpul domniei regelui Carol I s'au desfășurat reforme care au schimbat cu totul înfățișarea țării noastre. Primul nostru rege a căutat, pe cât i-a fost cu putință, ca să potolească luptele dintre partidele politice, spre a folosi priceperea tuturor spre binele și propășirea României.

1. **Sucesiunea la tron.** Suveranii noștri au avut o fiică, **Domnița Maria**, care s'a stins din viață la vârsta de trei ani. Moștenitor al tronului a fost proclamat atunci **principele Ferdinand**, nepotul regelui Carol. El a luat titlul de Principe al României (1889) și s'a căsătorit cu principesa **Maria de Edinburg**, înrudită cu dinastia engleză. Astfel s'a asigurat în liniște continuarea dinastiei noastre.

2. **Desvoltarea economică.** România a făcut, în acest timp, progrese însemnate în toate domeniile. S'a înființat **Banca Națională** și alte instituțiuni financiare, cari au ajutat mult la dezvoltarea agriculturii, comerțului și industriei. S'a încurajat, prin legi anume întocmite, dezvoltarea industriei naționale, s'au construit șosele și s'a mărit rețeaua de căi ferate. Dobrogea a fost legată cu restul țării, peste Dunăre, prin **podul Regele Carol I**, care a dus la dezvoltarea **portului Constanța**. Industria petrolului și cea a lemnului, au luat un mare avânt, ca și extragerea sării. Porturile dunărene, în special **Brăila** și **Galați**, au fost înzestrate cu mari magazii pentru depozitarea mărfurilor și cerealelor. S'au încheiat convenții de comerț cu statele străine, spre a se înlesni exportul produselor noastre. Armata în interesul apărării naționale a fost reorganizată, sporindu-se efectivele și fiind înzestrată cu armament nou. S'a construit o flotă pe Du-

năre și pe Marea Neagră, luând astfel ființă un serviciu de vapoare românești, alături de cele austriace.

3. Școala și biserica. Conducătorii țării s'au îngrijit, în mod deosebit, de propășirea ei culturală. Numărul școlilor primare, ca și al celor secundare și profesionale, a fost înmulțit ; corpul didactic a fost complectat cu oameni pricepuți și bine pregătiți. Universitățile au fost înzestrate și reorganizate spre a fi la înălțimea marilor instituții de cultură din apusul Europei. Pentru dezvoltarea învățământului rural s'a deosebit, prin activitatea lui ca ministru, **Spiru Haret**, care a fost adevăratul întemeietor al școlii satești.

Regele Carol a înființat la București „**Fundațiunea Universitară Carol I**”, menită să adăpostească o bibliotecă pentru folosul studențimei noastre. „După cum va fi tinerimea noastră de astăzi, așa va fi și România de mâine...”, spunea el cu dreptate. **Casa Școalelor** s'a înființat de **P. Poni**, anume spre a se ocupa cu construcțiile școlare și cu răspândirea culturii în rândurile popoului (1896).

Alături de școală și **biserica națională** a fost reorganizată. La 1885 a devenit **autocefală**, adică neatârnată față de celelalte biserici ortodoxe din alte țări. Regele Carol a înzestrat, reparat și clădit biserici, urmând pilda marilor noștri Voevozi din trecut. La Sinaia au fost ridicate minunatele castele **Peleş** și **Pelișor**, care servesc ca reședință de vară Familiei noastre regale.

4. Agricultură. care este principalul izvor de bogăție al țării noastre, s'a dezvoltat și s'a perfecționat în deosebi pe moșiile proprietarilor. Bărăganul și Dobrogea colonizate devin adevărate grânare ale țării noastre. Instituțiile financiare, care au luat ființă : creditul funciar rural, creditul agricol, au ajutat mult pe agricultori. Prin înmulțirea populației rurale, țărani ajunseseră să fie lipsiți de pământ, iar munca lor să fie exploatată de arendașii greci sau evrei.

Băncile populare, a căror înființare a fost sprijinită

mult de Emil Costinescu și de Spiru Haret, au scăpat pe mulți săteni din ghiarele cămătarilor și i-au ajutat la înființarea obștiilor pentru arendarea și cumpărarea de moșii. Dar pe această cale țaranii au căpătat prea puțin pământ în proprietatea lor. Ei au provocat, în 1907, o răscoală, în urma căreia s'a votat o lege a învoielilor agricole, prin care se regulau raporturile dintre proprietari sau arendași și săteni. Tot atunci s'a înființat Casa Rurală, cu menirea ca să cumpere moșii și să le treacă apoi în stăpânirea sătenilor.

5. **Justiția și administrația** țării au fost reorganizate. S'au înmulțit spitalele, azilurile și diferite case de credit, ajutor și economie pentru funcționari și muncitori.

6. **Expoziția din 1906.** In 1906 s'a organizat la București o expoziție națională, sărbătorindu-se, tot atunci, și 40 de ani de

176. Mihai Eminescu, cel mai genial poet al Românilor, care a scris versuri nemuritoare.

domnie ai regelui Carol I. Cu acest prilej s'au putut constata progresele României.

7. **Cultura în Țările Române în timpul domniei Regelui Carol I.**

După 1848, și după Unirea Principatelor, cultura ia un mare avânt în epoca de libertate, pe care începe s'o trăiască poporul român. Academia Română și alte instituții culturale,

au contribuit foarte

mult la dezvoltarea literaturii, științelor și artelor. Revista **Convorbiri Literare**, care a luat ființă la Iași, a adunat în jurul ei talente ca **Ion Creangă**, **Ion Slavici**, **N. Gane** ori marele geniu al neamului nostru, poetul

Mihai Eminescu. Alex. Odobescu publică studii literare și arheologice, B. P. Hasdeu se ilustrează prin cercetările lui istorice și filologice, Al. Vlăduț, B. Delavrancea, Gh. Coșbuc, I. L. Caragiale sunt nume cunoscute prin poeziile, nuvelele și piesele lor de teatru. Titu Maiorescu este critic însemnat.

La București revista *Sămănătorul* (1901) are colaboratori pe M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, I. Brătescu-Voinesti, Ilarie Chendi. Această revistă a fost condusă multă vreme de marele cărturar al nostru, istoricul N. Iorga. La Iași apare revista *Viața Românească* (1906). Studii istorice fac A. D. Xenopol, I. Bogdan, D. Onciul, V. Pârvan. Studii asupra limbei și literaturii române fac S. Pușcariu, Al. Philipide, O. Densușianu, iar ca popularizator al științei este profesorul I. Simionescu.

177. Nicolae Iorga.

Mișcarea artistică ia avânt cu pictorii T. Aman, N. Grigorescu, Luchian, arhitectul I. Mincu, iar în muzică cu G. Enescu.

8. Pregătirea sufletească pentru Unirea tuturor Românilor. Datorită dezvoltării culturale a poporului român, ideea națională a făcut progrese vădite în toate provinciile locuite de Români, și conștiința națională s'a afirmat cu tărie în toate împrejurările. În această privință școala românească și-a îndeplinit menirea ei, pregătind generațiile de tineri pentru unirea cea mare a tuturor Românilor, într'o singură țară. La 1891 ia ființă, din inițiativa lui Petre Grădișteanu, o societate care a

fost numită „Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor”, asociație care a contribuit la întărirea legăturii sufletești între Românii liberi și cei subjugăți.

9. Războiul Balcanic și intervenția României.

În Balcani, Bulgarii urmăreau să-și mărească țara și să ajungă la o putere, care să întrecă pe toate celelalte state vecine cu ei. Și cu toate că au găsit totdeauna la noi ajutor și adăpost, în luptele lor naționale, totuși erau ne-

recunoscători și se gândeau mereu că ar putea ocupa și Dobrogea.

În 1921 Sârbii, Bulgarii, Grecii și Muntenegrenii, aliați împreună, au pornit un război împotriva Turcilor, a căror țară voiau să o împartă între ei. Dar când au fost la împărțeală, după ce biruise pe Turci, Bulgarii au ridicat armele împotriva Sârbilor și Grecilor, foștii lor aliați. Aceștia au cerut ajutorul nostru, și atunci armata română a trecut Dunărea în Bulgaria, și a pus capăt luptei în-
pute între foștii tovarăși de arme. Țarul Bulgariei a cerut pace regelui Carol I

178. Titu Maiorescu, critic re-
putat în literatură, profesor în-
vățat și bărbat politic distins. A
prezidat pacea dela București la
1913.

și tratativele s'au urmat la București, sub președenția lui Titu Maiorescu (1913).

Atunci România a primit județele Durostor și Caliacra, la Sudul Dobrogei, spre a se asigura țării noastre un hotar mai ușor de apărat spre Bulgaria. Macedonia, unde locuiesc Aromânii, a fost împărțită între Serbia, Bulgaria, Grecia și Albania. Guvernul român n'a scăpat atunci

prilejul să asigure Aromânilor prin tratatul de pace puțința ca ei să se poată desvolta în libertate, cu bisericile și școlile lor proprii, totuși statele balcanice nu și-au ținut învoiala.

Uneltirile Austro-Ungariei, ca să se ajungă la revizuirea păcii dela București, n'au reușit.

10. **Moartea Regelui Carol I.** La 27 Septembrie 1914, în vremea când războiul națiunilor abia începuse regele Carol I s'a stins din viață, după o îndelungată și glorioasă domnie. El a fost înmormântat la Mănăstirea Curtea de Argeș, unde după un an și jumătate se coboară în mormânt și regina Elisabeta (Martie 1916).

Testamentul regelui Carol este plin de înțelepciune și arată sentimentele alese ce l-au însuflețit față de țara și de poporul românesc.

XXXIV.

SITUAȚIA ROMÂNILOR DIN ȚĂRILE SUBJUGATE.

1. **Românii din Ardeal și Ungaria.** În 1848 Românii din Ardeal și-au afirmat, prin lupta lor, dreptul la o viață liberă în propria lor țară. Împăratul din Viena nu i-a răsplătit după jertfa pe care le-au făcut, în luptele purtate cu Ungurii.

Totuși, în 1854, printr'o lege specială, mii de țărani români au fost împrăprietăriți pe moșiile nobililor, cărorora li s'au dat în schimb despăgubiri în bani. Drepturile feudale și iobăgia au fost desființate și toți locuitorii devin egali înaintea legilor. (Octombrie 1860).

Ungurii, însă, au continuat acțiunea lor de asuprire și de maghiarizare a Românilor care s'au apărat, însă, cu toată vigoarea.

2. **Andrei Șaguna.** Andrei Șaguna a fost un mare

luptător în rândurile Românilor din Ardeal. El era Aromân de origină și a studiat filosofia, dreptul și teologia la Universitatea din Budapesta și apoi la cea din Vârșeț, iar la vârsta de 25 de ani s'a călugărit. În 1848 ajunsese episcopul Românilor ortodocși din Ardeal.

În vremea revoluției, la marea adunare din Câmpia

179. Andrei baron de Șaguna, ajuns mitropolit al Ardealului, îndrumătorul și organizatorul biserice ortodoxe ardelen.

Libertății, Șaguna a fost ales președinte al comitetului național român din Transilvania. El a ajuns să se bucure de mare trecere la curtea imperială din Viena. Folosind această situație, în 1849, a prezentat împăratului un **memoriu**, împreună cu reprezentanții Românilor din Ardeal, Banat și Bucovina, prin care cerea unirea tuturor Românilor din statele austriace, într'o singură națiune independentă, cu administrație autonomă.

Desigur că Ungurii nu puteau să-i ierte, tot ce făcea Șaguna pentru Români.

Andrei Şaguna a luat măsuri să se deschidă numeroase şcoli primare, a organizat seminarul din Sibiu, numit în cinstea lui „Seminarul Andreian”, care azi este Academia teologică. A înfiinţat tipografiile şi la Sibiu a început publicarea ziarului „Telegraful Român”; împreună cu Gh. Bariţ, T. Cipariu şi I. Puşcariu a înfiinţat „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român” (1861) numită astăzi „Astra”. Andrei Şaguna, după multe stăruinţe şi lupte, a izbutit să reînfiinţeze vechea mitropolie ortodoxă, şi să scape astfel biserica Românilor ardeleni de sub ierarhia sârbească (1864). El a fost înălţat, atunci la rangul de mitropolit, rămânând cu reşedinţa tot la Sibiu.

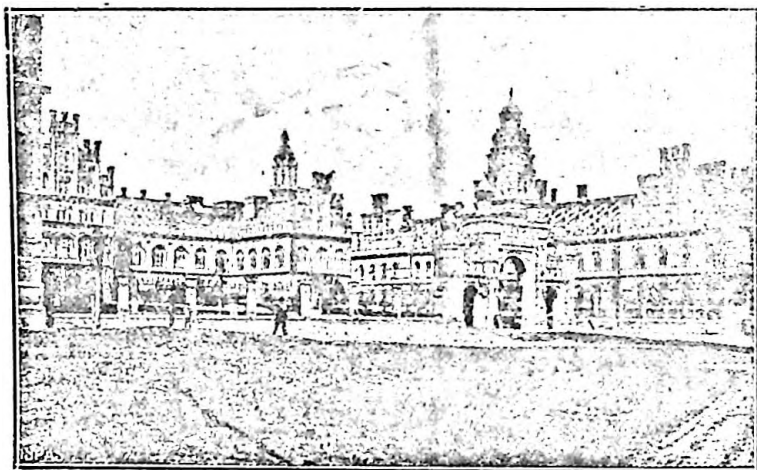
Şaguna a întocmit tot atunci „Statutul organic” prin care dădea o nouă organizare bisericii ortodoxe din Ardeal. El chemă pe toţi credincioşii ca, împreună cu preoţii, să se sfătuiască şi să aibă grijă de şcoală şi de biserică. Această organizare a unit pe Români în jurul aşezămintelor lor, şcoala şi biserica, şi nimic nu i-a mai putut îngenunchia.

3. 1867. Situaţia Românilor ajunge mai grea după înfăptuirea dualismului austro-ungar, când ei trec sub stăpânirea Ungurilor, în 1867. Odată ajunşi stăpâni, Ungurii au început să tiranizeze pe Români ca să-i maghiarizeze. Copiii Românilor erau siliţi să înveţe în şcoli ungureşti, iar limba românească era peste tot înlăturată. „Legea naţionalităţilor”, dată de împărat pentru libera dezvoltare a popoarelor aflate sub stăpânirea sa, nu s'a mai aplicat. Românii au fost împedicaţi să mai fie aleşi în parlamentul din Budapesta; cântecele naţionale româneşti şi culorile naţionale ale poporului nostru erau oprite, numele localităţilor au fost maghiarizate, ca şi numele Românilor aflaţi în funcţiuni de stat. Trecerea oricăror publicaţiuni româneşti din Vechiul Regat în Ardeal a fost oprită. Pe unde Românii erau mai deşi ca populaţie, au început să fie colonizaţi Unguri. S'a im-

pus predarea religiei în școlile românești în limba maghiară și s'a înființat o eparhie greco-catolică maghiară, pentru parohiile române.

Astfel era pus în aplicare un plan bine chibzuit pentru maghiarizarea Românilor.

4. Luptele politice ale Românilor. Români au părăsit câțva timp luptele politice, dar după 1880 s'au

180. Palatul reședinței Mitropoliei din Cernăuți. În mijloc se vede catedrala mitropolitană.

organizat într'un „partid național” și au început să publice ziare și reviste, în cari protestau împotriva măsurilor de aspirare ale Ungurilor. Români din Vechiul Regat sprijineau luptele duse de Ardeleni, ei au înființat societatea „Liga Culturală”, care a fost de mare ajutor Românilor de pretutindeni și a adus mari foloase cauzei naționale.

Prinzând mai mult curaj, luptătorii români de peste munți, în frunte cu Ioan Rațiu, au prezentat împăratului un Memorandum (1892) asupra situației Românilor și a măsurilor de îndreptare. Dar autorii acestui Memo-

randum, între cari au fost preotul **Vasile Lucaci**, **Aurel Popovici**, **Eugen Brote**, au fost condamnați la închisoare. Aurel Popovici, ca să scape de închisoare, a trecut în Vechiul Regat, care era azilul tuturor Românilor din teritoriile subjugate.

Românii n'au dezarmat, ei au dus mai departe lupta lor națională. Ei s'au unit cu Sârbii și Slovaciilor din Ungaria, stabilind un program comun de luptă și apărare împotriva Ungurilor. Cu toate persecuțiile ministrului de instrucție **Appony** și a ministrului președinte al Ungariei contele **Ștefan Tisza**, Românii, cu mari sacrificii, și-au apărat biserica neamului lor și și-au deschis numeroase școli. Când a izbucnit marele războiu în 1914 mulți Români din Ardeal s'au refugiat în Vechiul Regat.

5. Românii din Bucovina. În Bucovina, cârmuirea austriacă a fost foarte vitregă cu Românii. A încurajat venirea Rutenilor, a Evreilor, a Ungurilor, a Germanilor. ..numai ca pământul românesc al Bucovinei să fie înstrăinat. Mulți Români și-au uitat chiar limba, pierzându-se printre străinii cari au invadat această țară. Târziu de tot a început o mișcare de redeșteptare națională. În 1873 se înființează **Mitropolia dela Cernăuți** și tot acolo se deschide, cu prilejul centenarului răpîrei Bucovinei, o universitate cu trei facultăți (1875). Dintre acestea una era facultatea de teologie, în care o parte din studii se predau în românește. Românii au dat ființă „**Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina**”, și au făcut să apară reviste și foi politice răspândite în popor. Ei au rezistat, astfel, asupririlor stăpînirii străine sub care trăiau.

După răpire, Bucovina a fost alipită Galiției până la 1861 iar Românii din această țară au dus o viață oarecum liniștită, dar fără nici o acțiune pe terenul național. În această vreme episcopatul Bucovinei, cu reședința la Rădăuți, a fost pus în dependență canonică de mitropo-

lia sârbească din Carlovăț iar averile bisericesti au fost secularizate creindu-se un „fond religios” pus sub administrația statului. Austriacii au deschis școli germane și mulți boeri români s'au germanizat.

Mai în urmă, Bucovina a fost organizată ca provincie cu administrație deosebită, **ducatul Bucovinei**, cu un președinte-gubernator și o dietă a țării (1861).

După 1848 Români din Bucovina părăsesc viața de **amortire** în care trăiseră până atunci și încep și ei o mișcare de **redeșteptare națională**.

6. Români din Basarabia. Rușii au căutat să înstrăineze cât mai mult Basarabia, de sufletul românesc. Ei n'au deschis școli pentru învățătura poporului, iar dela 1871 au scos limba română dela serviciul religios. Pe Români îi duceau în interiorul Rusiei, iar în locul lor, în Basarabia, au adus Ruteni, Bulgari, Germani, etc. Cărmuirea țării era încredințată numai Rușilor, cari au împedat orice legături între Basarabia și Vechiul Regat.

Abia după 1905 au început slabe manifestații culturale prin foi românești, publicate cu litere chirilice, menite să deștepte conștiința națională a Românilor.

7. Români din celelalte ținuturi românești. Macedo-Români. sau Aromâni, locuind în Macedonia, erau ținta Grecilor, Sârbilor și Bulgarilor, ca să-i atragă de partea lor. Mulți s'au pierdut în masa acestor neamuri. Mai târziu prin școli și prin **Societatea Macedo-Română** din București, s'au deschis și câteva biserici cu slujba în limba macedo-română și a început să se afirme și o mișcare literară. In 1913, odată cu înlăturarea stăpânirii turcești din Macedonia, Aromâni au fost împărțiți între Sârbi, Bulgari, Greci și Albanezi, care-i asupresc mai rău decât Turcii.

Români mai trăiesc în **valea Timocului**, în Serbia ; ei și-au păstrat naționalitatea, cu toate încercările autorităților sârbești de a-i desnaționaliza. In schimb **Români din Istria**, numiți și **Rumeri**, de pe coasta Mării Adria-

tice, se pierd printre Italieni. Aceștia se găesc în aceste părți încă de prin veacul VII, împinși de invazia slavilor în Sudul Dunării.

Noi trebuie să ne reamintim și să ajutăm pe toți acești Români aflați sub stăpâniri străine.

XXXV.

DOMNIA REGELUI FERDINAND I. RĂȘBOIUL PENTRU INTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC.

Românii din afară de granițele Vechiului Regat continuau să ducă o viață destul de grea sub stăpâniri străine. Cu toți, însă, trăiau cu nădejdea că va veni ziua cea mare a Unirii tuturor Românilor.

1. **Regele Ferdinand I** (1914—1927). La moartea regelui Carol I s'a urcat pe tron principele moștenitor **Ferdinand** (28 Septembrie 1914). El a jurat atunci în fața Corpurilor Legiuitoare făgăduind că va domni ca „**Bun Român**”. Noul Rege venea în niște împrejurări foarte grele, tocmai când marele război isbucnise de trei luni, iar țara noastră trebuia să pornească la luptă, ca să refacă iarăși o singură stăpânire în vechea Dacie.

Regele Ferdinand I a găsit sufletul poporului român pregătit pentru marea unire. El, ca Bun Român sacrificându-și sentimentele și legăturile sale de familie, a înfăptuit unitatea națională a neamului românesc, visată de atâtea generații.

2. **Rășboiul României**. În vara anului 1914 a isbucnit marele război, la care au luat parte mai toate statele europene, împărțite în două tabere: **Puterile Centrale** (Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria) și **Puterile Înțelegerii** (Franța, Anglia, Rusia, Italia, România,

Serbia, St.-Unite, etc.). În acest război, Românii s'au găsit adeseori în tabere dușmane, luptându-se între ei pentru o cauză care nu era a lor. Cu toții priveau cu nădejde spre Vechiul Regat, de unde așteptau să pornească mișcarea mântuitoare pentru dânșii.

Situația României, după izbucnirea războiului, era foarte grea fiind înconjurată numai de țări, care se aflau în luptă. De aceia, încă dela început, în urma unui consiliu de coroană care s'a ținut la Sinaia (Iulie 1914) sub regele Carol I, s'a hotărât **neutralitatea României**. În țară a început, însă, o vie agitație războinică stăruind ca România să pornească la luptă pentru desrobirea fraților noștri subjugăți.

Guvernul țării, în frunte cu **Ion I. C. Brătianu**, a ținut ca, printr'o înțelegere scrisă, să capete din partea Aliatilor asigurarea că drepturile noastre naționale și istorice vor fi recunoscute (4 August 1916), și numai în urmă a declarat războiul Austro-Ungariei (14 August 1916). Planul era ca trupele de pe linia Carpaților să înainteze în Ardeal, iar cele dela Dunăre să apere granița noastră Sudică. În același timp aliații trebuiau să ne trimită material de război, iar Rușii și trupele franceze trebuiau să ia ofensiva în Galiția și pe frontul de la Salonic.

3. Ofensiva. Vechiul Regat intră în foc, sacrificându-și în lupte pe cei mai vrednici fii, ca să scape de sub stăpânire străină pe ceilalți Români. Trupele noastre au trecut Carpații și în Transilvania au fost primite cu mare bucurie de poporul român. Totodată, însă, noi trebuia să apărăm linia Dunării și granița, de Sud a Dobrogei, unde ne pândeau Bulgarii, dușmanii noștri neîmpăcați. Wilhelm II, împăratul Germaniei, nu putea erta că Ferdinand I, care era Hohenzollern, se ridicase în contra lui. De aceia față de ofensiva armatei noastre, care cucerise în două săptămâni aproape a treia parte din Ardeal, Germanii au organizat două armate : una

care ni-a atacat pe la Sud sub comanda lui Mackensen, și alta din spre Nord, în Ardeal, cu generalul Falkenhayn. Atunci am fost nevoiți să ne retragem din Transilvania.

Armata noastră nici nu putea să țină atâta front. Pe de altă parte Rușii, care trebuiau să ia ofensiva în Galici și Bucovina, au stat pe loc. La fel a făcut și generalul Sarrail pe frontul dela Salonic. Așa oricât de eroic s'au luptat trupele noastre în Dobrogea, la Turtucaia și în alte localități, în cele din urmă au trebuit să se retragă și să se apere în munți și la Dunăre.

4. Retragerea și apărarea în munți. În munți trupele noastre s'au luptat cu îndârjire împotriva Germanilor, deși aveau multe

lipsuri și mai ales nu aveau armamentul trebuitor. Pe valea Jiului, pe valea Oltului, a Prahovei și a Buzăului au avut loc lupte înversurate, în cari vrăjmașii noștri au avut pierderi însemnate.

În cele din urmă, trupele vrăjmașe au reușit să răzbească pe valea Jiului și să treacă și Dunărea pe la Zimnicea. Armata noastră, în retragere, a încercat să mai reziste pe valea Argeșului, dar neputând a părăsit Bucureștii (Noembrie 1916), și și-a întărit frontul în Carpații răsăriteni iar în Sud pe valea Siretului și a Sușitei. Dobrogea de asemenea a fost părăsită în urma rezistenței eroice a trupelor noastre și a unei divizii sârbești, care s'a sacrificat luptând cu înverșunare împotriva Bulgari-

181. I. I. C. Brătianu (1864-1927) sfefnicul Regelui Ferdinand I din zilele mari și grele ale războiului.

lor. Moldova devine atunci locul de adăpost al Familiei noastre regale și a guvernului țării. Orașul Iași a devenit centrul de rezistență națională a neamului românesc.

Iarna anului 1917 a fost grozavă, prin frigul și prin bolile cari au secerat mii de vieți. Armata noastră, însă, s'a refăcut cu ajutorul unei misiuni de ofițeri francezi, în frunte cu generalul **Berthelot**, și în primăvara aceluiaș an a fost gata de luptă.

În mijlocul tuturor nenorocirilor și bolilor, cari s'au abătut asupra noastră, un ajutor prețios am avut în medicii trimiși de aliați și în societatea „**Crucea Roșie**”.

5. Mărăști și Mărășești. Tocmai în vremea când noi eram gata de luptă, a izbucnit revoluția rusească. Trupele rusești n'au mai vrut să lupte așa că nu ni-au mai fost de nici un ajutor. Tot cam atunci și Mackensen a încercat să rupă frontul nostru. În munți soldații români au apărat eroic trecătorile Carpaților, dând lupte înverșunate la **Oituz** și la **Cașin**, pe unde Austro-Germanii încercară să treacă în Moldova. Trupele noastre au trecut chiar la atac și sub comanda generalului **Avescu** am biruit pe vrăjmași la **Mărăști** (Iulie 1917).

Atunci Mackensen, înfuriat, a atacat puternic frontul nostru pe **Siret** la **Mărășești**. El voia să cucerească Moldova, să ajungă la Iași și de aici să-și deschidă drum spre Odesa. Dar asaltul furios al trupelor germane a fost sdrăbit de împotrivirea înverșunată a armatei române, care a fost comandată de generalul **Christescu** și apoi de generalul **Eremia Grigorescu**. Generalul Mackensen, care nu cunoscuse încă înfrângerea, a fost oprit pe loc în ofensiva ce pornise.

Noi n'am putut folosi, însă, aceste victorii, pentrucă Rușii bolșevizați au încetat lupta și au încheiat pace cu Germanii la **Brest-Litovsc** (Ianuarie 1918).

6. Unirea Basarabiei. În vremea asta Basarabia s'a declarat independentă, iar armata română a alungat de aici pe bolșevici, care încercau să jefuiască satele și ora-

șele. În urmă Basarabeni, prin delegații lor, întruniți la Chișinău în Sfatul Țării, s'au unit pe vecie cu Vechiul Regat al României (27 Martie 1918). România prinsă numai între vrăjmași, a fost nevoită să încheie la București pace cu Puterile Centrale, sub guvernul Marghiloman (Mai 1918). Prin această pace ni se luau Carpații și Dobrogea.

7. Unirea tuturor Românilor. Dar ceasul mântuirii era așteptat. Intrarea Statelor-Unite în războiu a fost o grea lovitură pentru Puterile Centrale. Aliții au biruit forțele vrăjmașe, atât pe frontul apusean cât și pe cel balcanic. Românii au luat din nou armele și au gonit pe vrăjmași din țară. Regele Ferdinand I a intrat în București ca Rege al tuturor Românilor (1 Decembrie 1918).

Bucoveneni, în frunte cu Iancu Flondor, hotărâsc Unirea în adunarea lor de la Cernăuți (28 Noembrie 1918).

Tot atunci Români din Transilvania, Ba-

182. Gheorghe Pop de Băsești a fost conducătorul Românilor Ardeleni în vremuri grele și președintele adunării dela Alba-Iulia din 1918.

nat, Crișana și Maramureș, întruniți la Alba Iulia (1 Decembrie 1918), sub președenția bătrânului luptător naționalist Gheorghe Pop de Băsești, se unesc împreună cu celelalte ținuturi românești, într'un singur stat național, România Mare.

După veacuri de robie Românii se vedeau liberi într'o singură patrie, prin biruința Aliților și prin jertfele armatei române. Conferința de pace întrunită la Paris, a întărit aceste hotărâri ale poporului român.

8. **Armata română la Budapesta.** Armata română a curățit Ardealul și ținuturile din spre Tisa de ultimele resturi ale trupelor maghiare. Dar Ungurii, ajunși în stăpânirea bolșevicilor lui **Bela Kuhn**, se pregăteau să năvălească din nou în Transilvania. Atunci armata română, după câteva lupte avute la Tisa, a trecut în Ungaria și a intrat biruitoare în **Budapesta** (1919). În felul acesta trupele române au stârpit bolșevismul din Ungaria, care amenința să tulbure pacea în Europa Centrală.

9. **Sfârșitul războiului și pacea de la Versailles.** În timpul războiului guvernul țării a fost condus de **Ion I. C. Brătianu**, care și-a luat ca colaborator pe **Take Ionescu**, un partizan hotărât al luptei noastre împotriva Puterilor Centrale. După încetarea războiului, la încheierea păcii la **Versailles**, **România** a fost reprezentată la început prin **Ion Brătianu** și prin **N. Mișu**, ministrul nostru la Londra. Țara noastră fiind însă nedreptățită de hotărîrea Marilor Puteri, de a nu ne da întreg Banatul, **Ion Brătianu**, s'a retras dela conferința păcii și a demisionat și din fruntea guvernului țării (1919).

Tocmai atunci se făcuseră alegeri pentru Cameră și Senat în toate provinciile românești, și la București s'au întrunit la un loc, pentru prima dată, reprezentanții ținuturilor alipite, cu cei ai Vechiului Regat. S'a format tot atunci un guvern nou în frunte cu ardeleanul **Al. Vaida-Voievod**. Acest guvern a iscălit pacea dela **Versailles**, prin care se recunoaște unirea tuturor provinciilor românești cu Vechiul Regat. Numai o parte din Banat ni se lua pe nedrept, și se da Sârbilor.

10. **Figura regelui Ferdinand I.** Regele Ferdinand I s'a arătat, în timpul domniei lui, ca unul dintre cei mai mari Voievozi ai noștri. Incredător în dreptatea și în biruința cauzei poporului român, el n'a șovăit o clipă, chiar în vremurile vitregi ale înfrângerii. El spunea în 1920 : „sunt cinci ani de când am spus... că voi fi Bun Român, și voi fi până la sfârșitul meu, căci în inima mea nu este alt sentiment mai tare decât iubirea de țară”.

În timpul domniei regelui Ferdinand I s'a împlinit visul de aur al neamului nostru : Unirea tuturor Românilor într'o singură țară. La câteva luni după urcarea sa pe tron, marele patriot Nicu Filipescu îi spunea profetic regelui Ferdinand: „Sire, ești trimisul lui Dumnezeu ca să îplinești visul unui neam. Vei fi cel mai mare Voievod

183. Ferdinand I (1865-1927), marele nostru rege, în timpul domniei căruia s'a împlinit România Mare.

al țării împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul „domn al Ardealului, al Țării Românești și al Moldovei”... sau răpus, în cel mai suprem avânt de vitejie al neamului, vei fi sfințit ca erou național. De aceea mărirea ce Ți-o urăm, Sire, este : „Să te încoronezi la Alba Iulia sau să mori pe câmpia dela Turda”.

11. Reformele interne. În timpul războiului, regele Ferdinand I, în înțelegere cu guvernul țării, a făgăduit luptătorilor de pe front că le va da pământ. Din moșiile mari ale proprietarilor s'au expropiat atunci peste 2 milioane hectare de pământ, cari au fost împărțite la țărani. Prin această mare reformă s'a asigurat liniștea țării noastre.

Altă mare reformă, înfăptuită după război, este acordarea **votului obștesc** și egal pentru toți cetățenii României.

Pentru luminarea poporului s'au construit și înființat numeroase școli primare și secundare la sate și orașe; iar Universitățile, în deosebi cele din București și Cluj, au fost înzestrate ca să corespundă menirii lor înalte.

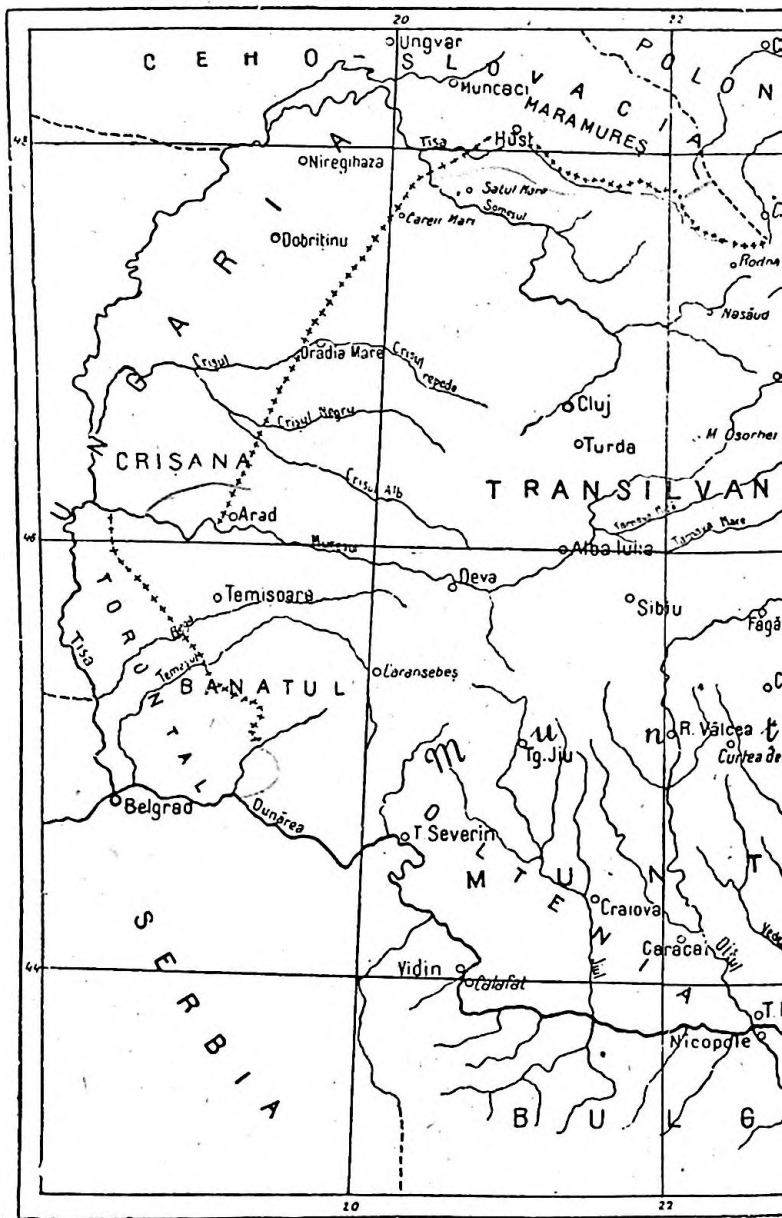
12. Constituția. Constituția Vechiului Regat întocmită încă în 1866, a fost modificată în 1923 de Adunările Naționale Constituante, ca să corespundă cu reformele înfăptuite și să se întindă asupra tuturor teritoriilor românești alipite.

Pentru siguranța lor, România, Ceho-Slovacia și Jugo-Slavia au alcătuit **Mica Înțelegere** cu scopul ca să se apere reciproc împotriva oricărei puteri, care ar încerca să le încalce teritoriul. De asemenea suntem în alianță cu Polonia și păstrăm și alianța cu Franța, țara care ne-a ajutat, de vreo șaptezeci de ani încoace, în toate împrejurările grele prin care am trecut. Mica Înțelegere este astăzi o putere al cărei cuvânt este ascultat de toate statele în Europa.

13. Incoronarea regelui Ferdinand I. Cel dintâi rege al tuturor Românilor, Ferdinand I, împreună cu Regina Maria, s'au încoronat în „străvechea cetate a Daciei Traiane”, Alba Iulia, la 15 Octombrie 1922.

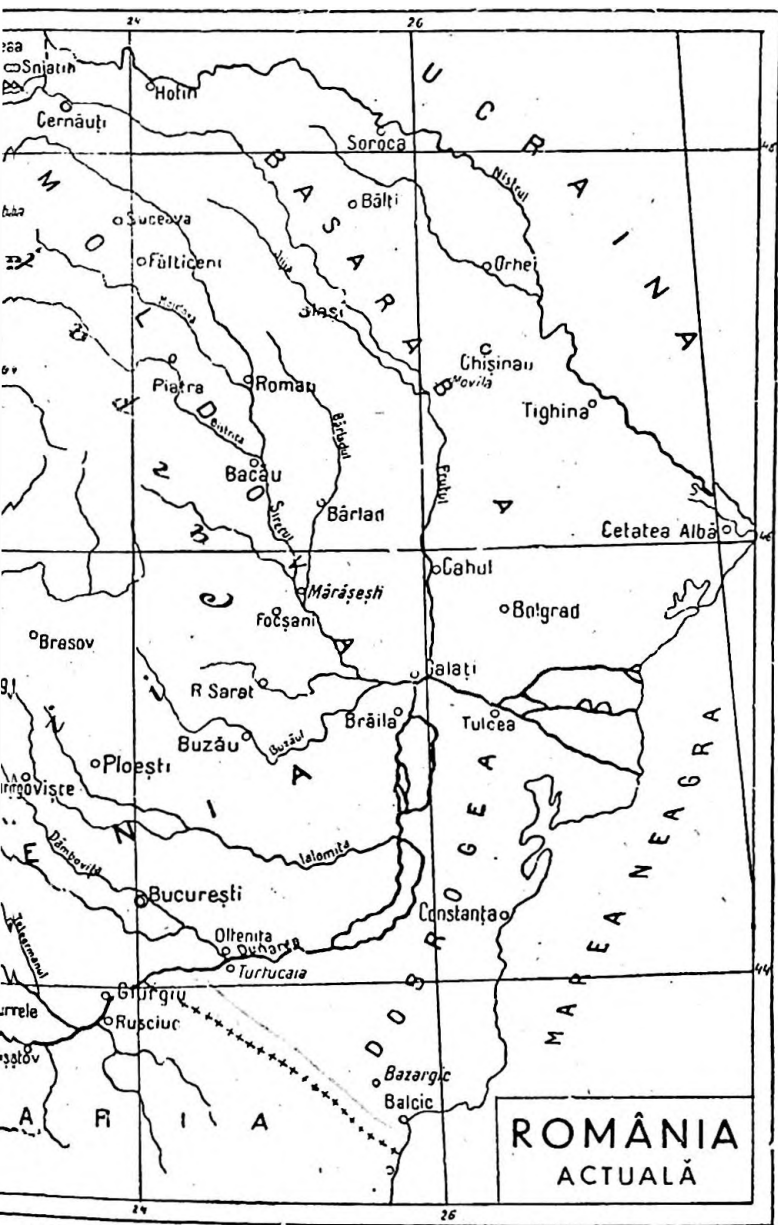
După încoronare, Regele Ferdinand I a mai domnit încă 5 ani, în care timp s'a străduit, împreună cu sfetnicii săi, să vindece rănile mari ale războiului, să îndrepte finanțele sdruncinate ale țării, să repare căile ferate, să

Român

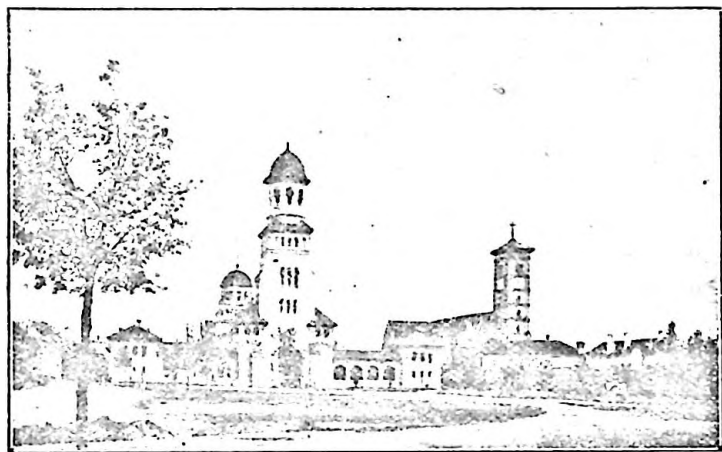

construiască podurile dărâmate, să reclădească satele distruse în regiunea frontului, să refacă șoselele, să întărească creditul țării și câte altele. Pentru toate acestea, Marele nostru Rege a purtat de grijă ca un adevărat părinte al patriei noastre.

14. Moartea Regelui Ferdinand. Regele Ferdinand, care a știut să biruie multe dureri sufletești, de care n'a fost cruțat în cursul vieții lui, n'a putut învinge o boală

184. Catedrala dela Alba Iulia în care s'a încoronat Regele Ferdinand I și Regina Maria.

nemiloasă care-i mistuia trupul. El s'a stins din viață la 20 Iulie 1927 la Sinaia, purtând grija statului până în ultimele lui clipe. A fost înmormântat la Curtea de Argeș.

Regele Ferdinand I este, în viața noastră națională, ctitorul României Mari, înfăptuitorul visului de veacuri al poporului român. „Fac apel la toți bunii și cinștiții cetățeni ai Țării, spunea el în ultimele lui clipe, să ajute din toate puterile lor, ca să întărească liniștita propășire a României”. Alături de glorioșii noștri Voevozi din trecut, poporul român va proslăvi deapururi amintirea regelui Ferdinand cel Mare.

Din nefericire, la câteva luni, se stinge din viață și marele său sfetnic **Ion I. C. Brătianu**, cel mai însemnat și mai priceput bărbat politic al vremurilor sale.

15. **Regele Carol II.** Prin renunțarea la tron, pentru moment, a Principelui moștenitor Carol, regelui Ferdinand I i-a urmat la domnie nepotul său, **Mihai I** (21 Iulie 1927), în vârstă numai de șase ani. În numele Său,

185. Regele Carol II.

țara a fost condusă, câtva timp, de o Regență, din care au făcut parte Principele Nicolae, Patriarhul României și Gh. Buzdugan, fost prim-președinte al Curții de Casație. Dar Gh. Buzdugan murind, a fost înlocuit cu C. Sărățeanu și el magistrat la Casație.

După patru ani de lipsă, Principele Carol, s'a întors în patrie, fiind proclamat rege al României cu numele de Carol II (8 Iunie 1930). Principele Mihai a fost proclamat moștenitorul tronului, cu titlul de Mare Voevod de Alba-Iulia.

16. **Menirea poporului român.** De când am scăpat de sub asupritoarea stăpânire străină, noi am realizat progrese însemnate în toate privințele. Nici nu mai este de recunoscut România de acum șaptezeci de ani, cu cea de azi. Asta nu înseamnă că munca noastră este sfârșită. Dimpotrivă, aici în orientul Europei, avem menirea ca să continuăm și să înălțăm tradiția culturai latine. Și când numărăm astăzi atâția învățați ca Dr. G. Marinescu, D. Pompei, N. Iorga, Sextil Pușcariu... scriitori talentați cum sunt Cesar Petrescu, M. Sorbul, G. Ibrăileanu, I. Agârbiceanu... ori artiști ca pictorii Paul Verona, Octav Băncilă-Iași,... sculptori ca Han, Medrea, Jalea, Iordănescu... ingineri ca Vasilescu-Carpen, Periețeanu și alții, trebuie să avem toată încrederea în viitorul plin de speranțe al neamului nostru.

Tineretul de azi trebuie să crească în iubire de patrie și să muncească pentru ridicarea neamului nostru, în rândul celorlalte popoare ale lumii. Stăruința noastră de astăzi trebuie să fie ca să înfăptuim unitatea sufletească a tuturor Românilor.

17. **Românii de peste hotare.** În vălmășagul vieții noastre de azi, nu trebuie să uităm pe Românii, cari au mai rămas sub stăpâniri străine. Peste Nistru sunt câteva sute de mii de Moldoveni, așezați acolo mai din vechime, ori duși de Ruși după răpirea Basarabiei, ca să facă acolo o „Moldovă nouă”. Odată cu revoluția rusească s'au deșteptat și ei la o viață națională, cerând să-și aibă școala și biserica lor și să folosească peste tot numai limba moldovenească. Ba au cerut să se unească cu frații lor din Moldova. Dar glasul lor n'a fost ascultat, Rușii au căutat să-i bolșevizeze și pe ei, înființând „Republica

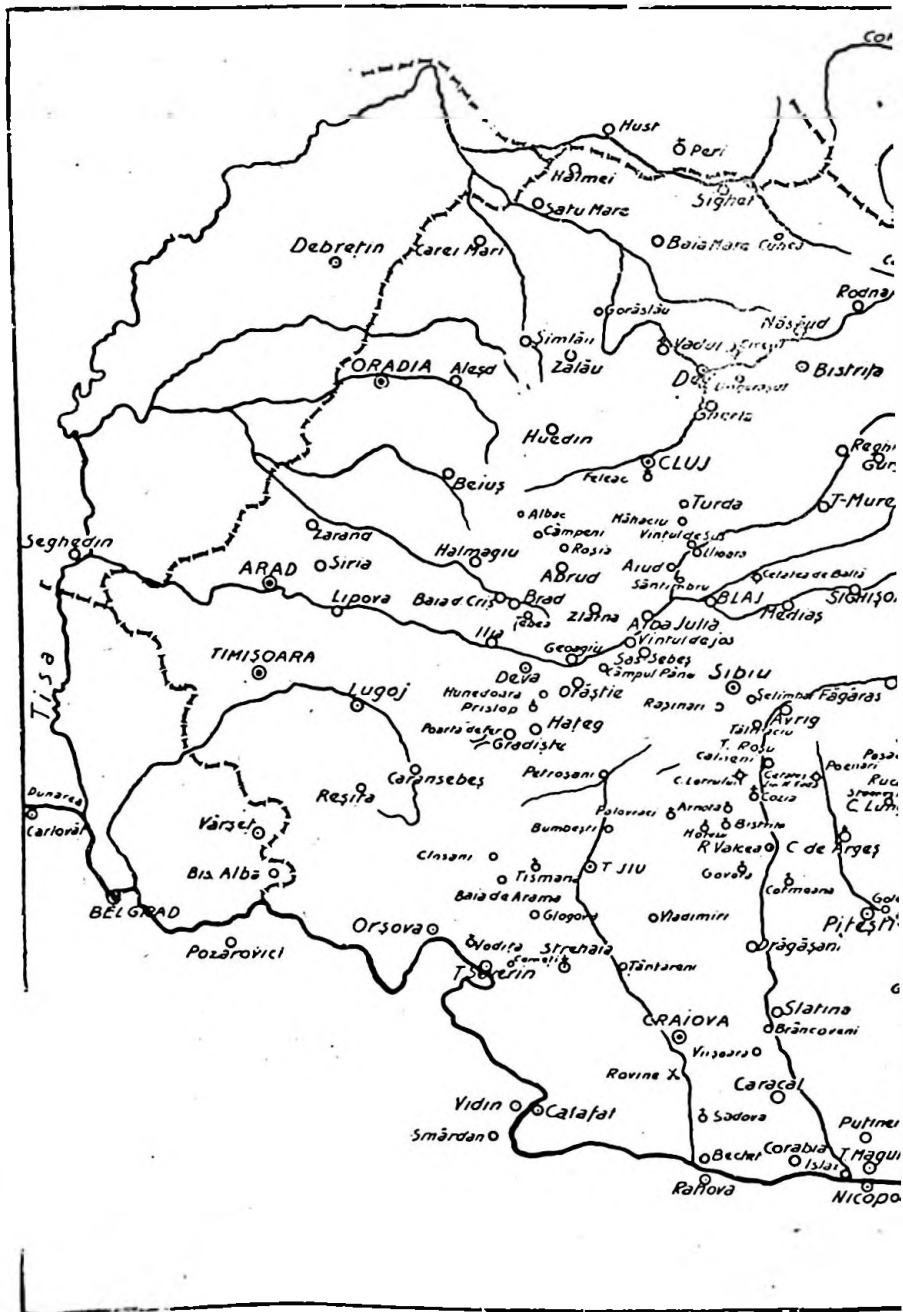
Moldovenească", cu capitala la Balta. Noi trebuie să ajutăm dezvoltarea vieții naționale a acestor Români, căci unul din ei a spus că, dacă-i vom uita, atunci ei au de gând să mute Nistrul din loc, numai ca să se unească cu noi.

Românii din Jugo-Slavia, cei din Banat ca și cei de pe valea Timocului, sunt persecutați de Sârbi, cari nu le mai dau voie să folosească limba lor națională în școală și în biserică. Tot așa de greu o duc și Aromânii aflați sub stăpânirea străină. Unii dintre aceștia au fost aduși ca coloniști în Sudul Dobrogei, pentru întărirea românismului aici.

Români se mai găsesc emigrați în America, unde s'au constituit în colonii, cari au ajuns la o situație destul de înfloritoare. Unii din ei se reîntorc în patrie.

Datoria noastră este ca să-i ajutăm pe toți să-și păstreze ființa lor națională, și să stăruim să capete aceleași drepturi de care se bucură astăzi străinii la noi. Nici un suflet românesc nu trebuie să-l pierdem, oriunde ar viețui.

România cu I

Țările istorice.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

TABLA DE MATERIE

	<u>pag.</u>
Prefață la ediția I-a	3
Prefață la ediția III-a	4
1. Poporul român	5
2. Vechii locuitori ai pământului românesc: Turcii, Geții sau Dacii	10
3. Romanii. Războaiele lor cu Dacii	19
4. Colonizarea și cultura romană în Dacia	31
5. Barbarii în Dacia. Creștinismul la Daco-Romani	36
6. Bulgarii și Ungurii	45
7. Românii din Peninsula Balcanică	52
8. Intemeierea Țării Românești	58
9. Intemeierea Moldovei	66
10. Mircea cel Bătrân	70
11. Alexandru cel Bun	79
12. Românii din Ardeal. Ioan Corvin	83
13. Ștefan cel Mare	92
14. Luptele lui Ștefan cel Mare cu Turcii și Polonii	98
15. Organizarea politică, socială și economică a Principatelor Române în secolul XV	107
16. Țările Române în prima jumătate a sec. XVI. Petru Rareș	114
17. Țările Române în a doua jumătate a secolului XVI	124
18. Starea țărilor Române în secolul XVI	132
19. Epoca lui Mihai Viteazul	137
20. Cucerirea Transilvaniei și Moldovei. Căderea lui Mihai Viteazul	146
21. Matei Basarab și Vasile Lupu	154
22. Epoca lui Const. Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir	167
23. Cultura românească în secolul XVII	179
24. Epoca Fanarioților	189

25. Românii din Transilvania sub stăpânirea austriacă . . .	199
26. Trezirea conștiinței naționale a Românilor. Revoluția lui Tudor Vladimirescu	206
27. Epoca Regulamentelor Organice. Protectoratul rusesc . . .	212
28. Renașterea Națională a Românilor. Scriitorii	219
29. 1848 în Moldova și Muntenia	225
30. Războiul Crimeei. Unirea Principatelor	233
31. Cuza-Vodă. Reforme. M. Kogălniceanu	239
32. Epoca lui Carol I	246
33. Desvoltarea Regatului Român	254
34. Situația Românilor din țările subjugate	259
35. Domnia Regelui Ferdinand I. Războiul pentru întregirea Neamului Românesc	265

BIBLIOTECA FAC. FILOZ. SI. SIBIU
 INV. Nr. 8413 . 75

DE ACELAȘI AUTOR:

Istoria Universală *Epoca veche*, pentru clasa I secundară

Istoria Universală *Epoca medie și modernă* pentru cl. II.
secundară

Istoria Universală *Epoca modernă și contemporană* pentru
clasa III secundară

Istoria Universală *Epoca contemporană* pentru clasa VII
secundară

Istoria Românilor pentru clasa VIII secundară

In colaborare cu M. Papastopol:

Istoria Universală *Epoca veche* pentru cl. V secundară

Istoria Universală *Epoca medie și modernă* p. cl. VI sec.

Lei 3-